

«AVTONAMRON» журналі кутубхонаси

ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИГА СУРАТЛИ ШАРҲЛАР ВА ТЕСТЛАР

(Ўқув-услубий қўлланма)

Мажбурий
берилган nusxa

Тошкент — 2013

УДК: 629 (075)

КБК: 39.808
Й59

- йўл ҳаракати қоидалари

Йўл ҳаракати қоидаларига суратли шарҳлар ва тестлар: ўқув-услубий қўлланма /
Нашрга тайёрловчи М. Рихсиев, Қ. Каримова. — Тошкент: Yurist-media markazi, 2013. - 176
бет.

ISBN 978-9943-4127-0-5

УДК: 629 (075)

КБК: 39.808

Тузувчи муаллифлар:

Қумрихон КАРИМОВА, «Avtohamroh» журнали Бош муҳаррири,
филология фанлари номзоди

Мансур РИХСИЕВ, ИИБ Йўл ҳаракати хавфсизлиги Бош бошқармаси мағбуот бўлинмаси
катта инспектори, подполковник

Такризчи ва масъул муҳаррир:

Олимжон ЎСАРОВ, ЎзР Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутати

Мазкур қўлланма йўл ҳаракати қоидаларини чуқурроқ ўрганиш, транспорт
ҳодисаларининг олдини олиш, йўллардаги ҳодисаларни бартараф этишда ҳайдовчиларга
тўғри йўл кўрсатиш мақсадида яратилган бўлиб, йўл ҳаракати қатнашчиларининг хавфсиз-
лигини таъминлашга ёрдам беради.

Қўлланма тингловчилар, ҳайдовчилар, пиёдалар, ҳайдовчилик гувоҳномаси олиш учун
номзодларга ва кенг қизиқувчилар оммасига мўлжалланган.

Ушбу нашрга доир барча ҳуқуқлар ҳимоя қилинади, суратлар ва шарҳлар
«Автохамроҳ» журнали таҳририятига тегишлидир. Нашрдаги расмларни
«Автохамроҳ» таҳририяти розилигисиз ўзга усулда чоп этиш ва кўпайти-
риш тақиқланади.

40786
281
HD

ISBN 978-9943-4127-0-5

2013/24

A 1616

nomidagi

O'zbekiston MK

© «Yurist-media markazi» нашриёти, 2013 йил

© «Avtohamroh» журналы

*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
2000 йил 11 декабрь №472 сонли қарори билан 2001
йил 1 мартдан кучга кирган. 2010 йил 25 августгача
бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан.*

1. УМУМІЙ ҚОИДАЛАР

1.1. Ушбу йўл ҳаракати қоидалари (кейинги ўринларда Қоидалар деб аталади) республика ҳудудидаги йўлларда ҳаракатланишнинг ягона тартибини белгилайди.

1.2. Ўзбекистон Республикаси йўлларида транспорт воситаларининг ўнг тарафлама ҳаракатланиш тартиби белгиланган.

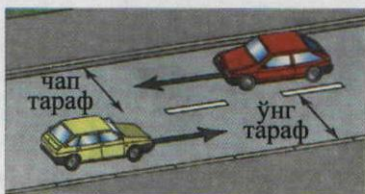
1.3. Йўл ҳаракати қатнашчилари Ўзбекистон Республикасининг «Йўл ҳаракати хавфсизлиги тўғрисида»ги қонунини,

ушбу қоидаларни, светофор ишоралари, йўл белгилари, қатнов қисмидаги чизиқларнинг ўзларига тегишли бўлган талабларини билишлари, уларга амал қилишлари, шунингдек, ўзларига берилган ҳуқуқ доирасида йўлларда ҳаракатни бошқараётган тартибга солувчиларнинг кўрсатмаларини сўзсиз бажаришлари шарт.

1.4. Йўл ҳаракати қатнашчилари ҳаракатланиш вақтида бошқа қатнашчиларнинг ҳаракатланишига хавф туғдирмасликлари керак. Ваколати бўлмаган жисмоний ва юридик шахсларнинг йўл қопламасини бузиши ёки ифлослантириши, йўл белгиларини, светофорлар ва ҳаракатланишни ташкил этишнинг бошқа техник воситаларини ўзбошимчалик билан олиб ташлаш, ўрнатиш, тўсиб қўйиш, шикастлантириш, йўлларда ҳаракатланишга тўсқинлик қилувчи нарсаларни қолдиришлари тақиқланади.

Ҳаракатга тўсқинлик туғдирган шахс уни тезда бартараф қилиш учун имконияти даражасида барча чораларни кўриши, агар бунинг иложи бўлмаса, ўзида бўлган барча воситалар билан хавф-хатар ҳақида ҳаракат қатнашчиларини огоҳлантириши ва милицияга хабар бериши шарт.

1.5. Мазкур қоидаларни бузган шахслар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонун ҳужжатларига биноан жавобгарликка тортиладилар.

2. ҚОИДАЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛГАН АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА АТАМАЛАР

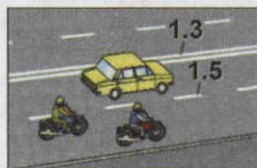
Автомобильная магистраль – транспорт воситаларининг юқори тезлик ва хавфсиз ҳаракатланишини таъминловчи йўл бўлиб, 5.1* (яшил рангдаги) белги билан белгиланади. Автомобиль магистралдаги барча белгилар яшил рангда бўлади.

Ажратувчи бўлак – йўлнинг ёнма-ён жойлашган қарама-қарши қатнов қисмларини ажратувчи, рельсиз транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши ёки тўхташи учун мўлжалланмаган алоҳида қисми.

Ажратувчи бўлак доимо қатнов қисмидан баланд бўлган қурилма бўлиб, чеккаси тош (бетон) ҳошия билан чегараланади. Ажратувчи бўлакни қўқаламзорлаштириши ёки унда трамвай изларини ўрнатиши тез-тез учраб туради. Ажратувчи бўлакка жойлаштирилган трамвай изидан (йўлидан) ҳаракатланиши тақиқланади. Қарама-қарши қатнов қисмларини ажратувчи қўшалок ётиқ чизик (1.3) ажратувчи бўлак ҳисобланмайди

Арава – от (ёки бошқа ҳайвонлар)га қўшиб тортиладиган ёки одам мушак кучи билан (итариб) ҳаракатга келтириладиган юргизгичсиз (двигателсиз), юк ташишга мўлжалланган қурилма.

Асосий йўл – тупроқли йўлга нисбатан қаттиқ қопламали (асфальт, цемент бетонли, тош ётқизилган ва шунга ўхшашлар), кесишаётган ёки туташган йўлга нисбатан 2.1, 2.3.1, 2.3.2, 2.3.3 ёки 5.1 белгиларига эга йўл ёхуд ёндош ҳудуддан чиқадиган йўлга нисбатан ҳар қандай йўл. Иккинчи даражали йўлнинг бе-

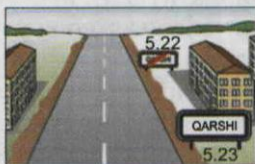

* Бу ерда йўл белгилари рақами 1-Иловага мувофиқ келтирилган.

восита чорраҳага туташ қисмининг қопламали бўлиши унга асосий йўл мақомини бермайди.

Аҳоли яшайдиган жой – кириш ва чиқиш йўллари 5.22 – 5.25 белгилари билан белгиланган ҳудуд.

5.22–5.23 белгилари оралигидаги

ҳудудда ҳаракатланиш қоидаларининг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартибини белгиловчи талабларига амал қилинади.

5.24–5.25 белгилари оралигида аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартибини белгиловчи талабларга амал қилинмайди, балки юқори тезлик йўл ҳаракати қоидалари билан белгиланади.

Белгиланган йўналишли транспорт воситаси – белгиланган йўналиши ва бекатлари бўлган, йўловчи ташиш учун мўлжалланган умумий фойдаланишдаги транспорт воситалари (троллейбус, автобус, трамвай, йўналишли такси).

Велосипед – одам кучи билан ҳаракатлантириладиган икки ёки ундан ортиқ ғилдиракли транспорт воситаси (ногиронлар аравачасидан ташқари) (А, 10 бет).

Етарли кўринмаслик – ёмғир, қор ёғиши, туман тушиши ва шунга ўхшаш шароитларда, шунингдек, куннинг ғира-шира вақтида йўлнинг кўриниш масофаси 300 метрдан кам бўлиши.

Ёндош ҳудуд – бевосита йўлга туташган ва транспорт воситалари ўтиб кетиши учун мўлжалланмаган ҳудуд (ховлилар, ту-

рар жой даҳалари, автомобилларнинг тўхтаб туриш жойлари, ёнилғи қуйиш тармоқлари, корхона ва ҳ.к.) (Е).

Имтиёз — мўлжалланган йўналишда бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига нисбатан олдин ҳаракатланиш ҳуқуқи (С).

Йўл — транспорт воситалари қатнови учун қурилган ёки мослаштирилган ва худди шу мақсадда фойдаланиладиган ер минтақаси ёхуд сунъий иншоот юзаси. Йўл ўз ичига автомобиль йўллари (умумий фойдаланишдаги ва идоравий автомобиль йўллари) шаҳарлар, шаҳарчалар ва қишлоқ аҳоли яшаш жойларининг кўчалари ва йўлчаларини, шунингдек, шаҳар электр транспорти йўллари олади.

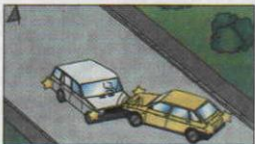
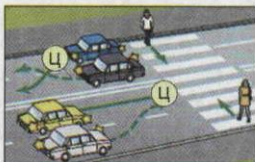
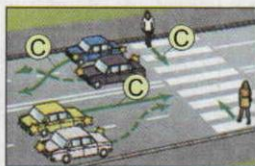
Йўл беринг — йўл ҳаракати қатнашчисига нисбатан имтиёзи бўлган бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларининг ҳаракат йўналишини ёки тезлигини ўзгартиришга мажбур этиши мумкин бўлган ҳолларда ҳаракатни давом эттирмаслигини ёки бошламаслигини, бирор-бир манёвр бажариши мумкин эмаслигини билдирувчи талаб. Ҳайдовчи йўл бериши учун ўзи бошқараётган транспорт воситасини секинлатиши ёки тўлиқ тўхтатиши лозим (Ц).

Йўловчи — транспорт воситасидаги (ҳайдовчидан ташқари) шахс.

Йўл-транспорт ҳодисаси — транспорт воситасининг йўлдаги қатнов жараёнида содир бўлиб, одамларнинг ўлими ёки уларнинг соғлиғига зарар етишига, транспорт воситалари, иншоотлар, юклар шикастланишига ёки бошқа тарзда моддий зарар етказилишига сабаб бўладиган ҳодиса.

Махсус транспорт воситаларининг (автогидроқўтаргич, автокран кабилар) ишчи ҳолатида содир бўлган ҳодиса йўлнинг транспорт ҳодисаси ҳисобланмайди, балки техник хавфсизликка риоя қилмаслик ҳисобланади.

Йўл ҳаракати — одамлар ва юкларнинг транспорт воситалари ёрдамида ёки бундай воситаларсиз йўлларда ҳаракатланиши жара-

ёнида юзага келувчи муносабатлар мажмуи.

Йўл ҳаракатини ташкил этиш — йўлларда ҳаракатни бошқариш бўйича ҳукукий, ташкилий-техникавий тадбирлар ва бошқарув ҳаракатлари мажмуи.

Йўл ҳаракати хавфсизлиги — йўл ҳаракати қатнашчиларининг йўл-транспорт ҳодисалари ва уларнинг оқибатларидан ҳимояланганлик даражасини акс эттирувчи йўл ҳаракати ҳолати.

Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш — йўл-транспорт ҳодисаларининг юзага келиш сабабларининг олдини олишга, бундай ҳодисалар оқибатларини енгиллаштиришга қаратилган фаолият.

Йўл ҳаракати қатнашчиси — йўл ҳаракати жараёнида транспорт воситаси ҳайдовчиси, йўловчиси ёки пиёда тариқасида бевожоба иштирок этувчи шахс.

Мажбурий тўхташ — техник нуқсон, ташилаётган юк, ҳайдовчи, йўловчининг ҳолати, йўлдаги бирор тўсиқ туфайли хавф туғилганда ёки об-ҳаво шароитига боғлиқ ҳолда транспорт воситаси ҳаракатланишининг тўхтатилиши (**В, 10 бет**).

Механик транспорт воситаси — юргизгич (двигатель) билан ҳаракатга келтириладиган транспорт воситаси (мопеддан ташқари). Бу атама барча трактор ва ўзиюар мосламаларга ҳам тааллуқлидир.

Мопед — иш ҳажми 50 сантиметр кубгача бўлган юргизгич (двигатель) билан ҳаракатга келтириладиган, энг юқори тезлиги соати-га 50 километрдан ошмайдиган икки ёки уч ғилдиракли транспорт воситаси.

Осмаюргизгичли велосипедлар ва юқоридаги таърифга мос келадиган бошқа транспорт воситалари ҳам мопедларга тенглаштирилади.

Мотоцикл — кажавали ёки кажавасиз икки ғилдиракли механик транспорт воситаси.

Юксиз вазни 400 килограммдан ошмайдиган уч ғилдиракли механик транспорт воситалари ҳам мотоциклларга тенглаштирилади.

Огоҳлантирувчи ишоралар — фалокатли ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида, ҳаракатланиш йўналишини ўзгартиришда

қўлланиладиган ишоралар.

Пиёда – йўл-транспорт воситасидан ташқарида бўлган ва иш билан банд бўлмаган шахс (*велосипед, мопед, мотоцикл ва чана етаклаган, аравача, болалар ҳамда ногиронлар аравачасини тортиб келаяётган, ногиронларнинг юргизгичсиз аравасида ҳаракатланаётган шахслар ҳам пиёда ҳисобланадилар*).

Пиёдалар ўтиш жойи – йўлнинг транспорт қатнови қисмини пиёдалар кесиб ўтиши учун мўлжалланган, 5.16.1, 5.16.2 белгилари ва 1.14.1–1.14.3 чизиқлар билан ажратилган қисми (**П, 10 бет**).

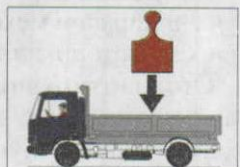
Чизиқлар бўлмаса пиёдалар ўтиш жойининг кенглиги 5.16.1 ва 5.16.2 белгилари орасидаги масофа билан аниқланади.

Пиёдалар йўлкаси – йўлнинг пиёдалар ҳаракатланиши учун мўлжалланган ва транспорт воситаларининг ҳаракати тақиқланган қисми. Пиёдалар йўлкаси, тротуардан фарқли ўларок, йўлга туташ ёки йўл ёқасида эмас, балки йўл билан бирор-бир манзил оралигини туташтириб, 4.6 белгиси билан белгиланади. Баъзан пиёдалар йўлкаси икки йўлни туташтириши мумкин.

Пиёдаларнинг ташкилий жамланмиси – йўл ҳаракати қоидаларининг 5.2 банди талабларига мувофиқ, йўлда бир йўналишда, биргаликда ҳаракатланаётган одамлар гуруҳи.

Реверсив ҳаракат – йўл қатнов қисмининг махсус ажратилган, 5.35–5.37 йўл белгилари, 1.9 чизиқлар билан белгиланган ёки устида реверсив светофор ўрнатилган бўлагида ҳаракат йўналишининг қарама-қарши томонга ўзгариши.

Рухсат этилган тўла вази – аслаҳаланган транспорт воситасининг юки, ҳайдовчи ва йўловчилари билан бирга, ишлаб чиқарувчи корхона

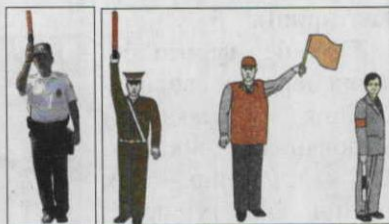

томонидан белгиланган энг юқори вазни (миқдори).

Бир таркибда ҳаракатланаётган (тиркама ва х.к.) транспорт воситаларининг рухсат этилган тўла вазнига шу таркибга кирувчи транспорт воситаларининг рухсат этилган тўла вазилари йиғиндиси киради. Тўла вазн ўзгармас сон бўлиб, транспорт воситасининг юкланганлигига, юкнинг кўп-камлигига боғлиқ эмас.

Ҳақиқий вазн транспорт воситасининг юкланганлиги ва юкнинг хусусиятига боғлиқ.

Тартибга солувчи — тегишли гувоҳномаси ва белгиси (махсус кийими ёки таниқлик белгилари: кўл боғичи, жезл, қизил ишорали ёруғлик қайтаргич ёки ёруғлик қайтаргичсиз гардиш, қизил чироқ ёки байроқча) бўлган милиция, ҳарбий автоназорат ходими, йўлдан фойдаланиш идораларининг хизматчиси, темир йўл кесишмаси ва сол кечувлари (паром) навбатчиси, жамоатчи автоназоратчи ҳамда милициянинг штатдан ташқари ходими.

Темир йўл кесишмаси — йўлнинг темир йўл билан бир сатҳда кесишган жойи.

Транспорт воситаси — одамларни, юкларни ташишга ёки махсус ишларни бажаришга мўлжалланган қурилма.

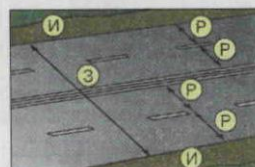

Транспорт воситасининг эгаси — транспорт воситасига мулк ҳуқуқида ёки бошқа ашёвий ҳуқуқларда эгаллик қилувчи юридик ёки жисмоний шахс.

Транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси — бевосита бир-бирининг кетидан битта ҳаракатланиш бўлағида фараларини доимий ёқиб келаётган, олдида ялт-ялт этувчи кўк рангли ёки кўк ва қизил рангли чироқ маёқчаси ёқилган транспорт воситаси кузатиб бораётган уч ва ундан ортиқ механик транспорт воситалари гуруҳи.

Тротуар — йўлнинг қатнов қисмига туташган ёки ундан майсазор, ариқ, махсус тўсиқлар билан ажратилган ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши учун мўлжалланган қисми (И).

Тиркама — механик транспорт воситаси таркибида ҳаракатланишга мўлжалланган юргизгич билан жиҳозланмаган транспорт воситаси (Т).

Бу атама ярим тиркама (Ф) ва узайтирилдиган тиркамаларга ҳам тааллуқлидир (У).

Тўхташ — транспорт воситасининг ҳаракатини 10 дақиқадан кам вақтга тўхтатиш (ҳаракатсиз ҳолатга келтириш).

Тўхтаб туриш — транспорт воситасининг ҳаракатини йўловчиларни чиқариш ёки тушириш, юк ортиш ёки тушириш билан боғлиқ бўлмаган вазиятларда 10 дақиқадан кўпроқ вақтга атайин тўхтатиш.

Қоронғи вақт — кечки ғира-ширанинг охиридан тонги ғира-ширанинг бошланиши орасидаги вақт.

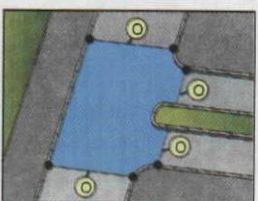
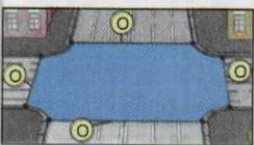
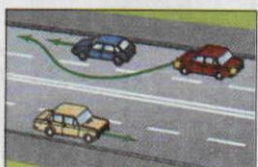
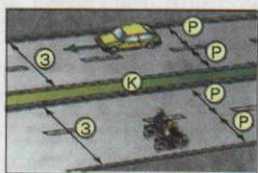
Қатнов қисми — йўлнинг рельсиз транспорт воситалари ҳаракати учун мўлжалланган қисми (З).

Қувиб ўтиш — эгаллаган ҳаракатланиш бўлагидан чиқиб, олдинда кетаётган транспорт воситасидан ўзиб кетиш.

Чорраҳа — йўлларнинг ўзаро бир сатҳда кесишадиган, туташадиган ва айриладиган жойи (О).

Чорраҳа чегараси унинг марказидан қатнов қисмлари охиридаги қарама-қарши томонларнинг энг узокроқдаги бурила бошлаган жойларини туташтирувчи ҳаёлий чизиқлар билан аниқланади.

Ёндош ҳудудлардан чиқиш жойлари чорраҳа ҳисобланмайди.

Йўл ҳаракати светофор ёки тартибга солувчининг ишоралари орқали бошқарилаётган чорраҳа тартибга солинган чорраҳа ҳисобланади.

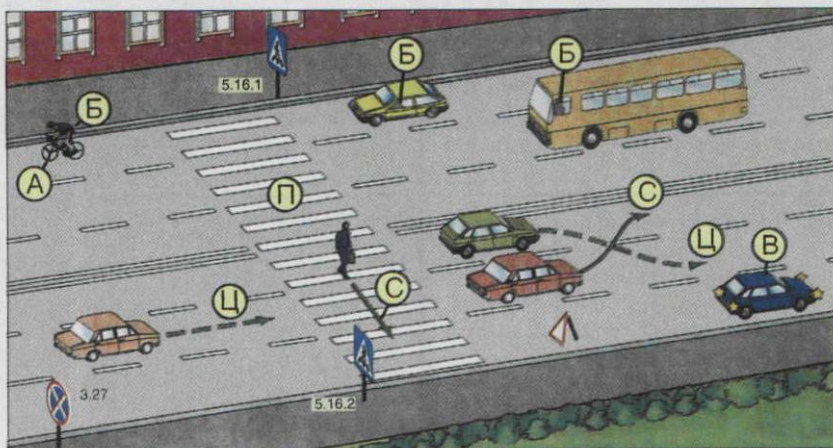
Милтиловчи сариқ ишорада ҳаракат бошқарилаётган, светофорлар ишламаётган ёки тартибга солувчи бўлмаган чорраҳа тартибга солинмаган чорраҳа ҳисобланади.

Хайдовчи – йўлларда бирор-бир транспорт воситасини бошқарувчи шахс.

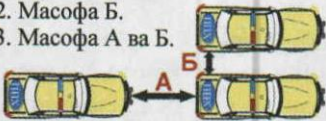
Бошқаришни ўргатувчи, мириладиган ҳайвонларда кетаётган ёки уларни етаклаб бораётган, чорва моллари (пода)ни ҳайдаб бораётган шахслар ҳам хайдовчига тенглаштирилади (**Б**).

Ҳаракатланиш бўлаги – автомобилларнинг бир қатор бўлиб ҳаракатланиши учун кенглиги етарлича бўлган, йўл чизиқлари билан белгиланган ёки белгиланмаган йўл қатнов қисмининг ҳар қандай бўйлама бўлаги.

2-мавзуга тестлар:

1 Агар тупрок йўлда бевосита чорраха олдида тўшамали (қоплама) йўл қисми бўлса, бу уни аҳамияти жиҳатидан кесиб ўтилаётган йўл билан тенг қиладими? 1. Йўқ. 2. Ҳа.	2 Йўл ҳаракати катнашчиси, деб кимларни аташ мумкин? 1. Йўл ҳаракати жараёнида транспорт ҳайдовчиси, йўловчиси ёки пиёда тарикасида бевосита иштирок этаётган шахс. 2. Йўлда бўлган ва унда иш бажармаётган ҳар қандай шахс. 3. Бирор бир транспорт воситасини бошқараётган шахс.
3 Оралиқ масофа деб нимага айтилади? 1. Масофа А. 2. Масофа Б. 3. Масофа А ва Б. 	4 Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига киради: 1. Автобуслар ва йўналишли таксилар. 2. Трамвайлар ва троллейбуслар. 3. Белгиланган йўналишлар бўйича ҳаракатланадиган автобуслар, троллейбуслар, трамвайлар ва йўналишли таксилар.
5 “Рухсат этилган тўла вази” нима? 1. Транспорт воситасининг юк қўтариши. 2. Транспорт воситасининг ҳақиқий вази. 3. Ишлаб чиқарувчи корхона томонидан белгиланган, асхлаланган транспорт воситасининг ҳайдовчи, йўловчи, юк билан бирга рухсат этилган энг юқори вази (миқдори). 4. Транспорт воситасида ташиладиган юкнинг ишлаб чиқарган корхона йўл қўйган техник тавсифномаси сифатида белгиланадиган вази.	6 Қўвиб ўтиш нима? 1. Эгаллаган ҳаракатланиш бўлагидан чиқиб олдида кетаётган транспорт воситасидан ўзиб кетиш. 2. Қарама-қарши ҳаракат бўлагига чиқиш ва кейинчалик аввал эгалланган бўлакка қайтиш билан боғлиқ бўлиб, бир ёки бир қанча транспорт воситаларидан ўзиб кетиш. 3. Кам тезлик билан қўшни қаторда ҳаракатланаётган бир ёки бир қанча транспорт воситаларидан ўзиб кетиш.
7 Ёнилғи қуйиш жойидан йўлга чиқиш чорраха ҳисобланадими? 1. Ҳисобланмайди. 2. Ҳисобланади.	8 Қайси йўл асосий йўл ҳисобланади? 1. Тупрокли йўлга нисбатан қопламали йўл ёки тегишли белгилар билан белгиланган йўл. 2. Уч томонлама чоррахада туташиб келган йўлга нисбатан ҳар икки томонга давом этувчи йўл. 3. Ҳар бир йўналишда ҳаракатланиш учун бир бўлакли йўлга нисбатан қўп бўлакли катнов қисми бўлган йўл.
9 “Етарли кўрнимаслик” деганда нима тушунилади? 1. Оқшомдан тонггача бўлган вақт. 2. Кўриниш 150 м. дан кам бўлган ҳолат. 3. Туман тушганда, ёмғир, қор ёғаётганда ва ҳоказо шароитларда, шунингдек куннинг ғира-шира вақтида йўлнинг кўриниши 300 м. дан кам бўлиши. 4. Ёмғир, қор ёғиши, оқшом.	10 Бу белгиди қўқ фонда аҳоли яшайдиган жойнинг номи ёзилган қўшимча нимани билдиради? 1. Бу манзил шу аҳоли яшайдиган жойдан ташқарида жойлашганини ва у манзилга автомагистраль бўлмаган, бошқа йўл орқали борилишини. 2. Кўрсатилган аҳоли манзилига ҳаракатланиш автомагистраль бўйлаб амалга оширилади. 3. Кўрсатилган манзил маъзур аҳоли яшайдиган жойда жойлашган.

3. ХАЙДОВЧИЛАРНИНГ УМУМИЙ МАЖБУРИЯТЛАРИ

3.1. Механик транспорт воситасининг хайдовчиси:

– хайдовчилик гувоҳномаси ва унинг талонини ёки транспорт воситасини вақтинчалик бошқариш ҳуқуқини берувчи талонни, хайдовчилик гувоҳномаси белгиланган тартибда олиб қўйилган бўлса, унинг талонини, хайдовчилик гувоҳномаси ва унинг талони олиб қўйилган ҳолларда вақтинчалик рухсатномани;

– вақтинчалик бошқариш ҳуқуқини берувчи талон ёки вақтинчалик рухсатнома билан транспорт воситасини бошқаришда эса хайдовчининг шахсини тасдиқловчи ҳужжатни (фуқаролик паспорти ва ҳ.к.);

– транспорт воситаси рўйхатдан ўтказилгани ҳақидаги ҳужжатни, транспорт воситасининг эгаси бўлмаган ҳолларда эса умумий эгалик ҳуқуқини берувчи, тасарруфга ёки фойдаланишга берилганлигини тасдиқловчи ҳужжатни, белгиланган ҳолларда йўл варақаси ва ташилаётган юкнинг ҳужжатларини ёнида олиб юриши, милиция ходимлари талаб қилганда текшириш учун бериши шартдир.

Тасарруф муддати 3 йилгача бўлиши мумкин. Нотариал идоралардан тасарруф қилиш тўғрисида ҳужжат олингандан сўнг ИХХБнинг имтиҳон олиш ва рўйхатга қўйиш бўлимида қайд қилиш лозим. Эр-хотинлар тасарруф ўрнига муддати чекланмаган умумий эгалик ҳуқуқини берувчи гувоҳнома олишлари мумкин.

3.2. Тегишли тоифадаги хайдовчилик гувоҳномасига эга бўлган шахс ўзига қарашли бўлмаган транспорт воситасини, унинг эгаси ёхуд тасарруфига ёки фойдаланишига берилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлари бўлган шахс иштирокидагина (уларнинг розилиги билан) бошқариши мумкин.

3.3. Конструкциясида хавфсизлик камарлари назарда тутилган транспорт воситаси ҳаракатланиб бораётганда хайдовчи хавфсизлик камари тақиб олиши ва хавфсизлик камарлари

тақилмаган йўловчиларни ташимаслиги шарт (А). Қуйидагиларга хавфсизлик камари тақмасликка рухсат берилади:

– қоидаларнинг 25.8-бандига мувофиқ орқа ўриндиқдаги 12 ёшгача бўлган болалар;

– транспорт воситасини ҳайдовчиликка ўқиётган ўқувчи бошқараётганда бошқаришни ўргатаётган шахс (Б);

– ҳомиладор аёллар, саломатлиги хавфсизлик камари тақиш имконини бермайдиган бемор йўловчилар;

– орқага ҳаракатни амалга ошираётган ҳайдовчилар;

– аҳоли пунктларида ҳаракатланишда – йўналиш таксилари ҳайдовчилари, таксининг орқа ўриндиғидаги йўловчилар;

– аҳоли пунктларида (Г) – ташқи қисмига тегишли рангли график схемалар чизилган махсус транспорт воситалари ҳайдовчилари ва йўловчилари (Д).

Мотоциклда ҳаракатланаётганда ҳайдовчи махсус бош кийимини кийиб олиши, тугмалаши, йўловчи ҳам махсус бош кийимини кийган ва у тугмаланган ҳолда бўлиши шарт (Е).

3.4. Халқаро йўллардаги ҳаракатланишда иштирок этаётган механик транспорт воситаси ҳайдовчисининг ёнида «Йўл ҳаракати ҳақида»ги конвенция талабларига мос келадиган ҳайдовчилик гувоҳномаси ва транспорт воситасининг рўйхатдан ўтганлиги ҳақидаги ҳужжат, транспорт воситасида эса рўйхатдан ўтган давлатнинг рақамли (Ж) ва таниқлик (З) белгиси бўлиши шарт.

3.5. Транспорт воситаси ҳайдовчиси қуйидагиларга амал қилишга мажбурдир:

– ҳаракатланишдан олдин транспорт воситасининг техник созланиши, тозаланиши ва тўлиқ жиҳозланганлигини текшириши;

– ҳаракатланиш вақтида транспорт воситасининг техник ҳолати соз ҳолда бўлишини таъминлаши;

– ҳаракатланишни бошлашдан олдин йўловчиларнинг транспорт

воситасига тўлиқ чиқиб жойларини эгаллаганлигига, транспорт воситасининг эшиклари ёпилганлигига, йўловчилар ташиш учун махсус жиҳозланган юк автомобилларида йўловчилар ташиётганда ушбу қоидаларнинг 6.2 банди талаблари бажарилганлигига ишонч ҳосил қилиши;

– ҳаракатлиниш жараёнида пиёдлар, айниқса болалар, ногиронлар, қарияларга ва велосипедчиларга нисбатан эҳтиёткорлик чораларини кўриши;

– милиция ходимларининг талабига кўра, мастлик ҳолатини аниқловчи махсус текширувдан ўтиши;

– йўл-транспорт ҳодисаси туфайли шикастланган транспорт воситасини шатакка олиш (фақат юк автомобилида), табиий офатлар содир бўлган жойларга етиб бориш, шунингдек, кечиктириб бўлмайдиган хизмат вазифаларини бажариш зарурати туғилган ҳолларда милиция ходимларига, йўналиш бўйича тиббий ёрдам кўрсатишга кетаётган тиббиёт ходимларига, зудлик билан тиббий ёрдамга муҳтож бўлган фуқароларни даволаш муассасасига олиб бориш учун тиббиёт ва милиция ходимларига, милициянинг штатдан ташқари ходимларига ва жамоатчи автоназоратчиларга транспорт воситасидан фойдаланишларига имкон бериши.

Эслатма: тиббий хизматлар учун транспорт воситасидан фойдаланишга имкон беришдан бошқа ҳоллар фуқароларга тегишли, шахсий транспорт воситаларига тааллуқли эмас.

Транспорт воситасидан фойдаланган шахс ҳайдовчи талаб қилганда йўл варақасига вақтни, босиб ўтилган масофани, ўз исми-шарифи, мансаби, иш жойини, йўл варақаси бўлмаган тақдирда тегишли намунадаги маълумотнома ёзиб бериши лозим.

Транспорт воситаларини текшириш ёки ундан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлган шахс ҳайдовчининг талабига мувофиқ ўз хизмат гувоҳномасини кўрсатиши шарт.

3.6. Ҳайдовчиларга қуйидагилар тақиқланади:

– транспорт воситасини ҳар қандай мастлик (алкоголь, наркотик модда ва бошқалар) ҳолатида, сезгирлик ва эътиборни сусайтирадиган дори-дармонлар таъсирида, йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган даражадаги чарчоқлик ва бетобликда бошқариш;

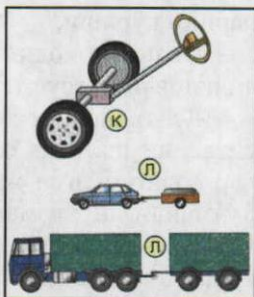
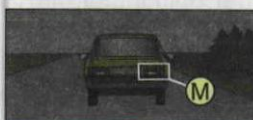
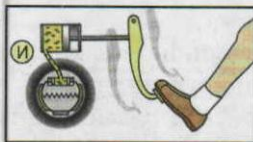
– ҳар қандай мастлик ҳолатида, сезгирлик ва эътиборни сусайтирадиган дори-дармонлар таъсирида, йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган даражада чарчоқлик ва бетобликда бўлган, шунингдек, транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқини берадиган

тегишли тоифадаги гувоҳномаси бўлмаган ёки йўл варақасида исми-шарифи кўрсатилмаган шахсларга транспорт воситасини бошқариш учун топшириш;

– техник носоз транспорт воситасини, мопед, мотороллер ва мотоциклларни товуш пасайтиргичсиз бошқариш;

– транспорт воситасининг тормоз тизими (И) ёки бошқаруви

ишдан чиқса (К), улагич мосламаси (автопоезд таркибида) носоз бўлса (Л), қоронғи вақтда ёки етарлича кўринмаслик шароитида фаралар ва орқа габарит чироқлари ёнмаса (М), ёмғир, қор ёғаётган вақтда эса ҳайдовчи томонидаги

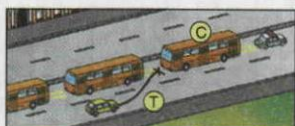

ойна тозалагич ишламай қолса (Н), бундай транспорт воситаларида ҳаракатланиш;

Эслатма: ишчи тормоз ёки бошқарув тизими секин ҳаракатланаётган транспорт воситасини тўхташи ёки манёвр қилишига имкон бермаса, улар ишламаётган ҳисобланади.

– транспорт воситаларига тегишли рухсатсиз махсус техник жиҳозлар (рация, сирена ва ҳ.к.)ни ўрнатиш;

– транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси (шунингдек, пиёдалар жамланмалари) ҳаракатига ҳалакит бериш (С) ва улар орасига кириш (Т);

– транспорт воситасини бошқариш пайтида телефондан, ишлаб чиқарувчи корхона томонидан транспорт воситаси салонининг олд қисмида ўрнатилган теле-, видеомонитордан фойдаланиш;

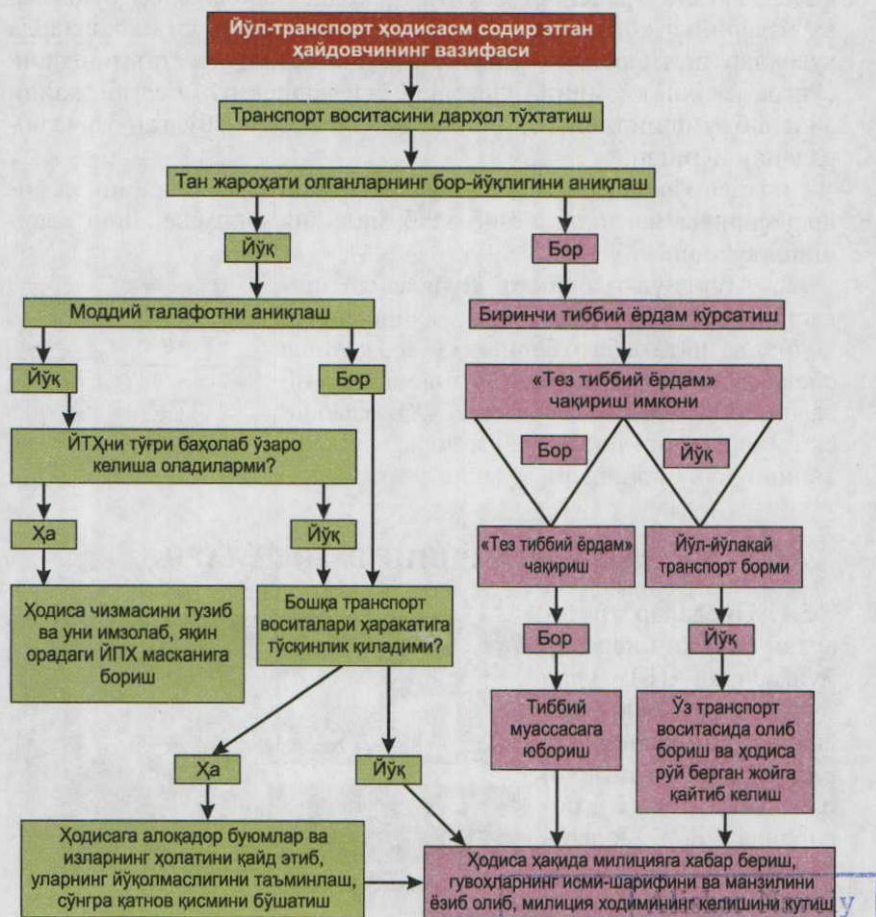
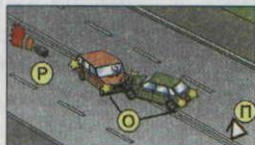

– транспорт воситаси салонининг олд қисмига, шу жумладан приборлар панелига, куёш соябонига ва орқа томонни кўриш кўзгусига теле-, видеомониторлар ўрнатиш.

4. ЙЎЛ-ТРАНСПОРТ ҲОДИСАСИ СОДИР ЭТГАН ҲАЙДОВЧИЛАРНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

4.1. Йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлганда унга дахлдор ҳайдовчилар қуйидагиларни бажаришлари шарт:

– транспорт воситасини дарҳол тўхтатиши, фалокат ёруғлик ишораларини (О) ёки фалокат сабабли тўхташ белгиси (П) (мил-тилловчи қизил чироқ)ни ўрнатиши (Р), транспорт воситасини ва ҳодисага дахлдор буюмларни жойидан қўзғатмаслиги;

– шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам бериш учун зарур бўлган ҳораларни кўриши, «Тез тиббий ёрдам»ни чақириши, шошилиш ҳолларда эса шикастланганларни яқин орадаги даволаш муассасасига шу йўналишда кетаётган транспортда жўнатиши, бунинг иложи бўлмаган ҳолларда ўз транспорт воситасида олиб бориши, у ерда ўз исми-шарифини, транспорт воситасининг рақамли белгисини билдириши (ҳайдовчилик гувоҳномасини ёки ўз шахсини тасдиқловчи, транспорт воситасининг рўйхатдан ўтганлик ҳужжатини кўрсатиши) ва ҳодиса рўй берган жойга қайтиб келиши;

– агар бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатига тўсқинлик қилса, аввало транспорт воситаси, ҳодисага алоқадор буюмлар ва изларнинг ҳолатини қайд этиб (имконияти бўлган ҳолларда гувоҳлар иштирокида), уларнинг йўқолмаслигини таъминлаши, сўнгра қатнов қисмини бўшатиши ёки ҳодиса рўй берган жойни айланиб ўтишни ташкил қилишнинг ўзига боғлиқ бўлган барча чораларни кўриши;

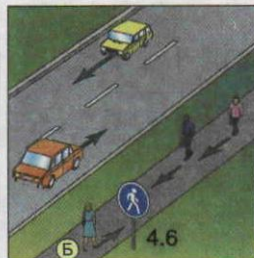
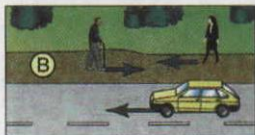
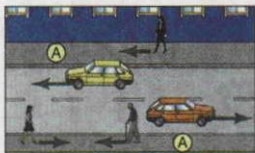
– ҳодиса ҳақида милицияга хабар бериши, гувоҳларнинг исми-шарифини ва манзилини ёзиб олиб, милиция ходимларининг келишини кутиши.

4.2. Агар йўл-транспорт ҳодисасида шикастланганлар бўлмаса ва ҳайдовчилар ҳодиса вазиятига баҳо беришда ўзаро келиша олсалар, олдиндан ҳодиса чизмасини тузиб ва уни имзолаб, яқин орадаги ЙХХБ маскани ёки милиция органига ҳодисани расмийлаштириш учун боришлари мумкин.

5. ПИЁДАЛАРНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

5.1. Пиёдалар тротуардан (А) ёки пиёдалар йўлкасидан (Б), улар бўлмаганда эса йўл ёқасидан юришлари керак (В). Кўпол юкларни олиб кетаётган (Г), ногиронларнинг юргизгичсиз аравасида бораётган (Д) шахсларнинг

тротуар ёки йўл ёқасидан юришлари бошқа пиёдаларнинг ҳаракатланишига ҳалақит берса, улар қатнов қисмининг четидан юришлари керак.

Тротуарлар, пиёдалар йўлкаси, йўл ёқаси бўлмаса ёки улардан юришнинг имконияти бўлмаган ҳолларда пиёдалар велосипед йўлкасидан (Е) ёки қатнов қисмининг четидан (Ж) (ажратувчи бўлаги бор йўлларда қатнов қисмининг ўнг четидан) бир қатор бўлиб юришлари мумкин.

Аҳоли яшамайдиган жойларда йўлнинг қатнов қисмида ҳаракатланаётган пиёдалар (З) транспорт воситаларининг ҳаракатига қарши йўналишда юришлари керак.

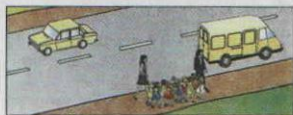
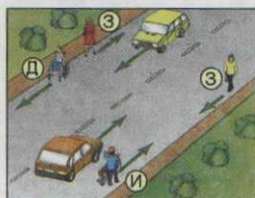
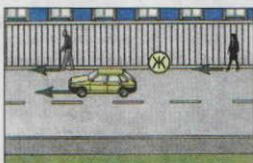
Ногиронларнинг юргизгичсиз арава­сида кетаётган (Д), мотоцикл (И), мопед, велосипед етаклаб кетаётган шахслар эса бундай ҳолларда транспорт воситаларининг ҳаракат йўналиши бўйлаб юришлари керак.

Эслатма: пиёдалар йўлкасида, тротуарларда, йўлнинг ёқасида пиёдаларнинг ҳаракатланишига ҳалақит берадиган қурилма ва жиҳозлар ўрнатиш ман этилади.

5.2. Пиёдаларнинг ташкилий жамланмасига бир қаторда тўрт кишидан ортиқ бўлмасдан йўлнинг қатнов қисмида фақат транспорт воситаларининг ҳаракат йўналиши бўйлаб ўнг томондан юришга рухсат этилади.

Жамланманинг олди ва орқасида чап томондан қизил байроқча, қоронғи вақтда ёки етарлича кўринмаслик шароитида эса олдинда оқ, орқада қизил рангли чироқ кўтарган кузатувчилар бўлишлари керак.

Бола­лар гуруҳини тротуарлар ва пиёдалар йўлкаларидангина, улар бўлмаганда эса йўл ёқасидан фақат кундузи ва катта ёшдагилар кузатувида

олиб юришга рухсат этилади.

5.3. Пиёдалар йўлнинг қатнов қисмини пиёдалар ўтиш учун мўлжалланган ўтиш жойларидан, шунингдек, ер ости ва ер усти ўтиш жойларидан, улар бўлмаганда эса чорраҳаларда тротуар чизиқлари ёки йўл ёқаси бўйлаб кесиб ўтишлари керак.

Кўринадиган ораликда ўтиш жойи ёки чорраҳа бўлмаса, ажратувчи бўлаксиз ва тўсиқсиз йўлларда пиёдаларга йўлнинг икки томони яхши кўринадиган жойидан қатнов қисмининг четига нисбатан тўғри бурчак остида кесиб ўтишларига рухсат этилади.

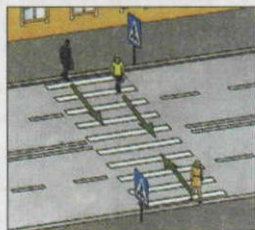
5.4. Пиёдалар йўл ҳаракати тартибга солинган жойларда тартибга солувчининг ёки светофорларнинг ишораларига амал қилишлари керак.

5.5. Пиёдалар ҳаракат тартибга солинмайдиган пиёдалар ўтиш жойларида, яқинлашиб келаётган транспорт воситасигача бўлган масофани ва унинг тезлигини чамалаб кўриб, ўтиш ўзлари учун хавфсиз эканлигига ишонч ҳосил қилганларидан сўнг йўлнинг қатнов қисмига чиқишлари мумкин.

Шунингдек, улар йўлнинг қатнов қисмини пиёдалар ўтиш жойларидан ташқарида кесиб ўтишда транспорт воситаларининг ҳаракат ланишига

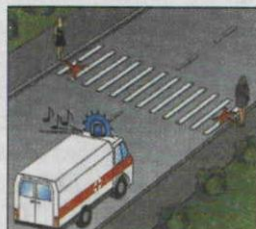
ҳалақит бермасликлари, яқинлашиб келаётган транспорт воситаларининг йўқлигига ишонч ҳосил қилмасдан туриб кўринишни чекловчи тўхтаб турган транспорт воситаси ёки бошқа бирор тўсиқ панасидан чиқмасликлари керак.

Пиёдалар тўхтаб турган автобус ёки троллейбуснинг орқа томонидан, трамвайнинг эса олд томонидан йўлни кесиб ўтишлари шарт.

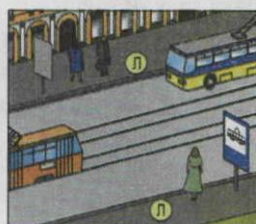
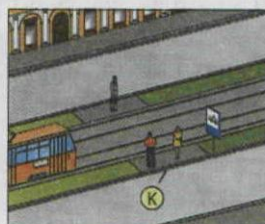
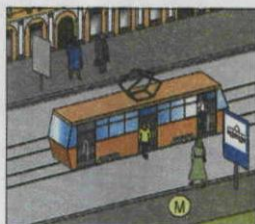

5.6. Агар йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ бўлмаса, қатнов қисмига чиққан пиёдалар ушланиб қолмасликлари ва тўхтамасликлари керак. Ўтишга улгурмаган пиёдалар қарама-қарши йўналишдаги транспорт оқимларини ажратувчи чизикда тўхташлари лозим. Кейинги ҳаракатланиш хавфсиз эканлигига ишонч ҳосил қилгандан сўнг светофор ёки тартибга солувчининг ишораларини ҳисобга олган ҳолда ўтишни давом эттиришлари мумкин.

5.7. Ялт-ялт этувчи кўк рангли ёки қизил (кўк билан қизил) рангли чироқ-маёқчаси ёқилган ёки махсус товуш ишораси қўшилган транспорт воситалари яқинлашиб келаётган бўлса, пиёдалар қатнов қисмидан ўтмасликлари, унда ҳаракатланаётганлар эса бу транспорт воситаларига йўл беришлари ва зудлик билан қатнов қисмини бўшатишлари керак.

5.8. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари ва таксиларни фақат бекатларда (**К**), улар бўлмаган тақдирда эса тротуарлар ёки йўл ёқасида кутиш керак (**Л**).

Махсус жиҳозланган бекатлари бўлмаган тўхташ жойларида (**М**) транспорт воситаси тўлиқ тўхтагандан сўнг унга чиқиш учун йўлнинг қатнов қисмига чиқишга рухсат этилади. Ундан тушгандан кейин ушланиб қолмасдан йўлнинг қатнов қисмини бўшатишлари шарт.

Бекатларга бораётган ёки ундан қайтаётган пиёдалар ушбу қоидаларнинг 5.4–5.7 бандлари талабларига амал қилишлари керак.

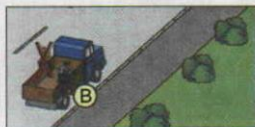
6. ЙЎЛОВЧИЛАРНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

6.1. Йўловчилар транспорт воситасига у тўлиқ тўхтаганидан сўнг фақат тротуар ёки йўл ёқаси (В) томонидан чиқиш ва тушишга мажбурдирлар. Йўловчиларнинг транспорт воситаларидан тротуар ёки йўл ёқаси томонидан тушиши ёки уларга чиқишининг иложи бўлмаган тақдирда қатнов қисмида амалга оширилиши мумкин, бунда улар бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига ҳалақит бермаслиги ва ҳавф туғдирмаслиги керак.

Ҳавфсизлик камарлари билан жиҳозланган транспорт воситасида юришда йўловчилар ҳавфсизлик камари таққан бўлишлари (А) (Қоидаларнинг 3.3-бандида назарда тутилган ҳоллардан ташқари), мотоциклда юрган-да эса тугмаланган махсус бош кийими кийишлари шарт (Б).

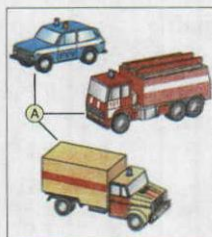
6.2. Йўловчиларга:

- транспорт воситаси ҳаракатланаётган вақтда ҳайдовчини бошқаришдан чалғитиш ва унга ҳалақит бериш;
- бортли юк автомобилларида тик туриш, бортлар сатҳидаги ёки ундан юқоридаги юк устида ўтириш;
- транспорт воситаси ҳаракатланаётган вақтда унинг эшикларини очиш тақиқланади.

7. МАХСУС ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ИМТИЁЗЛАРИ

7.1. Кўк рангли ялт-ялт этувчи чироқ-маёқчаси ва (ёки) махсус товушли ишораси ёқилган тезкор махсус хизмат транспорт воситаларининг (А) ҳайдовчилари кечиктириб бўлмайдиган хизмат вазифаларини бажараётиб,

йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш шарти билан ушбу қоидаларнинг 8-боб (8.9бандидан ташқари), 10–15, 18–19 боблари, қоидаларнинг 1 ва 2 иловалари талабларидан четга чиқишлари мумкин. Кўк рангли чироқ-маёқчага (Б) кўшимча қизил рангли чироқ-маёқча (Г) ҳам ёқилиши мумкин.

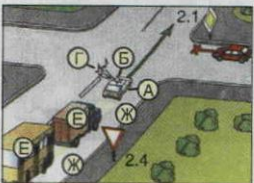
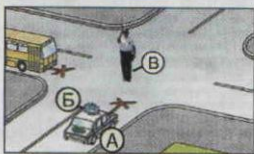
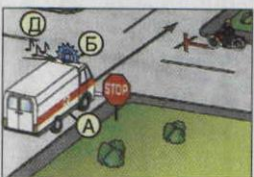
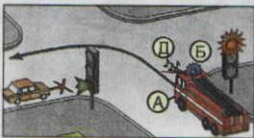
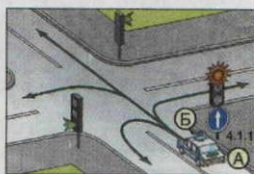
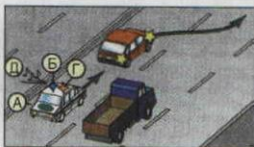
Бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига нисбатан имтиёзга эга бўлишлари учун бундай транспорт воситаларида ялт-ялт этувчи чироқ-маёқча ёқилган (Б) ва (ёки) махсус товушли ишораси (Д) қўшилган бўлиши шарт. Улар ўзларига йўл берилаётганлигига ишонч ҳосил қилганларидан сўнггина имтиёздан фойдаланишлари мумкин.

Тезкор хизмат ва махсус хизмат транспорт воситаларини кузатиб келаётган транспорт воситалари ҳам шу имтиёзлардан фойдаланадилар.

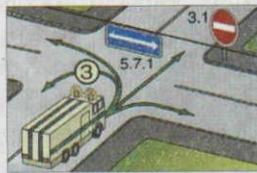
7.2. Ҳайдовчилар кўк рангли чироқ-маёқчани ёққан ва (ёки) махсус товушли ишораларни қўшган ҳолда яқинлашиб келаётган транспорт воситаларига, шунингдек, уларнинг кузатувидаги яқинни ёритувчи чироқлари ёқилган (Ж) транспорт воситаларига (Е) йўл беришлари, зарур бўлган ҳолларда уларнинг тўсиқсиз ўтиб кетишлари учун ўзлари бошқариб бораётган транспорт воситаларини йўлнинг ўнг томониغا олиб тўхтатишлари шарт.

7.3. Кўк рангли чироқ-маёқчасини ёкиб турган транспорт воситасига яқинлашаётган ҳайдовчилар зарур бўлиб қолганда дарҳол тўхташ имкониятини берадиган даражада ҳаракатланиш тезлигини камайтиришлари шарт.

7.4. Зарғалдоқ ёки сариқ рангли чироқ-маёқчаси ёқилган (З),

йўлдан фойдаланиш хизматига тегишли мослама ва транспорт воситаларининг ҳайдовчилари иш бажариш жараёнида йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш шарти билан ушбу қоидаларнинг йўл белгилари, чизиқлари ҳамда 11.4, 11.5, 11.8 ва 18.1 бандлари талабларидан четга чиқишлари мумкин. Бошқа ҳайдовчилар уларнинг иш бажаришларига тўсқинлик туғдирмасликлари шарт. Зарғалдоқ ва сариқ рангли чироқ-маёқча ҳаракатланишда имтиёз бермайди ва у фақат бошқа ҳаракатланиш қатнашчиларининг эътиборини жалб этиши учун хизмат қилади.

3 – 7 – мавзуларга тестлар:

1 Рўпарадан келяётган автомобиль ҳайдовчиси қандай йўл тутуши керак? 1.Йўл ёқасида тўхташи. 2.Ялт-ялт этувчи чироқ маёқчаси ёқилган автомобильга ҳалақит бермасдан ҳаракатни давом эттириши. 	2 Ҳайдовчи йўл-транспорт ҳодисасида шикастланган транспорт воситасини шатакка олиш учун юк автомобиллини милиция ходими ихтиёрига қандай ҳолда бериши керак? 1.Фақат шу ҳолдаки, агар шатакка олиш йўл-йўлакка йўналишда амалга оширилса. 2.Ҳар қандай ҳолда. 3.Ҳайдовчининг истаги бўйича.
3 Ҳаракатни бошлашдан аввал шаҳарлараро автобус ҳайдовчилари нима қилишлари керак? 1.Йўловчиларга ҳалоқат бўлганда чиқиш жойларидан фойдаланиш ҳақида тушунтириш. 2.Йўловчиларга автобусдан чиқиш, ундан тушиш ва унга жойлашиш тартиби ҳақида тушунтириш. 3.Йўловчиларга ҳаракатланиш вақтида салон ичидан юришлари тақиқланиши ҳақида тушунтириш.	4 Қўқ автомобиль чоррахани кесиб ўтади: 1.Биринчи бўлиб, ани бир вақтда қизил билан. 2. Иккинчи бўлиб, ани вақтда қизил билан. 3. Учинчи бўлиб, ани вақтда қизил билан.
5 Ҳайдовчи оқ ҳасса билан ишора бераётган кўзи ожиз пиёдаларни ўтказиб юбориши керакми? 1.Барча ҳолларда ўтказиб юбориши керак, шу жумладан пиёдалар ўтиш жойларидан ташқарида ҳам. 2.Тартибга солинадиган пиёдалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак. 3. Тартибга солимаган пиёдалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак. 4. Ҳар қандай пиёдалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак.	6 Қора автомобиль чоррахани кесиб ўтади: 1.Биринчи бўлиб. 2.Иккинчи бўлиб. 3.Охири бўлиб.

7 Кўк автомобиль чорраҳани кесиб ўтади: 1. Биринчи бўлиб. 2. Иккинчи бўлиб. 3. Учинчи бўлиб. 4. Тўртинчи бўлиб. 5. Охириги бўлиб. 	8 “Фалокат” ёруғлик ишоралари ёқилиши керак: 1. Тўхташ таъиқланган жойларда мажбурий тўхтаганда. 2. Йўл-транспорт ҳодисаси рўй берганда. 3. Йўлнинг ёритилмаган қисмларида тўхтаганда ва тўхтаб турганда ёки кўриниш етарли бўлмаган шароитда габарит ёки тўхтаб туриш чироқлари носоз бўлганда. 4. Барча санаб ўтилган ҳолларда.
9 Агар йўл-транспорт ҳодисаси натижасида ҳеч ким жабрланмаса, моддий зарар эса аҳамиятсиз бўлса, ҳайдовчиларнинг ўзлари ҳодиса рўй берган жойни тарк этиб, ДИХХнинг энг яқин ёки милиция идорасига ҳодисани қайд қилиш учун кела оладиларми? 1. Кела олмайдилар. 3. Кела оладилар. 3. Ҳодиса қизмасини тахминий тузиб ва уни имзолаб кела оладилар.	10 Юк автомобили ҳайдовчиси расмда кўрсатилган ҳолатда махсус товуш ишорасини эшитиб ёки мигтлловчи ишорани кўриб нима қилиши керак? 1. Қатнов қисмидаги ўз бўлаги бўйлаб ҳаракатни давом эттириши керак. 2. Ҳайдовчи махсус товуш ишораларини ёққан ҳолда яқинлашиб келаётган транспорт воситаларига йўл беришлари, зарур бўлган ҳолларда уларнинг тўсиқсиз ўтиб кетишлари учун ўзларини йўлнинг ўнг томонига олиб тўқтатишлари шарт.

8. СВЕТОФОР ВА ТАРТИБГА СОЛУВЧИНИНГ ИШОРАЛАРИ

Транспорт светофорлари

Ётиқ жойлашган

Қўшимча қисми

Тик жойлашган

Белгиланган йўналишда ҳаракатланишни тартибга солувчи

Белгиланган йўналишда ҳаракатланишни тартибга солувчи

Реверсив

Пиедалар светофори

Темир йўл кесимчалари орқали ҳаракатланишни тартибга солувчи

Корхона, ташкилот ҳудудидава қатнов қисмининг торайган жойида ҳаракатланишни тартибга солувчи

Тартибга солинмаган чорраҳаларни ва пиедаларнинг ўтиш жойларини белгиловчи

Тартибга солинмаган чорраҳаларни ва пиедаларнинг ўтиш жойларини белгиловчи

Трамвай ва бошқа умумий фойдаланишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланишини тартибга солувчи

8.1. Светофорларда яшил, сарик, қизил ва оқ рангли ёруғлик ишоралари қўлланилади.

Светофорнинг ишоралари вазифасига боғлиқ равишда доирасимон, йўналтиргич пиеда тасвири туширилган ва Х-симон кўринишда бўлиши мумкин.

Доира шаклидаги ишорали светофорларда яшил доирали ишоралар билан бир сатҳда жойлашган яшил йўналтиргич кўринишдаги ишорали битта ёки иккита қўшимча тармоқ бўлиши мумкин.

Транспорт воситаларининг чорраҳа бўйлаб навбатма-навбат ҳаракатланиб ўтишларини тартибга солишчи светофор икки ёки уч навбатли бўлиши мумкин. Серқатнов йўлларнинг чорраҳаларида транспорт воситаларининг ҳаракатланиб ўтишлари уч навбатга бўлинган бўлса, учинчи навбатдаги ҳаракатланиш қўшимча тармоқ орқали тартибга солинади (амалга оширилади).

Қўшимча тармоқдаги ишора ўчирилган бўлса, шу тармоқ тартибга солинадиган йўналишда ҳаракатланиш тақиқланганлигини билдиради.

8.2. Светофорнинг доирали ишоралари куйидаги маъноларни билдиради:

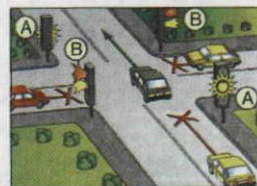
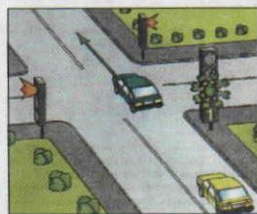
– тик светофорнинг энг пастида, ётик светофорнинг ўнг чеккасида жойлашган яшил ишора ҳаракатланишга рухсат беради; милтилловчи яшил ишора ҳам ҳаракатланишга рухсат бериб, бу белгиланган рухсат вақти тугаётгани ва тез орада (3-4 сониядан сўнг) тақиқловчи ёритгич ёниши ҳақида ахборот беради.

– яшил ёритгич ўчишига қанча сония қолганлигини ҳайдовчиларга етказиш учун рақамли табло қўлланилиши мумкин. Табло 10 сониядан (10, 9, 8... 3, 2, 1) кам қолган вақтларни кўрсатади.

Светофорнинг қизил (В) чирогидан кейин ёнган сариқ чироқда (А) чорраҳага кириб келиш тақиқланади, (сариқ чироқ ҳаракатни тақиқлайди), лекин светофорнинг яшил (ҳаракатга рухсат берувчи) ёритгичи ёниб турганида чорраҳага (тўхташ чизигига) жуда яқин келиб қолиб, сариқ чироқ ёнганда кескин тормоз бермасдан тўхташга улгура олмайдиган транспорт воситаси ҳайдовчиларига ҳаракатни давом эттиришга рухсат этилади.

– милтилловчи сариқ ишора (Б) ҳаракатланишга рухсат беради. У транспорт оқими сийрак бўлиб, уларни навбат билан ҳаракатланиб ўтишларини тартибга солишга ҳожат бўлмаган, лекин баъзи бир сабабларга кўра хавфли бўлган чорраҳаларда қўлланилади.

– устма-уст жойлашиб, навбат билан милтилловчи иккита сариқ

ёритгич ҳаракати доимий бўлмаган, вақти-вақти билан пайдо бўладиган пиёдаларнинг ҳаракати тартибга солинмаган ўтиш жойлари борлиги ҳақида огоҳлантиради.

– навбатма-навбат милитловчи иккита қизил ишорали светофор темир йўл кесимчалари ва сол кечуви олдида ўрнатилиб, ҳаракатланишни тақиқлайди. Бу светофорларнинг навбат билан ёниши ҳайдовчининг диққатини ўзига жалб қилиб тезроқ чора қабул қилиши учун мўлжалланган.

8.3. Светофорнинг қизил, сариқ ва яшил чироқларига туширилган қора тасвири йўналтиргичлар бу ишораларнинг маъносини ўзгартирмайди, балки у светофорнинг яшил чироғи ёнганида рухсат этилган ҳаракат йўналишини кўрсатади (Г). Бу светофорлар ҳаракатланиши кўп йўналишли чорраҳаларда ҳар бир йўналиш учун алоҳида қўлланилиши мумкин.

Давлат намунаси (ГОСТ 25695–91)га асосан кўзлари оғиз пиёдалар ўтиши жойларида светофор ишораларига қўшимча равишда товуш чиқарувчи мосламалар ўрнатилиши мумкин.

Агар тегишли йўл белгиси билан тақиқланмаган бўлса, чапга бурилишга рухсат берувчи йўналтиргич қайрилиб олишга ҳам рухсат беради. Қўшимча тармоқдаги яшил йўналтиргич ҳам худди шу маънони билдиради.

Светофорнинг яшил чироғи сатҳида жойлашган қўшимча тармоқдаги яшил йўналтиргич (Д) светофорнинг қизил ёритгичи билан ёнса, бошқа йўлдаги транспорт воситаларига йўл бериб кўрсатилган йўналишда ҳаракатланишга рухсат беради.

Агар қўшимча тармоқдаги яшил йўналтиргич светофорнинг яшил ёритгичи билан ёнса, бошқа йўлдаги ҳаракатланиш тақиқлангани туфайли, кўрсатилган йўналишда тўхтамасдан ҳаракатланиб ўтишга рухсат берилади.

8.4. Агар светофорнинг асосий яшил ишорасига қора йўналтиргич (йўналтиргичлар) шакли туширилган бўлса (Е), у ҳайдовчиларга светофорнинг қўшимча тармоғи борлигини маълум қилади ва шу асосий тармоқдаги йўналтиргичлар йўналишларида

ҳаракатланишга рухсат берилганлигини кўрсатади.

Сутканинг қоронғи вақтида (етарлича кўринмаслик шароитларида) ҳайдовчига светофорнинг қўшимча тармоғи кўринмай қолиб, асосий яшил чироқда бурилиб ёки қайрилиб хато қилмасликлари учун, ушбу контур чизиқли стрелка асосий яшил чироққа туширилади.

8.5. Агар светофор ишораси пиёда тасвири кўринишида бўлса, у фақат пиёдаларнинг ҳаракатига таъсир кўрсатади. Бунда яшил ишора пиёдаларнинг ҳаракатланишига рухсат беради, қизил ишора эса тақиқлайди.

8.6. Катнов қисмининг ҳаракат йўналиши қарама-қарши томонга ўзгариши мумкин бўлган бўлакларида транспорт воситаларининг ҳаракатини

тартибга солиш учун Х-симон қизил ишорали ва пастга йўналган йўналтиргич кўринишидаги яшил ишорали реверсив светофорлар қўлланилади. Бу ишоралар қайси бўлак устига ўрнатилган бўлса, унда ҳаракатланишни тақиқлайди ёки рухсат беради.

Икки томони 1.9 чизиғи билан белгиланган бўлак устига ўрнатилган, ишоралари ўчирилган реверсив светофор шу бўлакка киришни тақиқлайди.

Йўлнинг ўтказиш қobiliятини ошириб, транспорт воситаларидан унумли фойдаланиш учун ўрта бўлак (бўлақлар) транспорт оқими жсадаллигига қараб йўналишларини ўзгартиришлари мумкин. Бундай ҳаракат реверсив ҳаракат деб аталади.

Давлат намунаси (ГОСТ – 25695 – 91)да реверсив светофорнинг асосий ишораларига қўшимча 450 ли бурчак остидаги сариқ йўналтиргич кўзда тутилган. Бу йўналтиргич ёнганида ҳайдовчилар реверсив бўлакни тарк этиб чиқиб кетишлари керак.

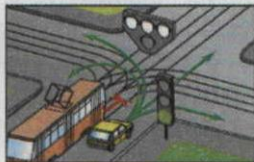
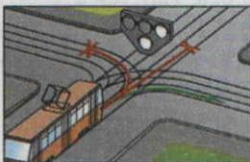
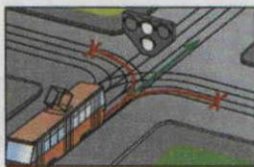
Яшил йўналтиргич ёнганида бир йўналишида ҳаракатланаётган ҳайдовчилар бўлақларни ажратувчи реверсив чизиқни исталган тарафидан кесиб ўтишлари мумкин.

8.7. Трамвайларнинг, шунингдек, йўлнинг махсус ажратилган бўлагида ҳаракатланадиган белгиланган йўналишли бошқа транспорт воситаларининг чорраҳадан ҳаракатланиб ўтишларини тартибга солиш учун «Т» ҳарфи кўринишида жойлашган тўртта доирасимон

(оқ-ойдин) рангли ишорали светофорлар қўлланилиши мумкин.

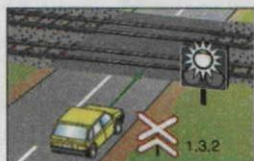
Юқоридаги бир ёки бир нечта ва пастки ишора бир вақтнинг ўзида ёнганда ҳаракатланишга рухсат этилади. Улардан чапдагиси чапга, ўнгдагиси ўнг томонга бурилишга, ўртадагиси тўғрига юришга рухсат беради. Агар фақат юқоридаги учта ишора бир вақтда ёнса, ҳаракатланиш тақиқланади.

Ушбу светофор фақат трамвай ва йўлнинг махсус ажратилган бўлакларидан ҳаракатланадиган белгиланган йўналишли транспорт воситаларига тегишли бўлса-да, бошқа ҳайдовчилар светофорнинг бир вақтда ҳаракатланиши рухсати йўналишидан қатъи назар, трамвай ҳайдовчисига йўл беришлари керак.

8.8. Темир йўл кесишмаларида ўрнатилган доирасимон оқ рангли милтилловчи ишора транспорт воситаларининг кесишма орқали ҳаракатланишига рухсат беради.

Темир йўл кесишмаси олдида ўрнатилган ушбу светофорнинг оқ милтилловчи чироғи мазмун жиҳатдан оддий светофорнинг яшил чироғи билан тенг.

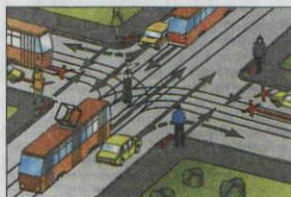

Кўриниш чегарасида яқинлашиб келаётган поезд (локомотив, дрезина) бўлмаса, ўчирилган милтилловчи оқ ва қизил ишораларда ҳам ҳаракатланишга рухсат берилади.

8.9. Йўлларда ҳаракатланишни тартибга солувчининг ишоралари қуйидаги маънони билдиради:

– қўллари ён томонга узатилганда ёки туширилганда чап ва ўнг томонидан трамвайга тўғрига, рельсиз транспорт воситаларига, тўғрига ва ўнгга ҳаракатланишга, пиёдаларга қатнов қисмини кесиб ўтишга рухсат берилади. Олди ва орқа томондан барча транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатланиши тақиқланади;

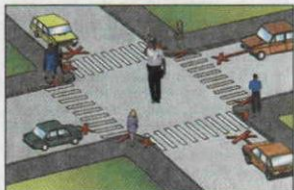
– ўнг қўли олдинга узатилганда, чап ёнидан трамвайга чапга,

рельсиз транспорт воситаларига барча йўналишларда, олди томонидан барча транспорт воситаларига фақат ўнгга ҳаракатланишга рухсат берилади. Орқа томонидан ва ўнг ёнидан барча транспорт воситаларининг ҳаракатланиши тақиқланади. Пиедаларга тартибга солувчининг орқа томонидан қатнов қисмини кесиб ўтишга рухсат этилади;

– кўлини юқорига кўтарганда қоидаларнинг 8.13 бандида кўрсатилганидан бошқа ҳолларда транспорт воситалари ва пиедаларнинг барча йўналишларда ҳаракатланиши тақиқланади.

Тартибга солувчи ҳайдовчи ва пиедаларга тушунарли бўлган бошқа ишораларни ҳам бериши мумкин. Ишоралар яхши кўриниши учун тартибга солувчи жезл ёки ёруғлик қайтарадиган қизил рангли мосламаларни қўллаши мумкин.

Чорраҳада барча транспорт воситаларига:

– тартибга солувчининг тўрт томонидан икки томонида доим ҳаракатланиш тақиқланади, икки томонидан ҳаракатланишга рухсат этилади;

– тартибга солувчининг ҳаракатланишга рухсат берувчи ҳар бир ҳолатида трамвайга фақат бир йўналишда ҳаракатланишга рухсат этилади;

– тартибга солувчи узатилган қўллари билан чорраҳанинг ҳаракатланиш рухсат этилган томонларини кўрсатади;

– тартибга солувчининг орқа томонида ҳаракатланиш доимо тақиқланади;

– тартибга солувчининг олд томонидан тўғри йўналишда ҳаракатланиш доимо тақиқланади.

8.10. Ҳаракатни тартибга солаётган ёки хизмат бурчини ўтаётган милиция ходими транспорт воситаси ҳайдовчисига қарата қўл ишораси ёки овоз кучайтиргичли қурилма орқали транспорт воситасини тўхтатишни талаб қилиши мумкин. Ҳайдовчи эса

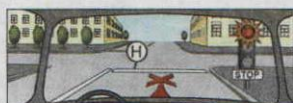

кўрсатилган жойда тўхташи керак.

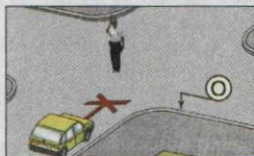
ИПХ ходими йўл ҳаракати қатнашчиларига муурожаат қилишда ўнг қўлини бош қиймига қадар кўтариб, лавозими, махсус унвони ва фамилиясини айтиб ўзини таништириши, транспорт воситасини тўхтатиш сабабини билдириши лозим. Фуқаролар ёрдам сўраб муурожаат қилган тақдирда ИПХ ходими ўз ваколати ва имконияти доирасида ёрдам беради, саволларни ҳал қилиш учун қаерга муурожаат қилиш кераклигини тушунтиради. У фуқаролар билан мулоқотга киришганда хотиржам ва ҳушмуомала бўлиш билан бирга, тортишмасликка, ўзини йўқотмасликка, қўполлик қилмасликка мажбурдир.

8.11. Йўл ҳаракати қатнашчиларининг эътиборини жалб этиш учун ҳуштак билан қўшимча ишора берилиши мумкин.

8.12. Светофор (реверсивдан ташқари) нинг ёки тартибга солувчининг тақиқловчи ишорасида ҳайдовчилар транспорт воситаларини тўхташ чизиғи (5.33 белгиси) (**Н**) олдида, бундай чизик бўлмаганда эса:

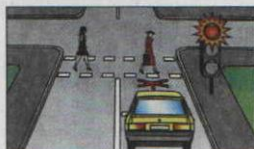

– чорраҳада қоидаларнинг 15.7 бандини ҳисобга олган ҳолда (**О**), пиёдаларга ҳалақит бермасдан қатнов қисмлари кесишмаси олдида;

– темир йўл кесишмаси олдида қоидаларнинг 17.4 бандига мувофиқ;

– бошқа жойларда светофор ёки тартибга солувчининг олдида, яъни ҳаракатланишга рухсат берилган транспорт воситалари ва пиёдаларга ҳалақит бермаган ҳолда тўхташи керак.

8.13. Сарик ишора ёнганда ёки тартибга солувчининг қўли юқорига кўтарилганда қоидаларнинг 8.12 бандида кўзда тутилган жойларда кескин тормоз бермасдан тўхташга улгура олмайдиغان транспорт воситаларининг ҳайдовчиларига ҳаракатни давом эттиришга рухсат этилади.

Ушбу ишоралар берилганда қатнов қисмида бўлган пиёдалар йўлни бўшатишлари, агар бунинг иложи бўлмаса, қарама-қарши йўналишлардаги транспорт оқимларини ажратувчи чизикда тўхташлари керак.

8.14. Ҳайдовчилар ва пиёдалар тартибга солувчининг ишораси

ва кўрсатмаларига улар светофор ишоралари (Р), йўл белгилари ва чизикларига зид келган тақдирда ҳам амал қилишлари керак (Ш).

Чорраҳаларда светофор ишлаб турганда ҳайдовчи имтиёз белгиларига эмас, балки светофорга бўйсунди.

8.15. Темир йўл кесишмаларида светофорнинг милтилловчи қизил ишораси билан бир вақтда пиёдаларнинг кесишма орқали ҳаракатланиши тақиқланганлиги тўғрисида хабар берувчи товушли ишора ҳам берилиши мумкин.

8-мавзуга тестлар:

1 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси чорраҳадан биринчи бўлиб ўтади?

1. Автомобиль ва автобус ҳайдовчиси.
2. Трамвай ҳайдовчиси.

2 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?

1. Автомобиль ҳайдовчиси.
2. Трамвай ҳайдовчиси.

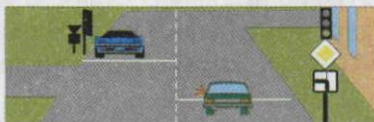
3 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:

1. Трамвай ва автобус, енгил автомобиль.
2. Трамвай, енгил автомобиль, автобус.
3. Енгил автомобиль, трамвай ва автобус.

4 Кўк автомобиль чорраҳадан нечанчи бўлиб ўтади?

1. Биринчи.
2. Иккинчи.

5 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?

1. Мотоцикл ҳайдовчиси.
2. Автомобиль ҳайдовчиси.

6 Ушбу шаронгта автобуснинг чорраҳага киришига рухсат бериладими?

1. Рухсат берилади.
2. Тақиқланади.
3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича ҳаракатланаётган бўлса рухсат этилади.

7 Кўрсатилган йўналишлар бўйича қайси транспорт воситаларига ҳаракатланишга руҳсат берилади?

1. Автомобиль ҳайдовчисига.
2. Автомобиль ва мотоцикл ҳайдовчисига.
3. Трамвай ва автомобиль ҳайдовчисига.

8 Ушбу светофор ҳаракатланишни тартибга солиш учун қўлланади:

1. Катнов қисмининг бутун кенглиги бўйича.
2. Катнов қисмидаги ҳаракатланиш йўналиши қарама-қарши томонга ўзгарадиган бўлақлар бўйича.
3. Фақат белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари учун мўлжалланган бўлақ бўйича.

9 Светофорнинг таққисловчи ишорасида ва шлагбаум очик бўлганда ҳайдовчи нима қилиши керак?

1. Яқинлашиб келаётган поезд йўқлигига шахсан ишонч ҳосил қилиши ва кесинмадан ўтиши керак.
2. Шлагбаумнинг ҳолатига асосланган ҳолда кесинмадан ўтиши керак.
3. Шлагбаумгача 10 метрдан яқин бўлмаган масофада тўхташ.
4. Тўхташ чизиги олдида, агар улар йўқ бўлса шлагбаумгача 5 метрдан яқин бўлмаган масофада тўхташ.

10 Автомобиль қайси йўналишларда ҳаракатланиши мумкин?

1. Фақат ўнгга.
2. Тўхташ ва светофорнинг яшил чироғини кутиш.
3. Фақат тўғрига.
4. Барча йўналишлар бўйича.

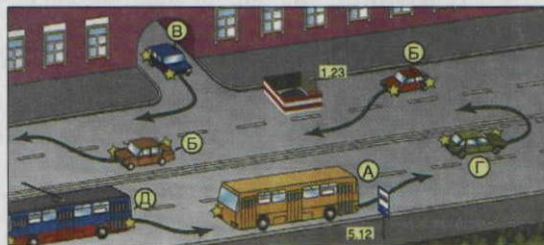
9. ОГОҲЛАНТИРУВЧИ ВА ФАЛОКАТ ИШОРАЛАРИ, ФАЛОКАТ САБАБЛИ ТЎХТАШ БЕЛГИСИНИНГ ҚўЛЛАНИЛИШИ

9.1. Қуйидагилар огоҳлантирувчи ишоралар ҳисобланади:

- бурилишни кўрсатадиган милтилловчи чироқ ёки қўл билан бериладиган ишоралар;
- товушли ишоралар;
- фараларнинг ёкиб-ўчирилиши;
- кундуз кунни яқинни ёритувчи фара чироғининг ёкилиши.
- *фалокат сабабли тўхташ ишораси.*
- *орқага ҳаракатлантириб юриш ишораси.*

9.2. Ҳаракатланишни бошлашдан (А), қайта тизилишдан (Б), бурилиш (қайрилиб олиш)дан (В) ва тўхташдан (Д) олдин ҳайдовчи тегишли йўналишни билдирувчи бурилиш ёруғлик кўрсатгичи, улар бўлмаганда ёки бузук бўлганда қўл билан ишора қилиши шарт.

Чапга бурилиш (қайрилиб олиш)ни (Е) билдирувчи ишорага чап қўлни ёки тирсакдан тўғри бурчак остида букилган ўнг қўлни, ўнгга

(Ж) бурилишни билдирувчи ишорага ўнг қўлни ёки тирсакдан тўғри бурчак остида букилган чап қўлни ёнга узатиш мос келади.

Тўхташ ишораси (З) чап ёки ўнг қўлни юқори кўтариб берилади.

Ҳайдовчи ўзининг ҳаракатланиш йўналишини ўзгартириш ҳақида ўзга ҳайдовчи ва бошқа йўл иштирокчиларига огоҳлантириш ишоралари орқали хабар беради. Манёвр бошладан аввал берилган огоҳлантириш ишораси вазиятни тўғри баҳолашга имкон беради.

9.3. Бурилиш кўрсаткичи ёки қўл билан берилаётган ишора маневрни бажаришдан олдинроқ берилиши (И) ва уни тугаллагач дарҳол тўхтатилиши лозим (К) (қўл билан берилаётган ишорани маневр қилишдан бевосита олдин тугаллаш мумкин (Л).

Ишоралар бериш бошқа йўл ҳаракат қатнашчиларини чалғитмаслиги керак.

Огоҳлантирувчи ишора бериш ҳайдовчига олдин ўтиш ҳуқуқини бермайди ва уни зарурий эҳтиёт чораларини кўриш масъулиятдан озод қилмайди.

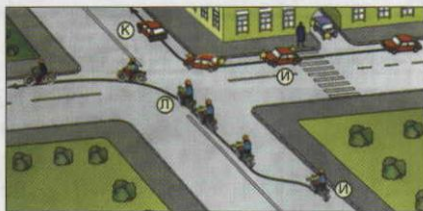
Айланма ҳаракатли чорраҳаларга киришда ва автомобиль йўлининг траекторияси буриладиган жойларда бурилиш ишораларини кўрсатиш шарт эмас.

9.4. Ҳайдовчи ўздан орқада келаётган, қувиб ўтишни бошлаган ва бошқа транспорт воситаларига халал бермаслигига ишонч ҳосил қилгандан кейингина ҳаракатланиш йўналишини ўзгартириш ҳақида огоҳлантирувчи ишора бериши керак.

9.5. Товушли ишоралар фақат куйидаги ҳолларда қўлланилиши мумкин:

- аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида бошқа ҳайдовчиларни қувиб ўтиш ҳақида огоҳлантириш учун;
- зарур бўлган ҳолларда йўл-транспорт ҳодисасининг олдини олиш учун.

Аҳоли яшайдиган жойларда, йўл яқинида дам олувчиларга, ҳаракат билан боглиқ бўлмаганларга ва йўл иштирокчилари-

га ҳалақит бермаслик учун товуш мосламаларидан фойдаланиш тақиқланади.

9.6. Қувиб ўтиш ҳақида товушли ишора ўрнига ёки у билан бирга фара чироқларини ёқиб-ўчириб огоҳлантириш ишорасини бериш мумкин.

Қувиб ўтишни хавфсиз бажариш, қувиб ўтилаётган ҳайдовчининг эътиборини жалб этиш учун огоҳлантириш ишораларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Бундай вазиятда огоҳлантирувчи ишоралар сифатида фараларни ёқиб ўчириш ва аҳоли яшамайдиган жойларда товуш мосламасидан фойдаланиш мумкин, лекин бошқа ҳайдовчиларнинг кўзларини қамаштирадиган даражада фаранинг узоқни ёритувчи чироқларидан ушбу мақсадда фойдаланиш тақиқланади.

9.7. Бурилишни кўрсатувчи барча ёруғлик ишораларининг бир вақтда милтиллаши фалокат ишоралари ҳисобланади.

Шатакка олинган транспорт воситаси паст тезлиги ва паст динамикаси билан маълум даражада оқимдаги транспорт воситаларига ҳалақит беради. Шу сабабли шатакка олинган транспорт воситаларида сутканинг исталган вақтида фалокат ёруғлик чироқлари ёқилган бўлиши керак (улар ишламаганида габарит чироқлари).

Фалокат ёруғлик ишоралари қуйидаги ҳолларда ёқиши керак:

– фара чироқлари ҳайдовчининг кўзини қамаштирганда (А);

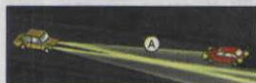
– йўл-транспорт ходисаси содир бўлганда (Б);

– тўхташ тақиқланган жойларда мажбурий тўхталганда (В);

– шатакка олишда (шатакка олинган транспорт воситасида) (Г).

Транспорт воситаларида ҳаракатланиш тақиқланмаган, лекин фойдаланиш тақиқланган (3-иловада) техник носозликлар пайдо бўлганида таъмирлаш ёки тўхтаб туриш жойларига етиб бориш учун фалокат ёруғлик ишоралари қўлланилади.

Ҳайдовчи йўл ҳаракати қатнашчиларини огоҳлантириш учун ўзи бошқараётган транспорт воситаси хавф туғдириши мумкин бўлган бошқа ҳолларда ҳам фалокат ёруғлик ишораларини ёқиши мумкин.

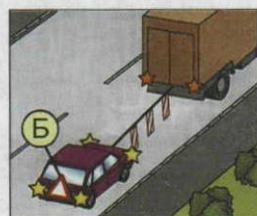
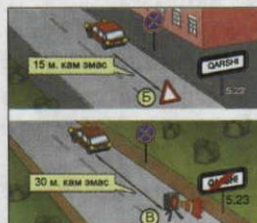

9.8. Қуйидаги ҳолларда фалокат ёруғлик ишоралари ёқилгандан кейин, шунингдек, у бўлмаганда ёки бузуқ бўлганда, фалокат сабабли тўхташ белгиси (Б) (милтилловчи қизил чироқ (В) дарҳол ўрнатилиши керак:

- йўл-транспорт ҳодисаси содир бўлганда;
- тақиқланган ва кўриниш шароитини ҳисобга олган ҳолда транспорт воситаси бошқа ҳайдовчилар томонидан ўз вақтида пайкаб бўлмайдиган жойларда мажбурий тўхтаб қолганда.

Бундай белги (Б) (чироқ (В) муайян вазиятда хавф ҳақида ҳайдовчиларни ўз вақтида огоҳлантиришни таъминлайдиган масофада ўрнатилиши керак. Лекин бу масофа аҳоли яшайдиган жойларда транспорт воситасидан 15 метрдан, улардан ташқарида эса 30 метрдан кам бўлмаслиги керак.

9.9. Шатакка олинган транспорт воситасида фалокат ёруғлик ишоралари бузуқ бўлганда ёки бўлмаган ҳолларда унинг орқа томонига фалокат сабабли тўхташ белгиси ўрнатилиши керак.

9-мавзуга тестлар:

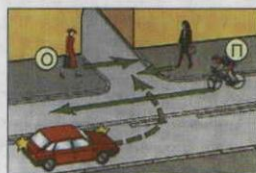
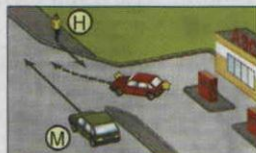
1 Ҳайдовчи ҳаракатланишни бошлашдан олдин қандай амалларни бажариши керак? 1. Транспорт воситасининг созланиши ва тўла жиҳозланганлигини текшириши. 2. Ҳаракатланиш бошланиши хавфсиз бўлишига ва ҳаракатнинг бошқа иштирокчиларига ҳалақит бермаслигига ишонч ҳосил қилиши керак. 3. Тегишли йўналишдаги бурилишнинг ёруғлик кўрсаткичи билан ишора бериши. 4. Санаб ўтилган ҳамма ҳаракатларни бажариши.	2 Куннинг қоронғи вақтида сунъий ёритилмаган йўлларда ёки старли кўринмаслик шаронтида ёнмайдиган орқа габарит чироклари билан тўхтаб туриш ёки таъмирлаш жойига боришга рухсат бериладими? 1. Алоҳида эхтиёткорлик билан боришга рухсат берилади. 2. Тақиқланади.
3 Қайси ҳолда қоидалар огоҳлантириш ишорасини беришни талаб қилмайди? 1. Қатнов қисмининг чеккасида тўхташ олдида. 2. “Хавфли бурилиш” белгиси билан белгиланган йўлнинг эгри бурилиш жойи олдида. 3. Қўшни ҳаракат бўлагига ўтиш олдида.	4 Кундузги вақтда яқинини ёритувчи фара чироғини ёқиб огоҳлантириш ишораси бўладими? 1. Бўлади. 2. Бўлмайди.

5 Қайси ишоралар огоҳлантирувчи ҳисобланади? 1.Бурилишни кўрсатадиган миялтиловчи чирок ёки қўл билан бериладиган ишоралар. 2.Товушли ишоралар. 3.Фара чирокларининг ўчиб-ёқилиши ва кундузги вақтда яқинни ёритувчи фара чирогининг ёқилиши. 4.Санаб ўтилган барча ишоралар.	6 Огоҳлантириш ишорасини бериш ҳайдовчига биринчи ҳаракатланиш ҳуқуқини берадими? 1.Бермайди. 2.Манёврни тугатиш вақтида беради. 3.Манёврни бошлаш вақтида беради. 4.Ҳамма ҳолларда беради.
7 Ҳайдовчи аҳоли яшайдиган жойдан ташқаридаги йўлда қувиб ўтилаётган ҳайдовчининг эътиборини жалб этиш учун фаралар чирокларини ўчириб-ёқиш ва товуш ишораси беришни қўллаб тўғри қилдими? 1.Нотўғри. 2.Тўғри.	8 Қувиб ўтишда фараларнинг узокни ёритувчи чирокларидан огоҳлантирувчи ишора сифатида фойдаланиш мумкинми? 1.Ҳамма ҳолда мумкин. 2.Мумкин, агар бу бошқа ҳайдовчиларнинг кўзини камаштирмаса, шу жумладан, орқани кўриш кўзуси орқали ҳам. 3.Мумкин эмас. 4.Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда мумкин.
9 Ҳайдовчи манёврни бажаришда бурилиш кўрсаткичлари билан ёруғлик ишорасини ҳар доим бериши керакми? 1.Ҳар доим бериши керак. 2.Керак эмас, агар ҳаракатланишнинг бошқа қатнашчиларини жалғатиши мумкин бўлса. 3.Керак, зарурий эҳтиёт чораларини кўрган ҳолда.	10 Куннинг қоронғи вақтида йўлнинг ёритилган қисмида ҳаракатланаётган механик транспорт воситасида қайси чироклар ёқилган бўлиши керак? 1.Фараларнинг яқинни ёритувчи чироклари. 2.Фараларнинг узокни ёритувчи чироклари ёки габарит чироклар. 3.Фараларнинг яқинни ёритувчи чироклари (туманга қарши фаралар) ёки габарит чироклар.

10. ҲАРАКАТЛАНИШНИ БОШЛАШ, ЙЎНАЛИШЛАРНИ ЎЗГАРТИРИШ

10.1. Ҳайдовчи ҳаракатланишни бошлаш, қайта тизилиш, бурилиш (қайрилиб олиш), йўналишни ўзгартириш ва тўхташдан олдин ўз ҳаракати билан бошқа транспорт воситаларига хавф туғдирмаётганлигига ва тўсқинлик қилмаётганлигига ишонч ҳосил қилиши керак.

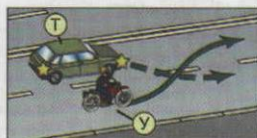
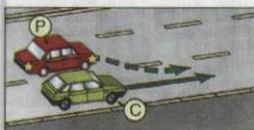
10.2. Ёндош ҳудудлардан йўлга чиқаётган ҳайдовчи унда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига (М) ва пиёдаларга (Н), шунингдек, ундан чиқишда ўзининг ҳаракат йўналишини кесиб ўтаётган пиёдалар (О) ва велосипедчиларга (П) йўл бериши керак. Ёндош ҳудуд (ҳовли, ташкилот, ёнилғи қуйиш шахобчаси, турар жой даҳалари ва

шунга ўхшаш) чорраҳа ҳисобланмайди.

10.3. Ҳайдовчи қайта тизилишда (Р) ён бўлакда ҳаракат йўналишини ўзгартирмасдан кетаётган транспорт воситаларига йўл бериши керак (С).

Тўғри йўналишда ҳаракатланаётган транспорт воситалари бир вақтда қайта тизилаётганда ҳайдовчи (Т) ўнг томондаги транспорт воситасига йўл бериши керак (У).

10.4. Айланма ҳаракатланиш ташкил килинган чорраҳаларга кириш учун бурилишдан бошқа барча ҳолларда ҳайдовчи ўнгга (Ф), чапга бурилиш ёки қайрилиб олишдан (Х) олдин шу йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган қатнов қисмининг энг четки бўлагини эгаллаши шарт.

Айланма ҳаракат ташкил этилган чорраҳага киришда нечта бўлак бўлса, барчасидан баробар кириш мумкин. Айланма

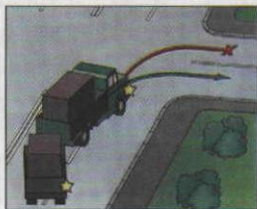

ҳаракатли чорраҳанинг ичида қаторлар бўйича ҳаракатланиш кучга кириб, ундан чиқиш (5.8.1, 5.8.2 белгилари бўлмаса) энг четки (Ц) ўнг қатордан амалга оширилади. Айланма ҳаракатли чорраҳадан чиқишда 5.8.1, 5.8.2 белгилари нечта бўлак устида ўрнатилган бўлса, барчаси бўйлаб чиқиш мумкин.

10.5. Бурилишни шундай амалга ошириш керакки, бунда қатнов қисмларининг кесишмасидан чиқаётган транспорт воситаси қарама-қарши йўналишдаги ҳаракат томонига ўтиб кетмасин. Ўнгга буриლაётган транспорт воситаси иложи борича қатнов қисмининг ўнг томонига яқинроқда ҳаракатланиши керак (Э).

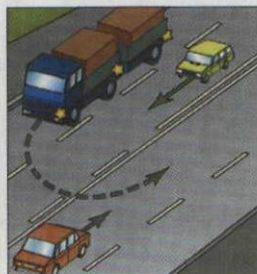
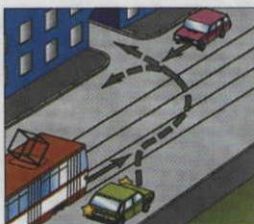
10.6. Транспорт воситаси ўзининг габарит ўлчами ёки бошқа техник сабабларга кўра қоидаларнинг 10.4 банди талабларига мувофиқ бурилишни бажара олмаса, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаб ва бошқа транспорт воситаларига ҳалақит бер-

масдан ундан четга чиқишга йўл қўйилади.

10.7. Рельсиз транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўлнинг чорраҳадан ташқари жойида чапга бурилиш ёки қайрилиб олишда қарама-қарши йўналишдан келаётган транспорт воситаларига ва тўғри йўналишдаги трамвайга йўл бериши шарт.

Чорраҳадан ташқаридаги қатнов қисмининг кенглиги четки чап бўлақдан қайрилиб олиш имконини бермаса, қайрилишни қатнов қисмининг ўртаси ёки ўнг четидан (йўлнинг ўнг ёқасидан) амалга ошириш мумкин. Бундай вазиятда ҳайдовчи тўғри ва қарама-қарши йўналишдаги транспорт воситаларига йўл бериши шарт.

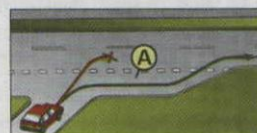
10.8. Транспорт воситаларининг ҳаракат йўналишлари кесишадиган ва ўтиш навбати ушбу қоидаларда кўзда тутилмаган вазиятларда ҳайдовчи ўнг томондан яқинлашиб келаётган транспорт воситасига йўл бериши керак.

10.9. Секинлашиш бўлаги бўлган йўлларда (Ю) бурилмоқчи бўлаётган ҳайдовчи ўз вақтида шу бўлакка ўтиши ва тезликни фақат унда камайтириши керак.

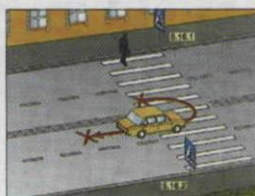

Йўлга чиқиш жойида тезланиш бўлаги бўлса (А), ҳайдовчи унда ҳаракатланиши ва кўшни бўлакда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига йўл бериши, сўнгра оқимга қўшилиши керак.

10.10. Қуйидаги жойларда қайрилиб олиш тақиқланади:

- пиёдалар ўтиш жойларида;
- тоннелларда;
- кўприклар, осма йўл (эстакада)лар, осма кўприклар ва уларнинг

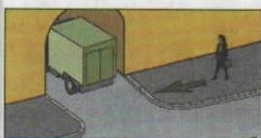
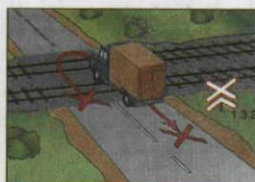

остида;

– темир йўл кесиш-маларида;

– йўлнинг кўриниши бирон-бир йўналишда 100 метрдан кам бўлган жойларда.

10.11. Транспорт воситасини орқага ҳаракатлантиришда ҳайдовчи йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаши ва бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига ҳалақит бермаслиги шарт. Зарурат туғилганда ҳайдовчи бошқа шахсларнинг ёрдамидан фойдаланиши мумкин.

10-мавзуга тестлар:

1 Қайрилиш тақикланади:

1. Чорраҳага 15 метрдан яқинроқда.
2. Тартибга солинмайдиган чорраҳаларда, агар кесиб ўтилаётган йўлда бир томонлама ҳаракатланиш ташкил этилган бўлса.
3. Пиедалар ўтиш жойларида.
4. Ҳамма санаб ўтилган ҳолларда.

3 Бурилишда ҳаракат қилганда автопоезднинг тиркамаси силжийдими?

1. Бурилиш марказидан бошқа томонга силжийди.
2. Силжймайди.
3. Бурилиш марказига силжийди.

2 Ҳаракатда имтиёзга эга бўлади:

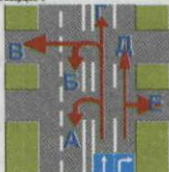
1. Кўк автомобиль, чунки қизил автомобиль ҳаракатланиш бўлагини чапга ўзгартиради.
2. Қизил автомобиль, чунки ўзаро қайта тизилишда у ўнг томонда бўлади.
3. Кўк автомобиль, чунки ўзаро қайта сафланишда у чап томонда бўлади.

4 Ёнгил автомобиль ҳайдовчиларининг қайси бири аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш қоидаларини бузаяпти?

1. Фақат "Б" автомобиль ҳайдовчиси.
2. Иккаласи ҳам бузмокда.
3. Иккаласи ҳам бузмаяпти.

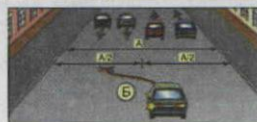
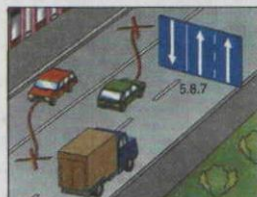

5 Чоррахада қайси йўналишларда ҳаракат қилишга рухсат этилади? 1. Фақат "Г" ва "Е". 2. А, Б, Г, Д. 3. Б, В, Г, Д. 	6 Юк автомобилларининг автомагистралларда иккинчи бўлакдан нарироқда ҳаракатланишга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади, рухсат этилган тўла вазни 3,5 т дан ошиб кетмаса. 2. Рухсат этилади, рухсат этилган тўла вазни 3,5 т дан ортиқ бўлса. 3. Тақиқланади.
7 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси ҳаракатланишда имтиёзга эга? 1. Автомобиль ҳайдовчиси. 2. Трамвай ҳайдовчиси. 	8 Сиз учта бўлаги бўлган икки томонлама ҳаракатли йўл бўйлаб кетаясиз. Ўрта бўлакка ўтишга қандай ҳолда рухсат этилади? 1. Фақат қувиб ўтиш учун. 2. Фақат айланиб ўтиш учун. 3. Фақат чапга бурилиш ёки орқага бурилиш учун. 4. Барча санаб ўтилган ҳолларда.
9 Қайси жойларда орқа билан ҳаракатланиш тақиқланади? 1. Бир томонлама ҳаракатли йўлларда. 2. Кўприкларда, осма йўлларда, эстакадаларда ва уларнинг остида. 3. Тоғлик йўлларда. 4. Автомагистралларда. 5. Барча санаб ўтилган жойларда.	10 Икки томонлама ҳаракатли йўлда учта бўлак бор, сиз унга бурилишингиз зарур. Сиз ушбу манёврни қайси бўлакдан амалга оширасиз? 1. Ўнг бўлакдан. 2. Ўрта бўлакдан. 3. Ўнг ёки ўрта бўлакдан. 4. Ўрта бўлакдан, лекин фақат ўнг бўлак банд бўлган вақтда.

11. ЙЎЛНИНГ ҚАТНОВ ҚИСМИДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ЖОЙЛАШИШИ

Рельсиз транспорт воситалари йўлнинг қатнов қисмида бўлаклар бўйича муносиб жойлашуви йўлнинг ўтказиш қобилиятини юқори даражада бўлишини таъминлайди.

11.1. Рельсиз транспорт воситалари ҳаракатланадиган бўлаклар сони чизиклар ёки 5.8.1, 5.8.2, 5.8.7, 5.8.8 йўл белгилари билан белгиланади. Бундай чизиклар ёки йўл белгилари бўлмаса (А), ҳайдовчилар йўл бўлаklarини ўзлари, қатнов қисмининг кенглигини, транспорт воситалари орасидаги зарур ёнлама оралик

масофани ва уларнинг габарит ўлчамларини ҳисобга олган ҳолда аниқлайдилар. Бундай ҳаракат қатнов қисми икки томонлама бўлган йўл йўлининг чап томондаги ярми қарама-қарши йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган, деб ҳисобланади.

Шуни таъкидлаш керакки, ҳаракатланиш бўлаги транспорт воситаларининг бир қатор бўлиб ҳаракатланиши учун мўлжалланган. Давлат стандарти (ГОСТ 13508-74)га кўра ҳаракатланиш бўлаги 2,5 метрдан 3,75 метргача бўлади.

11.2. Тўрт ва ундан ортиқ бўлакли, ҳаракат икки томонлама бўлган йўлларда қарама-қарши йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган бўлақларга чиқиш тақиқланади (**Б**).

Бундай йўлларда қарама-қарши оқим икки узлуксиз йўл чизиги билан ажратилади ва бу чизиқни кесиб ўтиш тақиқланади. Йўл чизиги кўринмаса ёки умуман бўлмаса ҳам қарама-қарши бўлақка чиқиш тақиқланади.

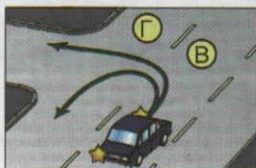
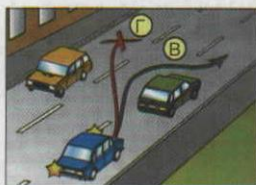
11.3. Ҳаракат икки томонлама бўлган учта бўлакли (1.9 чизиги билан белгилангандан ташқари) йўлларда ўрта бўлақка (**В**) фақат қувиб ўтиш, чапга бурилиш, қайрилиб олиш ва айланиб ўтиш учунгина чиқишга рухсат этилади. Қарама-қарши йўналишдаги ҳаракатланиш учун мўлжалланган четки чап бўлақка чиқиш тақиқланади (**Г**).

Бундай йўлларда фақат четки бўлақлардан ҳаракатланишга рухсат этилади, ўрта бўлақда доимий ҳаракатланиш мумкин эмас, у қувиб ўтиш, айланиб ўтиш, қайрилиб олиш ёки чапга бурилиш каби манёврларга мўлжалланган.

11.4. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида ҳайдовчилар транспорт воситаларини мумкин қадар қатнов қисмининг ўнг четига яқинроққа олиб ҳаракатланишлари керак.

Аҳоли яшамайдиган жойларда йўл чеккасида йўл ёқаси (обочиналари) бўлиб, транспорт воситалари тўхташ ва тўхтаб туриш учун йўл ёқасига чиқади ва йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига ҳалақит бермайди. Транспорт воситаларининг ўнг бўлақ бўйлаб ҳаракатланишларига тўлиқ имконият яратилади.

Аҳоли яшайдиган жойларда қоидаларнинг 11.6, 19.1, 26.2 бандларидаги талаблар-

ни ҳисобга олган ҳолда ҳайдовчилар ўзларига қулай бўлган ҳаракатланиш бўлагидан фойдаланишлари мумкин. Фақат ўнгга ёки чапга бурилиш, қайрилиб олиш, қувиб ўтиш, тўхташ олдидан ҳаракатланиш бўлагини ўзгартиришга рухсат этилади.

Аҳоли яшайдиган жойларда йўл ёқаси (обочина) бўлмаганлиги сабабли йўл чеккасида тўхтаб турган автомобилларни учратиш мумкин. Бу эса ўнг томондаги биринчи бўлак бўйлаб ҳаракатланишга халақит қилади.

Бир йўналишида уч ва ундан ортиқ бўлакли ҳар қандай йўлларда учинчи қаторга қуйидаги ҳолларда чиқиш мумкин (Д):

– ҳаракатланиш серқатновлиги сабабли бошқа бўлаклар банд бўлганда;

– қувиб ўтиш учун;

– чапга бурилиш учун;

– қайрилиш учун;

– рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобилларига чапга бурилиш ёки қайрилиш учун (Е). Бошқа ҳолларда бу юк автомобилларига четки чап бўлакка чиқиш тақиқланади.

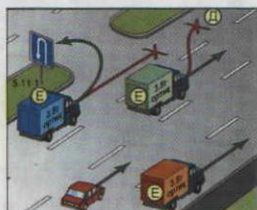
Бир томонлама ҳаракатланиш жорий этилган йўлларда рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан юқори бўлган юк автомобиллари йўлнинг четки чап бўлагига юк ортиш ёки тушириш учун чиқишлари мумкин. Бошқа сабаблар билан четки чап бўлакни банд қилмасликлари керак.

Аҳоли яшайдиган жойларда чапга бурилиш ва орқага қайрилиш каби манёврлар тез-тез учраб туриши боис, ҳайдовчилар ҳаракатланиш хавфсизлиги талабларига асосан мўлжалланган манёврни бажариш учун ўзига тегишли йўл бўлагини эгаллашлари лозим.

Ҳаракат бир томонлама бўлган йўлнинг чап бўлагига тўхташ ва тўхтаб туриш Қоидаларнинг 14.1 бандига мувофиқ амалга оширилади.

Ҳаракатланиш бир томонлама йўлларда ёнма-ён бўлакдаги транспорт воситаларига нисбатан катта тезликда ҳаракатланиш қувиб ўтиш ҳисобланмайди.

11.5. Тезлигини соатига 40 километрдан ошириш мумкин бўлмаган ёки техник сабабларга кўра тезлигини бундан ошира

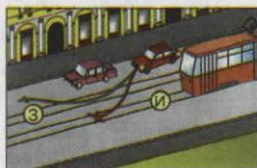

олмайдиган транспорт воситалари кувиб ўтиш, чапга бурилиш ёки қайрилиб олиш, айланиб ўтиш учун қайта тизилишдан бошқа ҳолларда фақат четки ўнг бўлакда (Ж) ҳаракатланишлари керак.

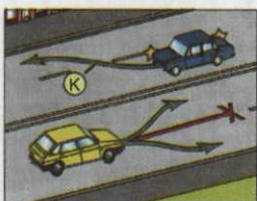
Секин ҳаракатланувчи транспорт воситалари учун алоҳида бўлак бўлиб тегишли белгиларга эга бўлса, бундай транспорт воситаларининг ҳайдовчилари шу бўлакдан фойдаланишлари лозим.

11.6. Тўғри йўналишдаги қатнов қисмининг чап томонида у билан бир сатҳда жойлашган трамвай изидан шу йўналишдаги бошқа бўлаklar банд бўлганда ҳаракатланишга, айланиб ва кувиб ўтишга (З), шунингдек, 5.8.1, 5.8.2 белгилари билан белгиланмаган ҳолларда эса чапга бурилиш ва қайрилиб олишга рухсат этилади. Бироқ бу манёвр трамвай ҳаракатига ҳалакит бермаслиги керак.

Қарама-қарши йўналишдаги трамвай изидан ҳаракатланиш тақиқланади (И).

11.7. Агар қатнов қисми йўл чизиқлари билан бўлақларга ажратилган бўлса, транспорт воситаларининг ҳаракатланиши қатъий равишда белгиланган бўлақларда амалга оширилиши керак. Фақат қайта тизилишда узук-узук чизиқларни босиб ўтишга рухсат этилади (К).

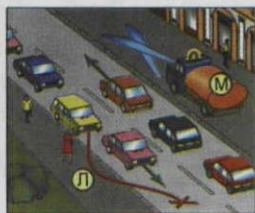
11.8. Реверсив ҳаракатланишли йўлга бурилишда транспорт воситалари қатнов қисмлари кесишмасидан чиқишда четки ўнг бўлакни эгаллаши керак. Ҳайдовчига шу йўналишдаги бошқа бўлақларда ҳам ҳаракатланишга рухсат берилганлигига ишонч ҳосил қилгандан кейингина қайта тизилишга рухсат этилади.

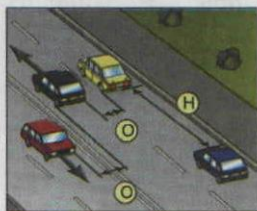
Реверсив бўлакни йўлга буриладиган ҳайдовчига реверсив бўлакдаги ҳаракатланиш қайси йўналишда эканлиги ноъмалум, шунинг учун у четки ўнг бўлак бўйича ҳаракатланиши керак.

11.9. Қоидаларнинг 14.1, 27.2 бандларида кўзда тутилгандан бошқа ҳолларда транспорт воситаларининг йўл ёқаси, тротуар (Л) ва пиёдалар йўлкаларидан ҳаракатланиши тақиқланади. Бу жойлар-

да йўлдан фойдаланиш ва коммунал хизмат (М) машиналарининг ҳаракатланишига, шунингдек, бошқа имконият бўлмаган ҳолларда бевосита йўл ёқасида, тротуар ёки пйёдалар йўлқалари олдида жойлашган савдо шаҳобчалари, корхоналар ва бошқа иншоотларга юк олиб кириш учун транспорт воситаларининг киришига рухсат этилади. Бундай вазиятда йўл ҳаракати хавфсизлиги тўла таъминланган бўлиши шарт.

11.10. Ҳайдовчи ўзидан олдинда кетаётган транспорт воситаси кескин тўхтаганда у билан тўқнашиб кетмаслик кафолатини берадиган оралиқ масофани (Н), шунингдек, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлайдиган ёнлама оралиқ масофани (О) сақлаши керак.

Ҳайдовчи йўлнинг ҳолати ва шароитини, транспорт воситаси ва ташилаётган юкнинг хусусиятларини инобатга олган ҳолда оралиқ масофа (дистанция ва интервал) ларни танлаши керак.

11.11. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда тезлигини соатига 50 километрдан ошириши мумкин бўлмаган, шунингдек, рухсат этилган тўла вазни 12 тоннадан ортиқ бўлган транспорт воситаларининг ҳайдовчилари ўзи ва олдида кетаётган транспорт воситаси оралиғида, уларни қувиб ўтиши мумкин бўлган транспорт воситалари бемалол йўлнинг ўнг томонига қайта тизилиши учун имкон берадиган масофани (Н) сақлашлари керак.

Бир вақтнинг ўзида икки ва ундан ортиқ секин юрар транспорт воситаларини қувиб ўтиш ҳар доим ҳам хавфсиз бўлавермайди. Шунинг учун қувиб ўтилаётган ҳайдовчи қувиб ўтувчи ҳайдовчига имкон бериши керак.

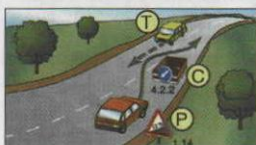
Қувиб ўтишга тайёрланаётган, шунингдек, транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси таркибида, серкатнов бўлган йўлларда ҳаракатланаётган транспорт воситаларининг ҳайдовчиларига бу талаб тааллуқли эмас.

11.12. Агар бирор-бир тўсиқ сабабли қарама-қарши йўналишларда

ҳаракатланиш қийин бўлса, тўсиқ ўз томонида бўлган ҳайдовчи (П) йўл бериши керак.

Агар тўсиқ олдида имтиёз белгилари бўлса, ҳайдовчи ушбу белгилар талабига бўйсунди.

Агар тўсиқ олдида (С)тик нишаблик ва баландлик белгилари (Р) ўрнатилган жойларда эса пастга ҳаракатланаётган ҳайдовчи (Т) йўл бериши керак.

11-мавзуга тестлар:

1 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси чорраҳадан биринчи бўлиб ўтади?

1. Автомобиль ва автобус ҳайдовчиси.
2. Трамвай ҳайдовчиси.

2 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?

1. Автомобиль ҳайдовчиси.
2. Трамвай ҳайдовчиси.

3 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:

1. Трамвай ва автобус, енгил автомобиль.
2. Трамвай, енгил автомобиль, автобус.
3. Енгил автомобиль, трамвай ва автобус.

4 Ҳаракат икки томонлама бўлган, уч бўлакли йўлда Сиз ўнгга бурилишингиз зарур. Ушбу манёврни Сиз қайси бўлакдан амалга оширасиз?

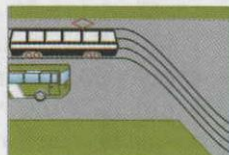
1. Ўнг бўлакдан.
2. Ўрта бўлакдан.
3. Ўнг ёки ўрта бўлакдан.
4. Ўрта бўлакдан, лекин фақат ўнг бўлак банд бўлганда.

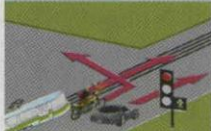
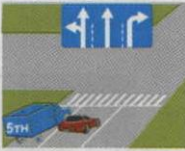
5 Чорраҳада айланма ҳаракатланиш ташкил қилинган. Сиз яқинлашиб келаётган чорраҳанинг қатнов қисми иккита ҳаракат бўлагига эга. Чорраҳага киришда бурилиш учун Сиз қайси бўлакни эгаллашингиз лозим?

1. Ўнг бўлакни.
2. Чап бўлакни.
3. Ўнг ёки чап бўлакни.

6 Белгиланган йўналиш бўйлаб кетаётган автобус ҳайдовчиси ушбу шаронгта йўл бериши керакми?

1. Керак.
2. Керак эмас.
3. Керак эмас, чунки у тўғрига кетаяпти.

7 Қайси йўналишда ҳаракатланишга рухсат этилади? 1. Фақат чапга. 3. Фақат ўнгга. 2. Тўғрига ва ўнгга. 4. Фақат тўғрига. 	8 Кўрсатилган йўналишлар бўйича қайси транспорт воситаларига ҳаракатланишга рухсат этилади? 1. Автомобиль ҳайдовчисига. 2. Автомобиль ва мотоцикл ҳайдовчисига. 3. Трамвай ва автомобиль ҳайдовчисига.
9 Автомобилларга қайси йўналишда ҳаракатланишга рухсат берилади? 1. Қизил автомобилга-тўғрига, кўк автомобилга-тўғрига ва чапга. 2. Қизил ва кўк автомобилга-тўғрига. 3. Қизил автомобилга-тўғрига, кўкига чапга. 	10 Ушбу светофор ҳаракатланишни тартибга солиш учун қўлланади: 1. Қатнов қисмининг бутун кенлиги бўйича. 2. Қатнов қисмидаги ҳаракатланиш йўналиши қарама-қарши томонга ўзгарадиган бўлақлар бўйича. 3. Фақат белгиланган йўналишдаги транспорт воситалар учун мўлжалланган бўлақ бўйича.

12. ҲАРАКАТЛАНИШ ТЕЗЛИГИ

Транспорт воситалари ва оқимнинг тезлиги ортгани сайин йўлнинг ўтказиш қобилияти унумлашади, йўловчиларнинг йўлда йўқотадиган вақтлари камаёди, юк ташиш тезлашади, иқтисодий самарадорлиги ортади, лекин юқори тезлик ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади.

12.1. Ҳайдовчи ҳаракатнинг серқатновлигини, транспорт воситаси ва юкнинг хусусияти ҳамда ҳолатини, йўл ва об-ҳаво шароитини, шунингдек, ҳаракатланиш йўналишидаги кўринишни ҳисобга олган ҳолда транспорт воситасини белгиланган тезликдан (А) оширмасдан бошқариши керак.

Транспорт воситасининг тезлиги ҳайдовчига қондалар талабларини бажариш, ҳаракатни доимо назорат қилиб бориш имкониятини бериши керак.

Рухсат этилган максимал тезлик билан ҳаракатланиш ҳар доим ҳам хавфсиз бўлавермайди. Ҳайдовчи танлаган тезлик, йўлда хавф пайдо бўлганида, транспорт воситасини тўхтата оладиган даражада бўлиши керак. Бунинг учун ҳайдовчи кўриниш масофасига қараб шундай тезлик танлаши керакки, тўхташ йўли кўриниш масофасидан ўтиб кетмасин (автомобилнинг тўхташ йўли – ҳайдовчи хавфни кўриб тўлиқ тўхтагунча ўтган масофа).

Ҳаракатланиш пайтида, ҳайдовчи аниқлай олиши имконияти-

да бўлган хавф (Б) ёки тўсиқ пайдо бўлса, у транспорт воситасининг тезлигини тўлиқ тўхташни таъминлайдиган даражада камайтириши ёки тўсиқни бошқа ҳаракат қатнашчилари учун хавфсиз айланиб ўтиш чораларини кўриши керак.

Хавф – йўл ҳаракати қоидаларини бузиб, беҳосдан пайдо бўладиган транспорт воситалари, пиёдалар ва ҳ.к.

Тўсиқ – транспорт воситасидан тушиб қолган бирор-бир юк, йўлда бузилиб тўхтаб турган транспорт воситаси ва бошқалар.

12.2. Аҳоли яшайдиган жойларда транспорт воситалари тезлигини соатига 70 километрдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади.

Тезликнинг бундай чекланиши фақат кириши 5.22, чиқиши 5.23 (асоси оқ рангда бўлган) йўл белгилари билан белгиланган аҳоли яшаш жойларига тегишли.

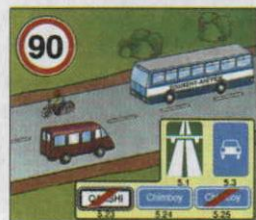
Кириш жойи 5.24, чиқиш йўли 5.25 (асоси кўк рангли) белгилар билан белгиланган ҳудуддаги тезлик аҳоли яшамайдиган жойлардаги тезлик чегараси билан бир хил бўлади.

12.3. Аҳоли яшамайдиган жойларда ва кириш йўли 5.24, чиқиш йўли 5.25 белгилари ўрнатилган ҳудудларда:

– енгил автомобилларга ва рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ошмайдиган юк автомобилларига тезликни соатига 100 километрдан оширмасдан;

– шаҳарлараро қатнайидиган автобусларга ва микроавтобусларга тезликни соатига 90 километрдан оширмасдан;

– бошқа автобуслар, тиркамали енгил автомобиллар, мотоцикллар, рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобилларига тезликни соатига 80 километрдан оширмасдан;

– тиркамали юк автомобилларига тезликни соатига 70 километрдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади.

12.4. Ҳар қандай йўлларда:

– одам ташиётган юк автомобилларига тезликни соатига 60 километрдан оширмасдан;

– механик транспорт воситаларини шатакка олган транспорт воситаларига тезликни соатига 50 километрдан оширмасдан;

– хавфли, оғир вазнли ва катта ўлчамли юкларни ташиётган, ташкилий жамланмада ҳаракатланаётган транспорт воситаларига ЙҲХБ билан келишилган тезликдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади.

12.5. Ҳайдовчиларга куйидагилар тақиқланади:

– тезликни мазкур транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўрсатилган энг юқори тезликдан ошириш.

Пастлик (нишаблик) томон ҳаракатланаётган транспорт воситаларининг тезлиги ишлаб чиқарувчи ташиқлот томонидан мазкур транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўрсатилган нормадан ошиб кетиши мумкин. Бу ҳол транспорт воситасининг турғунлиги йўқолиб, ағанаб кетишига олиб келиши мумкин;

– тезликни транспорт воситасига ўрнатилган таниқлик белги («Тезлик чекланган»)да кўрсатилганидан ошириш.

Баъзи махсус транспорт воситалари (автокран, ун ташувчи цистерна, цемент ташувчи цистерна, бетон ташувчи цистерна, ва шу кабилар) ишлаб чиқарувчи ташиқлот томонидан юқори тезликни чегараловчи таниқли белги билан таъминланади. Йўл шароитлари имкон берган тақдирда ҳам тезликни, таниқлик белгида кўрсатилганидан ошириш мумкин эмас;

– зарурат бўлмаганда жуда паст тезликда ҳаракатланиб, бошқа транспорт воситаларига ҳалақит бериш.

Йўлларнинг эни чекланган бўлиб, айниқса серқатнов йўлларда паст тезлик билан ҳаракатланиш тирбандликлар ҳосил қилади ва авто-

транспортнинг иш унумини пасайтиради (йўловчиларнинг қимматли вақтлари, юкни кечиктириб етказиши ва ҳ.к.);

– йўл-транспорт ҳодисасининг олдини олиш зарурати бўлмаганда кескин тормоз бериш.

Заруратсиз кескин тўхташ кетма-кет келаётган транспорт воситаларининг тўқнашувига олиб келиши мумкин.

12-мавзуга тестлар:

1 Мазкур шароитда шатакка олиш қандай юқори тезлик билан амалга оширилиши мумкин? 1.30 км/с. 2.50 км/с. 3.70 км/с. 4.80 км/с. 	2 Ҳайдовчи ҳаракат тезлигини танлашда нимани ҳисобга олиши керак? 1. Ҳаракатнинг серкатновлигини, транспорт воситаси ва юкнинг хусусияти ва ҳолатини. 2. Йўл ва об-ҳаво шароитини. 3. Барча санаб ўтилган омилларни.
3 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчисига белгида кўрсатилган тезлик билан ҳаракатланишга рухсат берилган? 1. Ҳар икки ҳайдовчига. 2. Фақат микроавтобус ҳайдовчисига. 3. Ҳар иккисига таъқиқланган. 	4 Агар барча транспорт воситалари 80 км/соат тезлик билан ҳаракат қилса, ҳайдовчилардан қай бири қондаларнинг талабларини бузади? 1. Мотоцикл ва юк автомобилнинг ҳайдовчилари. 2. Мотоцикл ва енгил автомобилнинг ҳайдовчилари. 3. Ҳамма ҳайдовчилар. 4. Мотоцикл ҳайдовчиси. 5. Ҳеч ким бузмайди.
5 Автомобилнинг таниқлик белгиси бўлганда, йўлнинг мазкур қисмида қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишга рухсат этилади? 1.70 км/с. 2.90 км/с. 3.100 км/с. 	6 Бундай йўл белгиси ўрнатилган йўл қисмларида мотоциклларга қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишга рухсат этилади? 1.60 км/с. 2.70 км/с. 3.80 км/с. 4.90 км/с. 5.100 км/с.
7 Шундай йўл белгиси билан белгиланган йўл қисмларида шаҳарлараро бўлмаган автобусларнинг қандай юқори тезлик билан ҳаракатланишга рухсат этилади? 1.50 км/с. 2.60 км/с. 3.70 км/с. 4.80 км/с. 5.90 км/с. 	8 Автопоезди шу вазиятда, агар у 40 км/с. дан кам тезлик билан ҳаракат қилаётган бўлса, қувиб ўтишга рухсат этиладими? 1. Таъқиқланади. 2. Рухсат этилади.

- 9** Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида юк автомобиль юкхонасида одамларни ташишда қандай энг юкори тезликда ҳаракатланишга рухсат этилади?
- 1.40 км/с.
 - 2.50 км/с.
 - 3.60 км/с.
 - 4.70 км/с.
 - 5.80 км/с.

- 10** Бундай йўл белгиси билан белгиланган йўл қисмларида рухсат этилган тўла вазни 3,5 т дан ортиқ бўлган юк автомобилларининг қандай юкори тезлик билан ҳаракатланишга рухсат этилади?
- 1.60 км/с.
 - 2.90 км/с.
 - 3.80 км/с.
 - 4.70 км/с.
 - 5.100 км/с.

YANGIYO'L

13. ҚУВИБ ЎТИШ

Қувиб ўтиш — эгаллаган ҳаракатланиш бўлагидан чиқиб, олдинда кетаётган транспорт воситаларидан ўзиб кетиш. Тўхтаб турган транспорт воситасини айланиб ўтиш, қувиб ўтиш ҳисобланмайди.

Ёнма-ён бўлакдаги транспорт воситасидан ўзиб кетиш, қувиб ўтиш ҳисобланмайди (ЙЎҚ-11.4).

Икки томонлама ҳаракатли икки бўлакли йўлларда қувиб ўтиш қарама-қарши йўналишдаги бўлакка чиқиш орқали, хавфсизлик қоидаларига амал қилган ҳолда бажарилади.

Икки томонлама ҳаракатланувчи уч бўлакли йўлларда қувиб ўтиш ўрта бўлакка чиқиш билан амалга оширилади.

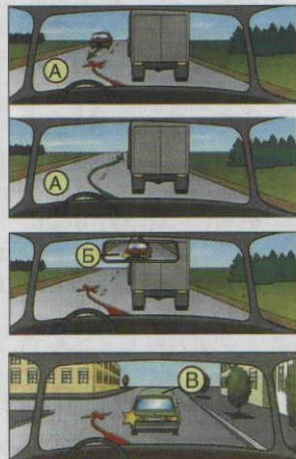
Икки томонлама ҳаракатланувчи тўрт ва ундан кўп бўлакли йўлларда қувиб ўтиш йўналиши бўйича қўшни қаторга чиқиш билан боғлиқ.

13.1. Ҳайдовчи қувиб ўтишни бошлашдан олдин:

— ўзи ўтмоқчи бўлган ҳаракатланиш бўлаги (А) қувиб ўтиш учун етарлича масофада бўш эканлигига, бу қарама-қарши йўналишдаги ва шу бўлакдаги транспорт воситаларининг ҳаракатига ҳалақит бермаслигига;

— шу бўлакда орқада келаётган транспорт воситаси қувиб ўтишни бошламаганлигига (Б);

— олдинда ҳаракатланаётган транспорт воситаси эса қувиб ўтиш, чапга бурилиш (қайта тизилиш) ҳақида ишора бермаганлигига (В);

– кувиб ўтишни тугаллаётганда кувиб ўтилаётган транспорт воситасига (Г) ҳалакит бермасдан илгари эгаллаган бўлакка қайтиб ўта олишига ишонч ҳосил қилиши шарт.

13.2. Рельсиз транспорт воситаларини фақат чап томондан кувиб ўтишга рухсат берилади (Д). Бироқ чапга бурилиш ишорасини бериб, бурилишга киришган транспорт воситасини кувиб ўтиш ўнг томондан (Е) амалга оширилади.

13.3. Кувиб ўтиш жараёнининг хавфсиз амалга оширилиши кувиб ўтилаётган транспорт воситаси ҳайдовчисининг хулқиға ҳам боғлиқ.

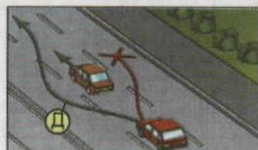
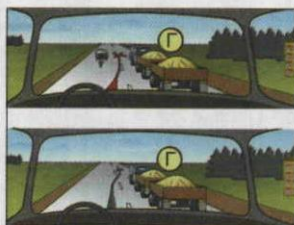
Кувиб ўтилаётган транспорт воситасининг ҳайдовчисига ҳаракат тезлигини ошириш ёки бошқа хатти-ҳаракатлар билан кувиб ўтишга тўскинлик қилиш тақиқланади.

Акс ҳолда кувиб ўтаётган транспорт воситаси ўз бўлагига қайта тизила олмай бошқа транспорт воситалари (рўпарадан келувчи) билан тўқнашиб кетиши ҳам мумкин.

13.4. Икки томонлама ҳаракатланувчи икки бўлакли йўлларда кувиб ўтиш учун қарши бўлакка, икки томонлама ҳаракатланувчи уч бўлакли йўлларда ўрта бўлакка чиққан ҳайдовчи кувиб ўтишни тугаллагандан сўнг илгари эгаллаган ҳаракатланиш бўлагига қайтиши шарт (Ж) (ўнг томондан рухсат этилган кувиб ўтишдан ташқари). Тўрт ва ундан кўп бўлакли йўлларда кувиб ўтишни тугаллаган ҳайдовчи ўз бўлагида қолиши мумкин (бу маневр илгарилаб ўтиши ҳисобланади).

Ўз қаторига қайтишда кувиб ўтилаётган транспорт воситасининг олдида кескин бурчак билан эмас, балки оралиқ масофани ҳар томонлама сақланган ҳолда равон ўтиши керак.

Бироқ ушбу йўналишда ҳаракатланиш учун икки ёки ундан ортиқ бўлак бўлса, кувиб ўтаётган ҳайдовчи ўзи эгаллаган бўлакка қайтгани заҳоти кейинги кувиб ўтишни бошлашга тўғри келадиган ҳолларда орқада ўзидан катта тезликда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига ҳалакит бермаса, чап

бўлақда ҳаракатланишни давом эттириши мумкин (3).

13.5. Қувиб ўтиш қуйидаги ҳолларда тақиқланади:

1) тартибга солинган чорраҳаларда қарама-қарши йўналишда ҳаракатланиш бўлагига чиқиб (**И**);

2) тартибга солинмайдиган чорраҳаларда асосий ҳисобланмайдиган йўлларда (**К**) ҳаракатланишда (айланма ҳаракатланишли чорраҳаларда қувиб ўтиш, кажавасиз икки ғилдиракли транспорт воситаларини қувиб ўтиш (**Л**) ва рухсат этилган ҳолларда ўнг томондан қувиб ўтиш бундан мустасно);

3) пиёдалар ўтиш жойларида пиёдалар бўлган-да;

4) темир йўл кесишмаларида ва уларга-ча 100 метрдан кам масофа қолганда;

5) қувиб ёки айланиб ўтаётган транспорт воситаларини (**М**);

6) тепаликка кўтарилишнинг охирида ва йўлнинг кўриниши чекланган бошқа жойларда қарама-қарши ҳаракатланиш йўналишига чиқиб;

Қуйидаги ҳолларда қувиб ўтишга рухсат этилади:

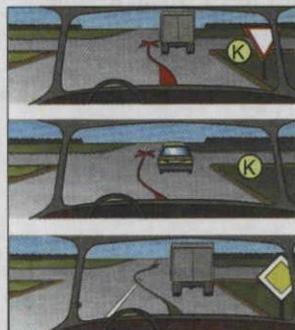
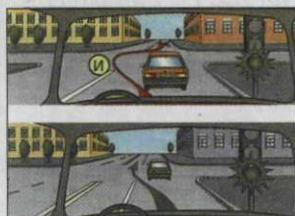
а) тартибга солинган чорраҳаларда қарама-қарши бўлақка чиқмасдан;

б) тенг аҳамиятли чорраҳаларда кажавасиз мотоциклларни ва велосипедларни;

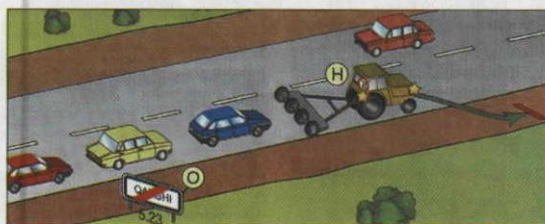
в) чорраҳаларда асосий йўл бўйлаб;

г) чапга бурилаётган

ёки орқага қайрилаётган транспорт воситаларини ўнг томондан.

13.6. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги (О) йўлларда секин ҳаракатланадиган ёки катта габаритли транспорт воситасини (Н) қувиб ўтиш

қийин бўлган ҳолларда унинг ҳайдовчиси ушбу транспорт воситасини иложи борича йўлнинг ўнг томонига олиши, зарур бўлганда эса орқасида тўпланиб қолган транспорт воситаларини ўтказиб юбориш учун тўхташи керак.

13-мавзуга тестлар:

1 Бу жойни қувиб ўтишга рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда рухсат этилади. 4. Фақат аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда тақиқланади. 	2 Автопоездни шу вазиятда, агар у 40 км/с. дан кам тезлик билан ҳаракат қиляётган бўлса, қувиб ўтишга рухсат этиладими? 1.Тақиқланади. 2.Рухсат этилади.
3 Автомобиль ҳайдовчиси уни бошқа транспорт воситалари қувиб ўтаётганда қандай ҳаракат қилишни керак? 1.Ҳаракат бўлагини ўзгартирмай, ўнг бурилиш ишорасини бериши. 2.Ҳаракат тезлигини ошириш ёки бошқа хатти-ҳаракатлар билан қувиб ўтишга тўсқинлик қилмаслиги. 3.Ҳаракат тезлигини камайтириши, товуш ишора бериши. 	4 Бу жойда қувиб ўтишга рухсат этилганми? 1.Қувиб ўтиляётган транспорт воситаси 40 км/с дан кам тезлик билан ҳаракатланганда рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Агар қувиб ўтиш темир йўл кесишмасигача тугаса, рухсат этилади.
5 Сиз қувиб ўтиш учун чикдингиз ва беҳосдан рўпарадан келаятган автобусни кўриб қолдингиз. Агар Сиз қувиб ўтишни тугаллай олишингизга ишончингиз бўлмаса, Сиз: 1.Товуш хабарини бериб ва фараларни ёки қувиб ўтишни уни тугаллагунча давом эттиришингиз керак. 2.Тезликни аста қўпайтиришингиз ва қувиб ўтишни тезроқ тугаллашингиз керак. 3. Тезликни камайтиришингиз ва аввал эгаллаган бўлагингизга қайтишингиз керак. 	6 Кўк автомобилнинг ҳайдовчисига қувиб ўтиш рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Рухсат этилади, агар қизил автомобиль 40 км/соатдан кам тезлик билан ҳаракатланаятган бўлса.

7 Мазкур вазиятда қизил автомобилнинг ҳайдовчисига қувиб ўтишни бажаришга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Қувиб ўтилаётган транспорт воситасининг тезлиги 40 км/с дан кам бўлганда рухсат этилади. 	8 Кўк автомобилнинг ҳайдовчиси қандай йўл тутуши керак? 1. Сарик автомобилга у орқадан келаётгани учун йўл бермай, мўлжалланган йўналишда чорраҳани кесиб ўтиши. 2. Қарама-қарши ҳаракат бўлагига дарҳол қайта тизилиши. 3. Тезликни камайтириши, сарик автомобилга қувиб ўтишни туталлашига имкон бериши, сўнг эса чапга бурилиши.
9 Ҳаракат тезлиги 40 км/с дан ошмайдиган транспорт воситасига қатнов қисмининг чап бўлагига чиқишга қачон рухсат этилади? 1. Қувиб ўтишда, ўзиб кетишда ёки айланиб ўтишда. 2. Бурилиш ёки қайрилиш олдида қайта тизилишда. 3. Барча санаб ўтилган ҳолларда. 4. Барча санаб ўтилган ҳолларда, шунингдек агар бир йўналишда ҳаракатланиш учун учта ва ундан ортиқ бўлак бўлганда.	10 Мазкур вазиятда қувиб ўтишга рухсат этилганми? 1. 40 км/соатдан кам тезлик билан ҳаракатланаётган факат якка транспорт воситаларига рухсат этилган. 2. Тақиқланган. 3. Ҳамма ҳолларда рухсат этилган.

14. ТЎХТАШ ВА ТЎХТАБ ТУРИШ

Ҳайдовчининг кундалик иш фаолияти транспорт воситаларининг ҳаракатланиши, тўхташи ва тўхтаб туриши билан боғлиқ.

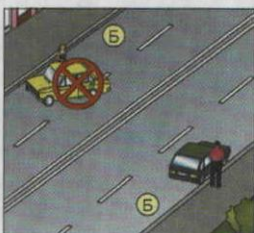
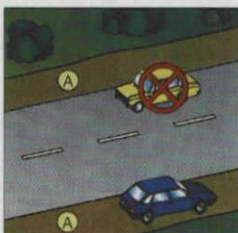
Тўхташ – транспорт воситаларининг ҳаракатини 10 дақиқадан кам вақтга тўхташи (ҳаракатсиз ҳолатга келтириши).

Тўхтаб туриш – транспорт воситаларининг унга йўловчи чиқариш ёки тушириш, юк ортиш ёки тушириш билан боғлиқ бўлмаган ҳолларда ҳаракатини 10 дақиқадан кўпроқ вақтга атайин тўхтатиши.

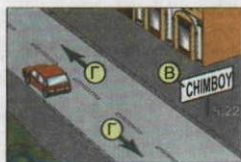
Серкатнов йўлларда транспорт воситасининг йўл чеккасида тўхташи ёки тўхтаб туриши маълум даражада ҳаракатланишга тўсқинлик қилади, ўзга ҳайдовчи ва бошқа йўл иштирокчиларига кўринишини чеклайди ва ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади. Шунинг учун тўхташ ва тўхтаб туриш йўл ҳаракати қондасига асосан маълум тартибда бажарилади.

14.1. Транспорт воситаларига йўлнинг ўнг томонидаги ёқасида (А), у бўлмаганда эса қатнов қисмининг четидан тўхташ ва тўхтаб туришга рухсат берилади (Б).

Аҳоли яшайдиган жойларда (В) йўлнинг чап томонида тўхташ

ва тўхтаб туришга ҳар йўналишда камида биттадан ҳаракатланиш бўлаги бўлган ва ўртада трамвай изи бўлмаган ҳамда ҳаракат фақат бир томонлама бўлган йўлларда рухсат этилади (Г).

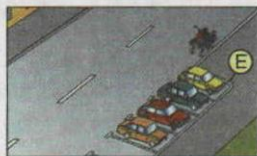
Рухсат этилган тўла вазни 3,5 тоннадан кўп бўлган юк автомобиллари ҳаракат бир томонлама (Д) бўлган йўлларнинг чап томонида фақат юк ортиш ва тушириш учун тўхташлари мумкин.

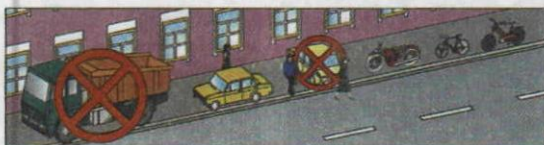
Бундай автомобиллар йўлнинг четки бўлагига чапга бурилиш ва орқага қайрилиш учун чиқишлари мумкин (ЙХҚ 11.4).

14.2. Транспорт воситаларини қатнов қисмининг чети бўйлаб бир қатор қилиб, кажаваси бўлмаган икки гилдиракли транспорт воситаларини эса икки қатор қилиб қўйишга рухсат этилади.

Куннинг қатнов қисми кенгайган айрим жойларда (Е) бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларига ҳалақит бермас-

лик шарти билан транспорт воситаларини бошқача тартибда ҳам қўйишга рухсат этилади.

Пйёдалар ҳаракатига ҳалақит бермаслик шарти билан қатнов қисмига чегарадош тротуар четида фақат енгил автомобиллар, мотоцикллар, мопедлар ва велосипедларга тўхтаб туришга рухсат этилади.

14.3. Сутканинг қоронғи вақтида аҳоли яшамайдиган жойларда йўлларни устунларга ўрнатилган фонарлар билан ёритиш кўзда тутилмаган. Бундай йўлларда габарит чироқларисиз йўлда тўхтаб турган транспорт воситалари кўринмайдиган ёки ёмон кўринадиган тўсиққа айланиб қолишади.

Шу сабабли аҳоли яшайдиган жойлар-

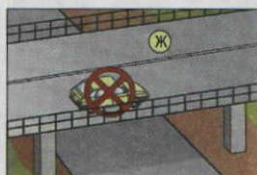
дан ташқарида тунаб қолиш, дам олиш ёки бошқа мақсадларда тўхтаб туриш фақат бунинг учун кўзда тутилган майдончаларда ёки йўлдан ташқарида рухсат этилади.

14.4. Қуйидаги жойларда тўхташ тақиқланади:

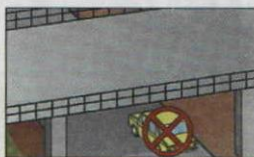
– трамвай йўлларида, шунингдек, бевосита уларга яқинроқда, агар бу тўхташ трамвайлар ҳаракатланишига халақит берадиган бўлса;

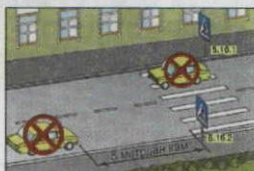
– тоннелларда, темир йўл кесишмаларида;

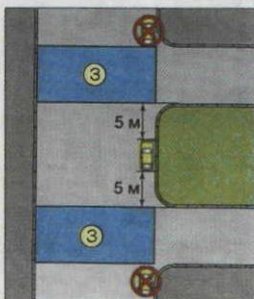
– бир йўналишда ҳаракатланиш учун учтадан кам бўлаги бўлган кўприклар (Ж), осма йўл (эстакада) лар, осма кўприклар ва уларнинг остида;

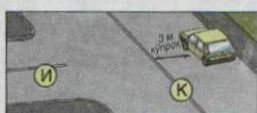
– тўхтаган транспорт воситаси билан сидирға чизик (катнов қисмининг четини белгилаган чизикдан ташқари) орасидаги масофа 3 метрдан кам бўлган жойларда;

– пиёдалар ўтиш жойларида ва уларга 5 метрдан камроқ масофа қолганда;

– катнов қисмининг хавфли бурилишларида ва кўриниш 100 метрдан кам бўлган йўл дўнгликлари яқинида;

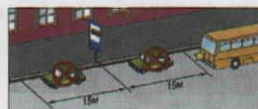

– катнов қисмлари кесишмаларида (З) ва кесилаётган катнов қисми чети-га 5 метрдан камроқ

масофа қолганда (қарама-қарши ҳаракат йўналишлари сидирға чизиғи (К) ёки ажратувчи бўлак (Л) билан ажратилган йўлда, унга ёндан туташган йўлнинг (И) қарама-қарши томони бундан мустасно);

– бекат майдончаларига, улар бўлмаганда эса ҳаракатга ҳалақит берадиган бўлса, белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари ёки таксининг тўхташ жойи кўрсаткичларига 15 метр қолганда;

– транспорт воситаси светофор ишоралари, йўл белгиларини бошқа ҳайдовчилардан тўсиб қўядиган ёки бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишига (кириш ва чиқишга) имкон қолдирмайдиган ва пиёдаларнинг ҳаракатига ҳалақит берадиган жойларда;

– «Тўхташ тақиқланган» йўл белгиси (3.27) ҳамда чизиғи (1.4)нинг амал қилиш ҳудудида.

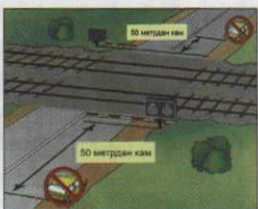

14.5. Тўхтаб туриш қуйидаги ҳолларда тақиқланади:

– тўхташ тақиқланган жойларда;

– аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида 2.1 белгиси билан белгиланган йўлларнинг катнов қисмида;

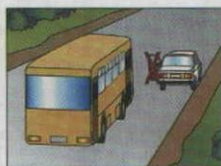
– темир йўл кесишмаларига 50 метр қолганда;

– тўхташ ва тўхтаб туришни тақиқловчи йўл белгилари (3.27, 3.30) ва чизиклари (1.4, 1.10) амал қилиш ҳудудида.

14.6. Тўхташ тақиқланган жойда мажбурий тўхтаган ҳайдовчи транспорт воситасини бу жойдан олиб кетишнинг барча чораларини кўриши керак. Агар бунинг иложи бўлмаса ЙХҚнинг 9,8 бандига асосан, фалокат ёруғлик ишораларини ёқиш, у бўлмаганида ёки бузуқ бўлганида фалокат сабабли тўхташ белгисини дарҳол ўрнатиш керак.

14.7. Агар бошқа йўл ҳаракати қатнашчиларининг ҳаракатига ҳалақит берадиган бўлса ёки хавф туғдирса, транспорт воситасининг эшикларини очиш тақиқланади. Бу талаб ҳайдовчига ҳам, йўловчига ҳам тааллуқли.

14.8. Ҳайдовчи транспорт воситасини ўз-ўзидан ҳаракатланишини ёки ўзи йўқлигида ундан фойдаланишни истисно қиладиган зарур эҳтиёт чораларини кўргандан кейингина ўз жойини ташлаб кетиши ёки транспорт воситасини қолдириши мумкин. *Тўхташ тормози носоз бўлса ёки яхши ишламаса тик нишабликларда турган транспорт воситаси ўз-ўзидан ҳаракатланиб кетиб хавфли вазиятни вужудга келтириши мумкин.*

Транспорт воситасини тарк этаётган ҳайдовчи ўзи йўқлигида ундан фойдаланишни истисно қилиш учун эшикларни қулфлаши, керак бўлса рул бошқармаси, тормоз педали ва шу кабиларни блоктировка қилишдан фойдаланиши керак.

14-мавзуга тестлар:

1 Тўхташ қондасини бузган ҳамма ҳайдовчилар қайси жавобда кўрсатилган? 1. Қизил автомобиль ва мотоциклнинг ҳайдовчилари. 2. Қўқ автомобилнинг ҳайдовчиси. 3. Мотоциклнинг ҳайдовчиси. 4. Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчилари. 	2 Қуйидаги қайси суратда ҳайдовчи автомобилни қондага хилоф равишда тўхташ жойига қўйган? 1. Факат чадаги. 2. Чап ва ўртадаги. 3. Барчасида.
3 Қайси автомобиль тўхтаб туришга тўғри қўйилган? 1. Қизил. 2. Ҳар иккиси нотўғри қўйилган. 3. Ҳар иккиси тўғри қўйилган. 	4 Бу ерда автомобилнинг тўхташига руҳсат берилганми? 1. Тақиқланган, чунки узук-узук ётиқ чизиги билан тўхтаб турган автомобиль орасидаги масофа 3 метрдан кам. 2. Ойнинг жуфт кунларида тақиқланган. 3. Руҳсат берилган.
5 Транспорт воситаларининг темир йўл кесилишмасига қанча масофа яқинроқда тўхтаб туришлари тақиқланади? 1. 300 м. 2. 150 м. 3. 100 м. 4. 50 м. 5. 25 м.	6 Йўловчиларни тушириш учун қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўғри тўхтадилар? 1. Енгил автомобиль ҳайдовчиси. 2. Мотоцикл ҳайдовчиси. 3. Автобус ҳайдовчиси. 4. Ҳамма ҳайдовчилар.

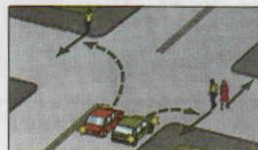
7 Қайси автомобилнинг ҳайдовчисига тўхташга рухсат этилган? 1. Енгил автомобилнинг ҳайдовчисига. 2. Юк автомобилнинг ҳайдовчисига. 3. Ҳар икки ҳайдовчига. Юк автомобилнинг ҳайдовчиси учун, агар бир томонга ҳаракатланишга 3 ёки ундан ортиқ йўналишли йўл бўлса. 	8 Бу жойда тўхташга рухсат этилганми? 1. Рухсат этилган. 2. Тақиқланган.
9 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида транспорт воситаларининг узоқ тўхтаб туриши (дам олиш, тунаш ва ҳоказо)га қасрда рухсат этилади? 1. Йўл четиди. 2. Тўхтаб туриш майдончаларида ёки йўлдан ташқарида. 3. Йўл қатнов қисмининг ўнг томониди, бироқ у бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишига тўсқинлик қилмаслиги керак. 4. Йўлнинг чап томониди, бироқ ҳаракат хавфсизлиги чораларига риоя қилган ҳолда.	10 Кўйидаги белги тагидаги қўшимча аҳборот беради? 1. Тўхтаб туриш пайтида юргизгични ўчириш тақиқланади. 2. Тўхтаб туриш фақат юргизгич ишламаётганда мумкин.

15. ЧОРРАҲАДА ҲАРАКАТЛАНИШ

Чорраҳа йўлларнинг ўзаро бир сатҳда кесишадиган, туташадиган ва айриладиган жойи бўлиб, бу ерда ҳаракатланиш тартибга солинган ёки тартибга солинмаган бўлиши мумкин.

Ёндош ҳудудларнинг асосий йўлга қўшилган жойлари чорраҳа ҳисобланмайди.

15.1. Чапга ёки ўнгга бурилаётган ҳайдовчи кесишаётган йўлнинг қатнов қисмидан ўтаётган пиёдаларга, шунингдек, велосипед йўлкасидан йўлни кесиб ўтаётган велосипедчиларга йўл бериши керак.

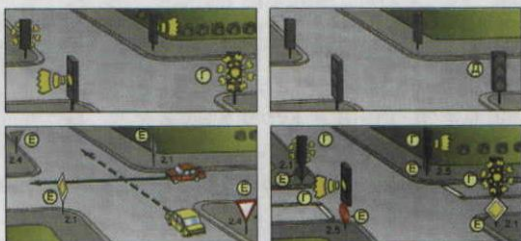
Йўналишини ўзгартираётган ҳайдовчи йўналишини ўзгартирмаётган транспорт воситалари ва пиёдаларга йўл беради. Қарама-қарши йўналишида бир вақтда траектория ўзгартириладиган бўлса, ўнг тарафдаги транспорт воситаси имтиёзга эга.

15.2. Тирбандлик туфайли (А) тўхташга мажбур бўлган ҳайдовчи, агар у кўндаланг йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланишига тўсқинлик туғдирадиган бўлса, унинг чорраҳа ёки қатнов қисмлари кесишмасига кириши тақиқланади.

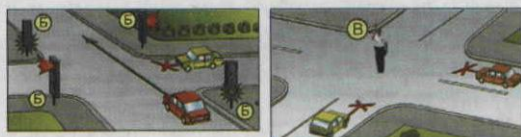
15.3. Милтиловчи сариқ ишорада (Г), светофорлар ишламаётган (Д) ёки тартибга солувчи бўлмаган чорраҳаларда ҳайдовчилар

тартибга солинмай-
диган чорраҳалардан
ўтиш қоидаларига,
чорраҳада ўрнатилган
имтиёз белгиларига
амал қилишлари шарт
(Е).

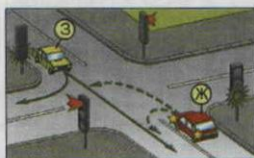

Тартибга солинган чорраҳалар

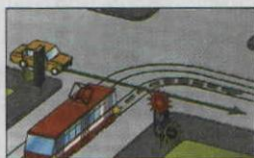
Чорраҳадаги ҳаракатланиш навбатини светофор (Б) ёки тартибга солувчи (В) белгилайдиган бўлса, бундай чорраҳа тартибга солинган чорраҳа ҳисобланади.

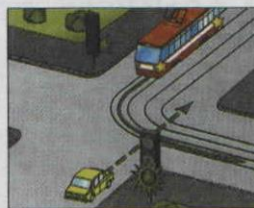
15.4. Светофорнинг яшил ишорасида чапга буриладиган ёки қайрилиб олаётган рельсиз транспорт воситасининг ҳайдовчиси (Ж) қарама-қарши томондан тўғрига ҳаракатланаётган ва ўнгга буриладиган транспорт воситаларига (З) йўл бериши шарт. Трамвай ҳайдовчилари ҳам ўзаро ушбу қоидага амал қилишлари керак.

15.5. Светофорнинг қизил ёки сарик ишораси билан бир вақтда ёнган қўшимча тармоқнинг яшил ишорасидаги йўналтиргич йўналишида ҳаракатланаётган транспорт воситасининг ҳайдовчиси (И) бошқа йўналишлардаги транспорт воситаларига йўл бериши керак.

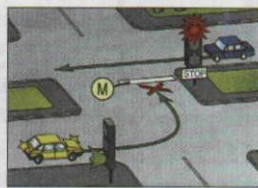
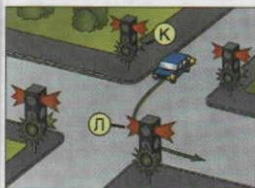

15.6. Агар светофор ёки тартибга солувчининг ишоралари трамвай ва рельсиз транспорт воситаларига бир вақтда ҳаракатланишга рухсат берса, ҳаракатланиш йўналишидан қатъи назар, трамвай олдин ўтиш ҳуқуқига эга бўлади.

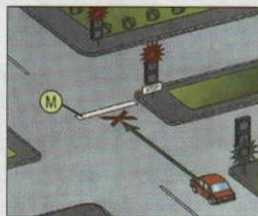

15.7. Светофорнинг рухсат этувчи ишорасида чорраҳага кирган ҳайдовчи (К), ундан чиқишдаги светофор

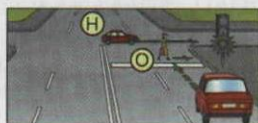
ишорасидан қатъий назар, белгиланган йўналишда ҳаракатни давом эттириши керак (Л). Бироқ чорраҳада ҳайдовчининг юрадиган йўлида жойлашган светофорлар олдида тўхташ чизиклари (ёки 5.33 белгиси) бўлса (М), у светофорнинг ҳар бир ишорасига амал қилиши шарт.

Ўнга ёки чапга бурилиб чорраҳадан чиқишидаги светофор кўндаланг йўлда ўрнатилган светофорнинг дублёри бўлиши мумкин.

15.8. Светофорнинг ҳаракатланишга рухсат берувчи ишораси ёнганда ҳайдовчи чорраҳа орқали ҳаракатланишни тугаллаётган транспорт воситалари (Н) ва қатнов қисмидан тегишли йўналишда ўтишни тугаллаётган пиёдаларга (О) йўл бериши шарт.

Тартибга солинмаган чорраҳалар

Транспорт оқими зич ва серқатнов бўлмаган йўлларнинг кесишмасидаги чорраҳаларда ҳаракатланиш тартибини имтиёз белгилари, улар бўлмаганида ҳайдовчиларнинг ўзлари ўзаро йўлнинг қопламаси бор-йўқлигига, чорраҳага яқинлашаётган транспорт воситасининг ўнг ва чап тарафда жойлашганлигига қараб белгилайдилар.

Светофор ёки тартибга солувчи бўлмаган ва шу қатори светофорнинг милтиловчи сариқ ишорасида светофор ишламаётган чорраҳалар тартибга солинмаган чорраҳа ҳисобланади.

Чорраҳалар йўлларнинг аҳамиятига (даражасига) қараб, тенг аҳамиятли ва тенг аҳамиятли бўлмаган йўллар кесишадиган чорраҳаларга бўлинади.

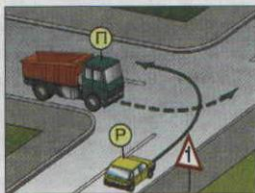
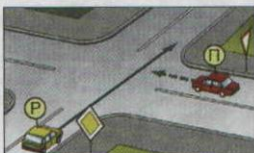
Тенг аҳамиятли бўлмаган йўллар кесишган чорраҳа имтиёз белгилари билан белгиланган ёки қопламаси бор ва қопламаси йўқ йўлларнинг кесишмаси ҳисобланади.

Тенг аҳамиятга эга бўлмаган йўллар кесишган чорраҳада асосий йўлнинг йўналиши ўзгармаган ёки ўзгарган бўлиши мумкин. Асосий йўлнинг йўналиши ўзгарган бўлса, чорраҳа «асосий йўлнинг

йўналиши» белгиси билан таъминланади. Бундай чорраҳага яқинлашаётган ҳайдовчи чорраҳада имтиёз берилган йўналишини аниқлай олиши керак.

Чапга ёки ўнгга бурилаётган ҳайдовчи кесишаётган йўлнинг қатнов қисмидан ўтаётган пиёдаларга, шунингдек, велосипед йўлкасидан йўлни кесиб ўтаётган велосипедчиларга йўл бериши керак.

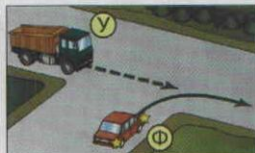
15.9. Тенг аҳамиятга эга бўлмаган йўллар кесишган чорраҳада, кейинги ҳаракат йўналишидан қатъи назар, асосий йўлдан келаётган транспорт воситасига (Р) иккинчи даражали йўлдан келаётган транспорт воситасининг (П) ҳайдовчиси йўл бериши керак.

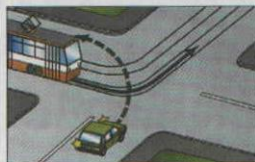
Тенг аҳамиятли йўллар кесимаси – «Тенг аҳамиятли йўллар кесимаси» (1.6) белгиси билан таъминланган ёки таъминланмаган қопламали ёхуд қопламасиз йўлларнинг кесилиши.

2.05.02–85 – қурилиш нормалари ва қоидаларга асосан иккинчи даражали йўлнинг чорраҳага туташ қисмини қопламалаштириши кўзда тутилган, лекин бу уни асосий йўл билан тенг ҳуқуқли қила олмайди.

15.10. Тенг аҳамиятга эга бўлган йўллар кесишган чорраҳада рельсиз транспорт воситасининг ҳайдовчиси (У) ўнгдан келаётган транспорт воситаларига йўл бериши шарт (Ф).

Бу қоидага трамвай ҳайдовчилари ҳам ўзаро амал қилишлари керак. Бундай чорраҳаларда, кейинги ҳаракат йўналишидан қатъий назар, трамвай рельсиз транспорт воситаларига нисбатан олдин ўтиш ҳуқуқига эга бўлади.

Тирбандлик туфайли тўхташга мажбур бўлган ҳайдовчи, агар у кўндаланг йўналишидаги транспорт воситаларининг ҳаракатланишига тўсқинлик қиладиган бўлса, унинг чорраҳа ёки қатнов қисмлари кесимасига кириши тақиқланади.

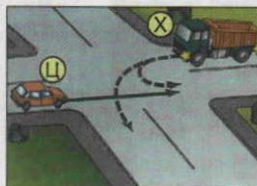
15.11. Асосий йўлнинг йўналиши чорраҳада ўзгарганда, асосий

йўлда ҳаракатланаётган ҳайдовчилар (С) ўзаро тенг аҳамиятли йўллар чорраҳасидан ўтиш қоида­сига амал қилишлари керак.

Иккинчи даражали йўлларда ҳаракатланаётган ҳайдовчилар (Т) ҳам ўзаро шу қоидага амал қилишлари лозим.

15.12. Чапга бурилишда ёки қайрилиб олишда рельс­сиз транспорт воситасининг ҳайдовчиси (Х) тенг аҳамиятли йўлдан қарама-қарши йўналишдан тўғрига ёки ўнгга ҳаракатланаётган, шунингдек рух­сат этилган ҳолларда қувиб ўтаётган транс­порт воситаларига (Ц) йўл бериши шарт. Бу қоидага трамвай ҳайдовчилари ҳам ўзаро амал қилишлари керак.

15.13. Агар ҳайдовчи ўзи ҳаракатланаётган йўлнинг қопламаси бор-йўқлигини аниқлай олмаса (қоронғи вақт, лой, қор, ва ҳ.к.) ва имтиёз белгилари бўлмаса, унда у ўзини иккинчи даражали йўлда деб ҳисоблаши керак. Бунга:

Биринчидан – қор ёки муз остида йўлнинг қопламаси бор ёки йўқлигини аниқлаб бўлмайди. Шу сабабли ҳайдовчи чорраҳани тенг аҳамият­лими, йўқми аниқлай олмайди.

Иккинчидан – баъзи сабабларга кўра (қурилиш ишлари, йўлни таъмирлаш ва шунга ўхшаш) имтиёз белгилари олиб қўйилган ёки йўқолиб қолган бўлиши мумкин.

Мана шу икки ҳолатда ҳайдовчи юқорида ай­тилганларга амал қилиши керак.

15-мавзуга тестлар:

1 Чорраҳани охириги бўлиб ўтади: 1.Кўк автомобиль. 2.Сариқ автомобиль. 3.Яшил автомобиль. 4.Қизил автомобиль.	2 Чорраҳадан биринчи бўлиб ўтади: 1.Яшил автомобиль. 2.Кўк автомобиль. 3.Қизил автомобиль. 4.Сариқ автомобиль.
--	---

3 Транспорт воситалари чоррахани қуйидаги тартибда кесиб ўтади: 1. Мотоцикл, автомобиль, трамвай. 2. Трамвай, автомобиль, мотоцикл. 3. Трамвай, мотоцикл, автомобиль. 	4 Сариқ автобуснинг ҳайдовчисига чоррахага чиқишга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича юрса, рухсат этилади.
5 Қайси автомобиль чорраҳадан охириги бўлиб ўтади? 1. Қўқ. 2. Қизил. 3. Яшил. 	6 Транспорт воситалари чоррахани қуйидаги тартибда кесиб ўтадилар: 1. Қўқ, яшил, қизил автомобиллар. 2. Қўқ, қизил автомобилни ўтказиб юборадим, сўнг эса бурилишни тугаллайди; яшил автомобиль. 3. Қизил, қўқ, яшил автомобиллар. 4. Яшил, қизил, қўқ автомобиллар.
7 Чоррахани иккинчи бўлиб кесиб ўтади: 1. Қизил автомобиль. 2. Қўқ автомобил. 3. Яшил автомобил. 	8 Чоррахани охириги бўлиб кесиб ўтади: 1. Яшил автомобиль. 2. Қўқ автомобил. 3. Қизил автомобил.
9 Биринчи бўлиб чоррахани кесиб ўтади: 1. Қизил автомобиль. 2. Яшил автомобиль. 3. Қўқ автомобил. 	10 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак? 1. Автобус ҳайдовчиси. 2. Мотоцикл ҳайдовчиси.

16. ПИЁДАЛАРНИНГ ЎТИШ ЖОЙЛАРИ ВА БЕЛГИЛАНГАН ЙЎНАЛИШДАГИ ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ БЕКАТЛАРИ

Пиёдаларнинг ўтиш жойлари ер остидан, ер устидан ва қатнов қисмининг юзасидан бўлиб, учинчисидан пиёда ва транспорт воситаларининг йўллари (йўналиши) кесишади, бу эса йўлларда ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади.

Пиёдалар ҳаракат тартибга солинмайдиган пиёдалар ўтиш жойларида қатнов қисмини кесиб ўтишдан аввал, яқинлашиб ке-

лаётган транспорт воситаларини ўтказиб юбориб, ўтиш ўзлари учун хавфсиз эканлигига ишонч ҳосил қилганликларидан сўнг йўлнинг қатнов қисмларига чиқишлари мумкин.

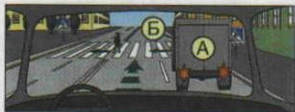
16.1. Транспорт воситасининг ҳайдовчиси тартибга солинмаган пиёдалар ўтиш жойида қатнов қисмидан ўтаётган пиёдаларга йўл бериши шарт.

Бунда қатнов қисмида ҳаракатланишни тугаллаётган ёки хавфсизлик оролчаси, қарама-қарши йўналишидаги транспорт оқимларини ажратувчи чизиққа яқинлашиб келаётган пиёдалар тушунилади (ЙХҚ 5.6).

Ҳаракатланишни бошлаётган пиёда енгил автомобиль ҳайдовчисига йўл бериши керак. Ушбу ҳолатда пиёда ўз ҳаракатини светофорнинг рухсат этувчи ишорасида бошлаши керак.

16.2. Агар тартибга солинмаган пиёдалар ўтиш жойи олдида транспорт воситаси ҳаракатни секинлаштирса ёки тўхтаса (А), кўшни бўлакларда ҳаракатланаётган бошқа ҳайдовчилар бу транспорт воситаси олдида пиёдалар йўқлигига ишонч ҳосил қилганларидан сўнггина ҳаракатланишни давом эттиришлари мумкин (Б).

Суратда кўрсатилганидек, ўтиш жойида пиёда бўлса, ҳайдовчи тезликни пасайтириб, керак бўлса тўхтаб йўл бериши керак.

16.3. Тартибга солинган пиёдалар ўтиш жойларида ҳайдовчилар (Г) светофорнинг рухсат этувчи ишораси (В) ёнган тақдирда ҳам пиёдаларга (Д) қатнов қисмини шу йўналишда кесиб ўтишни тугаллашга имкон беришлари керак, 16.1 да айтилганидек, бу ўрнида ҳаракатни тугаллаётган пиёдалар тушунилади.

16.4. Агар пиёдалар ўтиш жойларидан кейин пайдо бўлган тирбандлик (Е) туфайли ҳайдовчи пиёдалар ўтиш жойида тўхташга мажбур бўладиган бўлса, унда пиёдалар ўтиш жойларига кириш тақиқланади.

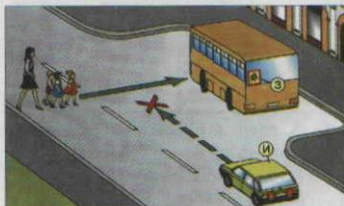
16.5. Барча ҳолларда, шу жумладан, пиёдалар ўтиш жойларидан ташқарида ҳам ҳайдовчи оқ ҳасса билан ишора бераётган кўзи

ожиз пиёдаларни ўтказиб юбориши керак (Ж).

16.6. Агар йўловчиларни тушириш ёки чиқариш қатнов қисмида ёки унда жойлашган майдончада амалга оширилаётган бўлса, ҳайдовчилар бекатда тўхтаган белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига чиқиш учун бораётган ёки ундан келаётган пиёдаларга йўл бериши керак.

Йўл бериш учун тўхтаган транспорт воситалари пиёдалар ўтиб бўлган заҳоти ҳаракатни давом эттиришлари мумкин.

16.7. «Болалар гуруҳини ташиш» (З) таниқлик белгиси ўрнатилган транспорт воситаси тўхтаб турганда, унга яқинлашаётган ҳайдовчи (И) ҳаракат тезлигини камайтириши, зарур бўлса тўхташи ва болалар гуруҳини ўтказиб юбориши керак.

16-мавзуга тестлар:

1 Кўрсатилган вазиятда ҳайдовчи қандай йўл тутиши керак?

1. Пиёдаларга мазкур йўналишнинг қатнов қисмидан бутунлай ўтиб олишларига имкон бериши.

2. Йўл-транспорт фалокати олдини олиш учун товуш ишора бериши ва асосий йўлда бўлгани сабабли пиёдаларга йўл бермай ўтиш жойидан ўтиши.

2 Агар пиёдалар ўтиш жойида тирбандлик вужудга келиб, ҳайдовчини пиёдалар ўтиш жойида тўхташга мажбур қилса, ҳайдовчи мажбур:

1. Тўхташга ва пиёдалар ўтиш жойига ўтмасликка, чунки бу пиёдаларнинг ҳаракати учун тўсқинлик қилади.
2. Пиёдалар ўтиш жойи олдида 15 м. берида тўхташга.
3. Олдида турган транспорт воситасидан зарур масофа сақланган ҳолда пиёдалар ўтиш жойида тўхташга.
4. Пиёдалар ўтиш жойи олдида 5 м берида тўхташга.

3 Бундай вазиятда ҳайдовчи нима қилиши керак?

1. Олдиндан яқин фара чирокларини ёкиб ва узлуксиз товуш ишорасини бериб, энг кам тезлик билан турган транспорт воситасини айланиб ўтиши.

2. Қатнов қисмидан ўтаётган болаларга йўл бериши.

3. Бу йўл қисмидан ўтиши керак, чунки болалар қатнов қисмини пиёдалар ўтиш жойидан кесиб ўтмаяптилар.

4 Кўрсатилган вазиятда ўнгга бурилар экан, ҳайдовчи қандай йўл тутиши керак?

1. Устулик ҳуқуқидан фойдаланиб, товушли хабар бериши ва белгиланган йўналишда ҳаракатни давом эттириши.

2. Ҳаракат тезлигини пасайтириши ва алоҳида эҳтиёткорлик билан йўлда давом этиши.

3. Қатнов қисмидан ўтувчи пиёдаларни ўтказиб юбориши.

5 Сураатдаги тасвирланган ҳолатда ҳайдовчи нима қилиши лозим? 1.Тезликни зарур бўлганда дарҳол тўхташ имконини берадиган даражагача пасайтириб ҳаракатни давом эттириш. 2.Тўхташ ва трамвай эшиклари ёпилгандан кейин ҳаракатланишни бошлаш. 3.Бекатда (йўл ўртасида) турган бир хил йўналишдаги трамвайга бораётган ёки ундан келаётган пиедаларга йўл бериш. 	6 Ҳайдовчи оқ ҳасса билан ишора бераётган кўзи оғир пиедаларни ўтказиб юбориши керакми? 1.Барча ҳолларда ўтказиб юбориши керак, шу жумладан пиедалар ўтиш жойларидан ташқарида ҳам. 2.Тартибга солинадиган пиедалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак. 3.Тартибга солилмаган пиедалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак. 4.Ҳар қандай пиедалар ўтиш жойида ўтказиб юбориши керак.
7 Қайси автомобиль тўхтаб туришга тўғри қўйилган? 1.Қизил. 2.Ҳар иккиси нотўғри қўйилган. 3.Ҳар иккиси тўғри қўйилган. 	8 Қизил автомобилнинг ҳайдовчисига шу вазиятда пиедалар ўтиш жойи орқали ҳаракатланишни давом эттиришга рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади.
9 Ҳайдовчилардан қайси бири тўхташга мажбур? 1.Енгил автомобиль ҳайдовчиси. 2.Автобус ҳайдовчиси. 3.Ҳар икки ҳайдовчи. 	10 Йўловчиларни тушириш учун қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўғри тўхтадилар? 1.Енгил автомобиль ҳайдовчиси. 2.Мотоцикл ҳайдовчиси. 3.Автобус ҳайдовчиси. 4.Ҳамма ҳайдовчилар.

17. ТЕМИР ЙЎЛ КЕСИШМАЛАРИ ОРҚАЛИ ҲАРАКАТЛАНИШ

Темир йўл кесишмаси – автомобиль йўлининг темир йўл билан бир сатҳда кесилиши.

Темир йўл кесишмасида содир бўладиган йўл-транспорт ҳодисаси оғир оқибатларга олиб келиши сабабли унинг олдида тегишли оғоҳлантирувчи белгилар ўрнатилади.

Темир йўл кесишмалари ундан ўтадиган темир йўл транспор-ти таркиби жсадаллиги ва автомобилларнинг кўпчилигига қараб қўриқланадиган (шлагбаумли) ва қўриқланмайдиган (шлагбаумсиз) бўлади.

Шлагбаумли темир йўл кесишмаларида, шлагбаумдан ташқари, ҳаракатни тартибга солувчи светофор, ҳайдовчининг эътиборини жалб этиш учун товуш чиқарувчи мосламалар билан жиҳозланади. Ҳаракатланиш хавфсизлигини темир йўл назорат-чиси назорат қилади.

Шлагбаумсиз темир йўл кесишмалари шлагбаумлидан фарқли ўлароқ, кесишма яқинида «бир изли» (1.3.1.) ёки «кўп изли» (1.3.2) белгилари ўрнатилади ва хавфсизлик чораларини таъминлаб ўтиши ҳайдовчининг ўз зиммасига юклатилади.

17.1. Транспорт воситаларининг ҳайдовчилари темир йўлларни фақат темир йўл кесишмалари орқали, поезд (локомотив, дрезина)ларга йўл бериб, кесиб ўтишлари мумкин.

Темир йўл кесишмаларидан ташқари жойлардан уни кесиб ўтиши жуда хавfli ҳисобланади (темир йўл излардан ўта олмай, мажбурий тўхтаб қолган транспорт воситалари темир йўлни тўсиб қўяди ва тўқнашувга сабаб бўлади).

17.2. Темир йўл кесишмасига яқинлашиб келаётган ҳайдовчи йўл белгилари ва чизиқларига, светофор ишораларига, шлагбаум ҳолатига, кесишма навбатчисининг кўрсатмаларига амал қилиши, яқинлашиб келаётган поезд (локомотив, дрезина) йўқлигига ишонч ҳосил қилиши шарт.

17.3. Темир йўл кесишмасига кириш куйидаги ҳолларда тақиқланади:

- светофор ишорасидан қатъий назар (Б), шлагбаум ёпиқ турган ёки ёпила бошлаган ҳолатда (А);

- шлагбаумнинг бор-йўқлигидан, унинг ҳолатидан қатъий назар (А), светофорнинг тақиқловчи ишорасида (Б);

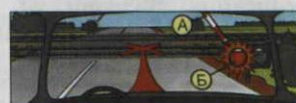
- кесишма навбатчисининг тақиқловчи ишорасида (навбатчи ҳайдовчиларга олди ёки орқаси билан туриб таёқчани, қизил чироқ ёки байроқчани бошидан баланд кўтариб турса ёки қўлларини ёнга узатса);

- кесишмадан кейин ҳосил бўлган тирбандлик (В) туфайли ҳайдовчи кесишмада тўхташга мажбур бўладиган ҳолларда;

- агар кўриниш чегарасидаги масофада кесишмага поезд (локомотив, дрезина) яқинлашиб келаётган бўлса.

Бундан ташқари:

- кесишма олдида турган транспорт воситаларининг қарама-қарши ҳаракатланиш бўлагига чиқиб айланиб ўтиш;

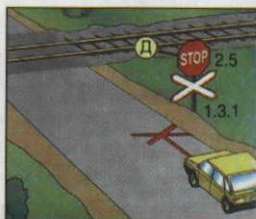
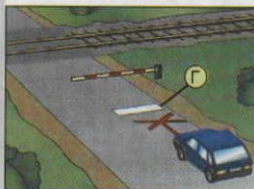
– шлагбаумни ўзбошимчалик билан очиш;

– кесишма орқали занжирли (қишлоқ хўжалиги, йўл қурилиши ва ҳ.к.) машина ва механизмларнинг юриб ўтиши (механик транспорт воситаларига юклаб олиб ўтишга рухсат этилади).

– темир йўл дистанцияси бошлиғининг рухсатисиз тезлиги соатида 8 километрдан кам бўлган транспорт воситаларини олиб ўтиш тақиқланади.

17.4. Кесишма орқали ҳаракатланиш тақиқланган ҳолларда ҳайдовчи тўхташ чизиги (Г), 2.5 йўл белгиси (Д) ёки светофор олдида (Е), улар бўлмаганда шлагбаумгача камида 5 метр (Ж), шлагбаум бўлмаганда эса биринчи темир йўл изига камида 10 метр қолганда тўхташи керак (З).

17.5. Темир йўл кесишмасида мажбуран тўхтаб қолган транспорт воситасининг ҳайдовчиси дарҳол одамларни тушириш ва кесишмани бўшатиш чораларини кўриши керак.

Агарда кесишмани бўшатишнинг иложи бўлмаса, ҳайдовчи:

– имконияти бўлганда яқинлашиб келаётган поезд машинистига тўхташ ишорасини бериш қондасини тушунтириб, икки кишини темир йўл ёқаси бўйлаб икки томонга 1000 метр масофага (агар бир киши бўлса, йўлнинг яхши кўринмайдиган томонга) юбориши;

– транспорт воситасининг ёнида қолиши ва умумий хатар борлиги ишорасини бериши (И);

– поезд кўринганда тўхташ ишорасини бериб, у келаётган томонга қараб

югуриши керак (К).

Эслатма: Тўхташ ишораси қўлни (кундузи ёрқин мато парчаси ёки аниқ кўринадиган бирор нарса билан, тунда эса машғала ёки чирок билан) гир айлантириш орқали берилади. Умумий хатар ишораси битта узун ва учта қисқа товуш ишораси орқали берилади.

17-мавзуга тестлар:

1 Навбат билан йилт-йилт этиб турувчи иккита қизил ёритгичлар қуйидаги маънога эга: 1. Ҳаракатни таъқиқлайди. 2. Бошқа ҳайдовчиларга қатнов қисмига махсус транспорт воситаларининг ўтганини хабар қилади. 3. Алоҳида эҳтиёткорлик билан ҳаракатланишга рухсат этади. 	2 Шлагбаумни ўзбошимчалик билан очиш ёки айланиб ўтишга рухсат бериладими? 1. Рухсат этилади, фақат светофор ўчган бўлса. 2. Таъқиқланади.
3 Темир йўл кесишмаси олдида тўхтагандан кейин ҳаракатни бошлашдан олдин ҳайдовчи: 1. Ҳаракат хавфсизлигини таъминловчи тезлик билан кесишма орқали ҳаракатни бошлаши керак. 2. Биринчи узатмада кесишмадан ўтиши керак. 3. Яқинлашиб келаётган поезднинг йўқлигига ишонч ҳосил қилиши керак.	4 Навбатчининг ҳайдовчига қаратилган ҳолати темир йўл кесишмаси орқали ҳаракатланишнинг таъқиқловчи ишора ҳисобланади: 1. Ҳайдовчига чап ёки ўнг елкасини ўгириб, таёқчани (қизил байроқни) бошидан юқори кўтариб туриш. 2. Кўкрагини ёки орқасини ўгириб, таёқчани (қизил байроқни) бошидан юқори кўтариб туриши ёки қўлларини ёнига кўтариб чўзиб туриши. 3. Исталган елкаси ёки кўкрагини ўгириб, таёқчани (қизил байроқни) бошидан юқори кўтариб туриши.
5 Бу жойда қувиб ўтишга рухсат этилганми? 1. Қувиб ўтилаётган транспорт воситаси 40 км/с дан кам тезлик билан ҳаракатланганда рухсат этилади. 2. Таъқиқланади. 3. Агар қувиб ўтиш темир йўл кесишмачигача тугаса, рухсат этилади. 	6 Бу йўл белгиси билдиради: 1. Шлагбаум билан жиҳозланмаган бир изли темир йўл кесишмасини. 2. Шлагбаум билан жиҳозланган бир изли темир йўл кесишмасини. 3. Шлагбаум билан жиҳозланмаган икки ва ундан кўп изли темир йўл кесишмасини.
7 Транспорт воситаларининг темир йўл кесишмасига қанча масофа яқинроқда тўхтаб туришлари таъқиқланади? 1. 300 м. 2. 150 м. 3. 100 м. 4. 50 м. 5. 25 м.	8 Маскур вазиятда қувиб ўтишга рухсат этилганми? 1. 40 км/соатдан кам тезлик билан ҳаракатланаётган фақат якка транспорт воситаларига рухсат этилган. 2. Таъқиқланган. 3. Ҳамма ҳолларда рухсат этилган.

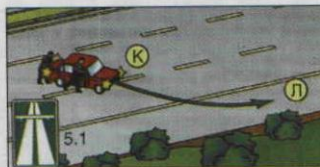
1. Агар темир йўл бошлиғининг рухсати бўлса, рухсат этилади.
2. Механик транспорт воситаларига юклаб олиб ўтишга рухсат этилади.
3. Такикланали.

1. 3 км/с.
2. 5 км/с.
3. 8 км/с.
4. 10 км/с.
5. 30 км/с.

72

ҳаракатланиши ва транспорт оқимининг тезлигига салбий таъсир этувчи баъзи манёвр ва ҳаракатлар тақиқланади.

18.2. Қатнов қисмида мажбурий тўхтаганда (К) ҳайдовчи транспорт воситасини қоидаларнинг 9-боби талабларига мувофиқ белгилаши ва бундай ҳолатлар учун мўлжалланган бўлакка (Л) (қатнов қисмининг четини билдирувчи чизикдан ўнг томонга) олиб чиқишнинг барча чораларини кўриши керак.

18-мавзуга тестлар:

1 Автомагистралда шатакка олишга рухсат бериладими? 1. 50 км/с тезлик билан рухсат этилган. 2. Тақиқланади. 3. Фақат қисман ортиш усули билан ёки қаттиқ тиркагич билан рухсат берилади. 4. Ўғилувчан тиркагич билан рухсат берилади. 5. Исталган усулда рухсат этилган.	2 Автомагистралда ажратувчи бўлакнинг узлишларига киришга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Фақат орқа бурилиш учун рухсат этилади, тўла вази 3,5 т дан ортиқ бўлган юк автомо-билларининг ҳайдовчилари бундан мустасно. 3. Тақиқланади. 4. Белгиланган йўналишдаги транспорт восита-ларига рухсат этилади.
3 Автомагистралларда транспорт воситаларининг атайин тўхтатиши қайси жойларда рухсат этилган? 1. Йўлнинг қатнов қисмининг четки ўнг бўлагига. 2. Йўлнинг 100 м дан кўпроқ қисми кўринадиган ва ҳаракат бўлаги сони тўрттадан ортиқ бўлган жойларда. 3. Тўхтаб туриш учун “Тўхтаб туриш жойи” ёки “Дам олиш жойи” белгилари билан белгиланган махсус майдончаларда.	4 Транспорт воситаларининг тезлиги тех-ник тавсифомасига ёки ҳолатига кўра 40 км/с.дан кам бўлганда автомагистрал бўйлаб ҳаракатланишга рухсат этиладими? 1. Иккинчи бўлакдан нарига ўтмаганда рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Агар “Ўнг кам тезлик” белгиси ўрнатилмаган бўлса, рухсат этилади.
5 Автомагистралларда тўхташга рухсат этилганми? 1. Тақиқланган. 2. Автомагистрал яхши кўринадиган жойлар-да рухсат этилади. 3. Агар бир йўналишда ҳаракатланиш учун учта бўлак бўлса, рухсат этилади. 4. Тўхтаб туриш “Тўхтаб туриш жойи” ёки “Дам олиш жойи” белгиси қўйилган махсус майдончаларда рухсат этилади.	6 Автомагистралда бошқаришни ўрганиш: 1. 70 км/с.дан ортамаган тезлик билан рухсат берилган. 2. Ҳайдашни ўргатувчи йўриқчи билан бўлган ўрганувчида етарли бошқариш малакаси бўлганда 60 км/соатдан ортиқ бўлмаган тезлик-ка рухсат этилган. 3. Тақиқланган. 4. Агар ўрганилаётган механик транспорт воси-тасида таниқли белгилари қайд этилган бўлса, рухсат этилган.

7 Автомагистралда тақиқланади: 1.Қайрилиб олиш ва ажратувчи бўлакнинг технологик узилиш жойларига кириш. 2.Орқага ҳаракатланиш. 3."Тўхтаб туриш жойи" ёки "Дам олиш жойи" белгилари бўлган махсус майдончалардан ташқари жойда тўхташ. 4.Юқоридаги барча ҳолатлар.	8 Автомагистралда қатнов қисмининг четини билдирувчи сидирга оқ чизиқни босиб ўтишга рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Агар автомагистралда ҳаракатланиш серқатнов бўлса, тақиқланади.
9 Рухсат этилган тўла вазни 3,5 т дан кам бўлган юк автомобилнинг ҳайдовчисига автомагистралларда нима тақиқланган? 1.Иккинчи бўлакдан нарироқда ҳаракатланиш, орқага ёки чапга бурилиш учун қайта тизилишдан ташқари. 2.Орқа билан ҳаракатланиш. 3.Механик транспорт воситаларини шатакка олиш. 4.Барча санаб ўтилган ҳаракатлар.	10 Бу белги билан белгиланган йўл қисмларида ажратувчи бўлакнинг узилиш жойида қайрилишга рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Фақат тўла вазни 3,5 тоннагача бўлган транспорт воситаларига рухсат этилади.

19. ТУРАР-ЖОЙ ДАҲАЛАРИДА ҲАРАКАТЛАНИШ

19.1. Турар-жой даҳалари (кириш ва чиқиш 5.38 ва 5.39 белгилари билан белгиланган ҳудудлар)да пиёдаларга тротуарлар ҳамда қатнов қисмида ҳаракатланишига рухсат этилади. Бунда пиёдалар имтиёзга эга бўладилар, бироқ улар транспорт воситаларининг ҳаракатланишига асоссиз ҳалақит бермасликлари керак.

Аҳоли яшайдиган жой кўча, майдон, иморат, иншоот ва шу кабилардан иборат бўлиб, бу жойларда кун давомида транспорт воситалари ва пиёдаларнинг узлуксиз ҳаракатланиши кузатилади.

Турар жой даҳалари, аҳолининг истиқомат қилиши учун мўлжалланган бўлиб, ундаги ҳаракатланиш кўча ва майдонлардаги ҳаракатланишдан катта фарқ қилади. Кўпчилик ҳолатларда турар-жой даҳаларида пиёдалар учун алоҳида тротуар бўлмасдан, уларнинг ҳаракатланиши қатнов қисми бўйлаб белгиланган (пиёда ва транспорт воситаларига ягона йўлка).

Транспорт воситасининг турар-жой даҳасидаги йўлкалардан транзит ҳаракатланиши кўзда тутилмаган, балки бу йўлкалар истиқомат

19-мавзуга тестлар:

1 Рулда ўрганувчи бўлса, қайси томонга ҳаракатланишга рухсат берилади? 1. Ҳамма томонга. 2. Фақат ўнгга. 3. Ўнгга, чапга ва қайрилиш. 	2 Мазкур белги билан белгиланган ҳудудда қандай чекланишлар киритилган? 1. Ҳаракат тезлиги 5 км/с дан ошмаслиги кераклигини билдиради. 2. Транспорт воситаларини бошқаришни ўргатиш. 3. Кириб, чиқиб кетиш ҳаракати таъқиқланади. 4. Енгил автомобилларнинг тунда тўхтаб туришини таъқиқлайди.
3 Қуйидаги ҳолатда ҳайдовчи пиделарга йўл бериши лозимми? 1. Ҳа. 2. Йўқ. 	4 Енгил автомобиль ҳайдовчиси йўл бериши керакми? 1. Ҳа. 2. Йўқ.

20. ТИК НИШАБЛИК ВА БАЛАНДЛИКЛАРДА ҲАРАКАТЛАНИШ

20.1. 1.13 ва 1.14 белгилари билан белгиланган қияликларда йўлда қарама-қарши йўналишларда ҳаракатланишни қийинлаштирадиган бирон-бир тўсиқ бўлса, нишабликка ҳаракатланаётган транспорт воситаси ҳайдовчиси йўл бериши керак.

1.13

1.14

Қияликларда автомобилларнинг тик оғирлик кучи пастга қараб тик йўналишида ва нишаблик томон йўналган, ташиқил этувчиларга ажралади. Нишаблик томонга йўналган, оғирлик кучининг бир қисmini ташиқил этувчи куч шу йўналишида кетаётган автомобилнинг ҳаракатланишини тезлаштиради. Нишаблик даражаси (%) юқори бўлмаса, у хавф тугдирмайди, балки ҳайдовчига мойил келади. Лекин нишаблик даражаси (%) ортиб, йўл узайган сари бу кучнинг таъсири ошади ва ҳаракатланиш хавфсизлигига акс таъсир этиб, авария ҳолатига олиб келиши мумкин. Айниқса, тезлик (тезланиш) ошиб кетиши натижасида таъсирбасиз ёш ҳайдовчилар қияликларда тез-тез тормоз берадилар. Бу эса, тормоз колодкаларининг қизиб, шидан чиқишига олиб келади, бу муқаррар фалокатдир. Довонларда ва узоқ тик нишабли йўлларда

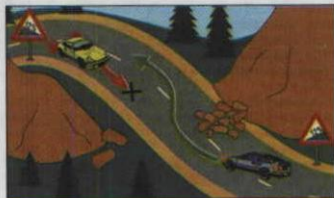
тўхтатиш тизими ишламай қолган транспорт воситаларининг ўз ҳаракатини тўхтатиш учун 5.40 белгиси билан белгиланган (фалокатли ҳолатлар учун мўлжалланган) йўлга киришлари керак.

20.2. Тик нишабликда, доводна ва 1.13 белгиси ўрнатилган йўлда тўхтатиш тизими ишламай қолган транспорт воситалари ўз ҳаракатини тўхтатиш учун 5.40 белгиси билан белгиланган фалокатли ҳолатлар учун йўлга киришлари шарт.

20.3. Йўлнинг 1.13 «Тик нишаблик» йўл белгиси билан белгиланган қисмида узатма ёки тишлашиш механизмини ажратилган ҳолатда ҳаракатланиш тақиқланади.

Тик нишаблик (1.13) белгиси ўрнатилган қиялик жойларида нишаблик томон йўналган транспорт воситаси оғирлик кучи таъсирида тезлашиб, уни бошқаришда катта хавф туғилади. Йўл шароитига нисбатан юқори бўлган тезликда ҳайдовчи автомобилни бошқара олмай авария содир этиши мумкин. Бу ҳолатда нишаблик томонга йўналган, оғирлик кучи, юргизгичга акс таъсир этиб, автомобиль ҳаракатини секинлаштиради.

Нишаблик томон йўналган оғирлик кучи баландлик томонга кўтарилаётган транспорт воситаси йўналишига тескари бўлиб, унинг ҳаракатланишига акс таъсир этади. Тик баландлик томон ҳаракатланаётган автомобиль қўшимча қаришилиқни енгизиш керак. Ҳайдовчи йўл шароити, баландлик даражаси ва автомобилнинг динамикасини ҳисобга олиши, зарур бўлса, баландликнинг охиригача тўхтамасдан етиб олиши мақсадга мувофиқдир.

20-мавзуга тестлар:

1 Агар тегишли белгилар билан белгиланган қияликларда юзма-юз келаётган транспортларнинг ўтиб кетиши қийин бўлса, йўл бериш зарур: 1. Пастлик томон ҳаракатланаётган транспорт воситасига. 2. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига. 3. Баландликка ҳаракатланаётган транспорт воситасига. 	2 Бу жойда қувиб ўтишга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда рухсат этилади. 4. Фақат аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда тақиқланади.
---	--

3 Мотоцикл ҳайдовчиси қондани бузаяптими?

1. Ҳа.
2. Йўқ.

4 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси йўл бериши керак?

1. Юк автомобиль ҳайдовчиси.
2. Енгил автомобиль ҳайдовчиси.

21. БЕЛГИЛАНГАН ЙЎНАЛИШДАГИ ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ИМТИЁЗЛАРИ

21.1. Трамвай йўли чорраҳадан бошқа жойларда йўл қатнов қисмини кесиб ўтадиган бўлса, трамвай (А) рельсиз транспорт воситаларига нисбатан имтиёзга (Б) эга бўлади (деподан чиқиш жойларидан ташқари (В) .

Катта шаҳарлар ва аҳоли яшайдиган жойларда йўловчиларнинг асосий қисми ўз манзилларига белгиланган йўналишдаги транспорт воситалари – трамвай, троллейбус ва автобусларда етиб олишади. Бу транспорт воситаларининг узлуксиз ва хавфсиз ҳаракатланишлари учун ЙХҚда бир қанча имтиёзлар кўзда тутилган. Булар:

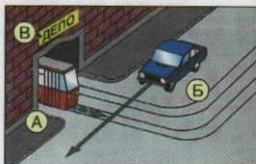
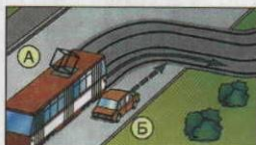
а) агар светофор ёки тартибга солувчининг ишоралари трамвай ва рельсиз транспорт воситаларига бир вақтда ҳаракатланишга рухсат берса, ҳаракат йўналишидан қатъий назар трамвай олдин ўтиши ҳуқуқига эга (ЙХҚ-15.6);

б) тенг аҳамиятга эга бўлган йўллар кесишган чорраҳада, кейинги ҳаракат йўналишидан қатъий назар, трамвай рельсиз транспорт воситасига нисбатан олдин ўтиши ҳуқуқига эга бўлади (ЙХҚ-15.10);

в) трамвай йўли чорраҳадан бошқа жойларда йўлнинг қатнов қисмини кесиб ўтадиган бўлса, трамвай рельсиз транспорт воситаларига нисбатан имтиёзга эга бўлади.

Агар автомобиль йўлининг бирор-бир бўлаги белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланиши учун 5.9 ёки 5.10.1–5.10.3 белгилари билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлақдан бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишлари тақиқланади.

21.2. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг

ҳаракатланиши учун 5.9, 5.10.1 — 5.10.3 белгилари билан ажратилган бўлақда (Г) бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланиши ва тўхташи тақиқланади.

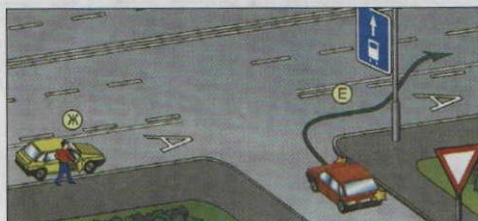
Агар бу бўлақ йўл қатнов қисмининг бошқа жойидан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса, бурилмоқчи бўлаётган транспорт воситалари (Д) бу бўлақка қайта тизилишлари керак.

Шунингдек, бундай жойларда белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг ҳаракатига ҳалақит бермаслик шarti билан йўлга чиқиш (Е), қатнов қисмининг четки ўнг томонида йўловчиларни чиқариш ва тушириш учун бу бўлақка ўтишга рухсат этилади (Ж).

Бўлақ йўл қатнов қисмининг ўнг чеккасида жойлашган бўлиб, қўшни чап бўлақдан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлақка, истисно тариқасида, белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига ҳалақит бермаслик шarti билан йўлнинг ўнг чеккасида йўловчиларни чиқариш ва тушириш учун ҳаракатланиб киришлари мумкин.

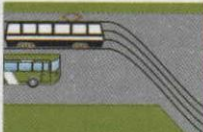
Бўлақ йўл қатнов қисмининг ўнг чеккасида жойлашган бўлиб, қўшни чап бўлақдан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлақка, истисно тариқасида, белгиланган йўналишдаги транспорт воситасига ҳалақит бермаслик шarti билан йўлнинг ўнг чеккасида йўловчиларни чиқариш ва тушириш учун ҳаракатланиб киришлари мумкин.

21.3. Аҳоли яшайдиган жойларда (3) бекатдан ҳаракатланишни бошлаётган автобус ва троллейбусларга ҳайдовчилар йўл беришлари керак. Ўз навбатида автобус ва троллейбус ҳайдовчилари уларга йўл берилганлигига ишонч ҳосил қилганликларидан кейингина ҳаракатланишни бошлашлари мумкин.

Бекатдан ҳаракат бошлаётган автобус ёки троллейбус йўли (йўналиши) қатнов қисмида ҳаракатланаётган транспорт воситасининг йўли билан бурчак остида кесишади.

21-мавзуга тестлар:

1 Ўнгга бурилганда шу белги билан белгиланган бўлакка ўтишга рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Агар бўлак қолган ҳаракат қисмидан ётиқ сидирга чизик билан ажратилмаган бўлса, рухсат этилади. 	2 Агар йўл бошланишида ушбу белги турган бўлса қатнов қисмининг чап четигаги бўлакка ўтиш мумкинми? 1.Чапга бурилиш учун мумкин. 2.Қувиб ўтиш учун мумкин, агар рўпарадан ҳаракатланиш бўлмаса ва бўлак қатнов қисмининг қолган бўлагидан узук-узук чизик билан ажратилган бўлса. 3.Ҳеч қандай ҳолатда мумкин эмас.
3 Кўрсатилган шаронгта қайси бўладан ўнгга бурилиш керак? 1.Факат иккинчи бўладан. 2.Факат "А" чизиги билан белгиланган ўнг чеккадаги бўладан. 	4 Белгиланган йўналиш бўйлаб кетаётган автобус ҳайдовчиси ушбу шаронгта йўл бериши керакми? 1.Керак. 2.Керак эмас. 3.Керак эмас, чунки у тўғрига кетаяпти.
5 Белгиланган йўналиш бўйича ҳаракат қилаётган белгиланган йўналишли транспорт воситаларининг ҳайдовчилари пидеалар ўтиш жойидан ташқарида оқ таёқ билан ишора бераётган кўрларни ўтказиб юборишлари керакми? 1.Ҳамма ҳолларда ўтказиб юборишлари керак. 2.Ўтказиб юборишлари керак эмас.	6 Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига қиради: 1.Автобуслар ва йўналишли таксилар. 2.Трамвайлар ва троллейбуслар. 3.Белгиланган йўналишлар бўйича ҳаракатланадиган автобуслар, троллейбуслар, трамвайлар ва йўналишли таксилар.
7 Агар йўл бўлаги сидирга чизик билан ажратилиб, белги билан белгиланган бўлса, автобус ҳайдовчисининг бўлак бўйлаб ҳаракатланишига рухсат этиладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича ҳаракатланса, рухсат этилади. 	8 Йўловчиларни тушириш учун бу белги ўрнатилган бўлакда тўхташга рухсат этиладими? 1.Агар бўлак қатнов қисмининг ўнг четида жойлашган ва у ётиқ узлуксиз чизик билан қатнов қисмидан ажратилмаган бўлса, рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 3.Рухсат этилади.
9 Расмда кўрсатилган ҳолатда йўловчиларни тушириш учун тўхташга рухсат бериладими? 1.Рухсат этилади. 2.Тақиқланади. 	10 Қатнов қисмининг ўнг бўлаги бўйлаб ҳаракатланишга қайси транспорт воситасига рухсат этилган? 1.Барча механик транспорт воситаларига. 2.Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига ва таксиларга. 3.Факат велосипедларга. 4.Факат белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларига.

22. ТАШҚИ ЁРИТИШ АСБОБЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Ташқи ёритиш асбоблари сутканинг қоронғи вақтида ва етарлича кўринмаслик (туман, қуоқ тутун ва ҳ.к.) шароитида механик транспорт воситасининг хавфсизлигини таъминлайди.

Ташқи ёритиш асбобларининг сони, жойлашишлари, ранги Давлат стандарти (ГОСТ 8769-75) билан белгиланган.

Ташқи ёритиш асбоблари йўл иштирокчиларига транспорт воситасининг жойлашуви ва ҳаракатланиш йўналиши ҳақида ахборот беради, шунингдек, кўча, йўл ва жойларни ёритади.

22.1. Қоронғи вақтда ва етарлича кўринмайдиган шароитда, шунингдек, тоннелларда ҳаракатланаётган барча транспорт воситалари:

- йўлнинг ёритилмаган қисмида узоқни (А) ёки яқинни ёритувчи (Б) фараларини;
- йўлнинг ёритилган қисмида яқинни ёритувчи фараларини;
- йўлнинг ёритилганлигидан қатъий назар, тиркамаларнинг габарит чироқларини (В) ёқишлари керак.

Олисни ёритувчи фаралар транспорт воситаси йўлнинг ёритилмаган қисмларида ҳаракатланаётганида ёқилади. Олисни ёритувчи фараларнинг нур тарамлари марказга тўпланган ҳолда 100-150 метр масофани кучли ёритади. Бундай кучли ёритиш қарама-қарши йўналишдаги ҳайдовчиларнинг кўзларини қамаштириши мумкин. Шу сабабли:

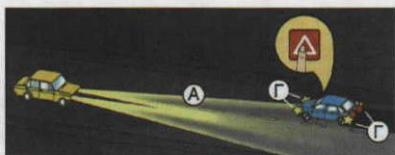
22.2. Қуйидаги ҳолларда узоқни ёритувчи фара (А) яқинни ёритувчи фара (Б) билан алмаштирилиши керак:

- аҳоли яшайдиган жойларда йўл ёритилган бўлса;
- қарама-қарши йўналишдаги транспорт воситасига 150 метрдан камроқ масофа қолганда, шунингдек, ҳайдовчи транспорт воситасининг чироқларини вақти-вақти билан ўчириб бунга зарурат борлигини билдирганда ундан ҳам кўпроқ масофада;
- қарама-қарши йўналишдаги ҳайдовчиларнинг кўзини

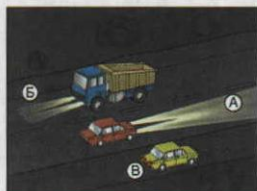
қамаштириши мумкин бўлган бошқа барча ҳолларда.

Кўзи қамашган ҳайдовчи фалокат ёруғлик ишораларини ёкиши (Г), ҳаракатланиш бўлагини ўзгартирмасдан тезликни камайтириши ва тўхташи керак.

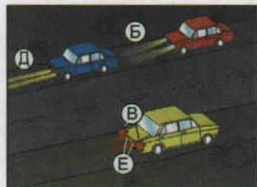

22.3. Қоронғи вақтда йўлнинг ёритилмаган қисмида, шунингдек, масофа етарлича кўринмайдиган шароитда тўхтаган ёки тўхтаб турган транспорт воситасида габарит чироклари (В) ёқилган бўлиши керак.

Габарит чироклари йўлни ёритишига хизмат қилмайди, балки ёритилган йўлларда ҳаракатланаётган транспорт воситасини аниқлашга хизмат қилади. Сутканинг қоронғи вақтларида тўхтаб турган транспорт воситаси кўринмай қолиб, тўқнашув содир этилиши мумкин бўлган вазиятнинг олдини олади.

Масофа етарлича кўринмайдиган шароитда габарит чирокларига қўшимча тарзда яқинни ёритувчи фаралар (Б), туманга қарши фаралар (Д) ва туманга қарши орқа чироклар ёқилиши мумкин (Е).

Яқинни ёритувчи фараларнинг нурлари пастга йўналтирилган бўлиб, 50 метргача бўлган масофани ёритади ва қарама-қарши йўналишдаги ҳайдовчиларнинг кўзларини қамаштириши эҳтимоли жуда кам. Серқатнов автомобиль йўлларида ундан фойдаланиш хавф тўғдирмайди. Йўлнинг ёритилган қисмларида яқинни ёритувчи фараларидан фойдаланиш хавфсизликни кўпроқ таъминлайди.

Туманга қарши фаралар оқ ёки сариқ рангда бўлиб, тиниқ атмосферада йўлни қисқа масофада (50 метргача) яхши ёритиб бериш қобилиятига эга.

22.4. Қуйидаги ҳолларда туманга қарши фараларни (Д) қўллаш мумкин:

– етарлича кўринмайдиган шароитда алоҳида, шунингдек, узокни (А) ёки яқинни ёритувчи фаралар билан (Б);

– коидаларнинг 22.5 бандида кўзда тутилган ҳолларда яқинни ёритувчи фара ўрнида (Б).

22.5. Куннинг ёруғ вақтида куйидаги ҳолларда яқинни ёритувчи фаралар (Б) ёқилиши керак:

– транспорт воситаларининг ташкилий жамланмаси сафида ҳаракатланаётганда;

– умумий ҳаракат оқимига қарши йўналишда махсус ажратилган бўлақда ҳаракатланаётган белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларида;

– автобус ва юк автомобилларида болалар гуруҳини ташкилий ташишда;

– хавфли, катта ўлчамли ва оғир вазнли юкларни ташишда;

– механик транспорт воситаларини шатакка олганда (шатакка олиб кетаётган транспорт воситасида).

22.6. Изловчи фараларнинг (Ж)

нур тарамлари тор йўналиш бўйича жамланган бўлиб, 200 метр масофагача ёритишга мўлжалланган. Изловчи фаралар тезкор ва махсус автомобиллар (тез тиббий ёрдам)га ишлаб

чиқарувчи корхоналар томонидан ўрнатилган бўлиб, бошқа транспорт воситаларига ўрнатиш тақиқланади. Улардан аҳоли яшайдиган жойларда оператив ва махсус хизматларни бажаришга, аҳоли яшамайдиган жойларда қарама-қарши йўналишда транспорт воситалари бўлмаганда фойдаланиш мумкин.

Фара прожекторнинг (Ж) (шаҳарлараро қатнайидиган автобус ва «Саёҳат» автобусларининг томида ўрнатилади) кучли нур тарамлари тор йўналишда жамланган бўлиб, 300 метргача масофани ёритади. Улар ишлаб чиқарувчи корхоналар томонидан автобусларнинг томига ўрнатилади. Улардан фақат аҳоли яшамайдиган жойларда, қарама-қарши йўналишда транспорт воситалари йўқлигида фойдаланиш мумкин, аҳоли яшайдиган жойларда фойдаланиш тақиқланади.

22.7. Туманга қарши орқа чироқларни (Е) фақат масофа етарлича кўринмайдиган шароитда қўллаш мумкин. Орқадаги тўхташ

чироклари (стоп-сигнал) га (И) туманга қарши орқа чирокларни (Е) улаш тақиқланади.

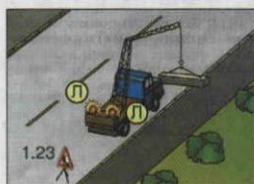
22.8. «Автопоезд» таниқлик белгиси (К) ав-

топоезд ҳаракатланаётганда, куннинг қоронғи вақтида эса йўлда тўхташ ва тўхтаб туриш пайтида ҳам ёкиб қўйилиши керак.

«Автопоезд» таниқлик белгиси сариқ рангдаги учбурчак ёки зарғалдоқ рангли учта чироқ бўлиб, автомо-
биль кабинасининг томига ўрнатилади.

22.9. Зарғалдоқ ёки сариқ рангли (Л) мил-
тилловчи чироқ—маёқча йўлда қурилиш, таъ-
мирлаш ёки тозалаш ишлари олиб борилаёт-
ган, шунингдек, оғир вазнли, катта ўлчамли
ёки хавфли юкларни ташиш қондаларида
кўзда тутилган ҳолларда уларни ташиётган
транспорт воситаларида ёқирилиши керак.

Бу маёқча билан таъминланган транспорт
воситаси биринчи бўлиб ўтиш ҳуқуқига эга
эмас.

22-мавзуга тестлар:

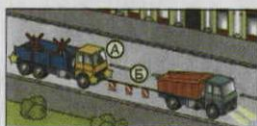
1 Куннинг қоронғи вақтида сунъий ёритилмаган йўлларда ёки етарли кўринмаслик шароитида ёнмайдиган орқа габарит чироклари билан тўхтаб туриш ёки таъмирлаш жойига боришга рухсат бериладими? 1. Алоҳида эҳтиёткорлик билан боришга рухсат берилади. 2. Тақиқланади.	2 Қувиб ўтишда фараларнинг узокни ёритувчи чирокларидан огохлантурувчи ишора сифатида фойдаланиш мумкинми? 1. Ҳамма ҳолда мумкин. 2. Мумкин, агар бу бошқа ҳайдовчиларнинг кўзини қамаштирмаса, шу жумладан, органи кўриш кўзгуси орқали ҳам. 3. Мумкин эмас. 4. Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқаридаги йўлларда мумкин.
3 Ҳайдовчи манёврни бажаришда бурилиш кўрсаткичлари билан ёруғлик ишорасини ҳар доим бериши керакми? 1. Ҳар доим бериши керак. 2. Керак эмас, агар ҳаракатланишнинг бошқа катнашчиларини чалғитиши мумкин бўлса. 3. Керак, зарурий эҳтиёт чораларини кўрган ҳолда.	4 Куннинг қоронғи вақтида йўлнинг ёритилган қисмида ҳаракатланаётган ме- ханик транспорт воситасида қайси чироклар ёқилган бўлиши керак? 1. Фараларнинг яқини ёритувчи чироклари. 2. Фараларнинг узокни ёритувчи чироклари ёки габарит чироклар. 3. Фараларнинг яқини ёритувчи чироклари (туманга қарши фаралар) ёки габарит чироклар.

5 Қайси жавобда шатакка олинган транспорт воситасидаги ёритиш асбобларини ёкишнинг тўғри ҳолати кўрсатилган? 1. Куннинг қоронғи вақтида ёки туман бўлган шароитда фараларнинг яқинни ёритиш чироклари. 2. Фалокат ёруғлик ишоралари, у бузук бўлганда ёки бўлмаган ҳолларда унинг орқа томонига фалокат сабабли тўхташ белгиси ўрнатилиши керак. 3. Аҳоли яшайдиган жойда габарит чироклари. 4. Аҳоли яшаётган жойдан ташқаридаги йўللарда исталган ёритиш чирокларини.	6 Куннинг қоронғи вақтида йўлнинг ёритилмаган қисмларида ҳаракатланаётганда механик транспорт воситасининг қайси чироклари ёқилган бўлиши керак? 1. Яқинни ёки узокни ёритувчи фаралар. 2. Фақат яқинни ёритувчи фаралар. 3. Фақат узокни ёритувчи фаралар.
7 Шатакка олинган механик транспорт воситасида қанақа ташқи ёритиш чироклари ёқилган бўлиши керак? 1. Куннинг қоронғи вақтида, габарит чироклари. 2. Яқинни ёритувчи фара чироклари. 3. Фалокат ёруғлик ишоралари.	8 Йўлнинг ёритилмаган қисмларида қоронғи вақтда тўхтаганда габарит чироклари бузук бўлса: 1. Яқинни ёритувчи фараларни ёкиш. 2. Ўнрокка олиш ва яқинни ёритувчи фарани ёкиш зарур. 3. Транспорт воситасини йўлдан ташқарига чиқариш, агар бунинг иложи бўлмаса мазкур қоидалар талабларига биноан уни белгилаш лозим.
9 Орқа томондаги туманга қарши чироклар қўлланиши мумкин: 1. Куннинг қоронғи вақтида сафда ҳаракатланишда. 2. Тонелларда ҳаракатланишда. 3. Фақат етарли қўринмайдиган шароитларда. 4. Куннинг қоронғи вақтида юк туширишда. 5. Барча санаб ўтилган ҳолларда.	10 Транспорт воситалари сунъий ёртилган тоннелда ҳаракатланаётганда қандай ёритиш асбоблари ёқилиши керак? 1. Фаранинг узокни ёритувчи чироклари. 2. Фаранинг яқинни ёритувчи чироклари. 3. Мажбурий тўхташ ёритигичи. 4. Ёритиш асбоблари ёқилмайди.

23. МЕХАНИК ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ ШАТАККА ОЛИШ

23.1. Қаттиқ ёки эгилувчан улагич ёрдамида шатакда олиб юриш шатакка олинган транспорт воситасининг рул бошқарувида ҳайдовчи (А) бўлгандагина амалга оширилиши керак. Қаттиқ, улагичнинг тузилиши (конструкцияси) шатакка олинган транспорт воситасини шатакка олган транспорт воситасининг изидан боришини таъминлаган ҳоллар бундан мустасно.

23.2. Қаттиқ (В) ёки эгилувчан (Б) улагич ёрдамида шатакка олинган автобусда, троллейбусда ва юк автомобили юкхонасида одам ташиш, қисман ортиш йўли билан (Г) шатакка олишда эса шатакка олинган транспорт воситасининг кабинасида ва юкхона-

сида, шунингдек, шатакка олган транспорт воситасининг юкхонасида одамлар бўлиши тақиқланади.

23.3. Эгилувчан улагич (Б) билан шатакка

олишда шатакка олган ва шатакка олинган транспорт воситалари ўртасидаги масофа 4 – 6 метр оралиғида бўлиши, қаттиқ улагич (В) ёрдамида эса 4

метрдан кўп бўлмаслиги керак. Эгилувчан улагичга Қоидаларнинг 28.4-бандига мувофиқ тахточа ёки байроқча қўйилиши керак.

23.4. Шатакка олиш қўйидаги ҳолларда тақиқланади:

– рул бошқаруви ишламаётган транспорт воситаларини (қисман ортиш усули билан шатакка олиш бундан мустасно (Г));

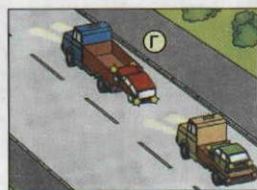
– икки ва ундан кўпроқ транспорт воситаларини (Д);

– шатакка олинган ва шатакка олган транспорт воситаларининг улагич билан бирга умумий узунлиги 24 метрдан ортиқ бўлса;

– тўхтатиш тизими ишламаётган транспорт воситасининг (Е) ҳақиқий вазни шатакка олган транспорт воситасининг (Ж) ҳақиқий вазнининг ярмидан ортиқ бўлса (ҳақиқий вазни кам бўлган бундай транспорт воситасини фақат қаттиқ улагич ёрдамида ёки қисман ортиш усули билан шатакка олиш бундан мустасно);

– кажавасиз мотоцикллар билан (З), шунингдек, бундай мотоциклларни (И);

– йўл яхмалак (К), сирпанчиқ бўлган ҳолларда эгилувчан улагичда (Б).

23-мавзуга тестлар:

1 Бошқарув қурилмаси носоз механик транспорт воситаси шатакка олиниши керак: 1. Қисман ортиш усули билан. 2. Қаттиқ улагич билан. 3. Уни қисман ортиш ёки қаттиқ улагичда улаш усули билан. 4. Агар шатакка олувчининг ҳақиқий вазни шатакка олинаётганининг ҳақиқий вазнидан икки марта кўп бўлса қаттиқ улагичда.	2 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида тиркамали енгил автомобиль ҳайдовчисига энг катта тезликни соатиغا неча километрдан оширмасдан ҳаракатланишга рухсат этилади? 1. 50 км/соат 2. 70 км/соат 3. 80 км/соат 4. 90 км/соат 5. 100 км/соат
3 Эгилувчан ёки қаттиқ улагичда шатакка олинган механик транспорт воситасида одамлар ташишга рухсат этиладими? 1. Автобус ва троллейбусда рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Юк ва енгил автомобилларда рухсат этилади. 4. Юк автомобили кабинасида ва енгил автомобилда рухсат этилади.	4 Мазкур шаронда шатакка олиш қандай юқори тезлик билан амалга оширилиши мумкин? 1. 30 км/соат 2. 50 км/соат 3. 70 км/соат 4. 80 км/соат
5 Шатакка олиш қандай ҳолларда тақиқланган? 1. Тойғоқчиликда қаттиқ улагичда. 2. Тойғоқчиликда эгилувчан улагичда. 3. Ён кажавали мотоцикллар билан.	6 Мотоциклларни шатакка олишга рухсат этиладими? 1. Ён кажавали мотоциклларга рухсат этилади. 2. Тақиқланади. 3. Текис жойларда рухсат этилади. 4. Ён кажаваси бўлмаган мотоциклларга рухсат этилади.
7 Шатакка олинган енгил автомобилда йўловчиларни ташиш мумкинми? 1. Эгилувчан ва қаттиқ улагичда рухсат этилади. 2. Тақиқланади.	8 Механик транспорт воситаси шатакка олинганда эгилувчан улагич қандай белгиланиши керак? 1. Қизил ва оқ рангли чизиклар туширилган, ёруғлик қайтарадиган юзали, байроқчалар ёки тахтачалар билан. 2. Транспорт воситаси орқасига мустаҳкамланган фалокат тўхташ белгиси билан белгиланиши керак. 3. Транспорт воситаси олди томони оқ рангли, орқаси қизил рангли фонарлар билан белгиланиши керак.
9 Тормоз тизими ишламаётган транспорт воситасини шатакка олиш мумкинми? 1. Агар шатакка олинган транспорт воситасининг ҳақиқий вазни шатакка олинувчи транспорт вазнидан икки баробар ортиқ бўлса, қаттиқ улагич билан. 2. Фақат қаттиқ улагичда. 3. Агар шатакка олинган транспорт воситасида ҳайдовчи бўлса ҳар қандай усул билан. 4. Фақат унга қисман ортиш усули билан.	10 Қондаларга қўра шатакка олиш вақтида бир-бирига уланган транспорт воситалари таркибининг қандай умумий узунлигига йўл қўйилади? 1. 20 м. 2. 21 м. 3. 22 м. 4. 23 м. 5. 24 м.

24. ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ БОШҚАРИШНИ ЎРГАТИШ

24.1. Транспорт воситаларини бошқаришни дастлабки ўргатиш ёпиқ майдончаларда ёки автодромларда ўтказилиши керак.

Транспорт воситаларини бошқараётган ёш, тажрибасиз ҳайдовчининг рул чамбарагини кескин буриши, илашиши (сцепление) тепкисини тез қўйиб юбориши, тормоз тепкисини кескин босиши ён атрофдаги ҳаракат иштирокчиларига хавф тугдириб, йўл-транспорт ҳодисаларини келтириб чиқариши мумкин. Шунинг учун бошқаришни ўрганувчи транспорт воситаларини равион бошқаришининг дастлабки кўникмаларини ёпиқ майдонларда, бошқа йўл иштирокчиларидан ажратилган жойларда ўрганиши керак.

24.2. Йўлларда бошқаришни ўргатишга фақат ҳайдовчи устоз иштирокида, ўрганувчи дастлабки бошқарув малакасини етарлича эгаллаганидан сўнггина рухсат этилади. Ўрганувчи қондалар талабларини билиши ва уларга амал қилиши шарт.

Кўпчилик ўрганувчилар биринчи хавфли вазиятда ўзини йўқотиб қўйишади, бу эса транспорт воситаларини бошқарувсиз қолиб, аварияга олиб келади. Ўрганувчида дастлабки кўникма, малака бўлгани билан, устоз ҳайдовчисиз автомобилни бошқариб бўлмайди.

24.3. Бошқаришни ўргатаётган ҳайдовчи устоз ўргатиш ҳуқуқини берувчи хужжатга (А), шу тоифадагитранспортвоситасини бошқариш ҳуқуқини берувчи гувоҳномага (Б) ва бевосита 3 йиллик ҳайдовчилик фаолиятига эга бўлиши керак.

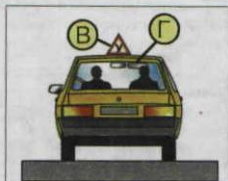
Шахсий автомобилларда бошқаришни ўргатишда ҳам ўргатувчи ҳайдовчилик гувоҳномасидан ташқари, ўргатиш ҳуқуқини берувчи хужжатга эга бўлиши керак.

24.4. Ҳайдовчиларни тайёрлаш машғулотлари ўқув якунида автомобиль бошқаришни ўрганувчи 18 ёшга, автобус, трамвай ва троллейбус бошқаришни ўрганувчи эса 21 ёшга, мотоцикл бошқаришни

ўрганувчи эса 16 ёшга тўладиган шахслар билан олиб борилади.

24.5. Бошқаришни ўргатиш учун мўлжалланган механик транспорт воситалари «Бошқаришни ўргатиш транспорт воситаси» таниқлик белгиси (В) ва ҳайдовчи устоз учун орқани кўрсатувчи кўзгу билан жиҳозланиши керак (Г). Бундан ташқари, бошқаришни ўргатиш транспорт воситаларида ҳайдовчи устоз учун қўшимча илашиш (сцепление) ва тўхтатиш тепкилари ҳам бўлиши керак.

Юқоридаги талабларга жавоб берса, бошқаришни шахсий транспорт воситаларида ҳам ўргатиш мумкин.

24.6. Бошқаришни ўргатиш йўналишлари йўл ҳаракати хавфсизлиги органлари билан келишилиши шарт. Бошқа йўлларда бошқаришни ўргатиш тақиқланади.

Серқатнов йўлларнинг тигиз пайтларида бошқаришни ўргатиш тирбандликларни вужудга келтириб, ҳаракатланишига тўсқинлик қилмаслиги учун бошқаришни ўргатиш йўллари тасвири (схемаси) ИХХДХ органлари билан келишилади.

24-мавзуга тестлар:

1 Ким ўқув юртларида ҳайдашни ўргатиш ҳуқуқига эга? 1. Ҳайдашни ўргатиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатлари бўлган ҳайдашни ўргатувчи йўриқчи. 2. Тажрибали ҳайдовчи. 3. 3 йиллик ишлаган даври бўлган ҳайдовчи. 4. 5 йил ҳайдовчилик ишлаган даврига эга бўлган 1- ва 2-тоифа ҳайдовчилар.	2 Мазкур белги билан белгиланган ҳудудда қандай чекланишлар киритилган? 1. Ҳаракат тезлигини 5 км/с дан ошмаслиги кераклигини билдиради. 2. Транспорт воситаларини бошқаришни ўргатиш. 3. Кириб, чиқиб кетиш ҳаракати тақиқланади. 4. Енгил автомобилларнинг тунда тўхтаб туришини тақиқлайди.
3 Бошқаришни ўргатишдаги транспорт воситаси қандай жиҳозланган бўлиши керак? 1. Ушбу Қоидаларнинг талабларига мувофиқ таниқлик белгилари билан. 2. Уловчи ва тормознинг қўшимча тепкилари билан. 3. Ўргатувчи учун орқани кўрсатувчи кўзгу билан. 4. Санаб ўтилган барча жиҳозлар ва белгилар билан.	4 Қонда бўйича неча ёшдан бошлаб енгил автомобилни бошқаришга рухсат берилади? 1. 14 ёшдан. 2. 16 ёшдан. 3. 18 ёшдан.

5 Рулда ўргатувчи бўлса, қайси томонга ҳаракатланишга рухсат берилади? 1. Ҳамма томонга. 2. Фақат ўнгга. 3. Ўнгга, чапга ва қайрилиш. 	6 Автомагистралда бошқаришни ўрганиш: 1. 70 км/с. дан ортмаган тезлик билан рухсат берилган. 2. Хайдашни ўргатувчи йўриқчи билан ўргатувчида старли бошқариш малакаси бўлсагина 60 км/со. атдан ортиқ бўлмаган тезликка рухсат этилган. 3. Тақикланган. 4. Агар ўрганилаётган механик транспорт воситасида таниқлик белгилари қайд этилган бўлса, рухсат этилган.
7 Агар транспорт воситасининг тузилиши-да кўзда тутилган орқани кўрсатадиган кўзгулар бўлмаса, автомобилдан фойдаланишга рухсат этиладими? 1. Агар орқа ойна пардалар билан беркитилмаган бўлса рухсат этилади. 2. Тақикланади. 3. Лоақал битта кўзгу бўлса рухсат этилади.	8 Хайдашни ўргатувчига хавфсизлик камарини тақмасликка рухсат этиладими? 1. Агар транспорт воситасини ўргатувчи хайдаётган бўлса рухсат этилади. 2. Ҳар қандай ҳолатда ҳам рухсат этилади. 3. Тақикланади.

25. ОДАМ ТАШИШ

Одам ташиш учун автобус, микроавтобус, трамвай, троллейбус, енгил автомобиль кабилар ишлаб чиқарувчи корхоналар тарафидан мўлжалланган бўлиб, ҳаракатланишидаги хавфсизликлари тўлиқ иноватга олинган. Баъзи ҳолатларда юк ташиш учун мослаштирилмаган автомобилларда одам ташишни вазият тақозо қилади. Бу жуда ҳам масъулиятли бўлиб, ҳаракатланиш хавфсизлиги талабларига жавоб бера олиши керак.

25.1. Юк автомобилнинг юкхонасида одам ташиш «С» тоифасидаги транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқига эга бўлган, одамлар сони кабинадагиларни ҳам қўшиб ҳисоблаганда 8 нафардан ортиқ бўлганда эса «С» ва «Д» тоифасидаги транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқига эга бўлган ва шу тоифадаги транспорт воситаларидан бирини 3 йилдан ортиқ бошқарган ҳайдовчилар томонидан амалга оширилиши керак.

Эслатма: Ҳарбий ҳайдовчиларнинг юк автомобилларида одам ташишига йўл қўйиш Мудофаа вазирлиги томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

25.2 Одам ташиш учун мўлжалланган юк автомобили юкхонаси бортининг баландлигидан 30 сантиметр пастда жойлашган ўриндиқлар билан жиҳозланиши, икки ён ва орқа ўриндиқлар бортга мустаҳкамланган бўлиши керак.

Суянчиқлар йўловчиларга қулайлик яратишидан ташқари, уларнинг хавфсизлигини ҳам таъминлайди.

Автомобиль бошқариш тажрибаси 3 йилдан ошдиқ

Хайдовчилик
гувоҳномаси **C**

8 нафар йўловчигача

Хайдовчилик **C D**
гувоҳномаси

8 нафар йўловчидан ортиқ

25.3. Ташиладиган одамлар сони жиҳозланган ўриндиқлар сонидан ошмаслиғи керак.

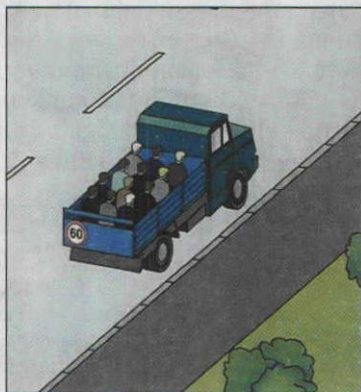
Кескин тўхташ ва манёврлар бажаришида йўловчи тан жароҳати олмаслиғи ва ҳаракатланиш давомида ноқулайлиқлар сезмаслиғи учун сайёҳ автобуси, шаҳарлараро қатнайдиған автобус ва одам ташиётган юк автомобилларида йўловчилар сони жиҳозланган ўриндиқлар сонидан ошмаслиғи керак.

25.4. Ҳаракатни бошлашдан олдин хайдовчи йўловчиларга автомобилга чиқиш, ундан тушиш ва унга жойлашиш тартиби ҳақида тушунтириш бериши керак.

Йўловчиларнинг хавфсизлиғи хайдовчи ташишни қандай ташиқил этганлиғига ҳам боғлиқ. Одам ташиши учун мўлжалланган юк автомобилларида йўловчиларни чиқариш ва тушириш, йўл ҳаракати хавфсизлиғига асосан, транспорт воситасининг орқа ва тротуарга қараган ён (бортлари) томонидан ташиқил этилади.

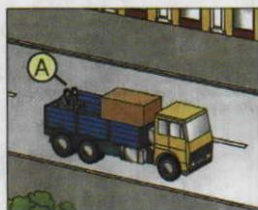
Хайдовчи ҳаракатни бошлашдан олдин йўловчиларни хавфсиз ташиш шароити таъминланганлиғига ишонч ҳосил қилиши керак.

25.5. Одам ташишга мослаштирилмаған юк автомобилларининг юкхонасида фақат юкни олиш

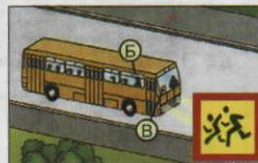

учун бораётган ёки уни кузатиб бораётган шахсларнинг (А) бўлишига йўл қўйилади, бунда улар бортлардан пастда жойлашган ўриндиклар билан таъминланишлари керак.

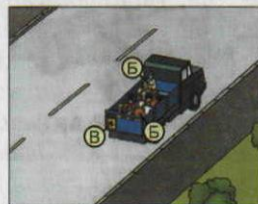
Юкни кузатиб бораётган экспедитор, кузатувчи, ҳаракат хавфсизлиги талабларига асосан, ўз ўриндиқларини юк ортилагандан кейин юк хонанинг орқа томонига жойлаштиришлари керак. Акс ҳолда, кескин тўхташ натижасида олдинга суриладиган юк кузатувчини кабинага сиқиб қўйиши мумкин.

25.6. Автобусларда ёки фургон юкхонали автомобилларда болаларни ташишда катта ёшли кузатувчи шахс (Б), бортли юк автомобилнинг кузовида ташишда эса камида икки нафар катта ёшли кузатиб борувчи шахс бўлиши шарт. Бундай транспорт воситаларининг олди ва орқа томонига «Болалар гуруҳини ташиш» таниқлик белгиси ўрнатилиши керак (В).

Ушбу талабларга қўшимча равишда, болаларни ташиш учун мўлжалланган юк автомобиллари бортининг баландлиги бир метрдан кам бўлмаслиги керак.

Ёш болалар транспорт воситалари ҳаракатланишидаги хавфсизликни тўлиқ англай олмайдилар. Шу сабабли бу масъулият кузатиб борувчиларга юклатилади.

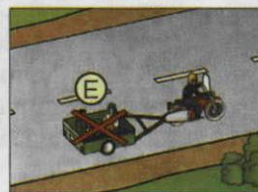
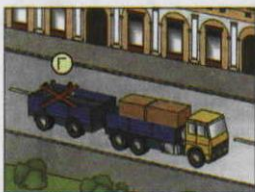
25.7. Ҳайдовчи транспорт воситаси тўлиқ тўхтагандан кейин одамларни тушириши ва чиқариши, эшиклар ёпилгандан сўнггина ҳаракатланишни бошлаши ва тўлиқ тўхтамагунча уларни очмаслиги шарт.

25.8. Одамларни ташиш куйидаги ҳолларда тақиқланади:

– автомобилнинг кабинасидан ташқарида (бортли юк ёки фургон юкхонали автомобилларда одам ташишдан ташқари);

– тракторлар ва бошқа ўзи юрар машиналар, юк ташиладиган тиркамалар (Г), тиркама-уйча (Д), юк мотоцикллари юкхонасида (Е);

– мотоциклларнинг конструкциясида кўзда тутилган жойларидан

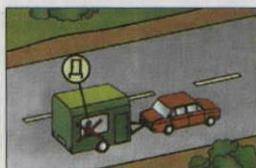

ташқарида;

– 12 ёшга тўлмаган болаларни мотоциклнинг орқа ўриндиғида, шунингдек, енгил автомобилга болаларни ушлаб турувчи махсус қурилма ўрнатилмаган бўлса, унинг олдинги ўриндиғида;

– 12 ёшга тўлмаган болаларни ҳисобга олмаганда транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўзда тутилган миқдордан ортиқ.

Бунда транспорт воситасининг ҳақиқий вазни уни ишлаб чиқарган корхона белгиллаган рухсат этилган тўла вазндан ортмаслиги керак.

Хавфсизлик камари

12 Ёшгача

12 Ёшдан кейин

12 Ёшгача

12 Ёшдан кейин

25-мавзуга тестлар:

1 Одамларни ташишга мослаштирилмаган юк автомобили юкхонасида одам ташишга рухсат этиладими? 1. Тақиқланади. 2. Автомагистралларга ўтмаган йўлларда рухсат этилади. 3. Фақат юкни кузатиб боровчи шахсларга шу шарт биланки, улар бортларидан пастда жойлашган ўтирадиган жой билан таъминланган бўлсалар, рухсат этилади.	2 12 ёшга етмаган болаларни юк автомобили кабинасида ташишга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Фақат катта ёшдаги йўловчи ҳамроҳлигида рухсат этилади. 3. Тақиқланади.
3 Юк автомобили юкхонасида болаларни ташишга қандай талаблар қўйилади? 1. Камида икки нафар катта ёшли кузатиб боровчи бўлиши керак. 2. Бундай транспорт воситаларининг олди ва орқасида болалар тасвири бўлган сариқ рангли квадрат таниқли белги ўрнатилиши керак. 3. Юкхона девори пол сатҳидан камида 1 м кўтарилган бўлиши керак. 4. Барча санаб ўтилган талаблар.	4 Юк автомобилнинг юкхонасида 8 нафардан кўп одамларни ташиш қайси ҳайдовчиларга рухсат берилади? 1. "С" тоифадаги транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқи гувоҳномаси бўлиб, шу автомобилда 3 йиллик иш даврига эга бўлган ҳайдовчиларга. 2. "Д" ва "С" тоифадаги транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқига эга бўлган ва шу тоифадаги транспорт воситаларидан бирини 3 йилдан ортиқ бошқарган ҳайдовчилар томонидан амалга оширилиши керак.

- 5** Енгил автомобилларнинг олдинги ўриндиғида болаларни ташишга рухсат этиладими?
1. 7 ёшдан кичик бўлмаган болаларни ташишга рухсат этилади.
 2. 12 ёш ва ундан катта бўлмаган болаларни ташишга рухсат этилади.
 3. Катта ёшли йўловчи бўлганда ёшдан қатъий назар рухсат этилади.

- 6** Автомобилни қисман шатакка олишда йўловчилар қаерга жойлашишлари керак?
1. Иккала автомобилнинг кабиналарида.
 2. Шатакка олаётган автомобиль кабинасида.
 3. Шатакка олинаётган автомобиль кабинасида.
 4. Шатакка олаётган автомобиль кузовида.

26. ЮК ТАШИШ

Транспорт воситаларида ташиладиган юкни шундай жойлаштириш керакки, йўлнинг нотекис жойларида қўзғалиб, бурилиш ва қайрилишларда мувозанат йўқолиб, юк тушиб кетмаслиги керак.

26.1 Ташилаётган юкнинг вазни ва ўқларга тушадиган оғирлик миқдорининг тақсимланиши транспорт воситасини ишлаб чиқарган корхона томонидан белгиланган миқдордан ошмаслиги керак.

Акс ҳолда бу транспорт воситасининг ҳаракатланиш хавфсизлигига таҳдид солади.

26.2. Ҳайдовчи ҳаракатни бошлашдан олдин юкнинг тўғри жойлашганлигига ва маҳкамланганлигига ишонч ҳосил қилиши, ҳаракатланиш вақтида эса юкнинг тушиб кетмаслигини ва ҳаракатланишга ҳалақит бермаслигини таъминлаш мақсадида, унинг ҳолатини кузатиб бориши керак.

Булардан ташқари, ташиладиган юк ёниб кетмаслиги, чанг-тўзон кўтармаслиги, тўкилиб йўлни ифлос қилмаслигини ҳайдовчи доимо назорат қилиб бориши керак.

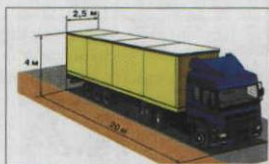
26.3. Қуйидаги шартларга амал қилганда юк ташишга йўл қўйилади:

- ҳайдовчига теварак-атроф кўринишини чекламаса;
- транспорт воситасини бошқаришни қийинлаштирмаса ва мувозанатни бузмаса;
- ташқи ёритиш асбоблари ва ёруғлик қайтаргичларни, давлат рақами ва таниқлик белгиларини, шунингдек, ишораларни ва қўл билан бериладиган ишораларнинг кўринишини тўсмаса;
- шовқин солмаса, чанг кўтармаса, йўлни ва атроф-муҳитни ифлос қилмаса.

Агар юкнинг жойлашуви ва ҳолати қайд этилган талабларга жа-

воб бермаса, хайдовчи юқорида санаб ўтилган қодалар бузилишини бартараф этиш чораларини кўриши, унинг иложи бўлмаса, бундан кейинги ҳаракатланишни тўхтатиши шарт.

26.4. Транспорт воситасининг габаритларидан олд ёки орқа томонга 1 метрдан, габарит чироқларининг четки қисмидан 0,4 метрдан ортиқ чиқиб турган юк ушбу қодаларнинг 28.3 бандига мувофиқ, «Катта ўлчамли юк» белгиси билан белгиланиши, қоронғи вақтда ва етарлича кўринмайдиган шароитда эса бунга қўшимча қилиб олди оқ чироқ ёки ёруғлик қайтаргич, орқаси эса қизил чироқ ёки ёруғлик қайтаргич билан белгиланиши керак.

26.5. Ўта оғир, катта ўлчамли ва хавфли юкларни ташиш, габарит ўлчамлари юкли ёки юксиз ҳолда эни 2,5 метрдан ва баландлиги йўл сатҳидан 4 метрдан, узунлиги битта тиркама билан 20 метрдан ортиқ бўлган ёхуд юки транспорт воситасининг орқа нуктасидан 2 метрдан ортиқ чиқиб турган транспорт воситаларининг, икки ёки ундан ортиқ тиркамали автопоездларнинг ҳаракатланиши учун ЙХХ органларининг рухсатномаси бўлиши шарт.

Рухсатномада ҳаракатланиш йўналиши ва вақти кўрсатилади. Ташилаётган юкнинг ҳажми, ўлчамлари ва хавфлилиқ даражасига кўра ЙПХ нинг патруль автомобили кузатишга жалб этилиши мумкин.

26-мавзуга тестлар:

1 Юк транспорт воситасига шундай жойлаштирилиши керакки, у:

1. Юкхона деворларидан баланд чиқмаслиги керак.
2. Шовқин ҳосил қилмаслиги, чанг кўтармаслиги ва атроф-муҳитни ифлос қилмаслиги керак.
3. Транспорт воситасининг орқа ўлчамидан 0,8 м.дан ортиқ чиқиб турмаслиги керак.

2 Юк ташиш таққилланади, агар:

1. Юк энининг чекка нуктаси олдинги ёки орқа габарит чироқнинг таққи чеккасидан 0,4 м.дан ортиқ чиқиб турса.
2. Юк транспорт воситасининг габаритларидан 1 м.дан ортиқ чиқиб турса.
3. Ташилаётган юк ваэни шу транспорт воситаси учун ишлаб чиқарган корхона белгиланган катталикдан ортиқ бўлса.
4. Барча айтилган ҳолларда.

3 Юк транспорт воситасининг ўлчамларидан чиқиб турса, куннинг қоронги вақтида ва етарли кўринмайдиган шаронда қандай белгиланади? 1.Ишора тахталари ёки байроқчалар (диагнал бўйича наватма нават тортилган қизил ва оқ йўли) билан. 2. Олдига оқ, орқасига қизил, ён томони заргалдоқ ранг ёруғлик қайтаргич мосламалар ёки фонарлар билан. 3.Орқасига қизил, олдига оқ байроқчалар билан.	4 “Рухсат этилган тўла вази” нима? 1. Транспорт воситасининг юк кўтариши. 2. Транспорт воситасининг ҳақиқий вази. 3. Ишлаб чиқарувчи корхона томонидан белгиланган, аслагаланган транспорт воситасининг ҳайдовчи, йўловчи, юк билан бирга рухсат этилган энг юқори вази (микдори). 4. Транспорт воситасида ташиладиган юкнинг ишлаб чиқарган корхона йўл қўйган техник тавсифномаси сифатида белгиланадиган вази.
5 Кундузги вақтда транспортнинг олд ёки орқа томонига 1 метрдан ортиқ чиқиб турган юк қандай белгиланади? 1. Диагонали бўйича қизил ва оқ алмашувчи чизиқлар бўлган тахталар ёки байроқчалар билан. 2. Қизил байроқчалар билан. 3. Оқ байроқчалар билан.	6 Ташилаётган юк ДЙХХ хизмати-нинг рухсатсиз транспорт воситаси ўлчамларининг орқа нуқтасидан энг қатта микдорда қандай чиқиб туриши мумкин? 1. 1,0 м. 2. 1,5м. 3. 2,0м. 4. 2,5м. 5. 4,0м
7 Давлат ЙХХ хизматининг рухсатсиз транспорт воситасининг юк билан ёки юксиз қандай юқори ўлчам билан ҳаракатланишига йўл қўйилади? 1. 5,0м. 2. 4,5м. 3. 4,0м. 4. 2,5м. 5. 3,8м.	8 Сутканинг ёруғ пайтида орқа ёки олд габаритлари 1,0м га туртиб чиққан транспорт воситаларида юк ортилганлиги қандай билдирилади? 1. Диагнал бўйича ўрнатилган қалқонча ва байроқчалар билан. 2.Қизил байроқчалар билан. 3.Оқ байроқчалар билан.

27. ВЕЛОСИПЕД ВА АРАВАЛАР ҲАРАКАТЛАНИШИГА, ШУНИНГДЕК, ҲАЙВОНЛАРНИ ҲАЙДАБ ЎТИШГА ДОИР ҚЎШИМЧА ТАЛАБЛАР

27.1. Йўлда велосипед, аравани бошқариш, ҳайвонларни ҳайдаб ўтиш ёки уларни миниб ўтиш 14 ёшга тўлган, мопедни бошқариш эса 16 ёшга тўлган шахсларга рухсат этилади.

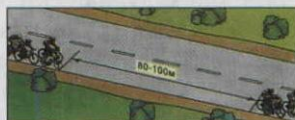
27.2. Велосипедлар, мопедлар, араваларни бошқариш, ҳайвонларни миниб бориш ёки ҳайдаб кетиш пайтида йўлнинг четки ўнг бўлагида, имкон борича ўнг томондан, бир қатор бўлиб ҳаракатланишга йўл қўйилади. Агар пиёдаларга ҳалақит бермаса, йўл ёқасидан

ҳам ҳаракатланишга рухсат этилади.

Йўлнинг қатнов қисмида ҳаракатланишда велосипедчилар, аралар жамланмаси, миниб олинган ҳайвонлар гуруҳлари ва ҳайдаб кетилаётган ҳайвонлар подаси йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлайдиган ҳамда уларни қувиб ўтишни осонлаштирадиган гуруҳларга бўлиниши керак.

27.3. Велосипед товуш бергич мосламаси билан жиҳозланган ва унинг тормози соз бўлиши зарур. Қоронғи вақтда ва етарлича кўринмаслик шароитида велосипеднинг олд томонига оқ рангли, орқа томонига қизил рангли чироқча ёки қизил рангли нур қайтаргич, ён томонларига эса зарғалдоқ ёки қизил рангли нур қайтаргич ўрнатилиши керак.

27.4. Велосипед ва мопед ҳайдовчиларига қуйдагилар тақиқланади:

- рулни бир қўлда ушлаб ҳаракатланиш (манёврдан олдин ишоралар бериш бундан мустасно);

- йўловчи ташиш (ишончли оёқ қўйгич билан жиҳозланган қўшимча ўриндикда 7 ёшгача бўлган йўловчини ташиш бундан мустасно);

- габаритдан бўйига ва энига 0,5 метрдан ортиқ чиқиб турган ёки бошқаришга ҳалақит берадиган юкларни ташиш;

- велосипед йўлкаси бўлган ҳолда йўлнинг қатнов қисмида ҳаракатланиш;

- трамвайлар ҳаракатланадиган йўлларда ва тегишли йўналишда бўлаги биттадан кўп бўлган йўлларда чапга бурилиш ёки қайрилиб олиш;

- велосипедларни ва мопедларни шатакка олиш, шунингдек, улардан шатакка олишда фойдаланиш (велосипед ва мопедларга мўлжалланган тиркамалар бундан мустасно).

27.5. Чорраҳадан ташқаридаги ҳаракат тартибга солинмайдиган жойларда велосипед йўлкасида бораётган велосипед ва мопед ҳайдовчилари бу йўлка билан кесишган йўлларда ҳаракатланаётган транспорт воситаларига йўл беришлари керак.

27.6. От-араваларда оркага тисарилиб кетишга йўл қўймайдиган тиргаклар ва уни тўхтатиб турадиган мослама бўлиши керак.

Қоронғи вақтда ва етарлича кўринмаслик шароитида йўлда ҳаракатланаётган от-араванинг олд томонига оқ рангли чирокча ёки иккита нур қайтаргич, орқа томонига эса қизил рангли чирокча ёки иккита нур қайтаргич ўрнатилиши керак.

Ёндош ҳудуддан ёки иккинчи даражали йўлдан кўриниш чекланган жойларда йўлга чиқаётган арава ҳайдовчиси ҳайвонларнинг жиловини қўйиб юбормаслиги керак.

27.7. Ҳайвонлар йўлларда асосан куннинг ёруғ вақтида ҳайдаб борилади. Подачилар ҳайвонларни мумкин қадар йўлнинг ўнг че-тида олиб юришлари керак.

27.8. Темир йўл кесишмалари орқали ўтишда подачилар сони-ни ҳисобга олган ҳолда ҳайвонлар подаси хавф-хатарсиз ҳайдаб ўтилиши таъминланадиган тўдаларга бўлиниши лозим.

27.9. Аравани бошқараётган, ҳайвонларни миниб ёки ҳайдаб ке-таётган шахсларга қуйидагилар тақиқланади:

- йўлларда ҳайвонларни назоратсиз қолдириш;
- подани темир йўлдан ва йўлда махсус ажратилмаган жойлар-дан, шунингдек, рухсат этилган жойларда эса қоронғи вақтда ва етарлича кўринмаслик шароитида ҳайдаб ўтиш;
- ҳайвонларни мукамал қопламали йўллардан ҳайдаб бориш;
- кўкаламзорлаштирилган жойларда (йўл, йўл ёқаси, ажратувчи бўлак ва ҳ. к.) ҳавонларни боқиш ва боғлаб қўйиш.

27-мавзуга тестлар:

1 Қайси ҳолларда велосипедларда қатнов қисмининг ўнг чеккасидан чиқишга йўл қўйилади? 1. Юк ортиб кетаётганда. 2. Рухсат этилган ҳолларда чапга бурилиш ёки оркага қайтиш учун. 3. Иккала санаб ўтилган ҳолларда.	2 Велосипедларда тротуарда ҳаракатланишга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Пнедалар бўлмаганда рухсат этилади. 3. Тақиқланади.
3 Велосипед йўлкаси йўл билан кесиш-ган жойларда велосипед ва мопед ҳайдовчилари қандай ҳолларда транспорт воситаларига йўл беришлари керак? 1. Чорраҳадан ташқарида тартибга солинмаган кесишмада барча ҳолларда. 2. Транспорт воситаси ўнгдан яқинлашиб келганда. 3. Кўрсатилган жойда велосипед ва мопед ҳайдовчилари имтиёзга эгадирлар.	4 Қайси белги “Велосипед йўлкаси билан кесишув”ни билдиради?

5 Бу ётиқ чизиқ нимани билдиради?

1. Пйедалар ўтиш жойини.
2. Велосипед йўлкаси катнов қисмини кесиб ўтадиган жойини.
3. Мол ҳайдаладиган жойини.

6 Тротуар ёки пйедалар йўлкаси бўлмаганда, пйедалар велосипед йўлкаси бўйлаб ҳаракат қила оладиларми?

1. Қила оладилар.
2. Агар велосипедларнинг ҳаракатланишини кийинлаштирмаса, қила оладилар.
3. Қила олмайдилар.

28. МАНСАБДОР ШАХСЛАР ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ, ТРАНС-ПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ ЙЎЛГА ЧИҚАРИШ, УЛАРГА РАҚАМ ВА ТАНИҚЛИК БЕЛГИЛАРИНИ ЎРНАТИШ БЎЙИЧА ВАЗИФАЛАРИ

28.1. Механик транспорт воситалари ва тиркамалари, техник ҳолатидан қатъий назар, харид қилинган ва божхонада расмийлаштирилган вақтдан бошлаб 10 кун мобайнида ЙҚХБдан рўйхатдан ўтказилиши керак.

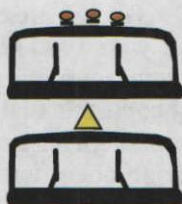
28.2. Механик транспорт воситалари (трамвай, троллейбуслардан ташқари) ва тиркамаларнинг кўзда тутилган жойларида тегишли намунадаги рақам белгилари ўрнатилган бўлиши шарт. Автомобилда эса олд пешойнанинг ўнг томонидаги юқори бурчагига давлат техник кўригидан ўтганлиги ҳақидаги талон ҳам ўрнатилиши керак.

Юк автомобиллари, тиркамалар (енгил автомобиллар ва мотоцикллар тиркамаларидан ташқари) ва автобуслар (микроавтобуслардан ташқари) кузовининг орқа деворига унинг рақам белгиси ва ҳарфи ёзилиши керак. Рақамнинг баландлиги 300 мм, рақамлар кенглиги 120 мм, чизиқнинг йўғонлиги 30 мм, ҳарфлар баландлиги эса рақам ўлчамларининг 2/3 қисмига тенг бўлиши лозим.

Трамвай ва троллейбусларга тегишли ташкилот томонидан рўйхатга олинган рақамлар ёзилади.

28.3. Транспорт воситаларига тегишлилигига қараб қуйидаги кўринишда бўлган таниқлик белгилари ўрнатилиши керак:

«Автопоезд» — юк автомобиллари ва ғилдиракли трактор (1,4 тонна ва ундан юқори)ларда тиркама бўлганда, шунингдек, туташтирилган автобус ва троллейбус кабиналари томининг олд қисми

Автопоезд

ўртасига бир қатор қилиб 150 дан 300 миллиметр гача оралиқда кўндаланг жойлашган учта зарғалдоқ рангли чироқ ёки ичидан ёритиладиган, томонларнинг ҳар бири 250 миллиметр бўлган сариқ рангли учбурчак шаклидаги белги.

«**Турумланган**» (тишли, шипли) – турумланган шинали механик транспорт воситасининг орқасига томонлари тенг, ичига қора рангда «Т» ҳарфи туширилган, қизил ҳошияли оқ рангли учбурчак шаклидаги белги. Учбурчакнинг томонлари транспорт воситасининг турига қараб 200–300 миллиметр гача, ҳошиянинг кенглиги учбурчак томонининг 1/10 қисмига тенг бўлиши керак.

Турумланган шина
ўратилган транспорт
воситаси

«**Болалар гуруҳини ташиш**» – автобус ёки махсус жиҳозланган юк автомобилларида болалар ташилганда транспорт воситасининг олд ва орқа томонларига қизил ҳошияли, ичига 1.21 йўл белгисидаги болалар тимсолининг тасвири туширилган, сариқ рангдаги тўртбурчак кўринишидаги белги. Тўртбурчакнинг томонлари 250–300 миллиметр гача, ҳошиянинг кенглиги тўртбурчак томонининг 1/10 қисмига тенг бўлиши керак.

Болалар гуруҳи
ташилаётган
транспорт воситаси

«**Кар ҳайдовчи**» – кар-соқов ёки кар ҳайдовчи бошқараётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонларига ичига диаметри 40 миллиметр бўлган учта қора доира туширилган, диаметри 160 миллиметрли ташкил этган сариқ рангли доира шаклидаги белги.

Кар-соқов ёки
кар ҳайдовчи
бошқараётган
автомобиль

«**Бошқаришни ўргатиш транспорт воситаси**» – бошқаришни ўргатишда фойдаланадиган транспорт воситаларининг олд ва орқа томонига ичига қора рангда «О» ҳарфи туширилган, транспорт воситасининг турига қараб томонлари 200 миллиметрдан 300 миллиметр гача бўлган, қизил ҳошияли оқ рангли учбурчак шаклидаги белги.

Бошқаришни ўргатиш
транспорт воситаси

«**Тезлик чекланган**» – жуда оғир, хавфли ва катта ўлчамли юкларни ташиётган, шунингдек, транспорт воситасининг техник тавсифномасида кўрсатилган энг юқори тезлиги қоидаларнинг 12.2, 12.3 ва 12.4 бандларида белгиланган тезликдан паст бўлган ҳолларда транспорт воситаси кузови орқа деворининг чап томонига 3.24 – «Юқори тезлик чекланган» йўл белгисининг кич-

Тезлиги
чекланган

райтирилган рангли тасвири туширилган шаклидаги белги. Белгининг диаметри 160 миллиметрдан кам бўлмаслиги, ҳошиясининг кенглиги белги диаметрининг 1/10 қисмига тенг бўлиши керак.

«**Хавфли юк**» – хавфли юк ташиётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонига ўрнатилган, ўлчами 690х300 миллиметр, зарғалдоқ рангли, ўнг қисми 400х300 мм бўлган, чап қисми эса юкнинг хавфли хусусиятини билдириб турган белгилар туширилган қора ҳошияли (кенглиги 15 миллиметр) оқ рангли тўртбурчак шаклидаги белги.

Хавфли юк ташиётган автомобиль

«**Катта ўлчамли юк**» – ичига кенглиги 50 миллиметрли, диагонал бўйича галма-гал жойлашган қизил ва оқ рангли чизиклар туширилган, нур қайтарадиган юзали, ўлчами 400х400 миллиметрли тўртбурчак шаклидаги белги.

Катта ўлчамли юк

«**Уzun ўлчамли транспорт воситаси**» – юкли ёки юксиз узунлиги 20 метрдан ошадиган транспорт воситасининг, икки ёки ундан кўпроқ тиркамали автопоездларнинг орқасига кенглиги 40 миллиметр бўлган қизил ҳошияли, ўлчами 1200х200 миллиметр бўлган, таркибнинг тасвири туширилган сариқ рангли тўртбурчак шаклидаги белги. Кўрсатилган ўлчамли белгини жойлаштиришнинг имкони бўлмаса, бир хил иккита 600х200 миллиметрли ўлчамдаги белгини транспорт воситасининг ўқиға симметрик равишда ўрнатишға йўл қўйилади.

Уzun ўлчамли транспорт воситаси

«**Фалокат сабабли тўхташ**» – милтиллолчи қизил чирок ва давлат стандарти талаблари асосидаги учбурчак шаклидаги белги.

Фалокат туфайли тўхташ

Ҳайдовчиларнинг хоҳишиға кўра, қуйидаги таниқлик белгилари ўрнатилиши мумкин.

«**Шифокор**» – шифокор-ҳайдовчи бошқараётган транспорт воситасининг олд ва орқа томонига ўрнатиладиган, томонлари 140 миллиметрдан бўлган кўк рангли тўртбурчак ичида диаметри 90 миллиметрли оқ доираға қалинлиги 25 миллиметрли қизил хоч тасвири туширилган белги.

Шифокор ҳайдовчи бошқараётган автомобиль

Ногирон ҳайдовчи бошқараётган автомобиль

«**Ногирон**» – биринчи ёки иккинчи гуруҳ ногирони бошқараётган транспорт воситасининг олд ва орқа то-

монига ўрнатиладиган барча томонлари 150 миллиметрдан бўлган ва қора рангдаги 7.17 йўл белгисининг тасвири туширилган сарик рангли тўртбурчак шаклидаги белги;

28.4. Механик транспорт воситаларини шатакка олишда эгилувчан улагични кўрсатадиган огоҳлантирувчи қурилма ўлчами 200х200 миллиметр бўлган, диагонали бўйича кетма-кет жойлашган

50 миллиметр қалинликдаги қизил ва оқ рангли чизиқлар туширилган, ёруғлик қайтарадиган юзали байроқчалар ёки тахтачалар кўринишида тайёрланиши керак. Эгилувчан улагичнинг ҳар бир метрига биттадан огоҳлантирувчи қурилма ўрнатилади.

28.6. Қуйидаги ҳолларда транспорт воситаларидан фойдаланиш тақиқланади:

- агар автомобиллар, автобуслар, автопоездлар, тиркамалар, мотоцикллар, мопедлар, тракторлар ва бошқа ўзинорар машиналарнинг техник ҳолати ва жиҳозланиши 3-иловадаги транспорт воситаларидан фойдаланишни тақиқлайдиган шартлар рўйхатининг бирон-бир талабига жавоб берса;

- троллейбус ва трамвайларда тегишли техник фойдаланиш қоидаларида кўзда тутилган носозликлардан бирортаси мавжуд бўлса;

- транспорт воситалари давлат техник кўригидан ўтмаган, шунингдек, тегишли рухсатсиз қайта жиҳозланган бўлса;

- транспорт воситалари йўл ҳаракати хавфсизлиги органларининг рухсатсиз милтилловчи чироқ-маёқча ва махсус товушли ишора билан жиҳозланган, кузовнинг ён томонига ЙХХБ билан келишмасдан қия оқ чизиқ тортилган, кўзда тутилмаган жойларга тегишли рақам белгилари ўрнатилган, агрегат ва қисмларнинг рақамлари ёки рақам белгилари кўринмайдиган, қалбакилаштирилган, ўзгартирилган бўлса.

28.7. Транспорт воситаларининг техник ҳолатига ва улардан фойдаланишга жавобгар бўлган мансабдор ва бошқа шахсларга қуйидагилар тақиқланади:

- техник носозлиги туфайли фойдаланиш тақиқланган, тегишли рухсатсиз қайта жиҳозланган, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилмаган ёки давлат техник кўригидан ўтказилмаган транспорт воситаларини йўлга чиқариш;

- йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган ҳар қандай мастлик (алкоголь, наркотик ва бошқалар) ҳолатида ёки сезгирлик ва

этиборни сусайтирадиган дори-дармонлар таъсирида, чарчоклик ёки бетоблик ҳолатида, шунингдек, тегишли тоифадаги транспорт воситаларини бошқариш ҳукуқи бўлмаган, белгиланган муддатда тиббий кўриқдан ўтмаган, наркотик моддалар ёки спиртли ичимликларни сурункали истеъмол қилувчи шахс сифатида ҳисобда турган шахсларни транспорт воситасини бошқаришга қўйиш;

– асфальт ёки цемент-бетон қопламали йўлларга занжирли трактор ва бошқа ўзиюар механизмларни чиқариш.

28.8. Йўллар, темир йўл кесишмалари ва бошқа йўл иншоотларининг ҳолатига жавобгар бўлган мансабдор ва бошқа шахслар:

– йўллар, темир йўл кесишмалари ва бошқа йўл иншоотларини йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлайдиган ҳолатда сақлашга;

– йўл ҳаракатига ҳалақит берадиган ҳар қандай тўсқинлик вужудга келса, уларни ўз вақтида бартараф этиш, йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид соладиган ҳолларда ҳаракатни чеклаш ёки тақиқлаш чораларини кўришга мажбурдирлар.

28.9. Йўлларда таъмирлаш ишларини бажаришга жавобгар мансабдор ва бошқа шахслар иш олиб борилаётган жойда йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашга мажбурдирлар. Бундай жойлар, шунингдек, йўлдан ташқарига олиб чиқиш имконияти бўлмаган иш бажармаётган йўл машиналари, қурилиш материаллари, қурилма ва шунга ўхшашлар тегишли йўл белгилари, йўналтирувчи ва тўсувчи мосламалар билан, куннинг қоронғи вақтида ва етарлича кўринмаслик шароитида эса қўшимча қизил ёки сариқ чироклар билан жиҳозланиши керак.

Таъмирлаш ишлари тугаллангандан сўнг йўлларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг хавфсиз ҳаракатланиши таъминланган бўлиши керак.

28.10. Амалдаги қонун ҳужжатларида кўзда тутилган ҳолларда тегишли мансабдор ва бошқа шахслар томонидан ЙХХ органлари билан белгиланган тартибда куйидагилар келишилади:

– шаҳарларда ва автомобиль йўлларида ҳаракатни ташкил этишни лойиҳалаш, йўлларни ҳаракатни ташкил этувчи техник воситалар билан жиҳозлаш;

– йўллар, йўл иншоотларини қуриш, қайта реконструкция қилиш ва таъмирлаш ишларини лойиҳалаш;

– йўлларга бевосита кўринишни чекловчи ёки пиёдалар ҳаракатини қийинлаштирувчи киоскалар, транспарантлар, плакатлар, реклама тахталари ва шунга ўхшашларни ўрнатиш;

– йўналишли транспорт воситалари йўналишлари ва бекатлар-

нинг жойлашиши;

– йўлларда оммавий, спорт ва бошқа тадбирларни ўтказиш;
– транспорт воситаларини қайта жиҳозлаш, уларга махсус ёруғлик ва товуш мосламаларини ўрнатиш, транспорт воситалари кузовининг ён томонига қия оқ чизиқлар тортиш;

– мазкур қоидаларнинг 26.5 бандида келтирилган транспорт воситаларининг ҳаракатланиши;

– бошқаришни ўргатиш рухсат этилган йўллар рўйхати ва чизмаси;

– йўлларда транспорт воситалари ва пиёдаларнинг ҳаракатига хавф туғдирувчи ҳар қандай ишларни олиб бориш.

28-мавзуга тестлар:

1 Бу белгиларнинг таъсир оралиғида қайси автомобиль учун тўхташга рухсат берилади? 1. Қизилга 2. Иккала автомобилга 3. Ҳеч қайсисига 4. “Ногирон” таникли белгиси бўлган сариқ автомобилга. 	2 Бундай таниқлик белгиси билан белгиладиган транспорт воситаси: 1. Оғир вазили ва йирик ўлчамли юкларни ташувчи. 2. Узунлиги юк билан ёки юксиз 20 метрдан ортиқ бўлган транспорт воситаси. 3. Фургон юкхонасида одамларни ташувчи.
3 Юк автомобили юкхонасида болаларни ташишга қандай талаблар қўйилади? 1. Камида икки нафар катта ёшли кузатиб боровчи бўлиши керак. 2. Бундай транспорт воситаларининг олди ва орқасида болалар тасвири бўлган сариқ рангли квадрат таниқлик белги ўрнатилиши керак. 3. Юкхона девори пол сатҳидан камида 1 м қўтарилган бўлиши керак. 4. Барча санаб ўтилган талаблар.	4 Автомобиллар шундай таниқлик белгилари билан белгиланади: 1. Хавфли юклар ташиётган. 2. Ногиронлар бошқараётган. 3. Кар-соков ёки кар ҳайдовчилар бошқараётган. 4. Икки йилгача ҳайдовчилик иш даврига эга бўлган ҳайдовчилар бошқараётган.
5 Транспорт воситалари шундай таниқлик белгилари билан белгиланади: 1. Кар-соков ёки кар ҳайдовчилар бошқараётган. 2. Ногирон бошқараётган. 3. Хавфли юклар ташиётган. 	6 Транспорт воситаси шундай таниқлик белгиси билан белгиланади: 1. Ногирон бошқараётган. 2. Оғир вазили ва йирик ўлчамда юк ташиётган. 3. Хавфли юклар ташиётган. 4. Кар-соков ёки кар ҳайдовчилар бошқараётган.

7 Кўрсатилган белгилардан қай бири авто-поездни билдириш учун ўрнатилади? 1. Чап белги. 2. Ўнг белги. 3. Ҳар икки белги. 	8 Бундай вазиятда ҳайдовчи нима қилиши керак? 1. Олдиндан яқин фара чирокларини ёкиб ва узлуксиз товуш ишорасини бериб, энг кам тезлик билан турган транспорт воситасини айланиб ўтиши. 2. Катнов қисмидан ўтаётган болаларга йўл бериши. 3. Бу йўл қисмидан ўтиши керак, чунки болалар катнов қисмининг пиёдалар ўтиш жойидан кесиб ўтмаётганлиги.
9 Мазкур таниқлик белгиси нимани билдиради? 1. Олинда катнов қисми нотекис бўлган йўл қисмини. 2. Олинда шу йўналишда ҳаракатланиш учун уч бўлакли йўл қисмини. 3. Турумланган шина ўрнатилган транспорт воситаси. 	10 Автомобилга ўрнатиладиган бу таниқлик белгиси нимани билдиради? 1. Автомобиль шифокар-ҳайдовчига тенишли эканини. 2. Автомобилнинг ҳайдовчи ногиронга тегишли эканини. 3. Автомобилнинг уйда тиббий ёрдам кўрсатиш учун мўлжалланганини.

Йўл ҳаракати қоидаларига

1-Илова

ЙЎЛ БЕЛГИЛАРИ

1. ОГОҲЛАНТИРУВЧИ БЕЛГИЛАР

Огоҳлантирувчи белгилар ҳайдовчига йўлнинг хавфли қисмига яқинлашаётганлигини, хавфнинг тури ва шакли ҳақида ахборот беради. Хавф-хатар ушбу белгида рамзий шаклда ифодаланилади.

Огоҳлантирувчи белгиларнинг асоси оқ, ҳошияси қизил рангда бўлган тенг томонли учбурчак шаклидан иборат.

Бу йўл белгилари ҳайдовчи чора кўриши талаб қилинадиган хавфли қисмларга аҳоли яшайдиган жойларда 50–100 метр (Б), аҳоли яшамайдиган жойларда 150–300 метр (А) масофа қолганда ўрнатилади.

Аҳоли яшамайдиган жойларда бугурухдаги белгиларнинг олисроқ масофада ўрнатилиши транспорт воситаларининг тезлиги билан изоҳланади (шаҳардан ташқаридаги тезлик шаҳардагидан бирмунча юқори бўлади). Ҳайдовчи йўл белгиси ўрнатилган жойдан хавфли қисм бошланадиган жойгача тезликни пасайтириб улгуриши лозим. Йўл шароити қанчалик мураккаб ва жиддий бўлса, шунчалик кўп огоҳлантирувчи белгилар ўрнатилади.

1.1. «Шлагбаумли темир йўл кесишмаси»

1.2. «Шлагбаумсиз темир йўл кесишмаси»

Бу белгилар темир йўл кесишмалари олдида

1.1

1.2

ўрнатилиб, биринчи белги ўрнатилган кесишма шлагбаум, темир йўл симофори билан жиҳозланган бўлиб, ҳаракатланишни темир йўл назоратчиси назорат қилади. Иккинчи белги ўрнатилган кесишма назоратчиси бўлиб, темир йўлни хавфсизликни таъминлаган ҳолда кесиб ўтиш ҳайдовчининг ўзига ҳавола этилади.

1.3.1. «Бир изли темир йўл»

1.3.2. «Кўп изли темир йўл»

Бу белгилар бевосита шлагбаумсиз темир йўл кесишмаси олдида ўрнатилади.

«1.3.2» белгиси биринчи издан ташқари иккинчи ва ундан кейинги излардан ҳам поезд йўқлигига ишонч ҳосил қилган ҳолда кесишмадан ўтиши мумкин.

1.4.1–1.4.6. «Темир йўл кесишмасига яқинлашув»

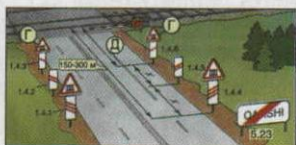
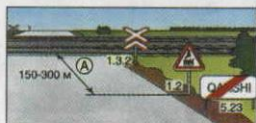
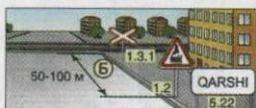
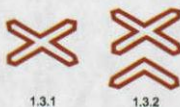
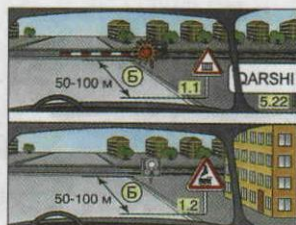
Бу белгилар аҳоли яшамайдиган жойларда ўрнатилиб ҳайдовчининг темир йўл кесишмасига яқинлашаётганлиги ҳақида кўшимча равишда огоҳлантиради. «1.4.1» – «1.4.3» белгилари йўлнинг ўнг томонига, «1.4.4 – 1.4.6» белгилари йўлнинг чап томонига ўрнатилади.

1.5. «Трамвай йўли билан кесишув»

Йўлнинг бурилиши ёки ундаги дўнглик туфайли йўлни кесиб ўтадиган трамвай изи кўринмаса (чорраҳадан ташқари), ундай жойларга ушбу йўл белгиси ўрнатилади. Кесишмада трамвай имтиёзга эга бўлади.

1.6. «Тенг аҳамиятли йўллар кесишуви»

Бу белги, усти қандай қоплама (асфальт, бетон, тош) бўлишидан қатъий назар, тенг аҳамиятли йўллар кесишган жойлар олдида ўрнатилиб, имтиёз ўнг томондан келаётган транспорт воситасига берилади.

1.7. «Айланма ҳаракатланиш билан кесишув»

Айланма ҳаракатланиш жорий этилган майдон йўл шароити (бурилиш, дўнглик) туфайли ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминловчи масофадан кўринмаса,

1.7

у ҳолда ўша хавфсизликни таъминловчи масофада «1.7» йўл белгиси ўрнатилади. Кўриш масофаси етарли бўлса, «1.7» йўл белгисини ўрнатиш шарт эмас, чунки айланма ҳаракатланиш жорий этилган майдон олдида буюрувчи «4.3» йўл белгиси ўрнатилади.

1.8. «Светофор тартибга солади»

Ҳаракатланишни светофор тартибга соладиган чорраҳа ва пиёдалар ўтиш жойи йўл шароити туфайли ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминловчи масофадан кўринмаса, у ҳолда ўша хавфсизликни таъминловчи масофада «1.8» йўл белгиси ўрнатилади. Светофор хавфсизликни таъминловчи масофадан кўринса, «1.8» йўл белгиси ўрнатишмайди.

1.8

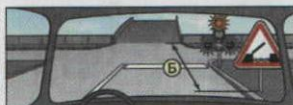

1.9. «Кўтарма кўприк»

Бу белги кўтарма кўприк ёки солда кесиб ўтиш жойлари олдида ўрнатилиб, йўлнинг кўприк ёки сол олдида узилиб қолиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.9

1.10. «Соҳилга чиқиш»

Бу белги дарё ёки сув ҳавзаси қирғоқларига чиқишда ўрнатилиб, ҳайдовчидан тезликни камайтириш ва эътиборни оширишни талаб қилади. Ҳайдовчининг эҳтиётсизлиги ушбу йўл белгисига кўрсатилган ҳолга олиб келиши мумкин.

1.10

1.11.1, 1.11.2. «Хавфли бурилиш»

Бу белгилар кичик радиусли бурилиш ёки кўриниши чегараланган бурилишлар олдида ўрнатилиб, хавфли бурилиш ўнг ёки чап томонда эканлиги ҳақида

1.11.1

1.11.2

огоҳлантиради. Транспорт воситаларини бундай бурилишларда юқори тезликда ҳайдаш рўпарадаги бўлақларга чиқиб кетишига ёки ағанаб кетишига олиб келиши мумкин.

1.12.1, 1.12.2. «Хавфли бурилишлар»

Бу белги йўлнинг икки қисми кичик радиусли ёки кўриниши чекланган бурилиш жойи яқинида ўрнатилади. Кичик радиусли ёки чекланган бурилиш икки қисмдан кўп бўлса, «1.12.1», «1.12.2» йўл белгилари қўшимча «7.2.1» – «Таъсир оралиғи» ахборот белгиси билан қўлланилади. Ҳайдовчи йўлнинг бундай қисмларидан тезликни камайтириб, эҳтиёт чораларини кўриб ўтиши керак.

1.12.1

1.12.2

1.13. «Тик нишаблик»

Бу белги пастлик, нишаблик олдида ўрнатилиб, ичидаги рақам нишабликнинг 100 м. узунлика тўғри келадиган пасайишини фоиз ҳисобида кўрсатади. Пастлик чўзилиб кетган бўлса, у ҳолда ушбу белги «7.2.1» – «Таъсир оралиғи» қўшимча ахборот белгиси билан қўлланилади. Нишаблик томон ҳаракатланаётган ҳайдовчи йўлнинг тор қисмларида рўпарадан тепалик томон ҳаракатланаётган ҳайдовчига йўл бериши лозим.

1.13

1.14. «Тик баландлик»

Бу белги тик баландликлар олдида ўрнатилади ва ҳайдовчини транспорт воситасининг динамик хусусиятлари, юкли ёки юксизлигига қараб, керакли узатмага улаш, баландликка тўхтамасдан чиқиш кераклигидан огоҳлантиради. Акс ҳолда автомобиль тўхтатиб қолиб, ўз оғирлиги билан орқага кетиши мумкин. Нишаблик ва баландлик кетма-кет келадиган бўлса, юқоридаги белгилар 50–100 м. масофада эмас, балки бевосита нишаблик ва баландлик олдида ўрнатилади.

1.14

1.15. «Сирпанчик йўл»

Йўлнинг устки ўтиш қисми маълум сабабларга кўра (лой,

1.15

каватма-кават ҳўл барглар, гудрон музлик оқибатида) сирпанчик бўлиб қолса, бундай қисм олдида «1.15» йўл белгиси ўрнатилади. Ҳайдовчи йўлнинг бундай қисмларида тезликни камайтириши, кескин тўхтамаслиги, кескин бурилмаслиги лозим, акс ҳолда транспорт воситаси сирпаниб кетади ва уни бошқариш қийин кечиб, бошқарувдан чикиб кетади.

1.16. «Нотекис йўл»

Йўлнинг, тўлқинсимон бўртма жойлари, кўприк уламаларининг нотекис қисмлари олдида ушбу йўл белгиси ўрнатилади ва транспорт воситасининг тезлиги кескин оширилса ёки у кескин тўхтатилса турғунликни йўқотиб, ағаниб кетиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.16

1.17. «Тош отилиши хавфи»

Мукамал қопламали йўл қисмида транспорт воситаси ғилдираги остидан шағал, тош ва шунга ўхшашларнинг отилиб чиқиш эҳтимоли.

1.17

Бу белги йўлнинг таъмирлаш ишлари олиб борилаётган жойларида ғилдирак билан босилган тош, шағал ва шунга ўхшаш нарсаларнинг отилиб чиқиш эҳтимоли борлигидан огоҳлантиради. Йўлнинг бундай қисмларида ҳайдовчи тезликни камайтириб, оралиқ масофани тош отилиш хавфсизлиги мавжуд масофагача узайтириши лозим.

1.18.1, 1.18.2, 1.18.3. «Йўлнинг торайиши»

Йўлнинг торайиш қисмлари олдида (тораядиган томондан):

1.18.1 – икки томонлама торайиш;

1.18.2 – ўнгга тора-йиш.

1.18.3 – чапга тора-йиш йўл белгилари ўрнатилади.

1.18.1

1.18.2

1.18.3

1.19. «Икки томонлама ҳаракатланиш»

Бу белги йўлнинг бир томонлама ҳаракатланиш қисми тугаб, қарама-қарши ҳаракатланиш қисми бошланиши олдида ўрнатилади.

1.19

1.20. «Пиедалар ўтиш жойи»

Бу белги ҳайдовчини светофор билан бошқарилмайдиган пиедалар ўтиш жойига яқинлашаётганлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.20

1.21. «Болалар»

Бу белги ҳайдовчини болалар муассасасига (боғча, мактаб, интернат ва шу каби жойларга) яқинлашаётганлигини ва йўлнинг бу қисмидан ҳар дақиқада болалар чиқиб қолиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради. Белги аҳоли яшамайдиган жойларда такрорланади.

1.21

1.22. «Велосипед йўлкаси билан кесишув»

Бу белги велосипед йўлкаси билан кесишув (чорраха эмас) жойлари яқинида ўрнатилади. Бундай кесишувларда имтиёз ҳайдовчи тарафида бўлса ҳам, тезликни камайтириб эътиборни ошириш лозим.

1.22

1.23. «Таъмирлаш ишлари»

Бу белги йўлнинг таъмирлаш ишлари олиб борилаётган қисмлари яқинида ўрнатилиб, ҳайдовчини эҳтиёт бўлиб ўтиши кераклиги тўғрисида огоҳлантиради. Йўлнинг бундай қисмлари қоронғи пайтларда хавфли ҳисобланади.

1.23

1.24. «Мол ҳайдаб ўтиш»

Бу белги мол боқиладиган яйлов ёқалаб ўтадиган йўлларда, фермалар яқинида, мол ҳайдаб

1.24

ўтиладиган жойларда ўрнатилиб, йўлга моллар подаси чиқиб қолиши мумкинлигидан огоҳлантиради.

1.25. «Ёввойи ҳайвонлар»

Бу белги йўлнинг ўрмон хўжалиги, қўриқхона ва шунга ўхшаш жойлардан ўтадиган қисмларида ўрнатилиб, йўлга ёввойи ҳайвонлар чиқиб қолиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.25

1.26. «Тошлар тушиши»

Муз, қор ёки сел келиб тоғ кўчиши мумкин бўлган тоғли йўл қисмларига «Тошлар тушиши» белгиси ўрнатилиб, хавфхатар фақат қатнов қисмларидагина эмас, балки тепа тоғ тарафдан ҳам бўлиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантиради.

1.26

1.27. «Ёнлама шамол»

«Ёнлама шамол» йўл белгиси кучли шамол автомобиль, мотоцикли бошқаришга салбий таъсир этиб, йўл фожиасини келтириб чиқариши мумкин бўлган (тоғ даралари, жарлик, сув ҳавзалари) жойларга ўрнатилади. Айниқса, йўлнинг устки қисми музлаб, сирпанчиқ бўлган пайтлари ёнлама шамол автотототранспортни бошқаришга салбий таъсир этиши мумкин.

1.27

1.28. «Пастлаб учувчи самолётлар»

Аэропорт яқинидан ўтувчи йўлларнинг самолётлар пастлаб учувчи қисмларига «Пастлаб учувчи самолётлар» йўл белгиси ўрнатилиб, қисқа муддатли қаттиқ шовқинлар бўлиб туриши ҳақида огоҳлантиради.

1.28

1.29. «Тоннель»

Қайрилиш, бурилиш ёки бошқа тўсиқлар орқали тоннелга кираверишда унинг пештоқи кўриниши чекланган ёки сунъий равишда ёритилмаган бўлса, олдида «Тоннель» йўл белгиси ўрнатилади.

1.29

1.30. «Бошқа хавф-хатарлар»

Йўлнинг огоҳлантирувчи белгиларида кўзда тутилмаган хавф-хатарлар бўлган йўл қисми (тез-тез туман бўлиб турадиган жойлар, жарликлар, тутун бўлиб йўлнинг кўриниши чекланган қисмлари) олдида «Бошқа хавф-хатарлар» йўл белгиси ўрнатилади.

1.30

1.31.1, 1.31.2. «Бурилишнинг йўналиши»

Йўлнинг хавфли бурилиш қисмларига «Бурилишнинг йўналиши» белгиси ўрнатилади. Бу белгилар уч хил бўлиб, бурилишнинг ўнгга, чапга ва бир вақтнинг ўзида ўнг ва чапга йўналтирилганлигини кўрсатади.

1.31.1

1.31.2

1.31.3. «Бурилиш йўналишлари»

«Т» симон чоррахада ёки йўл айрилишларида ҳаракатланиш йўналиши, йўлнинг таъмирланаётган қисмини айланиб ўтиш йўналиши.

1.31.3

1.1, 1.2, 1.5 – 1.30 огоҳлантирувчи белгилар аҳоли яшайдиган жойларда хавфли жойдан 50-100 метр, аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида эса 150-300 метр олдин ўрнатилади. Зарурат бўлганда бу белгилар 7.1.1 қўшимча белгида кўрсатилган бошқа масофада ҳам ўрнатилиши мумкин.

Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида 1.1, 1.2, 1.9, 1.10, 1.21 ва 1.23 белгилари такрорланади. Иккинчи белги йўлнинг хавфли қисми бошланишига камида 50 метр қолганда ўрнатилади.

Агар қатнов қисмида қисқа муддатли йўл ишлари олиб борилаётган бўлса, 1.23 белгиси иш бажарилаётган жойга 10–15 метр етмасдан (7.1.1 қўшимча белгисиз) ўрнатилиши мумкин.

1.3.1 ва 1.3.2 белгилари бевосита темир йўл кесишмасининг олдида ўрнатилади.

1 Илова.

1-мавзуга тестлар:

1 Бу йўл белгиси билдиради: 1.Йўлнинг тротуар ёки пиёдалар йўлкаси бўлган қисмини. 2.Йўлнинг пиёдалар ўтиш жойи бўлган қисмини. 	2 Бу йўл белгиси огоҳлантиради: 1.Бир изли темир йўл кесилишсининг яқинлиги ҳақида. 2.Шлагбаум билан жиҳозланмаган бир изли темир йўл кесилишмаси борлигидан. 3.Шлагбаум билан жиҳозланмаган икки изли темир йўл кесилишмаси борлигидан.
3 Бу белгилар аҳоли яшайдиган жойларда хавфли йўл қисми бошланишидан қанча масофа олдин ўрнатилади? 1.15-25 м. 2.25-50 м. 3.50-100 м. 4.100-130 м. 5.150-300 м. 	4 Қайси белги Т-симон чоррахада ҳаракатланиш йўналишини кўрсатади?
5 Қайси белги тенг аҳамиятли йўллар чорраҳасига яқинлашиб келаётганлик ҳақида огоҳлантиради? 	6 Бу ерда қувиб ўтишга рухсат бериладими? 1.Рухсат берилади. 2.Тақиқланади.
7 Қизил автомобиль: 1.Кўк автомобилга нисбатан устуниликка эга, чунки асосий йўлдан кетаяпти. 2. Кўк автомобилга нисбатан устуниликка эга, чунки айланма ҳаракатли йўлдан кетаяпти. 3.Чорраҳага ўн томондан яқинлашиб келган кўк автомобилга йўл бериши керак. 	8 Кўрсатилган ҳолатда қувиб ўтишга рухсат бериладими? 1.Рухсат берилади. 2.Тақиқланади. 3.Агар қувиб ўтилаётган транспорт воситасининг тезлиги 40 км/с дан кам бўлса, рухсат берилади.
9 Қуйдаги қайси белгилар огоҳлантирувчидир? 1.Иккинчидан бошқа барчаси. 2.Учинчидан бошқа барчаси. 3.Ҳаммаси. 	10 Аҳоли яшайдиган жойлардан ташқарида қайси белгилар такрорланади?

2. ИМТИЁЗ БЕЛГИЛАРИ

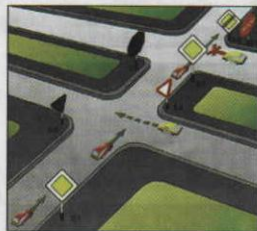
Имтиёз белгилари чорраҳаларда, йўлнинг қатнов қисмлари кесишган жойларда, шунингдек, йўлнинг тор қисмида йўл ҳаракати қатнашчиларининг ҳаракатланиш навбатини белгилаш учун қўлланилади.

2.1. «Асосий йўл»

Ҳаракатланиш тартибга солинмаган чорраҳаларда иккинчи даражали йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситасидан олдин ўтиш ҳуқуқини беради. Белги йўлнинг бошланишида ўрнатилиб, ҳар бир чорраҳа олдида такрорланиши мумкин. Асосий йўл билан кесишадиган кўндаланг йўлларда, чорраҳа олдида «Йўл беринг» ёки «Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган» белгилари ўрнатилади. Агар чорраҳада асосий йўл ўз йўналишини ўзгартирса, у ҳолда ушбу белги остига қўшимча 7.13 «Асосий йўлнинг йўналиши» белгиси ўрнатилади.

2.1

2.2. «Асосий йўлнинг охири»

Асосий йўл имтиёзли белгиси «Йўл беринг» белгиси ўрнатилган жойда тугайди.

2.2

2.3.1. «Иккинчи даражали йўл билан кесишув»

Бу белги асосий йўлда ўрнатилиб, ҳайдовчига ҳаракатланиш тартибга солинмаган чорраҳада имтиёз беради. Аҳоли яшайдиган жойларда чорраҳадан 50-100 м. ва аҳоли яшамайдиган жойларда 150-300 м. олдин ўрнатилади.

2.3.1

2.3.2, 2.3.3. «Иккинчи даражали йўлнинг туташуви»

2.3.2 – Туташув чапдан, 2.3.3 – Туташув ўнгдан.

2.3.3

2.3.2

Бу белги асосий йўлда ўрнатилади ва аввалги белгига ўхшаб тартибга солинмаган чорраҳаларда ҳайдовчига имтиёз беради.

2.4. «Йўл беринг»

Бу белги ҳайдовчи кесиб ўтаётган йўлидаги транспорт воситасига йўл бериши кераклигини билдиради. Аҳоли яшамайдиган жойларда белги қайтарилиши мумкин. Асосий йўлда транспорт воситалари бўлмаса, иккинчи даражали йўлдан келаётган ҳайдовчи чорраҳадан тўхтамасдан ўтиб кетиши мумкин.

2.3.4

2.5. «Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган»

Асосий йўлнинг йўналишидан қатъий назар, белги ҳайдовчига тартибга солинмаган чорраҳага тўхтамасдан кириб келишини тақиқлайди. Ҳайдовчи тўхташ чизиги олдида, агар у бўлмаса, кесиб ўтиладиган қатнов қисмининг четида тўхтаб ўтади.

2.5

Белги темир йўл кесишмаси ёки карантин масканидан олдин ўрнатилган бўлса, ҳайдовчи тўхташ чизиги олдида, у бўлмаса, белги олдида тўхташи керак. Бу белги саккиз қиррали бўлиб, уни шакл орқали ажратиш ҳам мумкин.

2.6. «Рўпарада ҳаракатланишнинг устуңлиги»

Йўлнинг тор қисмларида (кўприк, тоннель ва бошқа жойлар) қарама-қарши келувчи транспорт воситалари бир вақтда ўта олмайдиган ҳолатларда, рўпарадан келаётган транспорт воситасига йўл бериш керак. Қарама-қарши ҳаракатланишни қийинлаштирадиган ҳолларда йўлнинг тор қисмига кириш тақиқланади.

2.6

2.7. «Рўпарадаги ҳаракатланишга нисбатан имтиёз»

Бу белги қарама-қарши келувчи транспорт воситалари бир вақтнинг ўзида ўта олмайдиган йўл қисмларида рўпарадан келаётган транспорт воситасидан олдин ўтиш ҳуқуқини беради.

2.7

2-мавзуга тестлар:

1 Қайси белги рўпарада ҳаракатланишнинг устунлигини билдиради?

2 Қўқ автомобиль чорраҳадан нечанчи бўлиб ўтади?

- 1.Биринчи.
- 2.Иккинчи.

3 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси олдин ҳаракатланиш ҳуқуқига эга?

- 1.Юқ автомобили ҳайдовчиси.
- 2.Автобус ҳайдовчиси.

4 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:

- 1.Мотоцикл, трамвай ва автомобиль.
- 2.Трамвай, мотоцикл, автомобиль.
- 3.Трамвай ва автомобиль, мотоцикл.

5 Транспорт воситалари чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:

- 1.Қизил автомобиль; трамвай; яшил; қўқ автомобиль.
- 2.Трамвай; қизил; қўқ; яшил автомобиль.
- 3.Трамвай; қизил; яшил; қўқ автомобиль.

6 Чорраҳадан иккинчи бўлиб ўтади:

- 1.Трамвай.
- 2.Қизил автомобиль.
- 3.Қўқ автомобиль.

7 Бу белги нимани билдиради?

- 1.Рўпарадан келаётган транспорт воситаларига нисбатан биринчи ўтиш ҳуқуқини беради.
- 2.Ҳайдовчи рўпарадан ҳаракатланаётган транспорт воситасига йўл бериши керак.
- 3.Бир томонлама ҳаракатли йўл қисмининг тамом бўлганини билдиради.

8 Чорраҳадан учинчи бўлиб ўтади:

- 1.Яшил автомобиль.
- 2.Қизил автомобиль.
- 3.Қўқ автомобиль.
- 4.Сариқ автомобиль.

9 Қайси белги кесиб ўтиладиган йўлдан ҳаракатланаётган транспорт воситаларига йўл беришни юклайди?

10 Автомобиллар чорраҳадан қуйидаги тартибда ўтадилар:

- 1.Қўқ, яшил, қизил.
- 2.Қўқ, яшил билан бир вақтда, қизил.
- 3.Яшил, қизил, қўқ билан бир вақтда.

3. ТАҚИҚЛОВЧИ БЕЛГИЛАР

Тақиқловчи белгиларнинг асосий фони оқ (3.27, 3.28, 3.29, 3.30 лардан ташқари) ҳошияси қизил (3.21, 3.23, 3.25, 3.31 лардан ташқари) доирадан иборат бўлиб, ҳаракатланишни маълум даражада чеклайди ёки умуман тақиқлайди.

Уларнинг таъсир кучи ўрнатилган жойдан бошлаб биринчи чорраҳагача, чорраҳа бўлмаганда аҳоли яшаш жойининг охиригача давом этади. Баъзи белгилар ўша жойнинг ўзигагина тааллуқли бўлади.

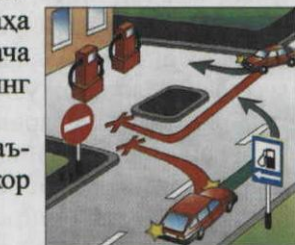
Тақиқловчи белгилар йўл ҳаракатига маълум чекланишлар киритиш ёки уларни бекор қилиш учун қўлланилади.

3.1. «Кириш тақиқланган»

Транспорт воситаларининг бир томонлама ҳаракатланишини жорий этишда йўлнинг бир тарафига ушбу белги ўрнатилади. Барча транспорт воситаларининг (белгиланган йўналишли транспорт воситалари бундан мустасно) кириши тақиқланади.

3.1

3.2. «Ҳаракатланиш тақиқланган»

Дам олиш уйлари, санатория, касалхона ва умум фойдаланадиган ҳовлиларга кираверишда транспорт воситалари ҳаракатини чеклаш мақсадида ушбу йўл белгиси ўрнатилади. Бу белгининг белгиланган йўналишли транспорт воситалари, ногиронлар ҳайдайдиган мотоцикляска, автомобиль, белги таъсир оралиғида яшовчи ёки ишловчи ёхуд уларга ва корхоналарга хизмат қилувчи транспорт воситаларига дахли йўқ. Бундай ҳолларда транспорт воситалари белгиланган жойга яқин чорраҳадан кириб ёки чиқиб кетишлари керак. Бу ерда иккита тақиқловчи белгидан бирининг (3.1) талаби устун бўлади.

3.2

3.3. «Механик транспорт воситаларининг ҳаракатланиши тақиқланган»

Бу белги барча турдаги механик транспорт воситаларининг ҳаракатланишини тақиқлаб, отарава, велосипедчилар ҳаракатига

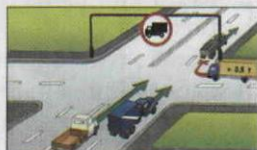
3.3

дахл қилмайди. Бу белги ҳам аввалги (3.2) белгига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга, шунингдек, белгиланган йўналишли транспорт воситаларига таъсир этмайди.

3.4. «Юк автомобилларининг ҳаракатланиши тақиқланган»

Белгида чекланган вазн кўрсатилмаган бўлса, бу белги тўла вазн 3,5 тоннадан юқори бўлган барча юк автомобилларининг, барча тракторларнинг, ўзи юрар машина ва механизмларнинг ҳаракатланишини тақиқлайди. Бу белги «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахлдор эмас, шунингдек, бортларига қия оқ чизик тортилган ёки одамларни ташиётган юк автомобилларининг ҳаракатланишини тақиқламайди.

3.5. «Мотоцикллар ҳаракатланиши тақиқланган»

Бу белгининг автомобиль, автобус, велосипед, мопед, от-арава ҳаракатига, «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахли йўқ.

3.6. «Тракторлар ҳаракатланиши тақиқланган»

Йўллардаги транспорт воситаларининг тезлигини ошириш мақсадида барча турдаги тракторлар, ўзи юрар машина ва механизмларнинг ҳаракатланиши тақиқланади. Бу белги ҳам «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахлдор эмас.

3.7. «Тиркама билан ҳаракатланиш тақиқланган»

Бу белги автопоездларнинг ҳаракатланиши ва маневр қилиши кийин бўлган тор кўчалар олдида ўрнатилиб, тиркамали, ярим тиркамали автомобиль ва тракторларнинг ҳамда барча турдаги транспорт воситаларининг шатакка олиб ҳаракатланишини тақиқлайди. Белгининг тиркамали енгил автомобилга ҳамда таъсир оралиғида яшовчилар ва ишловчиларга дахли йўқ.

3.8. «От-арава ҳаракатланиши тақиқланган»

Механик транспорт воситаларининг ҳаракатини енгилаштириш мақсадида баъзи йўлларда от-арава, от-чана, буғу-чана ҳаракати тақиқланади. Бу белги ҳам «3.2» белгисига ўхшаб таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчиларга дахлдор эмас.

3.8

От-арава (чана), отликлар, юк тортилган ҳайвонларнинг ҳаракатланиши, шунингдек, мол (пода) ҳайдаб ўтиш тақиқланади.

3.9. «Велосипедда ҳаракатланиш тақиқланган»

Серкатнов йўлларда умумфойдаланадиган транспорт воситаларининг (автобус, троллейбус) бекатда тўхташига, бекатдан кўзғалишига велосипедчилар ҳалал бермаслиги учун кўрсатилган белгига асосан, велосипедчилар ва мопедчилар ҳаракати тақиқланади.

3.9

Велосипед ва мопедларнинг ҳаракатланиши тақиқланади.

3.10. «Пйёдаларнинг ҳаракатланиши тақиқланган»

Йўл хизматчилари ва таъмирловчи ишчиларга белгининг дахли йўқ. Бу белги метро станцияларида (эскалатордан тушиб чиқиш, бир станциядан иккинчисига ўтиш жойларида) бир томонлама ҳаракатни жорий этиш учун ҳам ишлатилади.

3.10

3.11. «Вазн чекланган»

Кўтариш қобилияти чекланган кўприк ва эстакадаларда ҳақиқий вазнлар йиғиндиси кўприк олдида ўрнатилган белгида кўрсатилганидан юқори бўлган юк автомобилларининг, ярим тиркамали юк автомобилларининг ҳаракатланишини тақиқлайди.

3.11

3.12. «Ўққа тушадиган оғирлик чекланган»

Қопламаси юпқа бўлган автомобиль йўлларига, оғир юк машиналари зарар етказмаслиги учун, битта ўққа тушадиган оғирлик йўл белгисига кўрсатилганидан юқори бўлса, бундай авто-

3.12

мобилларнинг ҳаракатланиши тақиқланади. Шунинг эслатиб ўтиш керакки, қоидага кўра енгил автомобилларда оғирлик икки ўққа тенг равишда тақсимланади. Икки ўқли юк автомобилларда олдинги ўққа 1/3, орқа ўққа 2/3 оғирлик тушади. Уч ўқли автомобилларда оғирлик уччала ўққа тенг тарқалади.

3.13. «Чекланган баландлик»

Баландлиги чегараланган темир йўл кесишмалари, тоннеллар, кўприк ва эстакадалар остидан ўтувчи йўлларда баланд ёки юки баланд бўлган юк автомобиллари кўрсатилган иншоотларга зарар етказмасликлари учун, ушбу белги билан уларнинг ҳаракатланиши тақиқланади. Белги бўлмаган тақдирда, йўл ҳаракати қоида-сига кўра, баландлик 4 м. билан чекланади.

3.13

Габарит баландлиги (юк билан ёки юксиз) белгида кўрсатилгандан ортиқ бўлган транспорт воситаларининг ҳаракатланиши тақиқланади.

3.14. «Чекланган кенглик»

Энига тор бўлган тоннель, кўприк ва эстакадалар олдида ушбу белги ўрнатилиб, белгида кўрсатилганидан энли юк автомобилнинг (ёки узун автомобилнинг) иншоотларга зарар етказмаслиги учун, уларнинг ҳаракатини тақиқлайди.

3.14

3.15. «Чекланган узунлик»

Кўп бурилишли узун тор кўчаларда узун юк автомобиллари тикилиб қолмаслиги, ҳаракат иштирокчиларига ҳалокат бермаслиги учун, кўчанинг бундай қисми олдида ушбу белги ўрнатилади, у узун юк автомобиллари ҳаракатланишини тақиқлайди.

3.15

3.16. «Энг кам оралик»

Ушбу белги музликлар, сирпанчиқ йўллар, тоғли йўллар, кўтариш қобиляти чекланган узун кўприклар олдида ўрнатилиб, энг кам оралиқ масофани чегаралайди.

3.16

3.17.1. «Божхона»

Ушбу белги давлат тили ва ин-

3.17.1

глиз тилида ёзилиб, божхонада керакли хужжатларни расмийлаштириш учун тўхтаб ўтишни талаб қилади.

3.17.2. «Хавф-хатар»

Кўп талофатли йўл фожиаси ёки фалокат юз берганда (қор кўчиши, йўлни сув босиши, кўприкни сув олиб кетиши каби) шу йўл қисмларида ўрнатилиб, фалокатни бартараф этувчи хизматчиларнинг автомобилларидан ташқари, барча автомобиллар ҳаракатини тақиқлайди.

3.17.2

3.18.1. «Ўнгга бурилиш тақиқланади»

Бу белги йўл кесишмаси олдида ўрнатилиб, айнан шу кесишмага таъсир этади. Белгиланган йўналишли транспорт воситаларига бунинг дахли йўқ.

3.18.1

3.18.2. «Чапга бурилиш тақиқланади»

«Чапга бурилиш тақиқланади» белгиси ўрнатилган жойдан орқага қайрилиш тақиқланмаган.

3.18.2

3.19. «Қайрилиш тақиқланади»

Бу белги жамоат транспортдан ташқари барча транспорт воситаларининг орқага қайрилишини тақиқлайди. Белги ўрнатилган жойдан чапга бурилиш тақиқланмаган.

3.19

3.20. «Қувиб ўтиш тақиқланади»

Бурилиш ёки дўнглик туфайли кўриниши чекланган серкатнов йўлларда, тор кўчаларда ҳаракат хавфсизлигини таъминлашда ушбу белги ўрнатилиб, барча турдаги транспорт воситаларига қувиб ўтишни тақиқлайди. Бу белги соатига 40 км.дан кам тезликда, яқка тартибда келаётган транспорт воситаларини қувиб ўтишга рухсат этади.

3.20

«3.20» белгиси яқинлашаётган биринчи кесишмага (чоррахага) ёки «қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири» белгиси ўрнатилган

жойгача таъсир этади.

3.21. «Қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири»

3.21

3.22. «Юк автомобилларида қувиб ўтиш тақиқланган»

3.22

Бу белги тўла вазни 3.5 тоннадан юқори бўлган юк автомобиллари ва соатига 40 км.дан кам тезликда, якка тартибда келаётган транспорт воситаларидан бошқа транспорт воситаларини қувиб ўтишни тақиқлайди. Бу белги яқинлашаётган биринчи кесишмагача ёки «Юк автомобилларида қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири» белгиси ўрнатилган жойгача таъсир этади.

3.23. «Юк автомобилларида қувиб ўтиш тақиқланган ҳудуднинг охири»

3.23

3.24. «Юқори тезлик чекланган»

Йўлларнинг хавфли қисмларида ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш учун ушбу белги ўрнатилиб, барча турдаги транспорт воситаларининг юқори тезлигини чеклайди.

3.24

Бу белги яқинлашаётган биринчи кесишмагача ёки «Юқори тезлик чекланган ҳудуднинг охири» белгиси ўрнатилган жойгача таъсир этади.

3.25. «Юқори тезлик чекланган ҳудуднинг охири»

3.25

3.26. «Товуш мосламаларидан фойдаланиш тақиқланган»

Дам олиш уйлари, касалхоналар, санаторийлар, болалар дам олиш оромгоҳлари олдида ортиқча шовқин солинмаслиги учун ўрнатилади, барча турдаги транспорт воситаларининг товуш мосламаларидан фойдаланишларини тақиқлайди.

3.26

Йўл-транспорт ҳодисасининг олдини олиш мақсадида истисно тариқасида товуш мосламасидан фойдаланиш (товуш ишораси бериш) мумкин.

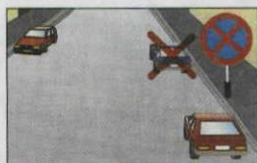
3.27. «Тўхташ тақиқланган»

Серқатнов йўлнинг тор қисмларида транспорт воситаларининг

узлуксиз ҳаракатини юқори даражада таъминлаш учун ушбу белги ўрнатилиб, белгиланган йўналишли транспорт воситаларидан бошқа барча транспорт воситаларининг тўхташени тақиқлайди. Ушбу белги белгиланган йўналишли транспорт воситаларига таъсир этмайди

3.27

3.28. «Тўхтаб туриш тақиқланган»

Йўлнинг етарли даражада кенг бўлмаган қисмларига ушбу белги ўрнатилиб, барча транспорт воситаларининг ўн минутдан ортиқ туришларини тақиқлайди (таксометри ишлаб турган такси автомобили, ногирон ҳайдовчиларга тегишли автомобиль ва мотоколяска, юк ортिलाётган ёки туширилаётган автомобиллар бундан мустасно).

3.28

3.29. «Ойнинг тоқ кунларида тўхтаб туриш тақиқланади»

3.30. «Ойнинг жуфт кунларида тўхтаб туриш тақиқланади»

Йўлларнинг ўнг ва чап чеккаларини навбатма-навбат механизмларда супуриб тозалаб олиш ва шу каби ишларни амалга ошириш мақсадида ушбу белгилардан фойдаланилади. Бу белгиларнинг талаби «3.28» белгиси талаби билан бир хил.

3.29

3.30

3.31. «Барча чекловларнинг охири»

Бу белги барча чекловларнинг охири деб номланса-да, амалда 3.16, 3.20, 3.22, 3.24, 3.26–3.30 белгиларнинг таъсир доирасини кесишмадан аввалроқ тугатиш учун ишлатилади. 3.1–3.3, 3.18.1, 3.18.2, 3.19, 3.27 белгиларининг белгиланган йўналишли транспорт воситаларига, 3.2–3.8 белгилари таъсир оралиғида яшовчи ёки ишловчи фуқароларга тегишли ёхуд уларга ва корхоналарга хизмат қилувчи транспорт воситаларига дахли йўқ. Бундай ҳолларда транспорт воситалари белгиланган жойга яқин чорраҳадан кириб ёки чиқиб кетишлари керак.

3.31

Ушбу Қоидаларнинг 28.3 бандига биноан «Ногирон» таниқлик белгиси билан белгиланган автомобиллар ва кажавали мотоциклларни бошқараётган ногирон ҳайдовчилар 3.2, 3.3 ва 3.28 белгилари талабларидан четга чиқишлари мумкин. 7.18 қўшимча ахборот белгиси бўлганда 3.27 белгисининг таъсир оралиғида тўхташга рухсат этилади.

3.28–3.30 – белгилари таксометри ишлаб турган таксиларга дахли йўқ.

3.18.1 ва 3.18.2 белгилари қатнов қисмларининг қайси кесишмаси олдида ўрнатилса, шу кесишмага татбиқ этилади.

3.16, 3.20, 3.22, 3.24, 3.26–3.30 белгиларининг таъсир белги ўрнатилган жойдан кейинги энг яқин чорраҳагача, чорраҳаси бўлмаган аҳоли яшайдиган жойларда аҳоли яшайдиган ҳудуднинг охиригача, йўлга ёндош ҳудудларда дала ва ўрмонларнинг йўл билан туташган ҳамда иккинчи даражали йўллардан чиқиш жойларда, уларнинг олдида тегишли белгилар ўрнатилмаган бўлса, бу белгиларнинг таъсири йўқолмайди.

Аҳоли яшайдиган жойларга етмай ўрнатилган 3.24 белгисининг таъсири 5.22 белгисигача ўз кучини сақлайди.

Белгиларнинг таъсир доираси:

- 3.16 ва 3.26 белгилари 7.2.1 қўшимча белгиси орқали;
- 3.27–3.30 белгиларининг амал қилиш оралиғи охирига 3.27–3.30 белгилари 7.2.3 қўшимча белгиси билан бирга такрор ўрнатилади ёки 7.2.2 билан қўлланади.

3.27 белгиси 1.4 ётиқ чизиғи билан биргаликда, 3.28 белгиси эса 1.10 ётиқ чизиғи билан биргаликда қўлланиши мумкин, бунда белгиларга амал қилиш чизиклар узунлиги билан аниқланади.

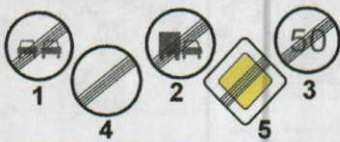

3.10, 3.27–3.30 белгилари йўлнинг қайси томонига ўрнатилган бўлса, уларга фақат ўша томонда амал қилинади.

3-мавзуга тестлар:

1 Бу белги ўрнатилган йўлда кажавали мотоциклни шатакка олишга рухсат этиладими? 1. Тиркамаси биттадан ортиқ бўлмаган мотоциклга рухсат этилади. 2. Фақат қаттиқ тиркагичда рухсат этилади. 3. Тақикланади. 4. Тойғоқчиликда тақикланади. 	2 Юк автомобилнинг қайси йўналишда ҳаракатланишига рухсат этилади? 1. Фақат ўнгга. 2. Ўнгга, чапга ва орқа йўналишга. 3. Фақат чапга.
3 Қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўхтаб туриш қондасини буздилар? 1. Енгил автомобилнинг ҳайдовчиси. 2. Юк автомобилнинг ҳайдовчиси. 3. Ҳар икки ҳайдовчи. 	4 Ушбу белги санаб ўтилган юк автомобилларининг қайсыларига ҳаракатни давом эттиришни тақиқламайди? 1. Юк кўтариш 3,5т дан ортиқ бўлган автомобилларга. 2. Рухсат этилган тўла вази 3,5 т дан ортиқ бўлган автомобилларга. 3. Ҳавли юк ташиётган автомобилларга. 4. Юкхонасига қия оқ чизик тортилган юк автомобилларига.
5 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси тўхтаб туриш қондасини бузди? 1. Кўк автомобилнинг ҳайдовчиси. 2. Қизил автомобилнинг ҳайдовчиси. 3. Ҳар икки ҳайдовчи бузди. 4. Ҳар икки ҳайдовчи ҳам бузмади. 	6 Қайси автомобиль тўхташ қондасини бузди? 1. Яшил автомобиль. 2. Ҳар иккиси бузди. 3. Ҳар иккиси ҳам бузмади.

7 Кўрсатилган белгилардан қай бири илгари киритилган барча чеклашларни бекор қилади? 1 4 2 5 3	8 Бу белгида қайси юк автомобилни ҳаракатни давом эттириши мумкин? 8 тоннагача юк ортган автомобиль. 8 тонна юк кўтариш қобилиятига эга бўлган бўш автомобиль. - Рухсат этилган тўла вазни 8 т дан ортиқ бўлмаган автомобиль.
9 Тўхташ қондасини бузган ҳамма ҳайдовчилар қайси жавобда кўрсатилган? - Қизил автомобиль ва мотоциклнинг ҳайдовчилари. - Кўк автомобилнинг ҳайдовчиси. - Мотоциклнинг ҳайдовчиси. - Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчилари. 	10 Қайси белгида тўхташ шарт? 1 2 3 4 5

4. БУЮРУВЧИ БЕЛГИЛАР

Буюрувчи белгилар асосан ҳаво ранг, белгиси оқ, кўриниши доира шаклида бўлиб, транспорт воситаларини муайян тартиб бўйича ҳаракатланишини талаб этади.

Буюрувчи белгилар йўлнинг муайян тартиб бўйича ҳаракатланиш лозим бўлган қисмлари олдида ўрнатилади.

Бу белгиларнинг таъсири қатнов қисмларининг қайси кесишмаси олдида ўрнатилса, шу кесишмага татбиқ этилади.

4.1.1. «Ҳаракатланиш тўғрига» Бу белги йўлнинг бошига ўрнатилса, таъсири шу йўл давомидаги биринчи кесишмагача амал қилади.

Бу белги йўл бўйлаб ўнг томонда жойлашган

4.1.1

4.1.2

4.1.3

4.1.4

4.1.5

4.1.6

ҳовлиларга бурилишни тақиқламайди.

4.1.2. «Ҳаракатланиш ўнгга»

4.1.3. «Ҳаракатланиш чапга»

4.1.4. «Ҳаракатланиш тўғрига ёки ўнгга»

4.1.5. «Ҳаракатланиш тўғрига ёки чапга»

4.1.6. «Ҳаракатланиш ўнгга ёки чапга»

Фақат йўналтиргичлар кўрсатган томонга ҳаракатланишга рухсат этилади. Чапга бури-

лишга рухсат этувчи белгида қайрилишга ҳам рухсат этилади. (Муайян кесишмада талаб этилган ҳаракат йўналишига тегишли йўналтиргичнинг шакли туширилган 4.1.1–4.1.6 белгиларини қўллаш мумкин).

4.1.1 – 4.1.6 белгиларининг белгиланган йўналишли транспорт воситаларига дахли йўқ.

4.1.1 – 4.1.6 белгиларининг таъсири қатнов қисмининг қайси кесишмаси олдида ўрнатилса, шу кесишмага татбиқ этилади.

4.1.1 белгиси йўл бошланишига ўрнатилса, унга яқин чоррахагача амал қилинади. Белги ўнг томонда жойлашган ҳовли ва йўлга туташ бошқа ҳудудларга бурилишни тақиқламайди.

4.2.1. «Тўсиқни ўнгдан четлаб ўтиш»

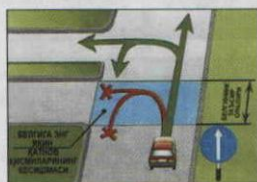
4.2.2. «Тўсиқни чапдан четлаб ўтиш»

4.2.3. «Тўсиқни ўнгдан ёки чапдан четлаб ўтиш»

Йўлдаги хавфсизлик майдончаларининг ажратиш бўлақларини, устунларни, таъмирлаш ишлари бўлаётган қисмларини четлаб ўтишда ушбу белгилар ўрнатилиб, қайси тарафдан четлаб ўтиш лозимлиги кўрсатилади.

4.3. «Айланма ҳаракатланиш»

Бу белги майдонлар олдида ўрнатилиб, майдон ўртаси текис бўлса ҳам, уни тўғри кесиб ўтмасдан, соат стрелкасига тескари айланиб ўтиш кераклигини кўрсатади.

4.2.1

4.2.2

4.2.3

4.3

4.4. «Енгил автомобиллар ҳаракатланади»

Бу белгида енгил автомобиль ифодаланган бўлса ҳам, белги енгил автомобиллардан ташқари барча турдаги автобуслар, мотоцикллар ва тўла вазни 3,5 тоннадан кам бўлган юк автомобилларининг ҳаракатланишига рухсат этиб, тўла вазни 3,5 тоннадан

юқори бўлган юк автомобиллари ва тракторлар ҳаракатланишини тақиқлайди (белги таъсири оралиғида яшовчи барча турдаги транспорт воситалари эгалари ва ишловчилар бундан мустасно).

Белгининг таъсир оралиғида яшовчи ва ишловчи фуқароларга тегишли, уларга ва корхоналарга хизмат кўрсатувчи транспорт воситаларига бу белги татбиқ этилмайди.

Бундай ҳолларда транспорт воситалари белгиланган жойга энг яқин чорраҳадан кириб ёки чиқиб кетишлари керак.

4.5. «Велосипед йўлкаси»

Бу белги велосипед ва мопедлар ҳаракатланишидан ташқари тротуар бўлмаган тақдирда бу йўлакдан ҳалақит бермаслик шарти билан пиёдаларнинг юришига ҳам рухсат этади.

4.6. «Пиёдалар йўлкаси»

Бу белги фақат пиёдаларнинг юришига рухсат этади. Баъзан бу белги («3.10» белги билан бирга) метро станциялари оралиғида пиёдаларнинг бир тарафлама ҳаракатини жорий этиш учун ҳам ишлатилади.

4.7. «Энг кам тезлик»

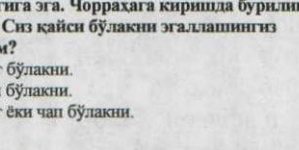
Белги кўрсатилган тенг ёки ундан юқори тезликда ҳаракатланишни талаб этади. Кўп бўлакли йўлларнинг чап бўлагидан транспорт тезлигини ошириш мақсадида ушбу белгидан фойдаланиш мумкин, лекин юқори тезлик чегараси йўл ҳаракати қондаси бўйича қолади.

4.8. «Энг кам тезлик белгиланган йўлнинг охири»

«4.7» белгисининг таъсир қисмини қисқартириш учун ишлатилади.

4-мавзуга тестлар:

1 Йўналтиргичларнинг қайсилари бўйлаб ҳаракатланишга рухсат этилади? 1. Фақат А йўналиш бўйлаб. 2. Фақат Б йўналиш бўйлаб. 3. Фақат В йўналиш бўйлаб. 4. Фақат А ва Г йўналишлари бўйлаб. 5. Фақат Г йўналиш бўйлаб. 	2 Қайси йўналишларда ҳаракатланишга рухсат этилган? 1. Фақат Б. 2. Фақат А. 3. А ва В. 4. А, Б, В ва Г. 5. А, Б ва В.
3 Ушбу шароитда автобуснинг чорраҳага киришига рухсат бериладими? 1. Рухсат берилади. 2. Таъқиқланади. 3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича ҳаракатланаётган бўлса, рухсат этилади. 	4 Чорраҳада айланма ҳаракатланиш ташкил қилинган. Сиз яқинлашиб келаётган чорраҳанинг қатнов қисми иккита ҳаракат бўлагига эга. Чорраҳага киришда бурлиш учун Сиз қайси бўлакни эгаллашингиз лозим? 1. Ўнг бўлакни. 2. Чап бўлакни. 3. Ўнг ёки чап бўлакни.
5 Қизил автомобиль: 1. Қўқ автомобильга нисбатан устуңликка эга, чунки асосий йўлдан кетаяпти. 2. Қўқ автомобильга нисбатан устуңликка эга, чунки айланма ҳаракатли йўлдан кетаяпти. 3. Чорраҳага ўн томондан яқинлашиб келган қўқ автомобилга йўл бериши керак. 	6 Қайси йўналишда ҳаракатланиш таъқиқланади? 1. Ўннга, биринчи йўлга. 2. Ўннга, иккинчи йўлга. 3. Ўннга, биринчи ва иккинчи йўлларга.
7 Қайси жавобда рухсат берилган ҳаракат йўналиши тўғри кўрсатилган? 1. Фақат орқага бурлиш. 2. Тўғрига ва орқага бурлиш. 3. Фақат тўғрига. 	8 Қайси белги "Тўсиқни чапдан четлаб ўтиш" деб аталади?
9 Сарик автобуснинг ҳайдовчисига чорраҳага чиқиш учун рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Таъқиқланади. 3. Агар автобус белгиланган йўналиш бўйича юрса, рухсат этилади. 	10 Рухсат этилган ҳаракатланиш йўналишини кўрсатинг: 1. Фақат А. 2. Фақат Б. 3. Фақат В. 4. А ва Б. 5. Б ва В.

5. АХБОРОТ-ИШОРА БЕЛГИЛАРИ

Ахборот-ишора белгилари ҳаракатланишга муайян тартиб кирилади ёки уни бекор қилади, шунингдек аҳоли яшайдиган жойлар ва манзилларнинг жойлашуви ҳақида ахборот беради.

5.1. «Автомагистраль»

Махсус тартиб (қоидалар) ўрнатилган ва транспорт воситаларининг тез, хавфсиз ҳаракатланишини таъминлайдиган – автомагистраль бошланишига ушбу белги ўрнатилади.

5.1

5.2. «Автомагистралнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб махсус тартиб талаблари бекор қилинади ва «Автомобиллар учун мўлжалланган йўл» тартиби кучга киради.

5.2

5.3. «Автомобиллар учун мўлжалланган йўл»

Ушбу белги барча турдаги автомобиллар, автобус ва мотоциклларнинг ҳаракатланишига рухсат этиб, от-арава, велосипед каби транспортларнинг ҳаракатини тақиқлайди.

5.3

5.4. «Автомобиллар учун мўлжалланган йўлнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб барча турдаги транспорт воситаларининг ҳаракатланишига рухсат этилади.

5.4

5.5. «Бир томонлама ҳаракатланиш йўли»

Тор кўча ва йўлларда ҳаракат хавфсизлигини таъминлаш мақсадида транспортвоситаларининг ҳаракатини йўлнинг қатнов қисми бўйича бир томонлама жорий этиш учун ушбу йўл белгисидан фойдаланилади.

5.5

Бу белги йўл бошида ўрнатилиб, ҳаракат давомиди орқага қайрилишни тақиқлайди. Аҳоли яшайдиган жойларда бир томонла-

ма ҳаракатланиш жорий этилган йўлларнинг чап тарафида тўхташ ва тўхтаб туришга рухсат этилади. Бир томонлама ҳаракатланиш жорий этилган йўлларда ҳовли ва йўлга туташ бошқа ҳудудларга бурилиш тақиқланмайди.

5.6. «Бир томонлама ҳаракатланиш йўлининг охири»

5.6

Ушбу белги транспорт воситалари бир томонлама ҳаракатланадиган йўлнинг тугаганлигини билдиради.

5.7.1, 5.7.2. «Бир томонлама ҳаракатланиш йўлига чиқиш»

Ушбу белгичорраҳа олдида ўрнатилиб, ҳайдовчига кесиниб, йўлда

5.7.1

5.7.2

белги йўналиши бўйича бир томонлама ҳаракатланиш жорий этилганини кўрсатади.

5.8.1. «Бўлақлар бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белги чорраҳага яқин (чорраҳада) кўп бўлакли кенг йўлларда ҳаракатланиш тартибини белгилайди. Ҳайдовчиларга

5.8.1

тушунтириш осон бўлиши учун бир белгида

учтагача бўлақдаги ҳаракатланишни ифодалаш мумкин. Бўлақлар сони учтадан ортиқ бўлса, яна белги киритиш лозим. Шунинг таъкидлаш керакки, чапга бурилишга рухсат этилган жойдан орқага қайрилиш ҳам мумкин.

Бўлақлар сони ҳар бири бўйича рухсат этилган ҳаракатланиш йўналиши.

5.8.2. «Бўлақ бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белги аввалги «5.8.1» белгисининг бир тури бўлиб, ҳар бир бўлақдаги

5.8.2

ҳаракатланиш тартиби алоҳида белги билан кўрсатилади.

Йўлнинг четки чап бўлагидан чапга бурилишга рухсат берувчи 5.8.1 ва 5.8.2 белгилари шу бўлақдан қайрилишга ҳам рухсат беради.

Чорраҳадан олдин ўрнатиш 5.8.1 ва

5.8.2 белгиларининг таъсири, агар шу туркумдаги бошқа белгилар ўрнатилмаган бўлса, бутун чорраҳага татбиқ этилади.

5.8.3. «Бўлакнинг бошланиши»

Йўлнинг баландликка кўтариладиган қисмларида оғир юк автомобиллари ва секин юрадиган транспортлар бошқа транспорт воситалари-

5.8.3

га ҳалақит бермаслиги учун, уларга қўшимча бўлак ажратилиб, бўлак бошланиш жойига ушбу белги ўрнатилади, бўлак охирига эса «5.8.5— «Бўлак охири» белгиси ўрнатилади.

Агар қўшимча бўлак олдида 4.7.— «Энг кам тезлик» белгиси ўрнатилган бўлса, кўрсатилган ёки ундан каттароқ тезликда ҳаракатлана олмайдиган транспорт воситасининг ҳайдовчиси асосий бўлакдан қўшимча бўлакка қайта тизилиши керак.

5.8.4. «Бўлакнинг бошланиши»

Уч бўлакли йўлларда ўрта бўлакдан фойдаланишга рухсат этиладиган қисм олдида ушбу белги ўрнатилиб, бу бўлак секин юрадиган транспорт воситаларидан ўзиб кетишга имкон беради.

5.8.4

Уч бўлакли йўлларда ҳаракатланиш учун ўрта бўлакнинг бошланиши.

5.8.5. «Бўлак охири»

Баландликка кўтарилиш ёки тўхташ қисмидаги қўшимча бўлакнинг охири.

5.8.5

5.8.6. «Бўлак охири»

Уч бўлакли йўлнинг фойдаланишга рухсат этилган ўрта бўлак қисми тугаши олдида ушбу белги ўрнатилади.

5.8.6

5.8.7. «Бўлақлар бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

5.8.8. «Бўлақлар бўйича ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белгилар чорраҳа олдида ўрнатилиб, транспорт воситаларининг рўпара қатновларига мўлжалланган уч бўлакли йўлларда

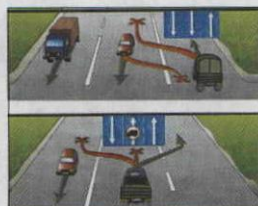
5.8.7

ҳаракатланиш тартибини белгилайди. Бу белгилар бўлмаса, ҳайдовчи ўрта бўлакни иккала тарафдан қувиб ўтишга мўлжалланган деб ўйлаши мумкин. Баъзи ҳолларда транспорт оқимининг тезлигини ошириш учун юк автомобилларининг ўрта бўлак бўйича ҳаракатланиши тақиқланади.

5.8.8

Юк автомобиллари чекка (ўнг) бўлакдан ҳаракатланади.

Агар 5.8.7 белгисида бирор транспорт воситасининг ҳаракатланишини тақиқловчи белги тасвирланган бўлса, унда бу транспорт воситасининг тегишли бўлакда ҳаракатланиши тақиқланади.

5.8.7 ва 5.8.8 белгилари йўналишлар сонига кўра тўрт ва ундан ортиқ бўлакли йўللарга ҳам татбиқ этилиши мумкин. Тасвири алмашадиган 5.8.7 ва 5.8.8 белгилари ёрдамида реверсив ҳаракат ташкил этилиши мумкин.

5.9. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун мўлжалланган бўлак»

Ушбу белги транспорт воситаларининг оқими бўйича йўналган, белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун мўлжалланган бўлакни белгилашда ишлатилади. Ушбу бўлак

5.9

бошқаларидан сидирға чизик билан ажратилган бўлса, у ҳолда бу бўлакка бошқа транспорт воситаларининг кириши тақиқланади. Агар узук-узук чизикчалар билан чегараланган бўлса, у ҳолда йўловчи тушириш ёки олиш, ўнгга бурилиш учун бўлакка кириш мумкин.

Белги қайси бўлак устида жойлашган бўлса, шу бўлакка татбиқ этилади. Йўлнинг ўнг томонига ўрнатилган белгининг таъсири ўнг бўлакка татбиқ этилади.

5.10.1. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун бўлаги бор йўл»

Ушбу белги бир томонлама ҳаракатланиш йўлининг четки чап бўлаги белгиланган йўналишли транспорт воситаларига ажратилгани

5.10.1

ҳақида ахборот беради. Бўлак бошқаларидан (узук-узук бўлмаган) сидирға чизик билан ажратилиб, унга бошқа транспорт воситала-

рининг кириши тақиқланади.

5.10.2, 5.10.3. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун бўлаги бор йўлга чиқиш»

Ушбу белгилар кесишадиган йўлда бир томонлама ҳаракатланиш жорий қилинганлигини билдириб, йўлнинг бир бўлаги белгиланган йўналишли транспорт воситаларига ажратилган ва унинг бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланишига қарама-қарши йўналишда эканлигидан ахборот беради.

5.10.2

5.10.3

5.10.4. «Белгиланган йўналишли транспорт воситалари учун бўлаги бор йўлнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб барча транспорт воситалари йўл қатнов қисмининг барча кенглиги бўйича ҳаракатланиши, тўхташи ва тўхтаб туриши мумкин.

5.10.4

5.11.1. «Қайрилиш жойи»

Бу жойда чапга бурилиш тақиқланади.

5.11.1

5.11.2. «Қайрилиш оралиғи»

Ушбу белгилар қайрилиш жойи ва унинг оралиғини белгилаб, транспорт воситаларининг чапга бурилишини тақиқлайди.

5.11.2

5.12. «Автобус ва троллейбус тўхташ жойи»

5.12

5.13. «Трамвай тўхташ жойи»

5.13

5.14. «Такси тўхтаб туриш жойи»

5.14

Ушбу белгилар ўзига хос транспорт воситаларининг тўхташ ва тўхтаб туриш жойларини кўрсатиб, белги ўрнатилган жойдан 15 метргача масофада бошқа транспорт воситаларининг тўхташи ва тўхтаб туришини тақиқлайди.

5.15. «Тўхтаб туриш жойи»

Транспорт воситаларининг қисқа ва узок муддатга тўхтаб туриш жойи.

5.16.1, 5.16.2. «Пиёдалар ўтиш жойи»

Ушбу белгилар пиёдалар ўтиш жойини белгилаб, «Зебра» шаклидаги ётиқ чизик билан ёки уларсиз ишлатилиши мумкин.

«5.16.1» белгиси йўлнинг ўнг тарафига ўрнатилиб, пиёдалар ўтиш жойининг олд чегарасини билдиради, «5.16.2» йўл белгиси аввалги белгининг аксини кўрсатади ва йўлнинг чап тарафига ўрнатилиб, пиёдалар ўтиш жойининг туташ чегарасини кўрсатади.

5.17.1, 5.17.2. «Пиёдаларнинг ер остидан ўтиш жойи»

5.17.3, 5.17.4. «Пиёдаларнинг ер устидан ўтиш жойи»

Ушбу белгилар ер устидан (кўпинча темир йўл тўшама кўприклари устидан) ва ер остидан (серкатнов кўчаларнинг остидан) ўтиш жойларини кўрсатади.

5.18. «Тавсия этилган тезлик»

Ушбу белги йўлнинг шарт-шароитлари ёки метеорология (об-ҳаво) шароитларига қараб шу қисм учун маълум тезликни (белгида кўрсатилган) тавсия қилади. Белги биринчи чорраҳагача таъсир қилади. Агар бу белги огоҳлантирувчи белги билан бирга қўлланса, унинг таъсир оралиғи хавфли қисмнинг узунлиги билан аниқланади.

5.19.1, 5.19.2, 5.19.3. «Охири берк йўл, кўча»

Ушбу белги йўлнинг давоми йўқ, охири берк эканлигини кўрсатиб, ҳаракатланишни тақиқламайди (кўчага киришни тақиқламайди).

5.20.1 «Йўналишнинг дастлабки кўрсаткичи»

Белгида кўрсатилган аҳоли яшайдиган жой ёки манзилга автомагистраль орқали бориладиган бўлса – асоси яшил, оддий йўлларда – асоси ҳаво ранг, шаҳар йўлларида – асоси оқ белгилар

билан ҳаракат йўналиши кўрсатилган бўлади. Белгида, белги ўрнатилган жойдан чорраҳагача бўлган масофа ёки йўналишлар бўйича, 3.12–3.15 тақиқловчи белгилардан бири ўрнатилган қисмни айланиб ўтиш кераклиги кўрсатилади. Белги шаҳар йўлларида 50–100 метр, шаҳардан ташқарида 150–300 метр масофада, автомагистралларда 300 метр ва ундан ортиқ масофаларда ўрнатилади.

5.20.2. «Йўналишларнинг дастлабки кўрсаткичи»

Бу белгининг аввалги белгидан фарқи шундаки, унда аҳоли яшайдиган жой ва бошқа манзилларга бориш йўналиши кўрсатилганидадир. Автомагистраль йўналиши яшил асосли белги билан, оддий йўлларнинг йўналиши эса асоси ҳаво ранг белги билан кўрсатилади.

Белгида кўрсатилган аҳоли яшайдиган жойга ва бошқа манзилларга томон ҳаракатланиш йўналиши. Белгида 5.29.1 белгисининг ҳамда автомагистраль, аэропорт ва бошқа рамзий белгилар тасвири туширилган бўлиши мумкин. 5.20.1 белгиси йўлнинг 3.11–3.15 тақиқловчи белгиларидан бири ўрнатилган қисмларини айланиб ўтиш кераклигини кўрсатиш учун ҳам қўлланилади.

5.20.3. «Ҳаракатланиш тасвири»

Ушбу белги бирор йўналиш бўйича ҳаракатланиш тақиқланган мураккаб чорраҳаларда ҳаракатланиш тартибини кўрсатади. У чорраҳа олдида ўрнатилиб, айрим ҳаракатлар тақиқланган вақтда ҳаракатланиш йўналиши ёки серкатнов чорраҳада рухсат этилган ҳаракатланиш йўналишини кўрсатади.

5.21.1. «Йўналиш кўрсаткичи»

Манзил томон бурилиш жойида ушбу белги ўрнатилиб, қанча километр масофа қолганини кўрсатади.

5.21.2. «Йўналишлар кўрсаткичи»

Ушбу белги аввалги бел-

гининг бир тури бўлиб, бир неча манзил томон ҳаракатланиш йўналишларини кўрсатади.

Манзиллар томон ҳаракатланиш йўналишлари.

Белгиларда манзилларгача бўлган масофа (км) кўрсатилиши, автомагистраллар, аэропортлар ва бошқа рамзий белгилар тасвирланган бўлиши мумкин.

5.22. «Аҳоли яшайдиган жойнинг бошланиши»

Асоси оқ рангда, аҳоли яшаш жойининг номланиши қора рангда ёзилган бундай белгилар юқори тезликни соатига 70 км билан чегаралаб, товуш мосламаларидан фойдаланишни тақиқлайди. Ушбу қоидаларнинг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартибини белгиловчи талабларига амал қилинадиган жойларнинг номи ҳамда унинг бошланиши.

5.22

5.23

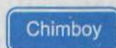
5.23. «Аҳоли яшайдиган жойнинг охири»

Ушбу белги ўрнатилган жойдан бошлаб, аввалги белги «5.22» кiritган чегаралар бекор қилинади.

Ушбу қоидаларнинг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартиби талаблари бекор қилинган жой.

5.24. «Аҳоли яшайдиган жойнинг бошланиши»

Асоси ҳаво ранг, ёзуви оқ рангда ёзилган бундай белгилар ҳаракат тезлиги ва товуш мосламаларидан фойдаланишни чекламасдан, фақат белгида ёзилган географик жой номини билдиради. Ушбу белги ўрнатилган жойда аҳоли яшайдиган жойлардаги йўлларда жорий этилган тартиб талаб этилмайди.

5.24

5.25

Ушбу қоидаларнинг аҳоли яшайдиган жойларда ҳаракатланиш тартибини белгиловчи талабларига амал қилинмайдиган жойнинг номи ҳамда унинг бошланиши.

5.25. «Аҳоли яшайдиган жойнинг охири»

Ушбу белги аввалги белги кўрсатилган географик жойнинг охирини билдиради.

5.24 белгиси билан кўрсатилган аҳоли яшайдиган жойнинг охири.

5.26. «Манзил номи»

Аҳоли яшайдиган жойлардаги кўчалар номи, аҳоли яшамайдиган жойларда эса дарё, кўл ва бошқа хуш-

5.26

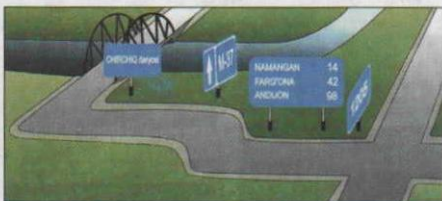
NAMANGAN	14
FARG'ONA	42
ANDIJON	98

5.27

манзара жойларнинг номи ушбу белги билан кўрсатилади.

5.27. «Масофалар кўрсаткичи»

Ушбу белги шаҳарлардан чиқиб кетиш жойларига ўрнатилиб, йўналиш бўйича жойлашган аҳоли яшайдиган манзилгача бўлган масофани билдиради. Ҳаракатдаги ҳайдовчи ўқиб улгуриши учун битта белгида учтагача манзил номи ёзилиши мумкин. Йўналиш бўйича жойлашган аҳоли яшайдиган жойларгача бўлган масофа (км).

5.28. «Километр белгиси»

Ушбу белги йўл бошланганидан бошлаб, ҳар бир километрда ўрнатилади.

1205

5.28

5.29.1, 5.29.2. «Йўл рақами»

Ушбу белгилар йўл рақами ва йўналишини кўрсатиб, ҳайдовчига автомобиль йўллари атласи бўйича ундан фойдаланишни осонлаштиради.

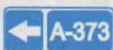
M-39

E 30

5.29.1

5.29.2

5.29.1 – йўлга берилган рақам, 5.29.2 – йўлнинг рақами ва йўналиши.

5.30.1, 5.30.2, 5.30.3. «Юк автомобиллари учун ҳаракатланиш йўналиши»

Ушбу белгилар чорраҳа олдида ўрнатилиб, юк автомобиллари ҳайдовчиларига энг қулай йўлни кўрсатади ва, шу йўл бўйича ҳаракатланишни тавсия этади. Бошқа йўللarga бурилиш тақиқланмайди, лекин тез орада юк автомобиллари ҳаракатланишини тақиқлайдиган белгига олиб келади.

5.30.1

5.30.2

5.30.3

Чорраҳаларда юк автомобиллари, тракторлар ва ўзиюрар мосламаларга бирор йўналишда ҳаракатланиш тақиқланган бўлса, бундай транспорт воситаларига тавсия этилган ҳаракатланиш йўналишлари.

5.31. «Айланиб ўтиш тасвири»

Асоси сарик рангда бўлган ушбу белги вақтинчалик ёпиб

5.31

қўйилган йўл қисмини айланиб ўтиш чизмасини кўрсатади. Белги аҳоли яшайдиган жойда 50–100 м, аҳоли яшамайдиган жойларда 150–300 м. масофада, баъзи ҳолларда айланиб ўтиладиган йўлнинг олдида ўрнатилади.

5.32.1–5.32.3. «Четлаб ўтиш йўналиши»

Асоси сариқ рангда бўлган ушбу белги вақтинчалик ёпиб қўйилган йўл қисмини четлаб ўтиш йўналишини кўрсатади. Бу белги аввалги белгига ўхшаб аҳоли яшайдиган жойда 50–100 метр, аҳоли яшамайдиган жойда 150–300 метр масофада, баъзи ҳолларда айланиб ўтиладиган йўлнинг олдида ўрнатилади.

5.33. «Тўхташ»

Ушбу белги светофорга 5–20 метр етмасдан, баъзи ҳолларда светофор остида ўрнатилиб, светофорнинг фақатгина тақиқловчи ишорасида транспорт воситаларининг тўхташ жойини кўрсатади.

5.34.1, 5.34.2. «Бошқа қатнов қисмига қайта тизилишнинг бошланғич кўрсаткичи»

Ушбу белги ажратувчи бўлакли йўлларда турли табдирлар (халқ сайли, митинг, спорт йиғилишлари) сабабли вақтинчалик ёпиб қўйилган йўл қисмини айланиб ўтиш йўналишини ёки бошқа қатнов қисмига ўтиш йўналишини кўрсатади.

Ажратувчи бўлаги бўлган йўлнинг ҳаракатланиш учун ёпиқ ҳудудини айланиб ўтиш ёки ўнг томондаги қатнов қисмига қайтиш учун ҳаракатланиш йўналиши.

5.35. «Реверсив ҳаракатланиш»

Ушбу белги йўлнинг бошида ўрнатилиб, бир ёки бир неча бўлақларда ҳаракатланиш йўналишининг қарама-қарши томонга ўзгариши мумкинлиги ҳақида ахборот беради.

5.36. «Реверсив ҳаракатланишнинг охири»

«5.36» белгиси йўлнинг охирига ўрнатилиб, реверсив ҳаракатланишнинг охирини кўрсатади.

5.36

5.37. «Реверсив ҳаракатланиш йўлига чиқиш»

Ушбу белги чорраҳа олдида ўрнатилиб, кесишадиган йўлнинг бир ёки бир неча бўлакларида ҳаракатланиш йўналиши қарама-қарши томонга ўзгариши мумкинлиги ҳақида ахборот беради.

5.37

5.38. «Турар-жой даҳаси»

Турар-жой даҳаларида пиёдалар тротуардан ташқари қатнов қисмида ҳам ҳаракатланишлари мумкин. Бунда пиёдалар имтиёзга эга бўладилар. Ҳайдовчига юргизгични ишлаб турган ҳолда тўхтаб туриши, механик транспорт воситасини бошқаришни ўргатиш ва тўла вазни 3.5 тоннадан ортиқ бўлган автомобилларнинг (махсус майдон бўлмаса) тўхтаб туриши тақиқланади.

5.38

5.39

Йўл ҳаракати қоидаларининг турар жой даҳаларида ҳаракатланиш тартиби ўрнатилган йўл.

5.39. «Турар-жой даҳасининг охири»

5.40. «Фалокатли ҳолатлар учун кириш йўли»

Тоғли йўлларда, доводда тик нишабдан тушиб келаётган транспорт воситаларининг тўxtатиш тизими ишламай қолса, тўxtатиш учун ажратилган йўлга киришини кўрсатади. Йўл ҳаракати қоидаларидаги 20.2

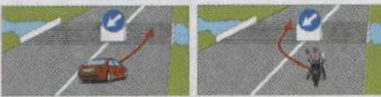

5.40

бандда кўрсатилган ҳолларда фойдаланиладиган йўл.

5-мавзуга тестлар:

1 Бу йўл белгиси: 1. Факат кўрсатилган ёки юкори тезликка рухсат беради. 2. Белгида кўрсатилгандан ортиқ тезликдаги ҳаракатни таъиклайди. 3. Йўлнинг шу қисмида тавсия этилган ҳаракатланиш тезлигини кўрсатади. 	2 Қайси белги 50 км/соат кам тезликда ҳаракатланишни таъиклайди?
3 Хайдовчи қайси расмда қондалар талабларини бузмай туриб манёвр қилди? 	4 Қайси транспорт воситасининг хайдовчиси айланма ҳаракатли кесиммага тўғри чиқади? 1. Хар икки хайдовчи. 2. Факат автобуснинг хайдовчиси. 3. Факат енгил автомобилнинг хайдовчиси.
5 Автомобилнинг қайси йўналишда ҳаракатланишига рухсат этилади? 1. Чапга ва ўнгга. 2. Факат тўғрига. 3. Барча йўналишларда. 	6 Чоррахада ҳаракатланишнинг мажбурий йўналишини қайси белги кўрсатади?
7 Бу белгида ҳаракатланиш рухсат этилади: 1. Факат автомобиль хайдовчисига. 2. Факат автомобиль ва мотоцикл хайдовчиларига. 3. Барча транспорт воситаларининг хайдовчиларига. 4. Факат автомобиль ва автобус хайдовчиларига. 	8 Белгиларнинг таъсири қайси транспорт воситаларига татбиқ этилади? 1. Факат енгил автомобилларга. 2. Енгил автомобилларга ва мотоциклларга. 3. Енгил автомобилларга ва рухсат этилган тула вази 3,5 т дан кам ёки тенг бўлган юк автомобилларига.
9 Қайси расмда ҳаракатланишнинг тўғри йўналиши кўрсатилган? 1. Биринчида. 2. Иккинчида. 3. Иккаласида. 	10 Бу чоррахада чапга бурилишга рухсат этиладими? 1. Рухсат этилади. 2. Таъикланади.

6. СЕРВИС БЕЛГИЛАРИ

Сервис белгилари транспорт воситалари, йўловчилар ва ҳайдовчиларга йўл ёқасида жойлашган хизмат кўрсатиш жойлари ҳақида маълумот беради.

Ушбу белгилар хизмат кўрсатиш жойлари олдида ёки улар томонга борадиган йўл бошида ўрнатилади. Иккинчи ҳолатда белги ўрнатилган жойдан хизмат кўрсатиш жойигача бўлган масофа белги остида кўрсатилади.

6.1
Тиббий ёрдам
кўрсатиш жойи

6.2
Шифохона

6.3
Ёнгини
шохибаси

6.4
Техник хизмат
кўрсатиш жойи

6.5
Транспорт
воситаларини
ювиш жойи

6.6
Телефон

6.7
Ошхона

6.8
Ичимлик сув

6.9
Меҳмонхона

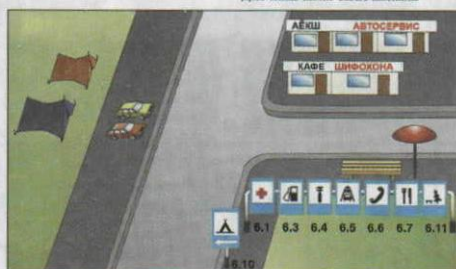
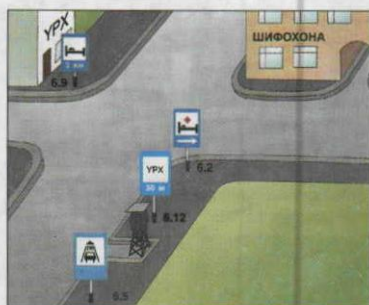
6.10
Кемпинг

6.11
Дам олиш жойи

6.12
ЙПХ маскани

7. ҚўШИМЧА АХБОРОТ БЕЛГИЛАРИ

Қўшимча ахборот белгиларининг асоси оқ рангда бўлиб, доимо бошқа белгилар билан бирга қўлланилади ва уларнинг таъсирини муайянлаштиради ёки чеклайди.

7.1.1. «Манзилгача бўлган масофа»

Ушбу белги:

– огоҳлантирувчи белгилар билан қўллansa, хавфли жойгача бўлган масофани;

7.1.1

– имтиёз белгилари билан қўлланса, белгининг таъсири қанча масофадан кейин имтиёз ёки йўл бериш бошланишини;

– тақиқловчи белгилар билан қўлланса, қанча масофадан кейин йўлнинг ҳаракатланиши тақиқланган қисми бошланишини;

– ахборот-ишора белгилари билан қўлланса, чорраҳадан манзилгача бўлган масофани кўрсатади.

7.1.2. «Манзилгача бўлган масофа»

Чорраҳа ёки кесишма олдида 2.5 «Тўхтамасдан ўтиш тақиқланади» белгиси ўрнатилган бўлса, 2.4 «Йўл беринг» белгиси ўрнатилган жойдан чорраҳа ёки кесишмагача бўлган масофани кўрсатади.

7.1.2

7.1.3, 7.1.4. «Манзилгача бўлган масофа»

Ушбу белгилар чорраҳадан, кесишмадан манзилгача бўлган масофани кўрсатади.

7.1.3

7.1.4

7.2.1. «Таъсир оралиғи»

Ушбу белги:

– огоҳлантирувчи белгилар билан қўлланса, йўлнинг хавфли қисми қанчагача давом этишини;

7.2.1

– тақиқловчи белгилар билан қўлланса, уларнинг таъсир оралиғини;

– ахборот-ишора белгилари билан қўлланса, «5.15», «5.18» белгиларининг таъсир оралиғини кўрсатади.

7.2.2-7.2.6 – «Таъсир оралиғи»

Бу белгилар фақат тақиқловчи 3.27 – 3.30 белгилари билан қўлланилади.

7.2.2 – белгининг таъсири сақланган ораликни кўрсатади.

7.2.3 – белги таъсир оралиғи охири-ни кўрсатади.

7.2.2

7.2.3

7.2.4

7.2.5

7.2.6

7.2.4 – хайдовчиларга белги таъсирида эканликлари ҳақида маълумот беради.

7.2.5, 7.2.6 – майдон, бинолар олди ва шунга ўхшаш жойлар четида тўхташ ва тўхтаб туриш тақиқланганда белгининг таъсир оралиғи ва йўналишини кўрсатади.

7.3.1–7.3.3. «Таъсир йўналишлари»

Ушбу белгилар чорраха олдида ўрнатилган тақиқловчи, буюрувчи ва ахборот-ишора белгилари билан қўлланилиб, уларнинг таъсир йўналишини кўрсатади.

7.4.1–7.4.7. «Транспорт воситасининг тури»

Ушбу белгилар асосий белгилар билан бирга қўлланилиб, асосий белгининг таъсири қайси турдаги транспортга тааллуқли эканини тасвирдаги сурат орқали кўрсатади. Енгил автомобиль сурати тасвирланган «7.4.3» белги тўла вазни 3,5 тоннагача бўлган юк автомобилларига ҳам тааллуқли, юк автомобили сурати тасвирланган «7.4.1» белги тўла вазни 3,5 тоннадан юқори бўлган автомобилларга тегишли.

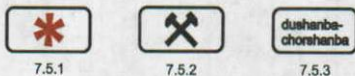

Белгининг таъсири жорий этилган транспорт воситалари турини кўрсатади.

7.4.1 қўшимча белгисининг таъсири юк ташувчи, шу жумладан, тиркамали, тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган транспорт воситаларига, 7.4.3 қўшимча белгиси эса енгил автомобилларга, шунингдек, тўла вазни 3,5 тоннагача бўлган юк ташувчи транспорт воситаларига татбиқ этилади.

7.5.1. «Шанба, якшанба ва байрам кунлари»

7.5.2. «Иш кунлари»

7.5.3. «Хафта кунлари»

Асосий белгилар остига ўрнатилган ушбу белгилар, асосий белги ҳафтанинг қайси кунига тегишли эканлигини кўрсатади.

Белгида ҳафтанинг қайси кунлари амал қилиниши кўрсатилган.

7.5.4. «Амал қилиш вақти»

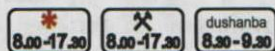
Асосий белги билан қўлланилган ушбу белги асосий белги куннинг қайси вақтида амал қилишини кўрсатади.

8.00-17.30

7.5.4

7.5.5.– 7.5.7. «Амал қилиш вақти»

Асосий белгилар билан кўрсатилган ушбу белгилар асосий белги

7.5.5

7.5.6

7.5.7

ҳафтанинг қайси кун ва қайси соатида амал қилишини кўрсатади.

7.6.1-7.6.9. «Транспорт воситасини тўхтаб туриш жойига қўйиш усули»

7.6.1

7.6.2

7.6.3

7.6.4

7.6.5

7.6.6

7.6.7

7.6.8

7.6.9

Ушбу белгилар «Тўхтаб туриш жойи» белгиси билан қўлланилиб, енгил автомобиллар ва мотоциклларнинг тротуар ёнига қўйиш усулини кўрсатади «Тўхтаб туриш жойи» белгиси билан қўлланилган «7.6.1» белгиси барча турдаги транспорт воситаларининг тўхтаб туриш усулини кўрсатади.

7.6.1 – барча турдаги транспорт воситаларини тўхтаб туриш учун йўлнинг қатнов қисмида, пиёдалар йўлкаси ёнида қўйиш усули.

7.6.2-7.6.9 пиёдалар йўлкаси ёнидаги тўхтаб туриш жойига енгил автомобиллар ва мотоциклларни қандай қўйиш усули.

7.7. «Юргизгични ишлатмасдан тўхтаб туриш жойи»

Касалхоналар, санаторийлар, дам олиш уйлари, аҳоли зич яшайдиган ва шунга ўхшаш жойларда экологияни бузмаслик мақсадида «Тўхтаб туриш жойи» билан

7.7

бирга 7.7 белгиси қўлланилиб, тўхтаб туриш жойида фақат юргизгични ишламаётган транспорт воситаларининг тўхтаб туришига рухсат этилганини билдиради. 5.15 белгиси билан биргаликда қўлланганда, тўхтаб туриш фақат юргизгичи ишламаётган транспорт воситаларигина тўхтаб туришига рухсат этилганини билдиради.

7.8. «Пуллик хизмат кўрсатиш жойи»

«Тўхтаб туриш жойи» белгиси билан қўлланган ушбу белги тўхтаб туриш жойи пуллик эканини кўрсатади.

7.8

7.9. «Тўхтаб туриш муддати чекланган»

Дўкон, бозор ва шунга ўхшаш жойларда харидорларнинг тўхтаб туриш жойидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш учун «Тўхтаб туриш жойи» билан бирга қўлланган ушбу белги тўхтаб туриш муддатини чеклайди.

7.9

5.15 белгиси ўрнатилган тўхтаб туриш жойида транспорт воситалари тўхтаб туришининг энг кўп муддатини кўрсатади.

7.10. «Автомобилларни кўрикдан ўтказиш жойи»

Тўхтаб туриш (5.15) ёки дам олиш жойида (6.11) автомобилларга майда техник хизмат кўрсатиш учун эстакада ёки кўздан кечириш чуқурчаси бор эканини билдиради.

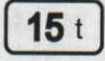
7.10

5.15 ёки 6.11 белгиси билан кўрсатилган майдонларда эстакада ёки кўздан кечириш чуқурчалари борлигини билдиради.

7.11. «Тўла вазни чекланган»

Ушбу белги баъзи тақиқловчи ёки буюрувчи белгилар билан қўлланиб, тўла вазни қўшимча белгида кўрсатилган миқдордан ортиқ бўлган транспорт воситаларига тегишли эканини кўрсатади.

7.11

7.12. «Хавфли йўл ёқаси»

«Таъмирлаш ишлари» белгиси билан қўлланган ушбу белги

7.12

йўл ёқасида йўл ишлари олиб борилаётганини, йўлдан ташқарига чиқиш хавфли эканлигини кўрсатади.

Йўл ишлари бажарилаётгани сабабли йўл ёқасига чиқиш хавфли эканлиги ҳақида огоҳлантиради, 1.23 белгиси билан қўлланилади.

7.13. «Асосий йўлнинг йўналиши»

Ушбу белги асосий йўл йўналиши ўзгарганда «Асосий йўл», «Йўлберинг», «Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланади» белгилари билан қўлланилади.

7.13

7.14. «Ҳаракатланиш бўлаги»

Бу белги асосий белгилар ёки светофор билан бирга қўлланиб, уларнинг таъсири қўшимча белги кўрсатадиган бўлакка тегишли эканлигини билдиради.

7.14

7.15. «Кўзи ожиз пиёдалар»

Ушбу белги «Пиёдалар ўтиш жойи» «1.20», «5.16.1», «5.16.2» белгилари ҳамда светофор билан бирга қўлланиб, ҳайдовчига пиёдалар ўтиш жойидан кўзи ожизлар ўтиши мумкинлигини билдиради.

7.15

1.20, 5.16.1, 5.16.2 белгилари ҳамда светофор билан қўлланилади, пиёдалар ўтиш жойидан кўзи ожиз кишилар фойдаланиши ҳақида огоҳлантиради.

7.16. «Нам қоплама»

Юқори тезликнинг чекланиши, энг кам оралиқнинг чекланиши сабабларини маълум қилиш учун асосий белгилар билан бирга «7.16» қўшимча белгиси қўлланилади.

7.16

Белги қатнов қисмининг қопламаси нам бўлган вақтда таъсир этишини кўрсатади.

7.17. «Ногиронлар»

Асосий белгилар билан қўлланилган ушбу белги асосий белги фақат ногиронларга тегишли эканини билдиради.

7.17

ди. «Тўхтаб туриш жойи» белгиси «7.17» белги билан қўллansa, тўхтаб туриш жойи фақат ногиронларга тегишли автомобиль ёки мотоциклскага тааллуқли бўлади. 5.15 белгиси билан қўлланилади. Тўхтаб туриш жойи (ёки унинг бир қисми) ушбу қоидаларнинг 28.3 бандига мувофиқ, «Ногирон» таниқли белгиси ўрнатилган транспорт воситалари учун ажратилганлигини кўрсатади.

7.18. «Ногиронлар мустасно»

Тақиқловчи белгилар билан ўрнатилган ушбу белги тақиқловчи белгининг ногиронларга тегишли автомобиль ёки мотоциклскага тааллуқли эмас эканлигини билдиради.

7.18

Белгиларнинг таъсири ушбу қоидаларнинг 28.3 бандига мувофиқ «Ногирон» таниқлик белгиси ўрнатилган, транспорт воситаларига ва мотокажаваларга жорий этилмайди.

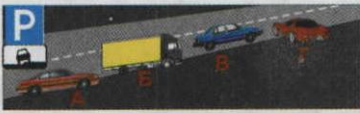
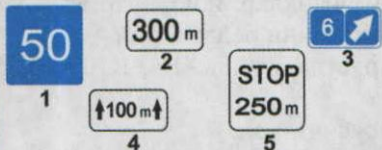
Қўшимча белгилар қайси белги билан бирга жорий этилса, бево-сита шу белги тагига жойлаштирилади. 7.2.2-7.2.4, 7.13 қўшимча белгилари йўлнинг, йўл ёқасининг, пиёдалар йўлкасининг тепасига ўрнатилган белгининг ёнига жойлаштирилади.

Вақтинчалик (кўчма тиргакдаги (А) ва доимий белгилар (Б) маъно жиҳатдан бир-бирига зид келган ҳолларда ҳайдовчилар вақтинчалик ўрнатилган белгиларга амал қилишлари керак.

Эслатма: Огоҳлантирувчи, тақиқловчи, буюрувчи, ахборот-ишора йўл белгиларининг тагида мазкур йўл белгисининг таъсир оралигини кўрсатувчи 7.2.1 қўшимча ахборот белгиси ўрнатилган бўлса, йўл белгиларининг таъсир оралиги охи-рини кўрсатувчи йўл белгиси ўрнатилиши шарт эмас.

7-мавзуга тестлар:

1 Чорраҳани иккинчи бўлиб кесиб ўтади: 1. Яшил автомобиль. 2. Қўқ автомобиль. 3. Қизил автомобиль. 	2 Қайси транспорт воситаларининг ҳайдовчилари тўхтаб туриш қоидаларини буздилар? 1. А ва Б. 3. Б ва Г. 5. Б, В ва Г. 2. Фақат Г. 4. В ва Г.
3 Қайси белги билан хавфли йўлнинг узунлиги кўрсатилади? 	4 Бу белгилар билдиради: 1. "Ногирон" таниқли белгиси бўлган автомобиллар учун 30 м дан кейин тўхтаб туриш жойига келишини. 2. Мотокавалардан ташқари транспорт воситалари учун 30 м ли ҳудуддаги тўхтаб туриш жойини. 3. "Ногирон" таниқли белгиси бўлган мотокажава ва автомобиллар учун 30 м ли ҳудуддаги тўхтаб туриш жойини.
5 Қайси транспорт воситасининг ҳайдовчиси тўхтаб туриш қоидаларини бузди? 1. Енгил автомобиль ҳайдовчиси. 2. Мотоцикл ҳайдовчиси. 3. Юқ автомобиль ҳайдовчиси. 4. Барча транспорт воситаларининг ҳайдовчилари. 	6 Белги остидаги кўрсаткич нимани кўрсатади? 1. Йўлнинг тор қисми узунлигини. 2. Белгидан йўлнинг тор қисмигача бўлган масофани. 3. Тор қисмини айланиб ўтиш жойигача масофани.
7 Транспорт воситалари чорраҳани қуйидаги тартибда кесиб ўтади: 1. Трамвайлар 1 ва 2, айнаи вақтда яшил автомобиль билан, қизил, қўқ автомобиллар. 2. Трамвай 1, айнаи вақтда яшил автомобиль билан қизил автомобиль, трамвай 2, қўқ автомобиль. 	8 Белгиларнинг таъсири қайси транспорт воситаларига татбиқ этилади? 1. Фақат енгил автомобилларга. 2. Енгил автомобилларга ва мотоциклларга. 3. Енгил автомобилларга ва рухсат этилган тўла вазни 3,5 т дан кам ёки тенг бўлган юқ автомобилларига.
9 Қизил автомобиль чорраҳани кесиб ўтади: 1. Биринчи бўлиб. 2. Иккинчи бўлиб. 	10 Қайси қўшимча ахборот белгиси транспорт воситаларини тўхтаб туриш жойига қўйиш усулини кўрсатади?

Йўл ҳаракати қоидаларига 2-Илова

Йўл чизиклари ҳаракатланишни ташкил этишда ҳайдовчининг асосий эъти-бори йўналтирилган жойларга чизилади. Йўл чизиклари ётиқ ёки тик чизик гуруҳларига бўлинади.

1. ЁТИҚ ЧИЗИК

Ётиқ чизиклар йўлнинг қатнов қисми юзасига чизилади. Бўйлама ётиқ чизиклар ва уларнинг моҳияти қуйида келтирилган расмларда кўрсатилган.

Йўлнинг қатнов қисми юзасидаги чизиклар, ишоралар, ёзувлар ва бошқа белгилар ҳаракатланиш тартибини белгилайди.

Йўл юзасидаги ётиқ чизиклар оқ рангда бўлади (1.4, 1.10 ва 1.17 чизиклар сарик рангда бўлади).

Бўйлама чизиклар ва уларнинг хусусиятлари:

1.1 Йўлнинг ўртасида чизилган энсиз, сидирға оқ чизик қарама-қарши транспорт оқимини ажратади.

Йўлнинг хавфли жойларида ҳаракатланиш бўлаклари ўртасида чизилган узлуксиз оқ рангдаги сидирға чизик бўлақларнинг чегарасини билдиради.

Йўлнинг чеккаси ва махсус майдончаларда чизилиб, транспорт воситаларининг тўхтаб туриш жойи чегарасини билдиради.

Чизикни кесиб ўтиш тақиқланади.

Йўлнинг чеккасига чизилган энсиз сидирға оқ чизик ҳаракатланиш қисмининг чегарасини билдиради.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.2. Автомагистралларда қатнов қисмининг чеккасига чизилган энли (20 см) узлуксиз сидирға чизик қатнов қисмининг чегарасини билдиради.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.3. Йўлнинг ўртасида чизилган параллель икки сидирға оқ чизик тўрт ва ундан кўп бўлакли йўлларда қарама-қарши

йўналишдаги транспорт воситаларининг оқимини ажратади.

Чизикни кесиб ўтиши тақиқланади.

1.4. Йўлнинг ҳаракатланиш қисми чети-га ёки йўл четидаги тўсиққа (бордюрга) чизилган сариқ чизик транспорт восита-ларининг тўхташини тақиқлайди. Белги-ланган йўналишли транспортларга дахли йўқ.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиши мумкин.

1.5. Йўлнинг ўртасига чизилган энсиз узук-узук оқ рангдаги чизик икки ёки ун-дан ортиқ бўлаккли йўлларда бўлақларнинг чегарасини билдиради (оралиқ масофа-нинг чизикқа нисбати 3/1)

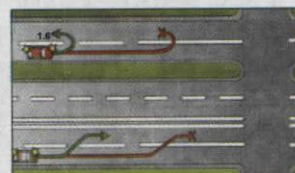

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиши мумкин.

Бир йўналишда ҳаракатланиш учун мўлжалланган икки ёки ундан ортиқ бўлаккли йўлларда бўлақларнинг чегарасини билдиради (оралиқ масофанинг чизикқа нисбати 3/1).

1.6. Яқинлашиш чизиги (ҳар бир чизик узунлиги улар орасидаги масофа-дан уч баробар катта бўлган узук-узук чизик) қарама-қарши ёки бир йўналишда ҳаракатланаётган транспорт воситала-ри оқимларини ажратувчи 1.1. ёки 1.11. чизигига яқинлашаётганлик ҳақида огоҳлантиради.

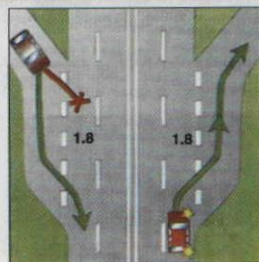
Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиши мумкин.

1.7. Расмдаги энсиз узук-узук, оралиғи қисқа оқ чизиклар чорраҳалардаги ҳаракатланиш бўлақларини билдиради.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиши мумкин.

1.8. Энли узук-узук чизик тезла-ниш ёки секинланиш бўлағи билан йўлнинг ҳаракатланиш қисмидаги асосий бўлағи ўртасидаги чегарани билдиради. (Чорраҳаларда, йўлнинг турли сатҳда ке-сишган қисмларида, автобуслар тўхтайдиган

жойларида ва ҳ.к).

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

1.9. Реверсив ҳаракатланишда қатнов кисмининг чегарасини белгилайди;

Реверсив ҳаракатланиш амалга ошириладиган йўлларда (реверсив светофор ўчирилган ҳолатда) қарама-қарши йўналишдаги транспорт оқимини ажратади.

Реверсив светофорлар бўлмаганда ёки улар ўчириб қўйилганда 1.9. чизиғини фақат у ҳайдовчининг ўнг томонида бўлса, босиб ўтишга рухсат этилади.

Реверсив светофор ёқилган пайтда бир йўналишли бўлакларни ажратаётган 1.9. чизиғини исталган томонидан босиб ўтишга рухсат этилади. Реверсив светофор ўчирилганда ҳайдовчилар дарҳол 1.9. чизиғидан ўнгга қайта тизилишлари керак.

Реверсив светофор ўчирилган бўлса, қарама-қарши йўналишдаги транспорт оқимларини ажратувчи 1.9. чизиғини босиб ўтиш тақиқланади.

1.10. Йўлнинг ҳаракатланиш қисми четига ёки йўл четидаги тўсиқ (бордюр) устидан чизилган сариқ чизик тўхтаб туришни тақиқлайди. Таксометри ишлаб турган таксиларга бунинг дахли йўқ.

Чизиқни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин.

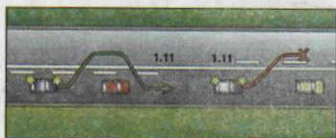
1.11. Сидирға чизик ёнида чизилган узук-узук чизик фақат бирор бўлакка қайта тизилишига рухсат этади.

Ушбу чизиқни кесиб ўтиш:

- а) узук-узук тарафдан мумкин;
- б) сидирға чизик томонидан тақиқланади.

1.12. «Тўхтанг» ёзуви «Тўхташ» чизиғи светофорнинг ва тартибга солувчининг тақиқловчи ишорасида, тартибга солинмаган чорраҳаларда, «Тўхтамасдан ўтиш тақиқланган» (2.5.) белгиси олдида ҳайдовчи тўхташи лозим бўлган жойни кўрсатади. Бу чизик «Тўхташ» ахборот-ишора белгиси (5.33) билан қўлланилиши мумкин.

1.13. Бир қатор бўлиб терилган учбурчаклар, битта катта учбурчак

«Йўл беринг» белгиси билан қўлланилиб, кесишган йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситасига йўл бериш зарур бўлганда, ҳайдовчи тўхташи лозим бўлган жойни кўрсатади. Йўл чеккасида ўрнатилган «Йўл беринг» белгиси кўриниши чекланган кўп бўлакли йўлларда қўлланилиши мумкин.

1.14.11.14.2. Параллель чизилган кенг узлуксиз чизиклар «зебра» пиёдаларнинг ўтиш жойини билдиради. «Пиёдалар ўтиш жойи» (5.16) ахборот-

ишора белгиси билан қўлланилиши мумкин. Йўлнинг бундай жойларида ҳайдовчи шу йўналишнинг қатнов қисмида бўлган пиёдаларни ўтказиб юбориши керак. (ЙХҚ 16).

1.14.3. Светофор ёрдамида тартибга солинадиган пиёдаларнинг ўтиш жойи. Светофорнинг қизил чироғи яшилга алмашиб, пиёдалар қатнов қисмини тарк этишга улгурмаган бўлса ҳайдовчи пиёдаларнинг шу йўналиш бўйича ўтиб боришларига имкон бериши керак. (ЙХҚ 16.3).

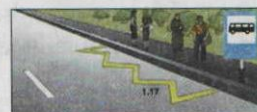
1.15. Йўлнинг велосипед йўлкаси кесиб ўтган жойи. Бундай тартибга солинмаган кесишмада велосипед ҳайдовчиси йўлда ҳаракатланаётган транспорт воситаларини ўтказиб юборишлари керак (имтиёз йўлидаги транспорт воситаларида).

1.16.1–1.16.3. Транспорт оқимлари ажраладиган ёки қўшиладиган хавфсизлик оролчаси. 1.16.3. транспорт оқимлари қўшиладиган жойдаги йўналтирувчи оролчани билдиради. Оролчанинг чегараси 1.1. чизиги билан белгиланган бўлиб, уни кесиб ўтиш ёки устига чиқиб тўхташ тақиқланади.

1.17. Сарик рангдаги, адрасимон чизик бел-

гиланган йўналишли транспорт воситалари ҳамда таксиларнинг тўхтаб туриш жойини билдиради.

Чизикни исталган тарафдан кесиб ўтиш мумкин

1.18. Чорраҳада ва кесишмалар олдида бўлақлар бўйича катнов қисмининг юзасига чизилган йўналтиргич, мустақил равишда ёки «Бўлақлар бўйича ҳаракатланишнинг йўналиши» (5.8.1, 5.8.2) ахборот-ишора белгилари билан қўлланиб, транспорт воситаларига бўлақлар бўйича рухсат этилган йўналишни кўрсатади.

1.19. 45° бурчак остида чизилган йўналтиргич йўл қисмининг тор жойига яқинлашганлик ҳақида огоҳлантириб, алоҳида ёки «Йўлнинг торайиши» (1.18.1–1.18.3) белгилари билан бирга қўлланилади.

1.20. Ҳайдовчини 1.13. чизигига яқинлашаётгани ҳақида огоҳлантиради.

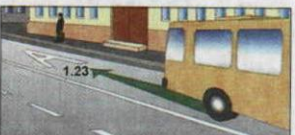
1.21. «STOP» – тўхтаб ёзуви 2.5. белгиси билан бирга қўлланилганда ҳайдовчини 1.12 чизигига яқинлашаётганлиги ҳақида огоҳлантиради.

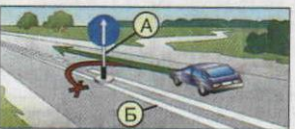
1.22. Сон билан ёнма-ён ёзилган ҳарф йўл (ҳаракатланиш йўналиши) рақамларини кўрсатади.

1.23. Йўлнинг фақат белгиланган йўналишли транспорт воситалари бўлагини билдириб, (5.9, 5.10.1) ахборот-ишора белгилари билан қўлланилади. Бу бўлак сидирға чизик билан ажратилмаган тақдирда, ҳайдовчилар ўнгга бурилиш, йўловчиларни чиқариш, тушириш учун бу бўлакка киришлари мумкин. (ЙХҚ 21.2)

Кўчма тиргакка ўрнатилган вақтинчалик йўл белгилари (А) ва чизиклар (Б) маъно жиҳатидан бир-бирига зид келса, ҳайдовчилар вақтинчалик йўл белгиларига амал қилишлари керак.

2. ТИК ЧИЗИҚЛАР

Тик чизиклар йўл иншоотлари ва жиҳозлари юзаларига кетма-кет чизилган йўл-йўл, ок-қора чизиклар мажмуасидан иборат бўлиб, уларнинг ўлчамларини кўрсатишда, кўз билан чамалаш воситаси сифатида хизмат қилади.

Осмон булут, кулранг бўлганида, қоронғи вақтларда йўлнинг ёритилмаган қисмларида йўл ёқасидаги тик бетон иншоотларнинг ранги осмон ва йўлнинг ранги билан ўхшашиб кетади. Ҳаракатдаги ҳайдовчи уларни фарқлай олмай, бетон иншоотларни кўрмай қолади. Бу ҳол ҳайдовчини бетон тўсикларга (иншоотларга) урилиб кетишига олиб келиши мумкин.

2.1. Чизиклар кўприклар, осма йўллар устунлари (ва шу каби бетон иншоотлар) юзасига чизилиб, ҳаракатланаётган транспорт воситаси ҳайдовчисига йўлдаги (йўл ёқасидаги) хавф солувчи тўсикнинг рангини кескин ажратиш, кўринишини осонлаштиради.

Ҳаракатланаётган транспорт воситаларига хавф туғдирадиган йўл иншоотларининг тик элементлари (кўприклар, осма йўллар, устунлар ва шу кабилар)ни билдиради.

2.2. Тонеллар, кўприклар, осма йўл ва кўприкларнинг пастки қирраларига чизилган ок-қора рангли чизма ҳайдовчига иншоотнинг пастки қисмини фарқлашни осонлаштиради.

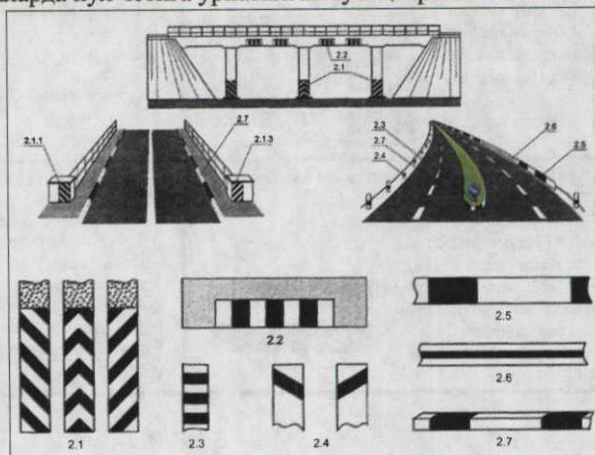
2.3. Чизиклар ажратиш бўлақларидаги ёки «хавфсизлик оролчалари»даги думалок устунларни билдиради.

2.4. Чизиклар йўналтирувчи бетон ёки темир бетон устунлар, тўсик тиргаклар ва қозикларни билдириб, қоронғи вақтда қуюқ туманда ҳамма жой оппоқ қор билан қопланганида йўлнинг траекториясини ўзининг кескин фаркланадиган ок-қора ранги билан аниқ кўрсатади.

2.5. Чизиклар йўлнинг кичик радиусли бурилишлари, тик нишабликлар ва бошқа хавфли жойларда йўл четига ўрнатилган тўсикларнинг ён юзаларини билдиради.

2.6. Чизиклар бошқа жойлардаги тўсикларнинг ён юзаларини билдиради.

2.7. Чизиклар йўлнинг хавфли жойларида унинг четидаги тўсикни (бордюрни) ва йўл сатҳидан баланд бўлган «хавфсизлик оролчалари» четини билдиради.

2-Иловага тестлар:

1 Йўналтиргичлар билан кўрсатилган йўналишларнинг қайси биридан ҳаракат қилиш мумкин?

1. Фақат тўғрига.
2. Чапга ва орқага.
3. Тўғрига, чапга ва орқага.

2 Расмда кўрсатилган ҳолатда йўловчиларни тушириш учун тўхташга рухсат бериладими?

1. Рухсат этилади.
2. Тақиқланади.

3 Катнов қисмидаги бундай йўналтиргичлар нимани билдиради?

1. Ҳайдовчини йўлнинг хавфли қисмига яқинлашганлиги ҳақида огоҳлантиради.
2. Катнов қисмининг торайишига яқинлашганлиги ҳақида огоҳлантиради.
3. Йўлнинг хавфли бурилиш йўналишини кўрсатади.

4 Ҳаракатда имтиёзга эга бўлади:

1. Қўқ автомобиль, чунки қизил автомобиль ҳаракатланиш бўлағини чапга ўзгартиради.
2. Қизил автомобиль, чунки ўзаро қайта тизилишда у ўнг томонда бўлади.
3. Қўқ автомобиль, чунки ўзаро қайта сафланишда у чап томонда бўлади.

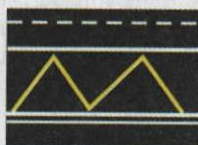
5 Бу белги автомобилнинг ҳаракатланишига рухсат этади:

1. Барча йўналишларга.
2. Б ва В.
3. А ва В.

6 Бу ётиқ чизиклардан қайси бири белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг тўхташ жойини билдиради?

1. А.
2. Б.
3. В.
4. А ва Б.
5. Б ва В.

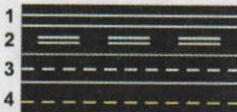
7 Кўрсатилган вазиятда енгил автомобиль ҳайдовчисига қувиб ўтишга рухсат этиладими?

1. Рухсат этилган.
2. Рухсат этилган, агар мотоциклчининг тезлиги 40 км/соатдан кам бўлса.
3. Тақиқланган.

8 Реверсив ҳаракатланиш амалга оширилган ҳаракат бўлақлари чегараларини белгилаш учун бу ётиқ чизикларнинг қай биридан фойдаланилади?

1. 1-чизик.
2. 2-чизик.
3. 3-чизик.
4. 2- ва 3-чизик.
5. 3- ва 4-чизик.

9 Бу тўхташ ётиқ чизик қайси йўл белгиси билан қўлланилади?

1. "Йўл беринг" белгиси билан.
2. "Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган" белгиси билан.
3. "Йўл беринг!" белгиси билан ва "Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган" белгиси билан.

10 Бу ётиқ чизик қайси йўл белгиси билан қўлланилади?

1. "Йўл беринг!" белгиси билан.
2. "Тўхтамасдан ҳаракатланиш тақиқланган" белгиси билан.
3. Огоҳлантирувчи "Тенг аҳамиятли йўллар кесишуви" белгиси билан. Барча санаб ўтилган белгилар билан.

Йўл ҳаракати қоидаларига 3-илова ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИ ТАҚИҚЛОВЧИ ШАРТЛАР

1. Тормоз тизими

1.1. Тормоз тизимининг тузилиши ўзгартирилса, ишлаб чиқарган корхона талабига мос келмаса ёки транспорт воситасининг шу турида кўзда тутилмаган тормоз суюқлиги ёки бошқа қисмлар қўлланилса.

1.2. Ишчи тормоз тизимининг самарадорлиги қуйидаги меъёрлар талабини таъминламаса:

Т/р	Транспорт воситаси тури	Тормоз йўли (кўпи билан) метр ҳисобида			
		1981 йил 1.01 дан ишлаб чиқарила бошлаган		1981 йил 1.01 дан олдин ишлаб чиқарила бошлаган	
		Аслаҳаланган хода	Тўла вазнда	Аслаҳаланган хода	Тўла вазнда
1	Енгил автомобиллар ва уларнинг юк ташишга мослаштирилган турлари	12,2	12,9	14,5	16, 2
	Улар шатакка олганда	13,6	16,5	14,5	16, 5
2	Автобуслар:				
	тўла вазни 5 тонна ва ундан кам бўлган	13,6	17,0	18,7	21, 2
	тўла вазни 5 тоннадан ортиқ бўлган	16,8	17,4	19,9	21, 2
3	Юк автомобиллари:				
	тўла вазни 3,5 тонна ва ундан кам бўлган	15,1	19,0	19,0	23, 0
	тўла вазни 3,5 тоннадан 12 тоннагача ва 12 тонна бўлган	17,3	20,1	18,4	23, 0
	тўла вазни 12 тоннадан ортиқ бўлган	16,0	19,7	17,7	23, 0
4	Автопоездлар шатакчи транспорт воситаси билан:				
	тўла вазни 3,5 тонна ва ундан кам бўлган	17,7	21,8	22,7	25, 0
	тўла вазни 3,5 тоннадан 12 тоннагача ва 12 тонна бўлган	18,8	21,3	22,1	25, 0
	тўла вазни 12 тоннадан ортиқ бўлган	18,4	20,8	21,9	25, 0
5	Икки гилдиракли мотоцикл ва мопедлар	7,5	7,5	7,5	7, 5
6	Кажавали мотоцикллар	8,2	8,2	8,2	8,2

Изоҳ: 1. Ишчи тормоз тизимининг самарадорлиги давлат намунасига мувофиқ, бошқа ўлчамлар билан ҳам белгиланиши мумкин.

2. Ишчи тормоз тизими – йўлнинг бетон, асфальтбетон, қурук, тоза текис қопламали, ётиқ қисмида тормозлаш бошланган вақтидаги тезлиги автотранспорт воситалари учун соатига 40 км, мотоцикл, мопедлар учун соатига 30 км бўлганда синновдан ўтказилади. Агар ҳайдовчи тормозлаш вақтида тўғри йўналишни сақлаш учун ҳаракатланиш изини ўзгартиришга

мажбур бўлса ёки тўғри чизикли ҳаракати бузилса, синов натижалари бекор қилинади.

1.3. Гидравлик тормоз узатмасининг зичлиги (герметиклиги) бузилган бўлса.

1.4. Пневматик тормоз узатмасининг зичлиги бузилиши натижасида ҳаво сиқувчи мослама (компрессор) ишламай турганда ва бошқарув қисмлари уланмаганда – 30 дақиқада, уланганида – 15 дақиқада тизимдаги ҳаво босими 0,05 МПа (0,5 кг/см²)дан кўп пайишига сабаб бўлса.

1.5. Тормоз узатмасидаги ҳаво босимини ўлчайдиган асбоб (манометр) ишламаса.

1.6. Тўхтатиб туриш тормоз тизими транспорт воситаларини қуйидаги жойларда ҳаракатсиз ҳолатда ушлаб тура олмаса:

- тўла вазндаги транспорт воситаларини 16 фоиздан кам бўлмаган қияликда;

- аслаҳаланган ҳолатдаги енгил автомобиллар, уларнинг юк ташишга мослаштирилган турлари, шунингдек, автобусларни 23 фоиздан кам бўлмаган қияликда;

- аслаҳаланган ҳолатдаги юк автомобиллари ва автопоездларни 31 фоиздан кам бўлмаган қияликда;

Изоҳ: Тўхтатиб туриш тормоз тизими синовдан ўтказилаётганда юргизгич трансмиссиядан ажратилган бўлиши керак.

1.7. Қулфловчи мослама тўхтатиб туриш тормоз тизимининг дастаги (ричаги)ни ушлаб тура олмаса.

2. Бошқарув қурилмаси

2.1. Бошқарув қурилмасидаги люфт (қисмлар бирикмасидаги ейилиш) йиғиндиси қуйидаги кўрсаткичдан катта бўлса:

Т/р	Транспорт воситасининг тури	Эркин қисмлар ўртасидаги ейилиш йиғиндиси, кўпи билан градус ҳисобида
1	Енгил автомобиллар ва улар асосида яратилган юк автомобиллари ҳамда микроавтобуслар	10
2	Автобуслар	20
3	Юк автомобиллари	25

2.2. Бошқарув қурилмасидаги қисмлар тузилишида кўзда тутилмаган сезиларли ўзгаришлар ёки транспорт воситасида юкхонаси (рама, кабина, шасси)га нисбатан кўзгалган бўлса, қурилмадаги резбали бирикмалар тегишли равишда маҳкамланмаган бўлса.

2.3. Бошқарув қурилмасининг тузилишида кўзда тутилмаган қу-

чайтиргич ёки мотоциклларда тебранишни пасайтирувчи асбоб (демпфер) носоз бўлса ёки умуман бўлмаса.

2.4. Бошқарув курилмасида қолдиқ деформация излари, дарз кетган жойлари ва бошқа нуқсонлари бўлган қисмлар ўрнатилган, шу транспорт воситаси турида кўзда тутилмаган ёки ишлаб чиқарган корхона талабига мос келмайдиган қисмлар ва суюқликлар қўлланган бўлса.

3. Ташқи ёритгичлар

3.1. Ташқи ёритгичлар сони, тури, жойлашуви ва ишлаш тартиби транспорт воситасининг тузилиши талабига мос келмаса.

Изоҳ: 1. Мотоцикл, мопедлар битта, бошқа транспорт воситалари эса иккита туманга қарши фаралар билан жиҳозланган бўлиши мумкин.

Туманга қарши фаралар йўл юзидан 250 мм дан кам бўлмаган баландликда жойлашиши, лекин яқинни ёритувчи фаралардан баланд бўлмаслиги, транспорт воситасининг ўқиға мутаносиб ва ташқи габаритдан кўпи билан 400 мм узоқликда жойлашиши керак.

2. Туманга қарши битта ёки иккита қизил чироқ транспорт воситаларининг орқасига 400-1200 мм баландликда ва тўхтатиш ишорасида камида 100 мм яқинликда ўрнатилади.

3. Туманга қарши фара, орқа чироқлар, габарит чироқлари ва давлат рақами белгисини ёритувчи чироқлар бир вақтда ёкилиши керак.

4. Енгил транспорт воситаси ва автобусга битта ёки иккита қўшимча қизил рангли. Тормоз берганда ёнувчи чироқни 1250-1400 мм баландликда ўрнатишга рухсат этилади.

5. Ишлаб чиқарилиши тўхтатилган енгил автомобилларга бошқа турдаги, русумдаги транспорт воситаларининг ташқи ёритгичларини ўрнатишга рухсат этилади.

3.2. Ёритувчи фара нурининг йўналиши бузилган бўлса.

3.3. Агар ташқи ёритгичлар ва нур қайтаргичлар белгиланган тартибда ишламаётган ёки ифлосланган бўлса.

3.4. Ёритиш асбобларидан нур сочувчиси бўлмаса ёхуд нур сочувчи ва лампалар тегишли ёруғлик асбоблари турига мос бўлмаганида фойдаланилган бўлса.

4. Ойна тозалагич ва ойна ювгичлар

4.1. Ойна тозалагич белгиланган тартибда ишламаётган бўлса.

4.2. Транспорт воситасининг таркибида кўзда тутилган ойна ювгич ишламаётган бўлса.

5. Шиналар

5.1. Енгил автомобиллар шинаси нақшлари изларининг қолдик чуқурлиги 1,6 мм, юк автомобиллариники 1,0 мм, автобусларники 2,0 мм, мотоцикл ва мопедларники 0,8 мм дан кам бўлса.

Изоҳ: Тиркамалар шинаси нақшлари изларининг қолдик чуқурлиги шатакчи транспорт воситаси шиналари учун белгиланган меъёрга бўлиши керак.

5.2. Шиналарнинг баъзи жойлари шикастланган ёки бошқа нуқсонларга (кесилган, ёрилган) эга бўлса.

5.3. Қўшалок шиналар орасига хавф-хатар туғдирувчи бегона жисмлар қисилиб, тикилиб қолган бўлса.

5.4. Шина ўлчамлари ёки унга чекланган оғирлик транспорт воситасининг турига мос келмаса.

5.5. Транспорт воситасининг битта ўқиға диагонал ва радиал, шунингдек, ҳар хил нақшли шиналар ўрнатилган бўлса.

5.6. Шаҳарлараро қатнайдиған автобуснинг олдинги ўқиға нақши қайта тикланган шина, бошқа ўқиға эса иккинчи марта (2-даражали) таъмирлаш йўли билан тикланган шиналар ўрнатилган бўлса.

5.7. Енгил автомобиллар ва автобусларнинг (шаҳарлараро қатнайдиған автобуслардан ташқари) олдинги ўқиға иккинчи марта (2-даражали) таъмирлаш йўли билан тикланган шиналар ўрнатилган бўлса.

6. Юргизгич (мотор)

6.1. Ишлаб чиққан газлар таркибида зарарли моддалар ёки туташ даражаси белгиланган меъёрдан ортиқ бўлса.

6.2. Ёнилғи узатиш тизими зич (герметик) бўлмаса.

6.3. Радио тўлқинларидаги шовқинни сўндирувчи мосламалар бўлмаса.

6.4. Ишлаб чиқарилган газларни чиқариш тизими бузук бўлса.

6.5. ЙХХ органлари рухсатисиз юргизгич тузилишига ўзгартириш киритилган, бошқа турдаги ёнилғида ишлатиш учун қўшимча мослама ва жиҳозлар ўрнатилган бўлса.

7. Транспорт воситаси тузилишининг бўлак қисмлари

7.1. Транспорт воситасининг тузилишида кўзда тутилган орқа томонни кўрсатувчи кўзгу бўлмаса.

7.2. Товуш мосламаси (сигнал) ишламаса.

7.3. Транспорт воситасига теварак-атроф кўринишини чеклайдиган қўшимча нарсалар, кўзгусимон, шунингдек, тегишли давлат стандартларида белгиланган меъёрларни бузган ҳолда тайёрланган, ранги ўзгартирилган (қорайтирилган) ойналар ўрнатилган бўлса.

Изоҳ: 1. Енгил автомобилларнинг олдинги икки ёнига орқа томон кўринишини таъминлайдиган ташқи кўзгу ўрнатилгандагина орқа ойнасига парда ўрнатишга рухсат этилади.

2. Транспорт воситаларининг фақат орқа ва ён ойналари ёруғлик ўтказувчанлигини 70 % дан кам бўлмайдиган қилиб, давлат стандарти талабларини бузмаган ҳолда тусини ўзгартириш (қорайтириш) га рухсат этилади. Автомобилларнинг том қисмидаги люк ойнаси бундан мустасно.

7.4. Таркибида кўзда тутилган юкхона, кабина эшиклари, кулфлари, юк платформаси бортларининг темир ёпқичлари, ёнилғи идиши ва цистерналар оғзининг кулфлари, ҳайдовчи ўриндиғи ҳолатини созловчи мослама, фалокат юз берган вақтида чиқиш жойлари, эшикларни очиш ва ёпиш мосламаси, спидометрлар, ҳайдаб олиб қочишга қарши, ойнани иситувчи ва ҳаво алмаштириш мосламалари бузук бўлса ёки умуман бўлмаса.

7.5. Спидометр қурилмаси носоз ёки тамғаланмаган (шахсий транспорт воситалари, мотоцикл ва мопедлардан ташқари) бўлса.

7.6. Таркибида кўзда тутилган, ўзи юриб кетганда хавфсизликни таъминловчи орқа буфер, лой тўсгич ва сачратмагичлар бўлмаса.

7.7. Рессорларнинг асосий қатлами ёки марказий болти шикастланган бўлса.

7.8. Шатак тиркама бўғимининг тортиш-тиркаш ёки таянч-тиркаш мосламаси ҳамда кўзда тутилган эҳтиёт (пўлат арқон) занжирлари носоз бўлса. Мотоцикл билан кажава рамаси маҳкамланган жойда люфт (рамалар ўртасида оралик, ейилиш) бўлса.

7.9. Транспорт воситалари куйидагилар билан жиҳозланмаган бўлса:

- автобусларда тиббиёт қутичаси (аптечка), фавкулодда ҳолатларда ойнани синдириш учун фойдаланадиган болғача, ўт ўчиргич, мажбурий тўхтаганини билдирувчи белги (милтилловчи қизил чирок);

- микроавтобус, юк ва енгил автомобилларда тиббиёт қутичаси (аптечка), ўт ўчиргич, мажбурий тўхтаганини билдирувчи белги (милтилловчи қизил чирок);

- ишлаб чиқарган корхона томонидан назарда тутилмаган ва белгиланмаган жойда антенна, сирена, рация, товуш чиқариш мосламалар, ёритгичлар ва ҳар хил безаклар тегишли рухсатсиз ўрнатилса;

- тўла вазни 3,5 тоннадан ортиқ бўлган юк автомобилларида ва

тўла вазни 5 тоннадан ортиқ бўлган автобусларда тисарилишга қарши тиргак (бошмоқ);

– автопоездлар, тиркамалар, тракторлар, аравалар ва бошқа ўзиюрар машиналарда ташқи ёруғликни қайтарувчи (қизил-ок рангли) хавфсизлик мосламалари;

– кажавали мотоциклларда тиббиёт қутичаси, фалокат сабабли тўхташга мажбур бўлганини билдирувчи белги.

Изох: Тиббиёт қутичаси ва ўт ўчиргич транспорт воситаларини ишлаб чиқарган корхона томондан белгиланган жойга мустаҳкам ўрнатилади. Агар транспорт воситасининг конструкциясида бундай жойлар кўзда тутилмаган бўлса, тиббиёт қутичаси осон олинадиган жойга, ўт ўчиргич эса енгил автомобилларнинг салоида ёки юкхонасида, автобусларда эса битта ўт ўчиргич ҳайдовчининг кабинасида, иккинчиси йўловчилар салоида бўлиши керак (микроавтобусларда битта ўт ўчиргич ҳайдовчига қулай жойга ўрнатилади). Катта ва ўрта автобуслар бундан ташқари, фавқулодда ҳолатларда автобус ойнасини синдириш учун махсус болғачалар билан (автобус салоида) жиҳозланган бўлиши лозим.

7.10. Махсус транспорт воситаларида кўзда тутилган чироқ-маёқча, навбатма-навбат чалинадиган махсус товушлар ва рангдор чизмалардан фойдаланаётган бўлса.

7.11. Транспорт воситасида уни ишлаб чиқарган корхона томонидан кўзда тутилмаган бошқа нусхадаги юкхона (кузов) қисмлари ўрнатилган бўлса.

7.12. Юкхона, кабина қисмлари тўла таъмирланмаган ва бўёғи ташқи кўринишини бузадиган ҳамда бир неча хил рангга бўялган бўлса (махсус транспорт воситалари бундан мустасно).

7.13. Икки ғилдиракли мотоцикл таркибида кўзда тутилган хавфсизлик ёйи (дуга) бўлмаса.

Изох: Бир турдаги транспорт воситаларида буферлар, молдинглар, қопламалар, ғилдирак қопқоклари ва шу кабиларни ўзаро алмаштиришга рухсат этилади.

7.15. Иловада кўрсатилган техника талабларига давлат стандартлари бўйича ўзгартиришлар киритилиши мумкин.

3-Иловага тестлар:

1 Санаб ўтилган шароитлардан қай бирида автобонилар ва автопоездлардан фойдаланиш тақикланади? 1. Гидравлик тормоз тизимининг зичлиги бузилганда. 2. Тўхтаб туриш тормоз тизими ҳаракатсиз ҳолатда бўла вазндаги транспорт воситаларини 16%дан кам бўлган қияликда ушлаб тура олганда. 3. Тўхтатиб туриш тормоз тизимининг ричагини тутиб турувчи мослама ушлаб турганда.	2 Агар пневматик узатманинг зичлиги бузилиб, компрессор ишламай турганда бошқарув асбобларининг эркин ҳолатида ҳаво босимининг 30 даққисада қанча кг/см пасайишига сабаб бўлса, тормоз тизими носоз ҳисобланади? 1. 0,2. 2. 0,4. 3. 0,5. 4. 0,75. 5. 1,0.
3 Автомобиль юриб кетаётганда қутилмаганда шинаси ёрилиб кетса, ҳайдовчи нима қилиши зарур? 1. Ишчи тормоз билан бўла тўхтагунча кескин тормозлаш. 2. Автомобилни тўхтаб туриш тормози ёрдамида тўхтатиш. 3. Бошқарув чамбарагини ушлаб туриш, тўғри қизикли ҳаракатни сақлаш, тезликни камайтириш ва тўхтатиш.	4 “Рухсат этилган бўла вази” нима? 1. Транспорт воситасининг юк қўтариши. 2. Транспорт воситасининг ҳақиқий вази. 3. Ишлаб чиқарувчи қорхона томонидан белгиланган, асхлаланган транспорт воситасининг ҳайдовчи, йўловчи, юк билан бирга рухсат этилган энг юқори вази (миқдори). 4. Транспорт воситасида ташиладиган юкнинг ишлаб чиқарган қорхона йўл қўйган техник тавсифиомаси сифатида белгиланадиган вази.
5 Ўнг ва чап гилдиракларининг шиналари турлича ёйилган автомобилга тормоз бериш қандай ҳавфли оқибатларга олиб келиши мумкин? 1. Тормоз барабанларининг қизиби кетишига. 2. Нақш изларининг қўчиби кетишига. 3. Автомобилнинг ағдарилиб кетиши мумкин даражада сирпаниб кетишига.	6 Йўловчи ташишга мўлжалланмаган юк автомобилда юкни қузатиб борувчи ёки қабул қилиб олувчи шахсларнинг ташилишига рухсат бериладими? 1. Агар борт баландлигидан пастда жойлашган қулай ўриндик бўлса, рухсат берилади. 2. Тақикланади.
7 Қандай шароитларда транспорт воситаларидан фойдаланиш тақикланади? 1. Фаралар носоз бўлса. 2. Ташки ёритиш асбоблари ва ёруғлик қайтаргичлар ифлосланганда. 3. Ёритиш асбоблари ўрнида мазкур ёритиш асбобларининг турига мос келмайдиган лампалардан фойдаланилганда. 4. Барча санаб ўтилган шароитларда.	8 Қандай носозлик бўлганда транспорт воситаларининг ҳаракатланиши давом эттириши тақикланади? 1. Транспорт воситаларининг тузилишида қўзда тутилган ойна ювгичлари ишламайди. 2. Ташки ёритиш асбоблари ва ёруғлик қайтаргичлар белгиланган тартибда ишламайди ёки ифлосланган. 3. Ёмғир ёки қор ёғаётган вақтда ҳайдовчи томонидан ойна тозалагич ишламайди. 4. Барча санаб ўтилган шароитларда.
9 Тормоз тизими ишламаётган транспорт воситасини шатакка олиш мумкинми? 1. Агар шатакка олган транспорт воситасининг ҳақиқий вази шатакка олинувчи транспорт вазндан икки баробар ортик бўлса, қаттиқ улагич билан. 2. Фақат қаттиқ улагичда. 3. Агар шатакка олинган транспорт воситасида ҳайдовчи бўлса ҳар қандай усул билан. 4. Фақат унга қисман ортки усули билан.	10 Механик транспорт воситаларидан фойдаланиш қандай шароитларда тақикланади? 1. Юргизгич ишида нуқсон бўлганда. 2. Узатиш қўтисиди шовқин бўлганда. 3. Давлат даврий техник қўригидан белгиланган тартибда ўтмаганда.

Тестларга жавоблар:

Савол №	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Мавзу	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2-мавзу	1	1	1	3	3	1	1	1	3	1
3-7-мавзу	2	2	1	3	1	2	4	4	3	2
8-мавзу	1	2	3	1	2	2	3	2	4	4
9-мавзу	4	2	2	1	4	1	2	2	2	1
10-мавзу	3	2	3	3	1	1	2	4	4	1
11-мавзу	1	2	3	1	3	1	1	3	3	2
12-мавзу	2	3	2	5	1	3	4	1	3	3
13-мавзу	2	1	2	2	3	2	1	3	3	2
14-мавзу	4	2	2	3	4	1	4	2	2	2
15-мавзу	3	3	1	2	2	1	2	3	3	1
16-мавзу	1	1	2	3	3	1	2	2	1	1
17-мавзу	1	2	3	2	2	3	4	2	2	3
18-мавзу	5	3	3	2	4	3	4	1	2	2
19-мавзу	3	2	1	1						
20-мавзу	3	2	1	1						
21-мавзу	3	3	2	1	1	3	3	1	1	4
22-мавзу	2	2	2	1	2	1	3	3	3	2
23-мавзу	1	3	4	2	2	1	1	1	1	5
24-мавзу	1	2	4	3	3	3	2	1		
25-мавзу	3	1	4	2	2	2				
26-мавзу	2	3	2	3	1	3	3	1		
27-мавзу	2	3	1	2	2	1				
28-мавзу	4	2	4	3	2	3	3	2	3	1
1-Илова										
1-мавзу	2	2	3	2	5	2	1	1	3	3
2-мавзу	2	1	1	1	3	1	2	3	3	3
3-мавзу	3	2	3	4	3	2	4	3	4	4
4-мавзу	4	3	2	3	1	2	3	3	2	4
5-мавзу	1	3	1	1	3	4	3	3	2	1
7-мавзу	1	5	4	3	3	2	2	3	1	3
2-Илова	1	1	2	2	3	2	3	2	2	1
3-Илова	1	3	3	3	3	1	4	3	1	3

ЙЎЛЛАРДА БИРИНЧИ ТИББІЙ ЁРДАМ

Планетамизда ҳар 6 секундда йўл-транспорт ходисасидан битта одам ҳалок бўлмоқда. Бир йилда бу бир мегаполисининг аҳолисини ташкил этади – 1 миллион 300 минг нафар одам! Агар уларнинг кўпчилигига ўз вақтида тиббий ёрдам кўрсатилганда, улар ҳалок бўлмас эдилар.

БИРИНЧИ БОСҚИЧ:

Воқеа жойини кўздан кечириш.

Жароҳатланганларнинг сони канчалик кам бўлса, шунча яхши, албатта. Ёрдам кўрсатишдан олдин ўзингизнинг ҳаётингизни ҳам хавф остига қўйманг. Атрофни ўрганинг. ЙТҲга учраган автомобиль транспортлар оқимида нисбатан қаерда жойлашганлигига ёки бошқа хавфлар ҳам йўқлигига эътибор беринг. Шундан сўнг авария белгисини ўрнатинг. Иложи бўлса, ўз автомобилнинг билан ЙТҲга учраган автомобилни транспорт оқимидан ҳимоя қилинг. Шундан сўнггина биринчи ёрдам кўрсатишга киришинг.

ИККИНЧИ БОСҚИЧ:

Жароҳатланган одамни кўздан кечириш.

У одам тирикми ёки ҳаёти учун қандай хавф бор? Агар у Сизнинг гапларингизга, чакирикларингизга жавоб бермаса-чи?

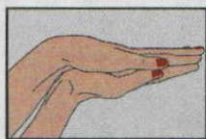
– Унинг кулоғи олдида қарсақ уринг. Бунинг учун қафтларингизни бироз думалоқлаб, вакуум (1-расм) ҳосил қилинг. Бу товуш тирик инсон кулоғидаги эшитиш пардаларига таъсир қилиб, уни ҳушига келтиришга ёрдам бериши мумкин. Оддий қарсақлардан фойда йўқ (2-расм).

Айтайлик, ҳеч қандай натижа йўқ. Шунда қўлингизни мушт қилиб, кўкракдаги қовурғалар орасидаги нуктани топиб уни ишқаланг. Бу ҳам одамга нохуш таъсир қилганлиги учун эътиборни жалб этади (3-расм).

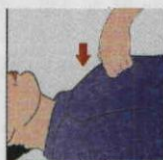
Одамнинг тирикчилигини текшириш учун трапециясимон мушакни қаттиқ чимчилаш лозим (4-расм).

1-расм

2-расм

3-расм

4-расм

Нафас олишни ва пульсни текшириш. Бунинг учун одамнинг бурни остига ойна бўлаги ёки бирор ип бўлагини қўйиб кўриш керак.

УЧИНЧИ БОСҚИЧ:

Мутахассисларни чакириш.

НИМА ҲАҚДА ХАБАР ҚИЛИШ КЕРАК:

Жароҳатланганларнинг сони ва жинси (чунки ҳар бир жароҳатланган одам учун алоҳида шифокор келиши керак).

Жабрланувчининг тахминий ёши.

Қисқача, нима бўлган ҳақида: ЙТҲ, жароҳатланганлар, ҳусисиз ётганлар

Ҳодиса юз берган жойнинг манзили, агар ҳеч қандай ёзувлар бўлмаса бирор кияидан жойнинг номини сўранг ва айтинг.

Чирчиқ 5 км

Шундан сўнг ўз телефон рақамингизни ҳам айтиб, "Тез ёрдам" машинасига йўл кўрсатиб туришингиз мумкинлигини маълум қилинг.

Тез тиббий ёрдамни ўз вақтида қақириш инсон ҳаётини сақлаб қолади. Шунинг учун телефон қилганингизда тез ва аниқ гапиринг.

ТЎРТИНЧИ БОСҚИЧ:

Иккиламчи кўздан кечириш.

«Тез ёрдам» машинаси келгунга қадар жабрланган одамда суяк синишлар бор ёки йўқлигини текширинг. Бунинг учун кафтингиз билан унинг бош суягини, қўл-оёқларини, иложи бўлса, умуртқа поғонасини сийпалаб кўринг. Синикни дарҳол сезасиз. Икки қўл ва икки оёқни бир вақтнинг ўзida сийпалаш лозим. Тирсаклар ва тизза бўғинлари нотекис ёки асимметрик бўлса, демак суяк синган бўлиши мумкин. Бу ҳақда шифокорларга хабар беришингиз керак.

ҲУШДАН КЕТИШ ВА ОҒРИҚҚА ҚАРШИ ТЕРАПИЯ

Одам жароҳат олганда оғриқдан ҳушдан кетиши, ўзини йўқотиб, ҳар хил ҳаракатлар қилиши ёки васвасага тушиши мумкин. Энг ёмони, атрофдагиларга ҳеч қандай эътибор бермай, ўзи билан ўзи банд бўлиб қолишидир. Бундан ташқари ҳодисанинг гувоҳи бўлган асаби бўш одамлар ҳам ёрдамга муҳтож бўлиб қолишади. Уларга қандай ёрдам беришимиз керак?

Илож бўлса уларга иссиқ чой бериб, бирор нарса билан ўраб қўйиш керак.

Сув ёки чой бериш мумкин бўлмаган ҳолатлар:

- » Бош миyanинг оғир жароҳати;
- » Қорин бўшлиғининг тешилганлиги;
- » Ички қон оқишининг мавжудлиги;
- » Юрак оғриғи.

Жабрланган одамни мутахассислар келгунга қадар ташлаб кетманг. Унга ҳеч қандай дори-дармон, ҳаттоки тинчлантирувчи валерианка ҳам берманг. Чунки оддий аспирин дорисини ҳам унга ҳозир қандай таъсир қилишини билмаймиз. Автомобилларда сақланадиган тиббий қутилардаги дори-дармонлар йиллаб сақланган бўлиши мумкин.

ЖАБРЛАНГАН ОДАМНИ МАШИНАДАН ОЛИБ ЧИҚИШ КЕ-РАКМИ?

Одамни машинадан олиб чиқиш, агар унинг ҳаётига хавф солувчи ҳолат бўлсагина амалга оширилади. Масалан, автомобиль ёниб кетса ёки ундан бензин сизиб оқаётган бўлса. Бошқа ҳолатларда жабрланган одамни кўзгатмаслик лозим. Биринчидан, унинг умуртқа поғонаси ёки бўйин суяклари синган бўлиши мумкин. Уни жойидан кўзгатиш мумкин эмас. Нотўғри ҳатти-ҳаракатлар одамнинг умр бўйи ногирон бўлиб қолишига олиб келиши мумкин. Иккинчидан, уни машинадан олиб чиқаётган пайтда қаттиқ оғриқдан ҳушини йўқотиши ва ҳатто ҳаётдан кўз юмиши мумкин.

Аммо, инсоннинг ҳаёти хавф остида бўлиб, уни тезда транспортировка қилиш зарур бўлса-чи?

ТЎҒРИ ТРАНСПОРТИРОВКА ҚАНДАЙ АМАЛГА ОШИРИЛАДИ?

Асосий қоида: жабрланган одамнинг танаси қайси ҳолатда бўлса, уни ўзгартирмай, ўша ҳолатда бошқа жойга кўчириш мумкин. Бу ҳолатни сақлаб қолишга автомобиль шиналари ёрдам беради.

Масалан: ЙТХга учраган ҳайдовчининг тос суяги лат еган. Бу ҳолатда оддий стул ёки дисклари чиқарилган шина яхши ёрдам беради.

Жойдан жойга кўчиришнинг энг яхши усули “кўллар қулафи” ҳисобланади (расмларга қarang).

Транспортировка вақтида жабрланган одамнинг ҳолатини бир хилда сақлашга ҳаракат қилинг.

Фойдали маслаҳат: Ҳар бир ҳайдовчи ўз автомобил юкхонасида бир марталик шиналарни олиб юриши мақсадга мувофиқдир. Бир марталик шиналар насос билан ҳаво тўлдирилгандан сўнг қўлланилади. Жабрланган инсонни қанча кўп одам жойдан жойга кўчирса, шунча яхши. Бош қисмини кўтараётган одам командир вазифасини бажариб, одамларни бошқариб туради. Масалан: «Тайёرمىсиз? «Уч» деганимда кўтарамиз», дейди. Жабрланган одамни замбилда ёки қаттароқ мато ёрдамида кўтариш ҳам мумкин.

«ЙТХ»ЛАРДА СУЯК СИНИШИ ҲОЛАТЛАРИ

Суюк синганда иккита асо-сий қоида муҳим. Бу – муз ва қотириш.

Муз. Уни қаердан олиш мумкин? Яқинроқда магазин бўлса, ўша ердан олиш мумкин. Муз қўйиш қондаси: 15 дақиқа муз қўямиз, сўнг 5 дақиқага олиб

Агар жароҳатларда бирор жисм бўлса-чи?

» Жисм жароҳатдан чиқиб турган бўлса, уни қимирламайдиган қилиб боғлаш керак.

» Боғлам предметнинг атрофига боғланади.

» Предметни ҳеч қачон жароҳатдан сугуриб олманг.

кўямиз. Музни терига эмас, бирор мато ёки кийим устидан қўйиш керак.

Қотириш. Шиналар ёрдамида амалга оширилади. Аввал синиқ жойини, сўнгра унинг остидаги мушакни қотирамиз. Суяги синган одамнинг ҳолатини «зю» ҳолатида, яъни синиш вақтидаги ҳолатида сақлаб туриш лозим. Бу ҳолат қанчалик кулгули ёки ноқулай бўлса ҳам.

Бўйин синиши.

ЙТХда жабрланган одамларда аввало бўйин суяги синиши гумон қилинади. Чунки автомобиль зарби вақтида инсон танаси беихтиёр бош билан олдинга кескин ҳаракатланади. У хавфсизлик тасмасини таккан бўлса ҳам инсон бўйини қамчисимон зарба олади. Бўйин суяги синмагандек кўринса ҳам шифокорлар келгунга қадар бўйинни бирор буюм ёки «Шанц бўйинбоғи» номли тиббий мослама билан қотириб қўйинг (расмга қаранг).

“Шанц бўйинбоғи”

Умуртқа поғонаси синиши.

У қандай аниқланади? Қалам ёки ручка ёрдамида сезгирлик тестини ўтказинг. Бунинг учун товондан бармоқларга қараб ручкада чизиксимон ҳаракат қилиш керак. Оёқнинг пастки қисми энг сезгир ҳисобланади. Агар бармоқлар қимирласа, умуртқа поғонаси синмаган бўлади.

Жойдан жойга кўчириш фақат қаттиқ жисмлар ёрдамида бажарилади.

ЖАБРАНГАН ОДАМ МАШИНАДА ҚИСИЛИБ ҚОЛГАН БЎЛСА

Жабрланган одамнинг машина ичида қисилиб қолиши жуда кўп йўл-транспорт ҳодисаларида учрайди. Фавқулодда ҳолатлар ходимларини чақириш ва уларнинг темир кузовни кесишларини кутишга тўғри келади. Натижада вақт бой берилиб инсон ҳаёти узилиб қолиши мумкин.

Нима қилиш керак? Фараз қилинг, машинанинг олди қисми бутунлай пачақланиб, унинг орасида ҳайдовчининг оёқлари қисилиб қолган. Оёқнинг қисилган жойидан юқорирокка жгут қўйинг (кўп ҳолатлар бу тизза суягидан юқорирокда). Жгутни қандай қўйиш ҳақида қуйирокда ўқинг.

Шундан кейингина одамни машинадан олиб чиқишга ҳаракат қилинг. Олиб чиқилган жабрланувчининг оёқларини болдир қисмидан бошлаб бутунлай бинт билан ўраб чикканингиздан сўнггина жгутни ечинг.

Сўнгра: хушдан кетиш ва оғрикка қарши терапия қўлланилади.

ЖГУТНИ ҚАНДАЙ ҚЎЙИШ КЕРАК?

Жгут фақат қон отилиб, кўп микдорда оқаётган ҳолатдагина қўйилади. Жгутни нотўғри қўйиш, хужайраларнинг ўлишига олиб келади.

Асосий коидалар:

– жароҳатдан
баландрокка, кийим
устидан боғланади.

– кишда 30
дақиқадан, ёзда 1 соат-
дан кўп бўлмаган вақтга
жгут қўйилади.

– жгутнинг бирин-
чи айланасини қотириб,
3-4 айланаси боғлаб
қўйилади.

– жгут тез қўйилади,
ечишда эса секин ва
босқичма-босқич ечи-
лади.

– жабрланган одам-
нинг пешанасига жгут
қўйилган вақтни, кунни
ёзиб қўямиз.

– жгут кўриниб тури-
ши керак.

Жгут тўғри
қўйилганини қандай
текшириш мумкин?

Қон фонтани
тўхтайд.

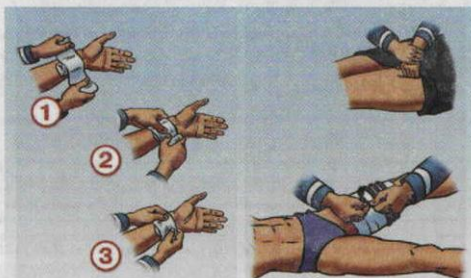

Айрим мутахассис-
ларнинг фикрича, бу
таркибга яна «Шанц
бўйинбоғи» ва бир
марталик шиналар
қўшилиши мақсадга
мувофиқдир. Ҳар бир
автомобилда ўт ўчириш
ускунаси (2 дона)
бўлиши: биттаси салон-
да, иккинчиси юкхона-
да сақланиши лозим.

ЎТХЛАРДА ҚОН ОҚИШИ

Жабрланганининг жароҳатидан қанча миқдорда
қон оқаётганинига қараб, чора кўрилиши керак

КАМ (масалан, шилинишда) жароҳатни ювиш стериль бинт билан боғлаш	КўП (масалан, кесилган жароҳат) Кўп қон йўқотиш хавфи бўлгани учун тезда ҳаракат қилиб жароҳатни маҳкам боғлаймиз бинтлар ивиб кетса, уни ечмасдан, устидан яна бир мар- та боғлаймиз. Мухим маслаҳат: дорихонадан гемолитик губка сотиб олинг. У жароҳатга босилганда эрийди ва гемосимон моддага айланиб, қонни тўхтатади.	ЖУДА КўП (фонтансимон) Бу ҳолатда инсон ҳаётини сақлаб қолиш учун бир неча сония вақт бор, холос. Қон оқаётган артерияни қўлингиз билан босинг. Ўша ерга жгут боғланг.
--	--	---

ҲАЙДОВЧИЛАРНИНГ ТИББИЙ ҚУТИЧАСИ

Қон тўхтатиш ва ярани боғлаш учун воситалар		
№	Номи	Сони
1.	Қон тўхтатувчи жгут	1
2.	Стерилланмаган 5 м x 5 см ли дока бинт	2
3.	Стерилланмаган 5 м x 10 см ли дока бинт	2
4.	Стерилланмаган 7 м x 14 см ли дока бинт	1
5.	Стерилланмаган 5 м x 7 см ли дока бинт	2
6.	Стерилланмаган 5 м x 10 см ли дока бинт	2
7.	Стерилланмаган 7 м x 14 см ли дока бинт	1
8.	Боғламлар учун стерилланган пакет	1
9.	16 см x 14 см ли, №10 стерилланган тиббий салфеткалар	1
10.	4 см x 10 см ли бактерицид лейкопластир	2
11.	1,9 см x 7,2 см ли бактерицид лейкопластир	2
12.	1 см x 250 см рулон лейкопластир	1
Юрак-ўпка реанимацияси учун воситалар		
13.	Сунъий нафас олдириш учун "оғиз-ускуна-оғиз" мосламаси	1
Юрак-ўпка реанимацияси учун воситалар		
14.	10% аммиак эритмаси (нашатир спирти)	1
15.	Қайчи	1
16.	Тиббий кўлқоп ("М" размердан кичик бўлмаган)	1
17.	Тиббий қутича	

**Йўл ҳаракати қоидаларини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик.
ЎзР.МЖТК - Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик
тўғрисидаги Кодекси**

(Ушбу чоралар 2011 йилнинг 27 апрель кунидан амалга киритилган)

ЎзР. МЖТК модда	Қисқача мазмуни	Қўриладиган чоралар, энг кам иш ҳақи
125-1	Транспорт воситасини бошқариш ва йўловчилар ташишда хавфсизлик камаридан, мотошлемлардан фойдаланиш қоидаларига риоя этилмаса	1/5
125-2	Белгиланган тартибда рўйхатдан, техник кўриқдан ўтказилмаса, фойдаланиш ман этиладиган даражада носозлиги бўлса, инфослантирувчи моддаларнинг микдори, шовкин даражаси белгиланган нормалардан ортиқ бўлса	0,5
125-3	Тормоз тизими, руль бошқаруви, уловчи қурилмада носозлиги бўлган ёхуд тегишли рухсати бўлмағи туриб қайта жиҳозланган транспорт воситалари бошқарилса	1
125-4	Шаҳарлараро, ҳалқаро йўловчи ташишни амалга оширадиган автобуслар тахографларсиз ёки уни ўчирган ҳолда бошқарилса	3
125-5	Фойдаланиш белгиланган тартибда ман этилган транспорт воситалари бошқарилса ёки давлат рақам белгиси ўзбошимчалик билан ечиб олинган бўлса	5
125-6	Давлат рақам белгиси ясама ёки ўзга усулларда ўзгартирилган, шунингдек давлат рақам белгиси айна шу транспорт воситасига тегишли бўлмаган транспорт воситалари бошқарилса	10
125-7	Транспорт воситаси махсус жиҳозланмаган жойда сақланса	Фуқароларга-1 Мансабдор шахсларга - 2
125 ¹ -1	Юк ташиш ва шатакка олиш қоидалари бузилса	5
125 ¹ -2	Тегишли рухсатномаси бўлмағи туриб оғир вазили, йирик габаритли, хавфли юкларни ташиш ва юк билан ёки юксиз ҳолдаги габарит ўлчамлари белгиланган нормалардан ортиқ бўлган транспорт воситаларининг йўлга чиқилса, рухсатномада кўрсатилган ҳаракат йўналишидан четга чиқилса.	Фуқароларга – 10 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойгача муддатга маҳрум этилади. Мансабдор шахсларга-15
126-1	Кўзгусимон ёки туси ўзгартирилган (қорайтирилган) ойналар ўрнатилган транспорт воситаларидан, худди шунингдек ҳайдовчининг ўрнидан теварак-атрофни кўришни чеклайдиган қўшимча нарсалар ўрнатилган ёки қопламалар суртилган транспорт воситаларидан фойдаланилса	1
126-2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўллангандан кейин бир йил давомида такроран содир этилса	2
127-1	Транспорт воситасига рухсатсиз товуш чиқарувчи ва ёритувчи қурилмалар ўрнатилса ёки улар ўзгартириб ўрнатилса	1
127-2	Рухсатсиз транспорт воситасига товуш чиқарувчи ва ёритувчи махсус қурилмалар ўрнатилса	Фуқароларга – 1-3 Мансабдор шахсларга – 3-5
128-1	Транспорт воситалари пиёдалар йўлқаларидан юргизилса, йўл белгилари ёки йўлнинг катнов қисмидаги чиқиқлар билан	0,5

	Белгилаб қўйилган талабларга риоя этилмаса, одамларни ташиш, транспорт воситаларини кувиб ўтиш, йўналишли транспорт воситалари тўхтайдиган бекатлардан ёки пёдалар ўтиш жойларидан юриш қоидаларини, сутканинг қоронғу вақтида ёки қўриш чекланган шароитларда ёритиш асбобларидан фойдаланиш қоидалари бузилса, йўловчиларга лойқа сачратилса	
128-2	Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳудди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	1
128-3	Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳудди шундай ҳуқуқбузарлик икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	3
128-4	Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳудди шундай ҳуқуқбузарликни уч марта ва ундан ортиқ маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	4 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ой муддатга маҳрум этилади.
128 ¹ -1	Транспорт воситасини бошқариш вақтида телефондан фойдаланиш қоидаси бузилса	2
128 ¹ -2	Йил давомида транспорт воситасини бошқариш вақтида телефондан фойдаланиш қоидаси такроран бузилса	3 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ой муддатга маҳрум этилади.
128 ² -1	Транспорт воситасини бошқаришда унинг салони олд қисмига ишлаб чиқарувчи корхона томонидан ўрнатилган мониторингдан теле, видеодастурлар томоша қилиш учун фойдаланилса	1
128 ² -2	Транспорт воситаси салони олд қисмига ўзбошимчалик билан монитор (дисплей) ўрнатилса	2
128 ² -3	128 ² -модданинг 1- ва 2-қисмларида назарда тутилган ҳуқуқбузарликлар маъмурий жазо қўлланилгандан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	3 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ой муддатга маҳрум этилади.
128 ³ -1	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда ошириб юборилса	1
128 ³ -2	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан ортиқ, лекин 40 километрдан кўп бўлмаган катталиқда ошириб юборилса ёки ҳайдовчиларнинг белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса	5
128 ³ -3	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 40 километрдан ортиқ катталиқда ошириб юборилса ёки белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан ортиқ, лекин 40 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса ёхуд белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса	10 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йил муддатга маҳрум этилади.

128 ³⁻⁴	Белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 40 километрдан ортиқ катталиқда ошириб юбориши худди шу ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса ёки белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан ортиқ, лекин 40 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса ёхуд белгиланган ҳаракат тезлигини соатига 20 километрдан кўп бўлмаган катталиқда худди шу ҳуқуқбузарлик учун уч марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор ошириб юборилса	Транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 2 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ⁴⁻¹	Светофорнинг ёки йўл ҳаракатини тартибга солувчининг таъқиқловчи ишораларига бўйсунмаса	2
128 ⁴⁻²	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	5
128 ⁴⁻³	Светофорнинг ёки йўл ҳаракатини тартибга солувчининг таъқиқловчи ишораларига бўйсунмаслиги икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	Транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ⁵⁻¹	Тўсқинликсиз ҳаракат қилиш ҳуқуқидан фойдаланадиган транспорт воситаларининг ўтиб кетишига ҳалакит берилса	5
128 ⁵⁻²	Ҳайдовчиларнинг йўлнинг қарама-қарши ҳаракатланиш учун мўлжалланган томонига ёки бўлагига йўл ҳаракати қоидаларини бузган ҳолда чиқишса, авария ҳолати юзага келса	10
128 ⁵⁻³	Ушбу модданинг биринчи ёки иккинчи қисмларида назарда тутилган ҳуқуқбузарликларни маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	20 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йил муддатга маҳрум этилади.
128 ⁶⁻¹	Тўхташ ёки тўхтаб туриш қоидаларини бузилса	3
128 ⁶⁻²	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	5
128 ⁶⁻³	Худди шундай ҳуқуқбузарлик икки марта маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	10
128 ⁶⁻⁴	Худди шундай ҳуқуқбузарлик уч марта ва ундан ортиқ маъмурий жазо қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этилса	15
129-1	Йўл ҳаракати хавфсизлигига таҳдид солувчи ёки авария ҳолатини келтириб чиқарувчи гуруҳ бўлиб ҳаракат қилишда қатнашилса	3
129-2	Ҳаракат хавфсизлигига таҳдид солувчи гуруҳ бўлиб юрилса ва бир йил давомида шундай қоидабузарлик икки мартаба содир этилса	5 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойдан 1 йилгача муддатга маҳрум этилади.
130-1	Темир йўлдан ўтиш қоидаси бузилса	3

130-2	Темир йўлдан ўтиш қондасини бузиш маъмурий жазо қўлланилгандан кейин бир йил давомида такроран содир этилса	5 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойдан 1 йилгача муддатга маҳрум этилади.
131-1	Транспорт воситалари маст ҳолда бошқарилса	Транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1,5 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
131-2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқи бўлмаган шахс томонидан содир этилган бўлса	30 ёки 15 суткагача муддатга маъмурий қамоққа олинади.
131-3	Алкоголли ичимликдан, гиёҳванд модда таъсиридан ёки ўзгача тарзда маст шахсга транспорт воситасини бошқариш топширилса	15 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 2 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
133	Транспорт воситаси ҳайдовчисининг ЙХҚни бузиши жабрланувчига енгил тан жароҳати ёки анча миқдорда моддий зарар етказса	3-5 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
134	Ҳайдовчининг ЙХҚни бузиши транспорт воситаси ёки бошқа мол-мулкнинг шикастланишига олиб келса	1-2 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 6 ойдан 1 йилгача муддатга маҳрум этилади.
135-1	Транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқини берувчи ҳужжатлари, уни рўйхатдан ўтказганлик ҳақидаги, шунингдек транспорт воситасига эгалик қилиш, эгаси йўқлигида ундан фойдаланиш ёки тасарруф этиш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатлари, транспорт воситаси эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш бўйича суғурта полиси, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда эса лицензия қарточкаси ёки йўл варақаси ёнида бўлмаган ҳолда бошқарилса, ишончномаларни, транспорт воситаларини бошқа шахсга ўтказиш ва ижарага бериш шартномаларини белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказмасдан (ҳисобга қўймасдан) транспорт воситалари бошқарилса	0,5
135-2	Тр. воситаларини бошқариш ҳуқуқи бўлмаган шахслар тр. воситаларини бошқарилса, бошқариш ҳуқуқи бўлмаган шахсга транспорт воситаларини бошқариш топширилса	3
135-3	Транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқидан маҳрум этилган шахслар бундай воситаларни бошқарилса	5
135 ¹ -1	Суғурта полисларида (СП) назарда тутилмаган фойдаланиш даврида тр. воситалари бошқарилса, шунингдек фақат мазкур СПда кўрсатилган ҳайдовчилар айлани шу транспорт воситасини бошқариши тўғрисида мазкур СПда назарда тутилган шартларни бузган ҳолда транспорт воситасини бошқарса	1
135 ¹ -2	Мажбурий суғурта бўйича қонунда белгиланган мажбуриятнинг бажармаслиги, бундай мажбурий суғурта қилинмаганлиги олдиндан аён бўлса, транспорт воситасини бошқариш	Фуқароларга- 1 Мансабдор шахсларга- 3

136-1	Алкоголли ичимликдан, гиёҳванд модда таъсиридан ёки ўзгача тарзда мастлиги ёки маст эмаслигини белгиланган тартибда аниқлаш учун текширувдан ўтишдан бўйин товланса	Транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 1,5 йилдан 3 йилгача муддатга маҳрум этилади.
136-2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик транспорт воситаларини бошқариш ҳуқуқи бўлмаган шахс томонидан содир этилган бўлса	30 ёки 15 суткагача муддатга маъмурий қамокқа олинади.
136-3	Мопед, велосипед ҳайдовчи, от-уловли аравани бошқариб боровчи шахслар тиббий кўрикдан ўтишдан бўйин товласа	3
137	Йўл-транспорт ҳодисаси қатнашчилари белгиланган қоидаларни бузган ҳолда ҳодиса юз берган жойдан кетиб қолса	30 ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқидан 2 йил муддатга маҳрум этилади ёхуд 15 суткагача маъмурий қамокқа олинади
138-1	Пиедалар ва йўл ҳаракатининг бошқа иштирокчилари ЙХҚни бузишса	1/3
138-2	Ҳайдовчиларга ҳар хил хизмат кўрсатиш мақсадида фуқаролар йўлининг қатнов қисмида туришса ва мол боқишса	0,5
138-3	Пиедаларнинг ЙХҚни бузиши авария ҳолатини келтириб чиқарса	1
138-4	Мопед, велосипед ҳайдовчи, от-уловли аравани бошқариб боровчи шахснинг алкоголли ичимликдан, гиёҳвандлик моддаси таъсиридан ёки ўзгача тарзда маст бўлган ҳолда йўл ҳаракати қоидаларини бузиши	3
139-1	Белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилмаган ёки мажбурий техник кўрикдан ўтказилмаган транспорт воситалари йўлга чиқарилса	3
139-2	Носозлиги ёки бошқа шартлар туфайли фойдаланилиши тақиқланган ёхуд тегишли рухсат бўлмағи туриб қайта жиҳозланган транспорт воситалари йўлга чиқарилса	5
140	Маст ҳолдаги ҳайдовчилар ёки транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқи бўлмаган шахсларни транспорт воситасини бошқаришга йўл қўйилса	15
141	Транспорт воситаларидан шахсий бойлик орттириш мақсадида фойдаланилса	2-5
147-1	Йўлларга, йўл иншоотларига, йўл ҳаракатини тартибга солиб турувчи тех.вос. шикаст етказилса, уларни сақлаш қоидалари бузилса, йўл қопламаси ифлослантирилса	10
147-2	Йўлларни, йўл иншоотларини, темир йўлдан ўтиш жойларини ҳаракат учун хавфсиз ҳолда сақлаш қоидалари бузилса	15
194-1	Ички ишлар ходимининг қонуний талаблари бажарилмаса	0,5-2
194-2	Худди шундай ҳуқуқбузарлик маъмурий чора қўлланилгандан кейин бир йил давомида такроран содир этилса	2-3 ёки 15 суткагача муддатга маъмурий қамокқа олишга сабаб бўлади

Мундарижа

1. Умумий қоидалар.....	3
2. Қоидаларда қўлланилган асосий тушунча ва атамалар.....	4
3. Ҳайдовчиларнинг умумий мажбуриятлари.....	13
4. Йўл-транспорт ҳодисаси содир этган ҳайдовчиларнинг вазифалари.....	17
5. Пиедаларнинг вазифалари.....	18
6. Йўловчиларнинг вазифалари.....	22
7. Махсус транспорт воситаларининг имтиёзлари.....	22
8. Светофор ва тартибга солувчининг ишоралари.....	25
9. Огоҳлантирувчи ва фалокат ишоралари, фалокат сабабли тўхташ белгисининг қўлланилиши.....	33
10. Ҳаракатланишни бошлаш, йўналишларни ўзгартириш.....	37
11. Йўлнинг қатнов қисмида транспорт воситаларининг жойлашиши.....	41
12. Ҳаракатланиш тезлиги.....	47
13.....	51
14. Тўхташ ва тўхтаб туриш.....	55
15. Чорраҳада ҳаракатланиш.....	60
16. Пиедаларнинг ўтиш жойлари ва белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг бекаглари.....	65
17. Темир йўл кесишмалари орқали ҳаракатланиш.....	68
18. Автомагистралларда ҳаракатланиш.....	72
19. Турар-жой даҳаларида ҳаракатланиш.....	74
20. Тик нишаблик ва баландликларда ҳаракатланиш.....	76
21. Белгиланган йўналишдаги транспорт воситаларининг имтиёзлари.....	78
22. Ташқи ёритиш асбобларидан фойдаланиш.....	81
23. Механик транспорт воситаларини шатакка олиш.....	85
24. Транспорт воситаларини бошқаришни ўргатиш.....	88
25. Одам ташиш.....	90
26. Юк ташиш.....	94
27. Велосипед ва аравалар ҳаракатланишига, шунингдек, ҳайвонларни ҳайдаб ўтишга доир қўшимча талаблар.....	96
28. Мансабдор шахслар ва фуқароларнинг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш, транспорт воситаларини йўлга чиқариш, уларга рақам ва таниқлик белгиларини ўрнатиш бўйича вазифалари.....	99
<i>Йўл ҳаракати қоидаларига 1-илова</i>	
Йўл белгилари	
1. Огоҳлантирувчи белгилар.....	105
2. Имтиёз белгилари.....	114
3. Тақиқловчи белгилар.....	117
4. Буюрувчи белгилар.....	126
5. Ахборот – ишора белгилари.....	130
6. Сервис белгилари.....	142
7. Қўшимча ахборот белгилари.....	142
<i>Йўл ҳаракати қоидаларига 2-илова</i>	
1. Ёт.....	150
2. Тик чизиклар.....	155
<i>Йўл ҳаракати қоидаларига 3-илова</i>	
Транспорт воситаларидан фойдаланишни тақиқловчи шартлар.....	157
Тестларга жавоблар.....	164
Йўлларда биринчи тиббий ёрдам.....	165
Йўл ҳаракати қоидаларини бузганлик учун маъмурий жавобгарлик.....	170

«AVTONAMRON» журнали кутубхонаси

ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ҚОИДАЛАРИГА СУРАТЛИ ШАРҲЛАР ВА ТЕСТЛАР

(Ўқув-услубий қўлланма)

Мухаррир: Адиба Ҳамро кизи
Техник муҳаррир: Мухриддин Ҳамроев
Дизайнер, саҳифаловчи: Элдор Каримов
Мусаххих: Суҳробжон Аввалбоев

Нашриёт лицензияси: АИ № 221–16.11.2012 йил.
01-13 — Буюртма.

Босишга рухсат этилди: 22.01.2013 йил.
Шартли босма табоғи: 11. Нашр табоғи: 6,7.
Бичими: 60x90 $\frac{1}{16}$. Times New Roman гарнитураси. Офсет босма.
Адади: 10 000.
Буюртма № 5.
Баҳоси шартнома асосида.

Нашриёт манзили:
«Yurist-media markazi» наشريёти,
Тошкент шаҳри, Отчопар кўчаси, 82-уй.
Тел.: 230-04-74, (+99894) 181-27-80.
E-mail: yurist_media@mail.ru

Босмахона манзили:
112001, «Yangiyo'l poligraf servis» МЧЖ босмахонаси,
Тошкент вилояти, Янгийўл тумани, Самарканд кўчаси, 44-уй.